

Anna Zemandlová, Jan Holas,
Michal Janovec (eds.)

COFOLA 2023

část 3

Sborník z konference

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

**ACTA UNIVERSITATIS BRUNENSIS IURIDICA
EDITIO SCIENTIA**

**MUNI
PRESS**

**MUNI
LAW**

COFOLA 2023

Sborník příspěvků mladých právníků, doktorandů
a právních vědců

Část 3

Anna Zemandlová, Jan Holas, Michal Janovec (eds.)

Masarykova univerzita
Brno 2023

Tato publikace vznikla na Masarykově univerzitě v rámci projektu „COFOLA 2023“ MUNI/B/1402/2022 podpořeného z prostředků účelové podpory na specifický vysokoškolský výzkum, kterou poskytlo MŠMT v roce 2023.

Gratis Open Access – <https://www.press.muni.cz/open-access>

© 2023 Masarykova univerzita

ISBN 978-80-280-0470-5 (online ; pdf)

Recenzenti

- doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D.
- JUDr. Eva Dobrovolná, Ph.D., LL.M.
- Mgr. Tereza Pondikasová, Ph.D.
- Mgr. Jan Holas, Ph.D.
- JUDr. Anna Zemandlová, Ph.D.
- doc. JUDr. Michal Janovec, Ph.D.

Odborní garanti

- JUDr. Anna Zemandlová, Ph.D.
- doc. JUDr. Petr Lavický, Ph.D.

Organizační výbor konference

- doc. JUDr. Michal Janovec, Ph.D.
- Mgr. Vendula Vymazalová, LL.M.
- Mgr. Bc. David Texl, LL.M.
- Mgr. Bc. et Bc. Michaela Trtková
- Mgr. Jakub Slavík
- Mgr. Radka Špačková
- Mgr. Ondřej Julíček

OBSAH

Aktuální otázky civilního procesu

Míra důkazu v medicínskoprávních sporech.....	10
<i>Tereza Mazlová</i>	
Materiální vedení řízení:	
Měl by soud vést strany ke změně žaloby?.....	21
<i>Filip Mazel</i>	
Zrušení pravomocného rozsudku, na jehož základě již bylo zapláceno	49
<i>Václav Podborský</i>	
Role soudu v procesu preventivní restrukturalizace.....	63
<i>Tereza Pondíkasová, Anna Zemandlová</i>	
Cochemský model v praxi.....	75
<i>Simona Úlebllová</i>	

Exekuční a insolvenční právo v kontextu současné doby

Vylučovací žaloba a meze jejího užití jako prostředku obraný manžela povinného v exekuci.....	100
<i>Aneta Jančíková</i>	
Zpeněžení majetku tvořícího předmět zajištění v konkurzu.....	121
<i>Daniel Kolář</i>	
Úpadkové delikty členů statutárních orgánů právníků osob – žaloba na doplnění pasiv.....	140
<i>Kristýna Pavlíková</i>	
Nepreskúvanie poctivého zámeru dlžníka pri podaní návrhu na oddlžovacie konanie v Slovenskej republike.....	157
<i>Dominika Pintérová</i>	

Zastavení exekuce skončené vymožením	184
<i>Šimon Podražil</i>	
Daňové milostivé léto	205
<i>Martin Pracný</i>	
Význam názoru nezletilého v rámci výkonu rozhodnutí o péči a styku	221
<i>Alena Střechová</i>	
Exekuční titul vo forme notárskej zápisnice ako (ne)istota veriteľa pri vymáhaní obchodnozávazkových pohľadávok?	230
<i>Regína Šťastová</i>	
Budoucnost mobiliárních exekucí	257
<i>Simona Úlebová</i>	
Výkon kolidujících předběžných opatření v případech domácího násilí na nezletilých	267
<i>Sára Wranová</i>	

Spotřebitelská novela

(Ne)ochrana digitálního spotřebitele a aj v kontexte Občianskeho zákonníka Slovenskej republiky	284
<i>Martin Hamřík</i>	
Novela zákona o ochraně spotřebitele se zaměřením na slevové akce	306
<i>Jana Váček Marková</i>	
Vybrané otázky náhrady újmy způsobené vadným výrobkem	319
<i>Martin Slivoně</i>	

AKTUÁLNÍ OTÁZKY CIVILNÍHO PROCESU

MÍRA DŮKAZU V MEDICÍNSKOPRÁVNÍCH SPORECH

Tereza Mazlová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Míra důkazu představuje obecné pravidlo, které vyjadřuje, kdy lze určitou skutečnost považovat za prokázanou. Většinové pojetí míry důkazu v tuzemském právním prostředí odpovídá požadavku tzv. praktické jistoty, tedy takového stupně vnitřního přesvědčení soudce, který umlčuje rozumné pochybnosti, aniž by je zcela eliminoval. V našem geografickém i právním sousedství, především pak v Německu nebo Rakousku, se nicméně vyvíjejí přístupy reflektující těžkosti spojené s takto chápaným limitem soudcova přesvědčení, které postihují důkazně znevýhodněnou stranu mimo jiné v medicínskoprávních sporech. Tyto přístupy lze souhrnně označit jako zmírnění či redukce míry důkazu. Cílem příspěvku je především zhodnocení, zdali jsou tyto přístupy využitelné i u nás.

Keywords in original language

Míra důkazu; medicínskoprávní spory; redukce míry důkazu; důkaz prima facie.

Abstract

The standard of proof represents a general rule formulating when can certain fact be understood as proven. The majority approach of the standard of proof in the Czech law corresponds to the demand of the so-called practical certainty, which means such a level of the judge's persuasion silencing reasonable doubts without fully eliminating them. However, in our neighbouring countries Germany or Austria, there are alternative approaches being developed that aim to ease difficulties connected with reaching such level of standard of proof, appearing typically in the medical disputes. These approaches can be generally named as moderation or reduction of the standard of proof. The point of this paper is to analyse whether such approaches can be used in the Czech Republic.

Keywords

Standard of Proof; Medical Disputes; Reduction of the Standard of Proof; Prima Facie Evidence.

1 Úvod

Soudobá tuzemská právní věda i soudní praxe si zejména v posledních letech počala všímat specifických rysů tzv. medicínskoprávních sporů, tedy sporů, v nichž na straně jedné vystupuje pacient, jenž tvrdí, že mu byla chybným postupem zdravotnického zařízení způsobena újma na zdraví, popř. zde vystupují jeho rodinní příslušníci, a na druhé straně těchto sporů stojí poskytovatel zdravotní péče. Stalo se obecně uznávanou skutečností, že pacient je v těchto sporech procesně znevýhodněn, jelikož trpí tzv. informačním deficitem – nedostatkem informací potřebných pro úspěšné vedení sporu pramenícím z toho, že je laikem, který toho o předmětu sporu ví mnohem méně než odborností a zkušenostmi vybavený lékař¹.

Část odborných názorů, jež zaznívají především ze sousedního Německa či Rakouska, se kloní k závěru, že řešení tohoto informačního deficitu může spočívat v ulehčení důkazního standardu ohledně některých sporných znaků uplatněného nároku – např. kauzality nebo zavinění. Hovoříme o tzv. ulehčení (zmírnění, redukci) míry důkazu. Snaha o aplikaci tohoto přístupu v tuzemské právní praxi vyvolává celou řadu otázek, na něž se soudům ne vždy daří nacházet uspokojivé odpovědi, o čemž bude řeč níže. Podrobnějším rozbořením problematiky dospíváme k přesvědčení, že problém má hlubší kořeny, které sahají k samotnému pojmu míry důkazu.

2 Pojem míry důkazu

Míra důkazu bývá nejčastěji definována pomocí odlišení od volného hodnocení důkazů; jak uvedl již Macur, tyto dva pojmy spolu velmi úzce souvisejí a tím spíše je nutno mezi nimi důsledně rozlišovat. Míru důkazu pak Macur popsal jako pojem, který vyjadřuje, jaká „síla důkazu“ je potřebná k tomu, aby sporné skutečnosti mohly být dokázány. To, zdali této úrovně přesvědčení

¹ VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem při poskytování zdravotní péče*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 11.

bylo v daném případě dosaženo, soud posuzuje v rámci volného hodnocení důkazů.² Stejně chápe pojem míry důkazu také Lavický, podle něhož je mírou důkazu třeba rozumět obecné a abstraktní právní pravidlo určující, kdy lze skutečnost považovat za prokázanou, tj. kdy je důkaz podán.³ Rozdíl mezi mírou důkazu a volným hodnocením důkazu pak výstižně shrnuje německý procesualista Laumen, podle něhož zatímco se volné hodnocení důkazu omezuje na otázku, zdali se důkaz zdařil, pravidlo o míře důkazu stanoví, kdy je možno důkaz za zdařený považovat.⁴

Teoretické názory na pojem míry důkazu se tedy shodují v tom, že jde o právní pravidlo definující požadovanou úroveň soudcova přesvědčení o pravdivosti dokazované skutečnosti. Pokud se však ptáme, jaká je ona požadovaná úroveň soudcova přesvědčení, či jinak řečeno, jak vysoké požadavky mají být na míru důkazu kladeny, je již situace o poznání komplikovanější.

Přístupy ke stanovení míry důkazu lze členit na subjektivní, objektivní, popř. smíšené teorie míry důkazu. Subjektivní teorie míry důkazu považují za rozhodující kritérium toliko vnitřní přesvědčení soudce. Jedním dechem je však třeba dodat, že ryzí podoba subjektivní teorie je většinou autorů odmítána a kritiku je nutno považovat za zcela oprávněnou – vždyť stavět posouzení pravdivosti čistě na subjektivních pocitech rozhodujícího tělesa hrozí nebezpečím libovůle.⁵ Objektivní teorie míry důkazu naproti tomu spatřují smysl a účel dokazování ve zjišťování objektivní, empirické pravděpodobnosti, přičemž subjektivní komponenty nalézání pravdy jsou vyloučeny.⁶ Jedná se o matematizující pojetí míry důkazu, které svým požadavkem na stanovení procentuální pravděpodobnosti každé skutečnosti připomíná vázané hodnocení důkazů.⁷ Výstižnou kritiku objektivní teorie míry důkazu podává např. Lavický, který správně uvádí, že pokud bychom akceptovali objektivní teorii míry důkazu, zcela bychom tím popřeli zásadu volného hodnocení

² MACUR, J. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, s. 107.

³ LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 22.

⁴ LAUMEN, H.-W. Kapitel 5 Das Beweismaß. In: BAUMGÄRTEL, G., LAUMEN, H.-W., PRÜTTING, H. (eds.). *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 3. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2016, s. 91–92.

⁵ Kritikem subjektivní teorie ve své ryzí podobě byl např. Macur – viz např. MACUR, 2001, op. cit., s. 133.

⁶ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 26.

⁷ *Ibid.*, s. 28.

důkazů. Nedávalo by totiž rozumný smysl, dát soudci na jedné straně prostor dospět volným hodnocením důkazů k vnitřnímu přesvědčení, ale na druhé straně mu ukládat, aby určitou skutečnost považoval za prokázanou, přestože o ní vůbec vnitřně přesvědčen nebude.⁸ Nezbyvá proto než přisvědčit teoriím smíšeným, které kombinují požadavek vnitřního přesvědčení soudce s některými objektivními prvky spočívajícími především v tom, že soudce musí své závěry odůvodnit a jeho zdůvodnění nesmí být v rozporu s pravidly logického myšlení, přírodními zákony ani zkušenostními poznatky.⁹

Pokud jde o samotnou požadovanou úroveň míry důkazu, nenalezneme shodu ani mezi autory tuzemskými. Macur kupříkladu požaduje, odkazujíc především na ustanovení § 6 o. s. ř., které zakotvuje požadavek „spolehlivého zjištění sporných skutečností“, aby soud nabyl přesvědčení o pravdivosti těchto skutečností na hranici jistoty. Doslova uvádí: „*„Lže tedy usuzovat, že v českém civilním procesu je základní pravidlo, určující míru důkazu, stanoveno tak, že soudce má považovat za dokázané pouze skutečnosti, jimž na základě svého svobodného vnitřního přesvědčení přizná hodnotu vysoké pravděpodobnosti, odpovídající praktické jistotě.“*¹⁰

Jiní autoři takto přísné požadavky na míru důkazu nekladou, když např. podle Rechbergera se sice musí jednat o vysokou míru pravděpodobnosti, není však vyžadována pravděpodobnost hraničící s jistotou.¹¹ Laumen zase uvádí, že pravděpodobnost určité skutečnosti musí být natolik vysoká, aby ji soud mohl považovat za pravdivou a založit na ní své rozhodnutí, na druhé straně však matematická, každou pochybnost a možnost opaku vylučující jistota již být požadována nemůže, neboť té by nemohlo být nikdy dosaženo.¹² V tuzemsku se proti Macurově pojetí míry důkazu vymezil především Lavický, který se přiklonil k závěrům německé soudní praxe¹³, podle

⁸ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 29.

⁹ Ibid., s. 30.

¹⁰ MACUR, 2001, op. cit., s. 171.

¹¹ RECHBERGER, W. H. Vor § 266 ZPO: Allgemeine Beweislehre. In: FASCHING, H. W., KONECNY, A., BITTNER, L. (eds.). *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 3. Band, § 226 bis 460 ZPO.* 2. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2004, s. 557. Shodně RECHBERGER, W. H. 11. Kapitel Das Beweisverfahren. In: RECHBERGER, W. H., SIMOTTA, D.-A. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts: Erkenntnisverfahren.* 9. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 450.

¹² LAUMEN, 2016, op. cit., s. 98.

¹³ V této souvislosti je odkazováno především na známý rozsudek BGH ze dne 17. 2. 1970, ve věci *Anastasia*, sp. zn. III ZR 139/67.

níž postačí takové vnitřní přesvědčení soudce, které umlčuje pochybnosti, aniž je zcela vylučuje.¹⁴

Jestliže byla výše řeč o závěrech teoretických, je v této souvislosti dlužno podotknout, že tuzemské soudy se problematice míry důkazu příliš nevěnují a příklady lze nalézt spíše ojediněle. Za zmínku stojí např. nález Ústavního soudu ze dne 20. 8. 2014, sp. zn. I.ÚS 173/13, v němž ve sporu o určení neplatnosti právního jednání učiněného osobou stíženou duševní poruchou Ústavní soud konstatoval: „*Ve shrnutí Ústavní soud shledává důkazní standard ‚zcela jednoznačného skutkového závěru‘ a ‚bez jakéhokoliv náznaku pravděpodobnosti‘ používaný v ustálené judikatuře Nejvyššího soudu pro prokázání jednání v duševní poruše za účelem zneplatnění takového jednání za nadměrně vysoký. Takový standard narušuje spravedlivou rovnováhu mezi zmíněnými relevantními protichůdnými zájmy a v důsledku porušuje právo na ochranu majetku osob s duševním postižením, pokud daným jednáním byl negativně zasažen majetek těchto osob. [...] Je tedy nutno reflektovat, že žádné skutkové okolnosti, které již odezněly, nelze následně, ex post, prokázat s absolutní jistotou. Vždy půjde o otázku určité míry pravděpodobnosti.*“ Zdá se tedy, že i Ústavní soud se ve svém ojedinělém nálezu vyslovil pro nižší důkazní standard, než je pravděpodobnost hraničící s jistotou, jakou požaduje Macur.

3 Snížení míry důkazu

Výše byla diskutována problematika standardní, či jinak řečeno pravidelné, míry důkazu (*Regelbeweismass*), tedy míry důkazu obecně požadované. Zejména v rakouské či německé procesualistice se však objevuje názor, podle kterého je v odůvodněných případech možné tuto standardní míru důkazu snížit (redukovat). Ponechám v tuto chvíli stranou, že i podle českého občanského soudního řádu je v některých případech vyžadována toliko převažující pravděpodobnost určité skutečnosti (tzn. více než 50 %), a to tam, kde procesní předpis ukládá procesní straně, aby něco *osvědčila*, jako je tomu u skutečností rozhodujících pro uložení povinnosti předběžným opatřením (§ 75c o. s. ř.) nebo u naléhavého právního zájmu na určovací žalobě (§ 80 o. s. ř.). Uvedené však nelze chápat jako redukcí míry důkazu v pravém slova smyslu.

¹⁴ LAVICKÝ, 2017, op. cit., s. 35.

Ve zmíněné zahraniční procesualistice se vyvinul přístup, který podle některých názorů umožňuje snížit míru důkazu v určitém konkrétním případě pod hranici, která by byla jinak vyžadována (viz shora). Tento přístup je nazýván jako důkaz na první pohled, důkaz *prima facie* či *Anscheinbeweis*.

Podstata důkazu *prima facie* je následující. Důkaz *prima facie* je založen na zkušenostní větě vyjadřující typický průběh určitého dění. Z této obecné zkušenostní věty je pak vyvozován závěr, že také v určitém konkrétním případě se události pravděpodobně odehrály v souladu s těmito obecnými zkušenostními poznatky, pokud odpůrce neprokáže, že je nutno v posuzovaném případě připustit i možnost jiného průběhu události.¹⁵ Obtížně uchopitelnou problematiku je lépe demonstrovat na nejjednodušším příkladu: pokud se např. pacientovi udávajícímu alergii na určitý lék objeví po použití předepsané medikace po celém těle vyrážka, přičemž předepsaná medikace obsahuje látku, na kterou je pacient alergický, hovoří zkušenostní věta pro závěr, že vyrážka pacienta vznikla v důsledku chyby lékaře při předepisování léčby. Aby mohl lékař zvrátit účinky zkušenostní věty, musel by prokázat, že pacientovi mohla vzniknout alergická reakce v důsledku působení jiné látky, kterou předepsaný medikament rovněž obsahuje, avšak na kterou alergii neuváděl. Příklad ze zdravotnického prostředí byl uveden zcela záměrně, jelikož právě medicínskoprávní spory představují oblast častého použití důkazu *prima facie* v zahraniční soudní praxi, kde je využíván k překlenutí důkazní nouze ohledně znaku příčinné souvislosti nebo zavinění.

Samotná povaha důkazu *prima facie* budí celou řadu kontroverzí. V prvé řadě je diskutováno, zda se jedná o institut způsobilý skutečně snížit požadovanou míru důkazu, nebo zda soudce užívá tohoto důkazu jako součásti volného hodnocení důkazů a dospívá pomocí něj k plnému vnitřnímu přesvědčení o pravdivosti určité skutečnosti, tedy standardní míra důkazu zůstává nedotčena. Podle některých názorů se dokonce jedná o součást pravidel o důkazním břemenu, jelikož úspěšné podání důkazu *prima facie* umožňuje odvrátit stav *non liquet* a tím i povinnost soudu rozhodnout podle pravidel o objektivním důkazním břemenu. Konečně někteří autoři přisuzují důkazu *prima facie* hmotněprávní povahu a hmotněprávní význam.

¹⁵ MACUR, 2001, op. cit., s. 173.

Podle Rechbergera důkaz *prima facie* pramení ze soudcovského dotváření práva a slouží ke zmírnění důkazního břemena; v žádném případě by však neměl sloužit k vyplnění „kusé důkazní situace holými domněnkami“. Připomíná, že rakouský spolkový soud připouští užití důkazu *prima facie* pouze v těch případech, kde od osoby zatížené důkazním břemenem nelze očekávat předložení konkrétních důkazů. Podle Rechbergera tedy důkaz *prima facie* sám o sobě je institutem souvisejícím s mírou důkazu, zatímco posouzení toho, zdali byl tento důkaz podán (naplněn), je již otázkou volného hodnocení důkazů.¹⁶

Laumen zdůrazňuje, že důkaz *prima facie* mohou přivodit pouze takové zkušenostní věty, které jsou způsobilé založit přesvědčení soudce o pravdivosti skutkového tvrzení odpovídajícího zkušenostní větě.¹⁷

Detailnímu rozboru důkazu *prima facie* se věnoval ponejvíce Prütting, který rozlišil různé druhy zkušenostních poznatků – rozeznával životní zákonitosti, základní zkušenostní věty, jednoduché zkušenostní věty a pouhé předsudky. Důkaz *prima facie* podle něj mohou přivodit pouze základní zkušenostní věty, které se jako jediné vyznačují dostatečnou mírou obecnosti, a proto mohou vést k plnému přesvědčení soudce o pravdivosti zkušenostních poznatků. Také Prütting tak dospívá k závěru, že důkaz *prima facie* je institutem souvisejícím s volným hodnocením důkazů, avšak majícím své vlastní opodstatnění, které je spojeno s rozlišováním mezi typy zkušenostních vět, jak bylo uvedeno výše.¹⁸

Se závěrem o tom, že svou povahou souvisí důkaz *prima facie* s hodnocením důkazů, a nikoliv s požadovaným stupněm míry důkazu, se plně ztotožňuji. Přestože u základních zkušenostních vět hovoříme o vysokém stupni obecnosti, stále se jedná o skutkové poznatky (byť dovozené na základě širší, obecné zkušenosti), které není možné směšovat s ryze právním pojmem, jakým míra důkazu bezesporu je. Tím by došlo k nepřijatelnému směšování těchto pojmů, před nímž varoval Macur. Jsem ostatně přesvědčena o tom, že dovedeno do důsledků by v takovém případě mohlo být každé právní

¹⁶ RECHBERGER, 2017, op. cit., s. 460–462.

¹⁷ LAUMEN, 2016, op. cit., s. 370.

¹⁸ PRÜTTING, H. § 286. Freie Beweiswürdigung. In: KRÜGER, W., RAUSCHER, T. a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Band 1. § 1–354.* 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, Rn. 60.

pravidlo zaměňováno za určitý silný zkušenostní poznatek, protože i právní norma není ničím jiným, než odrazem společenské reality. Příkladně-li se občanského soudního řádu, mohli bychom takto interpretovat pravidlo uvedené v § 120 odst. 3 o. s. ř. umožňující soudu vzít za svá shodná skutková tvrzení účastníků jako zkušenostní větu, podle které pokud účastníci něco shodně tvrdí, bude to s vysokou mírou pravděpodobnosti pravda.

Z tuzemských procesualistů se problematice důkazu *prima facie* věnoval především Macur. Souhlasí s tím, že důkaz *prima facie* nemění nic na požadované míře důkazu, které je pomocí něj dosahováno, a která zůstává na vysokém stupni pravděpodobnosti. Oproti Prüttingovi se však odklání od rozlišování zkušenostních vět na základní a jednoduché zkušenostní věty, když dospívá k závěru, že soudní praxe využívá daleko více zkušenostní poznatky, které nedosahují zobecnění vyjádřeného základními zkušenostními větami, ale ve své podstatě se od nich v důkazním řízení nijak významněji neliší. Podle Macura může soud dospět k přesvědčení o pravdivosti určitého skutkového tvrzení úplně stejně jak pomocí základní zkušenostní věty, tak i podle jednoduché zkušenostní věty, je-li jeho závěr logicky a přesvědčivě odůvodněn. Uvádí, že „*využívání obecných zkušenostních poznatků není řešením z nouze, ani méně hodnotným, anebo spíše jen náhradním, podpůrným nabýváním vědomostí, ale zcela samozřejmým, nezbytným a nenahraditelným postupem ve vysoce organizované společnosti, využívající ověřených poznatků, na nichž se podílely celé generace.*“ Pro rozlišování mezi jednotlivými typy zkušenostních vět tak podle něj není rozumného důvodu a důkaz *prima facie* jako takový veskrze ztrácí své opodstatnění.¹⁹

V této souvislosti lze poukázat na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1062/2002. Žalobkyně v tomto sporu tvrdila, že po operaci slepého střeva jí žalovanou nemocnicí nebyla poskytnuta adekvátní péče, v důsledku čehož se u ní rozvinulo akutní selhání ledvin, byla jí dvakrát transplantována ledvina a stala se odkázanou na dialyzační péči. Pochybení žalované mělo spočívat v tom, že v důsledku průjmu a zvracení měla více sledovat příjem a výdej tekutin žalobkyně, případně zahájit léčbu na podporu ledvin a po zhoršení zdravotního stavu žalobkyně včas transportovat na specializované pracoviště, což žalovaná neučinila. V průběhu dokazování bylo zjištěno, že důvodem selhání ledvin mohly být také alternativní

¹⁹ MACUR, 2001, op. cit., s. 179.

příčiny – virová a bakteriální infekce zažívacího traktu a horních cest dýchacích žalobkyně. Znalec uvedl, že nemůže odpovědět na to, zdali by včasnější přeložení žalobkyně zabránilo selhání ledvin, ani to, zdali by léčba byla úspěšná, byla-li by včas zahájena. Konstatoval však pochybení žalované v tom, že žalobkyně byla nedostatečně sledována a nebyl jí podáván dostatečný objem tekutin. Nejvyšší soud shledal odpovědnost žalované s tímto odůvodněním: *„Bylo-li následkem poskytnuté – málo profesionální a neúplné – léčebné péče v žalované nemocnici akutní selhání ledvin první žalobkyně, s kteroužto diagnózou byla letecky převezena do Fakultní nemocnice v M., kde byla zahájena okamžitá dialyzační léčba, je zřejmé, že k poškození jejího zdraví došlo v příčinné souvislosti s léčebným postupem personálu žalované nemocnice v pooperačním období.“*

Na shora uvedeném příkladu je zřejmé, že si zde Nejvyšší soud „vypomohl“ užitím zkušenostní věty, aby překlenul důkazní nejistotu ohledně příčinné souvislosti, přestože v odůvodnění rozhodnutí nepracuje ani s pojmem míry důkazu, ani svůj myšlenkový postup nenazývá důkazem *prima facie*. Přesto by se jeho závěr dal shrnout tak, že zdravotní komplikace, které žalobkyně utrpěla, nemohly být „očividně“ (tj. na první pohled) způsobeny ničím jiným, než postupem zdravotnického zařízení. To nahrává shora uvedenému Macurově závěru o tom, že soudy ve velké míře zkušenostní věty využívají, aniž by si to vlastně uvědomovaly.

Nelze přitom v žádném případě říci, že by odůvodnění rozhodnutí zčásti založené právě na zkušenostní větě bylo horší než jiné. Domnívám se ostatně, že rozlišování mezi zkušenostními větami by bylo v tuzemské rozhodovací praxi jen obtížně realizovatelné, neboť by vyžadovalo zvýšené nároky na odůvodnění závěru, podle kterého určitá zkušenostní věta dosahuje dostatečného stupně obecnosti na to, aby mohla přivodit účinek snížení míry důkazu.

Stejně tak by však rozlišování mezi zkušenostními větami co do stupně jejich obecnosti představovalo výrazný zásah do právní jistoty. Pokud jsme shora definovali, že míra důkazu představuje obecné a abstraktní právní pravidlo, které určuje, kdy je skutečnost možno považovat za prokázanou, pak bychom se jen stěží mohli spokojit s tím, že v některých případech bude soudci stačit nižší stupeň přesvědčení než jinde, přičemž hranici budeme hledat jen velmi obtížně. Roli důkazu *prima facie* je tak podle mého názoru

zapotřebí spatřovat toliko v *ulebčení důkazu* v tom smyslu, že takový důkaz dopomůže soudu k vnitřnímu přesvědčení, jehož hranice však zůstává stále stejná, abstraktně daná. To, zdali bylo této konstantní hranice dosaženo, posuzuje soud v rámci volného hodnocení důkazů.

4 Závěr

Jak bylo shora uvedeno, míra důkazu představuje obecné pravidlo, které určuje, kdy lze určitou skutečnost považovat za prokázanou. Zejména v rakouské a německé procesualistice se objevují názory, podle kterých je možné toto obecné pravidlo modifikovat, tj. míru důkazu snížit, a to prostřednictvím důkazu *prima facie*. Ten je chápán jako zkušenostní věta, která vypovídá o typickém průběhu určitého dění a jeho prostřednictvím je redukována míra důkazu – jde-li o medicínskoprávní spory – především ohledně příčinné souvislosti nebo zavinění. V tuzemsku však takový přístup vyvolává značné kontroverze a jeho oprávněná kritika směřuje především do zaměňování míry důkazu s volným hodnocením důkazů. Je třeba se přiklonit k závěru, že důkaz *prima facie* je možné využít jako zkušenostní větu, avšak pouze do té míry, že tato zkušenostní věta pomůže soudu dospět k vnitřnímu přesvědčení o pravdivosti určité skutečnosti. Obecné pravidlo odpovídající na otázku, zdali bylo tohoto přesvědčení dosaženo (tedy míra důkazu), však zůstává nezměněno.

References

- LAVICKÝ, P. *Důkazní břemeno v civilním řízení soudním*. 1. vyd. Praha: Leges, 2017, 272 s. ISBN 978-80-7502-203-5.
- LAUMEN, H.-W. Kapitel 5 Das Beweismaß. In: BAUMGÄRTEL, G., LAUMEN, H.-W., PRÜTTING, H. (eds.). *Handbuch der Beweislast: Grundlagen*. 3. vyd. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2016, s. 91–102. ISBN 978-3-452-27802-9.
- MACUR, J. *Postmodernismus a zjišťování skutkového stavu v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2001, 219 s. ISBN 80-210-2539-5.

- PRÜTTING, H. § 286. Freie Beweiswürdigung. In: KRÜGER, W., RAUSCHER, T. a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung mit Gerichtsverfassungsgesetz und Nebengesetzen. Band 1. § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-3-406-68571-2.
- RECHBERGER, W.H. Vor § 266 ZPO: Allgemeine Beweislehre. In: FASCHING, H. W., KONECNY, A., BITTNER, L. (eds.). *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen. 3. Band, § 226 bis 460 ZPO*. 2. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2004, s. 550–599. ISBN 3-214-04396-X.
- RECHBERGER, W.H. 11. Kapitel Das Beweisverfahren. In: RECHBERGER, W.H., SIMOTTA, D.-A. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts: Erkenntnisverfahren*. 9. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 444–513. ISBN 978-3-214-00780-5.
- VALUŠ, A. *Civilní spory mezi lékařem a pacientem*. 1. vyd. Praha: Leges, 2014, 240 s. ISBN 978-80-7502-045-1.

Contact – e-mail

ter.mazlova@gmail.com

MATERIÁLNÍ VEDENÍ ŘÍZENÍ: MĚL BY SOUD VÉST STRANY KE ZMĚNĚ ŽALOBY?

Filip Mazel

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá otázkou, zda by soud měl v určitých procesních situacích vést účastníky civilního řízení sporného ke změně žaloby. Takový postup by mohl přicházet v úvahu zejména v situacích, kdy žalobce zjevně nesprávně formuloval své žalobní žádání, popř. kdy nesprávně vymezil okruh účastníků řízení. Pojednáno bude o přístupu tuzemské praxe, která se k uvedené možnosti staví, alespoň pokud jde o poučení o nedostatku pasivní legitimace, zcela odmítavě. Tato praxe bude konfrontována s přístupy v okolních, německy mluvících zemích. V těch se v současné době vede debata o tom, zda by soud, maje na zřeteli účel, kterému by měl civilní sporný proces sloužit, mohl či měl v některých specifických situacích upozornit stranu na takovou nesprávnost žaloby, která ji činí předem zjevně bezúspěšnou a která má za následek, že celý proces probíhá zbytečně, bez šance na urovnání sporných vztahů mezi stranami. Shoda přitom panuje v tom, že takový postup nesmí vést k nepřiměřenému zásahu do zásady dispoziční, která tvoří klíčový pojem sporného řízení.

Keywords in original language

Materiální vedení řízení; změna žaloby; zásada dispoziční; účel civilního procesu.

Abstract

The paper handles with the question, if the court should encourage the participants of contradictory civil procedure to amend their statements of claim. Such approach might come into question particularly when the plaintiff formulated his claim in obviously unsuccessful way, or when he wrongly set

the range of participants of such procedure. It will be dealt with the attitude of Czech legal praxis, which is completely dissenting with this eventuality, at least regarding the instruction about the lack of status of defendant. This praxis will be confronted with the attitude in abroad (in the German speaking countries), where a discussion is being held, in which extend should the court, taking into consideration the aim of the civil procedure, under specific procedural circumstances alert to such incorrectness of the claim, which makes it obviously without any chance to succeed and which makes the whole procedure vain and with no chance to settle the dispute between the parties. There is a consensus though that such court activity must not lead to the excessive disruption of the adversarial system as a key idea of contradictory civil procedure.

Keywords

Active Case Managements; Amendment of Statement of Claim; Disposition Principle; Aim of Civil Procedure.

1 Úvod

Předmětem tohoto příspěvku je zamyšlení nad otázkou, zda a do jaké míry soud v civilním sporném procesu může, či by dokonce měl, vést žalobce ke změně žaloby. Takový postup se může na první pohled jevit jako neslučitelný s povahou občanského soudního řízení sporného, ve kterém je tradičně úkolem a odpovědností žalobce, aby vymezil předmět sporu, soud je povinen rozsah takového vymezení respektovat a pouze o tomto předmětu sporu rozhodnout. Jak ovšem ukazuje praxe nejen v tuzemsku, kde se v některých případech iniciace změny žaloby ze strany soudu dokonce vyžaduje, ale zejména v nejbližším zahraničí, kde civilní proces vychází ze stejných kořenů a je ovládán stejnými zásadami (především zásadou projednací a dispoziční), není taková činnost soudu nutně vyloučena. A je naopak uznáváno, že tato může zajistit, aby řízení bylo vůbec smysluplné a mohlo plnit svůj cíl, kterým je mj. efektivní odstranění nežádoucího společenského konfliktu. V příspěvku bude pojednáno i o roli soudu při změně okruhu účastníků civilního procesu.

2 Obecně ke změně žaloby a předmětu sporu

Má-li předkládaný příspěvek za cíl zabývat se rolí soudu v případě potřeby změny žaloby, je nejprve nutno vymezit, co změna žaloby znamená a kdy se o ni jedná. Toto rozlišení je klíčové, neboť pokud jde pouze o opravu vady žaloby či o její doplnění, ovšem nikoliv o její změnu, nemůže činností soudu dojít k narušení zásady dispoziční, podle které je úkolem žalobce, aby mj. vymezil předmět sporu.

Při pojednání o změně žaloby je pak stěžejním vymezení *předmětu sporu*, neboť o změnu žaloby jde právě a pouze tehdy, dochází-li ke změně předmětu sporu původně určeného žalobcem. Předmět sporu je otázkou sice teoretickou, nýbrž se zásadními praktickými dopady, a to nejen pokud jde o změnu žaloby. V českém civilním procesu v současné době převažuje pojetí předmětu řízení podle tzv. dvoučlenné teorie, která vychází z předpokladu, že předmět sporu je určen dvěma nutnými, vzájemně se doplňujícími a podmiňujícími složkami, totiž předmětem a základem uplatňovaného nároku. Podle této teorie lze v civilním soudním řízení rozlišovat, jakých právních účinků se žalobce svým žalobním návrhem domáhá (předmět) a z jakých skutkových okolností tyto účinky vyvozuje (základ).¹ Proto je podle § 79 odst. 1 o. s. ř. vyžadováno, aby žalobce již v žalobě uvedl jednak to, čeho se žalobou domáhá (žalobní petit), a jednak aby vylíčil všechny rozhodující skutečnosti, od kterých svůj nárok odvozuje. O změnu žaloby se tedy jedná, dochází-li ke změně byť jedné z těchto složek.

V další části příspěvku budou proto rozlišovány situace, kdy změnu vyžaduje jak petit, tak skutkový základ žaloby. Vzhledem k tomu, že o změnu žaloby jde i v případě změny v okruhu účastníků², bude pozornost věnována i této procesní situaci.

3 Dosavadní převažující přístup v ČR

Na tomto místě je však nutné nejprve představit obecný přístup tuzemské rozhodovací praxe vyšších soudů k roli soudu, pokud jde o otázku poučení

¹ MACUR, J. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 33.

² DRÁPAL, L. § 95. Změna návrhu. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 621.

o nutnosti změnit žalobu. Tento lze stručně označit jako odmítavý. Soudy přitom neargumentují ani tak zásadou dispoziční, která určuje rozdělení rolí při vymezení předmětu sporu, nýbrž se spíše opírají o ustálené stanovisko, že soud má podle § 5 o. s. ř. poskytovat účastníkům poučení toliko o jejich procesních právech a povinnostech a že poučení o hmotném právu je zásadně nepřípustné.

Pro ilustraci lze citovat několik rozhodnutí Nejvyššího soudu, ze kterých je přístup rozhodovací praxe k roli soudu v případech nutnosti změny žaloby zcela patrný.

V usnesení ze dne 21. 9. 2016, sp. zn. 30 Cdo 1016/2016, Nejvyšší soud vyloučil, že v situaci, kdy vylíčení rozhodných skutečností v žalobě a žalobní petit vykazují logický rozpor (žalobce se domáhal určení vlastnictví k pozemku, zatímco v rámci vylíčení rozhodujících skutečností uvedl, že uzavřením kupní smlouvy došlo k zásahu do pokojné držby vlastnického práva), by bylo nepřípustným poučení účastníka o tom, jak má formulovat žalobní petit, aby jeho žaloba byla úspěšná.

Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 5. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1412/2009, pak „*doléhá ustanovení § 118a odst. 2 o. s. ř. na situace, kdy účastník nevymezil v žalobě, resp. ve svém podání některou z podstatných (pro rozhodnutí ve věci) zásadně významných skutečností, při jejichž osvědčení by bylo lze takto (v důkazním řízení) zverifikovaný skutek subsumovat pod jiné pravidlo chování, které soud v rámci aplikačních úvah našel k užítí, nikoliv na situaci, kdy – z pohledu účastníkem sledovaného procesního výsledku – je třeba v zásadně významných skutkových momentech zcela změnit (tedy nikoliv pouze doplnit) nejen skutkovou podstatu věci, ale též i (z ní vycházející) žalobní návrh (podání), který by měl soud při osvědčení takto vylíčeného skutku převzít do svého rozhodnutí. Hraničním limitem, kdy ještě lze a kdy naopak již nelze poučovat účastníky o doplnění skutkových okolností či (úpravě) žalobního návrhu (podání), je zde okruh (uvažováno z pohledu soudu) otázek, které lze účastníku (ještě) signalizovat (zprostředkovat k řešení) na podkladě procesních norem, nikoliv v důsledku poučení o hmotném právu, neboť ve smyslu ust. § 5 o. s. ř. soudy poskytují účastníkům (pouze) poučení o jejich procesních právech a povinnostech, přičemž tato zásada není prolomena ani postupem soudu ve smyslu ust. § 99 odst. 1 o. s. ř. [(probrání věci s účastníky za účelem dosažení smíru mezi účastníky)].“*

V rozsudku ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. 30 Cdo 4581/2009, pak Nejvyšší soud uvedl, že „*poučovací povinnost podle § 118a odst. 2 o. s. ř. se vztahuje ke narativní stránce žaloby a (logicky také) ke jejímu promítnutí do žalobního petitu. Není a s ohledem na rovnost účastníků v řízení a zásady fair procesu ani nemůže být tento institut chápán jako prostředek ke poučení, resp. ke signalizaci, zda při (posuzování podle hmotného práva) participaci dalších účastníků (a případně kterých účastníků) by bylo možné žalobcem (skrze již precizovaná skutková tvrzení a žalobní návrh) vymezený předmět po právní stránce posoudit jinak. Nejvyšší soud proto setrvává na právním názoru, že poučení žalobce o tom, koho má žalovat nebo kdo v důsledku nerozlučného společenství má v řízení vystupovat na straně žalobce, není součástí poučovací povinnosti soudu ve smyslu § 5 o. s. ř., ani ve smyslu § 118a odst. 2 o. s. ř.“*

K nastíněné problematice se již v devadesátých letech minulého století vyjádřil i Ústavní soud, který v nálezu ze dne 25. 6. 1997, sp. zn. I. ÚS 63/96, na který se obecné soudy následně opakovaně odkazovaly, uvedl, že „*někdy vznikají pochybnosti o rozsahu poučovací povinnosti soudu tam, kde má procesní právo i hmotněprávní aspekt. Do uvedené skupiny spadají případy, kdy nedostatky, které by vedly ke zamítnutí žaloby, lze odstranit procesními úkony, avšak nutnost provedení těchto procesních úkonů nevyplyvá z procesněprávních předpisů, ale z hmotného práva. Uvedené platí i o žalobním petitu. V žalobním návrhu je vyjádřen závěr, jaký si žalobce vytvořil o svém hmotněprávním postavení v souvislosti s právní normou, která upravuje předmětný právní vztah. Závěr o tom, zda soud může návrhu vyhovět či ne, není výsledkem aplikace procesních předpisů, ale hmotněprávních norem. Je nutno si uvědomit, že většina ustanovení hmotného práva má své důsledky i v oblasti procesní. Hmotněprávní ustanovení by bylo zbytečné, pokud by se nemohlo v procesu uplatnit, avšak poučení o hmotném právu, i když má důsledky v procesní oblasti, je stále poučením o hmotném právu a takové poučení ustanovení § 5 nepřipouští.“*

Z uvedeného výběru judikatury se podává, že tuzemské vrcholné soudy ingerenci soudu do oblasti vymezení předmětu sporu, zejména pokud jde o formulaci žalobního petitu, nepřipouštějí. Tento závěr přitom opírají zejména o ustanovení § 5 o. s. ř., podle kterého soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech. V některých případech pak soudy argumentují i zásadou rovnosti účastníků, které by mohla být poučením „o hmotném právu“ narušena.

4 Odlišné hlasy v tuzemsku

Jak shora uvedeno, tuzemské soudy, opírají se o ustanovení § 5 o. s. ř., striktně rozlišují mezi poučením o procesním právu (resp. o procesních právech a povinnostech účastníků) a tzv. poučením o hmotném právu. Posledně uvedené je přitom všeobecně považované za nepřípustné. Je nicméně skutečností, že v právních řádech zemí kontinentálního právního systému, ve kterých je, stejně jako u nás, sporné civilní řízení ovládáno zásadou projednací a dispoziční, se k roli soudu při vedení řízení a při poskytování nejen poučení jeho účastníkům přistupuje poněkud odlišně. Na tuto skutečnost u nás upozornil již Josef Macur³, který poukázal na to, že poučovací povinnost se v těchto zemích neomezuje, narozdíl od české právní úpravy (§ 5 o. s. ř.), na práva procesní, neboť v drtivé většině případů úzké funkční vazby mezi právem procesním a hmotným vylučují možnost jednoznačného oddělení procesních práv od souvisejících práv hmotných, jimž je poskytována ochrana. Upozorňuje však na to, že soudní poučení nesmí nikdy vyvolat pochybnosti o nestrannosti soudce poskytujícího poučení, případně zvýhodňovat jednu stranu na úkor druhé.

S tímto Macurovým názorem se podle mého názoru lze ztotožnit, neboť na procesní postup účastníků civilního sporného řízení je složité nahlížet izolovaně jako na aktivitu samu o sobě. Je naopak skutečností, že velká část této procesní aktivity (pomineme-li úkony týkající se např. zaplacení soudního poplatku, tlumočení, podjatosti, poučení svědků, poučení o opravných prostředcích apod.) je podmíněna právě hmotným právem, ke kterému se vztahuje a od kterého se odvíjí. Striktní rozlišování mezi poučením o procesních právech a povinnostech a poučením „o hmotném právu“ je proto problematické. Nic jako poučení o hmotném právu neexistuje, neuvažujeme-li *ad absurdum* o poučení o samotném znění konkrétního ustanovení hmotného práva (které by však jako takové účastníku pravděpodobně nebylo k ničemu platné). Nesprávnost takto vymezené poučovací povinnosti v § 5 o. s. ř. připustil ostatně i sám zákonodárce, a to zavedením speciální poučovací povinnosti podle § 118a o. s. ř., která má zajišťovat právě poučení o procesních

³ MACUR, J. Soudcovská vysvětlovací povinnost v civilním řízení. *Soudce*. 2000, roč. 2, č. 9, s. 11.

právech, a zejména povinnostech, vyplývajících přímo z norem hmotného práva, které strana nesprávně vyhodnotila a které zatím řádně neplní.

V tomto ohledu se tedy jako správnější jeví zahraniční přístup, který poučovací povinnost soudu nevztahuje buď k procesním, nebo hmotněprávním právům a povinnostem, nýbrž sleduje především smysl a cíl civilního řízení sporného a dbá o to, aby postupem soudu nebylo zasahováno jednak do rovnosti stran, a jednak aby jím nebyly založeny pochybnosti o soudcovské nestrannosti. Zahraniční úprava se tedy pokouší vyvarovat stejných problémů, jejichž odstranění bylo zamýšleno i u nás po změně společenských poměrů po roce 1989, tedy zajištění toho, aby soud nemohl přílišným a nežádoucím způsobem ingerovat do průběhu sporného řízení, čímž by došlo k popření zásady dispoziční a projednací. Činí tak ovšem nikoliv striktním, a v praxi těžko realizovatelným omezením poučovací povinnost výhradně na procesní práva a povinnosti stran, ale důrazem na nestranný a objektivní postup soudu nevzbuzující pochybnosti o jeho nestrannosti. Právě v důsledku toho mohlo být v zahraničních právních řádech zemí s vyspělou úpravou civilního procesu zachováno, a později dokonce ještě posíleno, materiální vedení sporného řízení soudem, přičemž v České republice bylo naopak usilováno o to, aby soud do řízení zasahoval co možná nejméně. Jak ovšem bude popsáno v dalším textu tohoto příspěvku, takový pasivní přístup soudu se může dostávat do kolize se smyslem civilního procesu, který, je-li veden toliko pasivně, nemusí vždy plnit svůj účel.

5 Změna petitu

Patrně nejčastější situací, kdy může v civilním procesu vyvstat potřeba změny žaloby, je nesprávně formulovaný petit, neboli nesprávné vymezení toho, čeho se žalobce žalobou domáhá (žalobního návrhu). S nutností změny žalobního žádání a otázkou role soudu při nutnosti opravy petitu byly a jsou konfrontovány soudy u nás i v zahraničí.

V rozsudku ze dne 11. 1. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2618/98, Nejvyšší soud konstatoval, že *„jestliže soud prvního stupně o žalobě obsahující nepřesný a neurčitý žalobní petit jednal a ve věci meritorně rozhodl, aniž se pokusil postupem podle § 43 o. s. ř., ve znění před novelou č. 30/2000 Sb., tuto vadu odstranit, a nápravu nezjednal ani odvolací soud, který z této vady neryvodil odpovídající závěry, je řízení před soudy obou*

stupňů postiženo vadou, která měla za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. “V projednávané věci šlo o to, že z žaloby nebylo patrné, zda žalobci požadují po žalovaném dokončení stavby (garáže) proto, že tato nebyla dosud dobudována, či zda uplatňují nárok z odpovědnosti za vady této zhotovené věci.

Z hlediska pojednávaného tématu jsou dále významnými závěry uvedené v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 18. 9. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2760/99, podle kterého by nebylo v souladu s cíli občanského soudního řízení vyjádřeními v § 1 o. s. ř. „*zamítnutí žaloby jen pro vady formulace žalobního návrhu v případě, kdy je zcela zřejmé, o co žalobci jde, pokud by žalobce nebyl o nesprávnosti formulace žalobního návrhu poučen. To vyplývá i z § 5 o. s. ř., podle kterého soudy poskytují účastníkům poučení o jejich procesních právech a povinnostech, a z § 43 odst. 1 o. s. ř., který stanoví, že předseda senátu vyzve účastníky, aby nesprávné nebo neúplné podání bylo opraveno nebo doplněno. Poučuje účastníky také, jak je třeba opravu nebo doplnění provést.*“ V citované věci byla projednávána žaloba o nahrazení projevu vůle, přičemž však v petitu této žaloby nebyl zahrnut obsah smlouvy, již se toto nahrazení projevů vůle mělo týkat. K tomuto rozhodnutí se Nejvyšší soud přihlásil i v rozsudku ze dne 17. 3. 2008, sp. zn. 22 Cdo 112/2007, který se rovněž týkal žaloby na nahrazení projevu vůle, která neobsahovala kompletní znění smlouvy, k jejímuž uzavření měl být žalovaný zavázán.

Naopak, pokud jde o žalobu na určení neplatnosti smlouvy, Nejvyšší soud konstantně judikuje, že do poučovací povinnosti nepatří poučení o nutnosti upravit žalobní petit tak, aby namísto určení neplatnosti smlouvy žaloba zněla na určení vlastnického práva. Tento závěr poprvé zazněl v rozsudku ze dne 28. 3. 2002, sp. zn. 30 Cdo 143/2002, ve kterém bylo k žalobě na určení neplatnosti smlouvy o zřízení zástavního práva mezi žalobcem a žalovaným, jež byla z důvodu absence naléhavého právního zájmu zamítnuta, uvedeno, že „*soud je povinen poučit účastníky řízení zejména o tom, jaká práva jim přiznávají a jaké povinnosti jim ukládají procesněprávní předpisy, jak je třeba jimi zamýšlené procesní úkony provést, aby vyvolaly sledované procesní účinky, případně jak je třeba odstranit vady již učiněných procesních úkonů, jaké právní následky jsou spojeny s provedenými procesními úkony a jak je třeba splnit procesní povinnosti ze zákona nebo z rozhodnutí soudu. Do poučovací povinnosti tedy nepatří návod, co by účastník měl nebo mohl v daném případě dělat, ale jen pomoc k tomu, aby mohl zákonem stanoveným způsobem dát najevo, co hodlá v řízení učinit.*“

K uvedeným závěrům se Nejvyšší soud opakovaně přihlásil, např. v rozsudku ze dne 30. 10. 2002, sp. zn. 22 Cdo 320/2001, podle jehož právní věty „soud není povinen poučit žalobce o tom, že má upravit žalobní návrh tak, aby namísto určení, že je převodní smlouva neplatná, žaloval o určení vlastnictví“; nebo z poslední doby v usnesení ze dne 27. 11. 2019, sp. zn. 22 Cdo 2786/2019, ve kterém uvedl, že žaloba na určení neplatnosti smlouvy, za situace, kdy mělo být žalováno na určení vlastnického práva, „není z procesního hlediska vadná, což ostatně vyplývá i ze skutečnosti, že řízení v takovém případě nelze zastavit podle § 43 odst. 2 o. s. ř., ale že je třeba takovou žalobu zamítnout. Nelze tedy dovést, že by neposkytnutí poučení o nutnosti upravit petit tak, aby namísto určení, že je smlouva neplatná, bylo žádáno o určení vlastnictví, bylo nesplněním poučovací povinnosti soudu a představovalo tak vadu řízení, která mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.“

Stejně tak Nejvyšší soud považuje za nepřipustné např. poučení o tom, že žalobce by jako spoluvlastník měl žalovat na nahrazení souhlasu žalovaného spoluvlastníka se zahájením územního řízení, a to v řízení, kdy žalobce nesprávně žaloval na určení, že je oprávněn k podání žádosti o zahájení onoho územního řízení. I zde Nejvyšší soud dovodil, že za situace, kdy na určení, zda tu právní poměr nebo právo je či není, není z důvodu nesprávné formulace petitu naléhavý právní zájem, nejde o vadu podání a poučovací povinnost, ani pokud jde o odstranění vady podání, není namístě. Tento závěr dovolací soud vyslovil v rozsudku ze dne 19. 9. 2002, sp. zn. 22 Cdo 2613/2000.

Z uvedeného rozboru judikatury týkající se role soudu při nutnosti opravy či úpravy petitu žaloby je zřejmé, že Nejvyšší soud vykládá poučovací povinnost podle § 5 o. s. ř. značně restriktivně. Poučení o nutnosti opravy petitu připouští (a vyžaduje) pouze tehdy, jde-li čistě o formální nedostatky žaloby, např. právě v situacích, kdy k žalobě na nahrazení projevu vůle není připojen obsah smlouvy, kterou má žalovaný uzavřít, nebo v případě nepřesného a neurčitého žalobního petitu. V takových situacích totiž na změnu petitu nenahlíží jako na změnu žaloby, ale pouze jako na opravu její vady. Pokud jde však o meritorní nedostatky (za které považuje i nedostatek naléhavého právního zájmu při určité formulaci žalobního petitu), není již poučovací povinnost s poukazem na zákaz poučení o hmotném právu přípustná. Jinými slovy, poučovací povinnost o vadném petitu je v tuzemské

rozhodovací praxi vázána pouze na nutnost opravy podání podle § 43 odst. 1 o. s. ř., která by měla zajistit projednatelnost žaloby⁴. Pokud je žaloba projednatelná (neobsahuje formální vady), avšak není způsobila dosáhnout toho, co žalobce požaduje, a to nikoliv pro nedůvodnost uplatňovaného nároku, nýbrž z důvodu, že je tzv. špatně zažalováno, není poučení a upozornění ze strany soudu namístě.

Uvedený přístup stran naléhavého právního zájmu je podle Lavického neudržitelný, neboť přehlíží v první řadě to, že úspěch nebo neúspěch v řízení nezávisí vždy pouze na hmotném právu (spory vyvolané v exekučním řízení), avšak za ještě významnější považuje to, že určovací žaloby se od jiných žalob liší tím, že představují ryze procesní nástroj ochrany subjektivních soukromých práv. Naléhavý právní zájem přitom podle Lavického nevyplývá z práva hmotného, ale z práva procesního (§ 80 o. s. ř.), takže pokud soud poskytl poučení o tom, jak formulovat žalobní petit, aby to odpovídalo žalobou sledovanému cíli a zároveň aby na takovém určení byl naléhavý právní zájem, nepoučuje jej o právu hmotném, ale jediné a pouze o právu procesním.⁵

S uvedeným pojetím Lavického se lze ztotožnit. Přístup rozhodovací praxe lze však považovat za problematický i z důvodu jeho rozporu se smyslem a účelem civilního řízení sporného, neboť v mnoha případech nemůže být právě kvůli omezenému rozsahu poučovací povinnosti dosaženo jeho cíle, kterým je mj. konečné a úplné odstranění určitého právního konfliktu ve společnosti. Lze přitom znovu zopakovat, že procesní práva a povinnosti lze mnohdy jen stěží oddělovat od hmotněprávních vztahů, kterým má jejich uplatnění či splnění poskytovat ochranu. Může být proto obtížné rozlišovat, kdy se ještě jedná o poučení o čistě procesním právu či povinnosti, a kdy již toto právo či povinnost vyplývá a má svůj základ v hmotněprávních vztazích – srov. poučení v případě chybějícího naléhavého právního zájmu.

Podle mého soudu by proto bylo vhodnější opustit toto problematické vymezení poučovací povinnosti, které je již beztak prolamováno později

⁴ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. 7. 2003, sp. zn. 29 Odo 215/2003.

⁵ LAVICKÝ, P. § 5. Poučovací povinnost. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l); Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 23–24.

zavedenou poučovací povinností podle § 118a o. s. ř., a formulovat poučovací povinnost spíše rámcově a obecně⁶ a soustředit se na jiné aspekty, a sice na meze, ve kterých by soud mohl poučovací povinnost vykonávat a řízení tzv. materiálně vést. Tyto meze však nelze paušálně stanovit pro všechny případy, a tedy není možné uvažovat ani o přesném zakotvení v zákonné úpravě. Poučovací povinnost týkající se nejen změny žaloby v důsledku změny v žalobním petitu je však možné vymezit spíše pomocí cílů, kterým má civilní sporný proces sloužit, a za použití jeho základních zásad, zejména povinnosti soudcovské nestrannosti.

V tomto ohledu lze inspiraci hledat v zahraničí, zejména v právních řádech nám blízkých zemí. Tak judikatura v **Rakousku** dospěla k závěru, že s ohledem na rozšíření materiálního vedení řízení novelou tamního civilněprocesního předpisu z roku 2002 je soud povinen strany upozornit na chybné vymezení žalobního petitu, a to v situaci, kdy toto neodpovídá zjevně sledovanému cíli právní ochrany (*Rechtsschutzziel*), a dát žalobci příležitost žalobní žádání změnit⁷. Je tak třeba učinit zejména tehdy, jestliže by tímto bylo možné vyhnout se novému procesu a dosáhnout konečného a vyčerpávajícího odstranění sporu.

V **německém** civilním procesu je v souvislosti se snahou o dosažení cíle řízení (*Prozessziel*) kladen důraz na to, aby soud vedl strany k uplatňování účelných návrhů (*sachdienliche Anträge*)⁸, tedy i účelné žaloby. Obecně je totiž přijímán názor, že civilní proces má sloužit k co nejúčinnějšímu prosazení hmotného práva – to se zřetelně projevuje v tom, že ačkoliv soudce nemá stranám právně radit, má dbát o to, aby řízení probíhalo účelně (ve smyslu sledovaného procesního cíle) a nevedlo k vydávání překvapivých rozhodnutí.⁹ Žaloba je účelná tehdy, jestliže může s konečnou platností odstranit spor mezi stranami a zabránit dalšímu procesu o témže předmětu sporu.¹⁰

⁶ Shodně též MACUR, 2000, op. cit., s. 12.

⁷ Rozhodnutí rakouského Nejvyššího soudu ze dne 25. 5. 2005, sp. zn. OGH 7 Ob 83/05i. Dostupné z: https://rdb.manz.at/document/ris.just.JJT_20050525_OGH0002_0070OB00083_05I0000_000

⁸ § 139 odst. 1 věta druhá *in fine* německého ZPO.

⁹ BREHM, W. Vor § 1. In: STEIN, F., JONAS, M. a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 1. Einleitung*, § 1–40. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003, s. 37.

¹⁰ FRITSCHKE, J. § 139. *Materielle Prozessleitung*. In: KRÜGER, W. a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 1: § 1–354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016, marg. č. 22.

Pokud taková není, má soud působit na to, aby byla změněna. Zdůrazňována je v této souvislosti hospodárnost takového postupu, neboť nový spor nezatíží nejen strany, ale ani soudnictví jako celek. Soud by tak měl stranu upozornit na nutnost odlišné formulace petitu tehdy, jestliže cíle, který řízením sleduje, není možno při dosavadním vymezení petitu dosáhnout.¹¹ V takovém případě je úprava petitu považována za účelnou.

Kritérium procesního cíle je pak v Německu vedle vztahu k účelnosti návrhů zmiňováno i v souvislosti s mezemi soudcovské poučovací povinnosti (*Grenzen der Hinweispflicht*)¹². Totožný procesní cíl totiž v německém civilním procesu představuje limit, který by měl být při ingerenci soudu v souvislosti s vedením ke změně žaloby respektován.¹³ Soud je povinen vést strany k tomu, aby formulovaly své návrhy tak, aby tyto odpovídaly procesnímu cíli, který daná strana sleduje, avšak nesmí je vést k takové změně žaloby, která by vedla k jeho kvantitativní nebo kvalitativní změně.¹⁴ Soud tak není oprávněn poukazovat na jiné nároky či na jinou možnou procesní obranu, než které byly doposud stranami uplatněny.¹⁵ To platí i pro rozšiřování dosavadního předmětu sporu na další osoby. Problematickým však není upozornění na možnost omezení stávající žaloby¹⁶.

Pokud jde o otázku, jak konkrétní by soud při poučení o nutnosti změnit žalobu měl být, němečtí autoři jsou zajedno, že upozornění soudu musí být konkrétní a že obecné nebo paušální sdělení nepostačuje.¹⁷ Rozsah a konkrétní podoba předmětné soudní činnosti však bude úzce souviset s tím, zda má daná strana právní vzdělání či zda je zastoupená advokátem, nebo zda se jedná o osobu práva neznalou. V prvním případě nebude zpravidla podrobný právní výklad zapotřebí, ve druhém případě bude soud muset

11 PRÜTTING, H. § 139. Materielle Prozessleitung. In: PRÜTTING, H., GEHRLEIN, M. a kol. *ZPO. Kommentar*. 10. vyd. Köln: Luchterhand, 2018, s. 643, a další tam citovaná literatura.

12 LEIPOLD, D. § 139. Materielle Prozessleitung. In: STEIN, F., JONAS, M. a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung, Band 3, § 128–252*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, marg. č. 50, 51.

13 STADLER, A. § 139. Materielle Prozessleitung. In: MUSIELAK, H.-J., VOIT, W. a kol. *Zivilprozessordnung: ZPO*. 15. vyd. München: Verlag Franz Vahlen, 2018, marg. č. 13.

14 STÜRNER, R. *Die richterliche Aufklärung im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr, 1982, s. 44–46.

15 PRÜTTING, 2018, op. cit., s. 643.

16 STADLER, 2018, op. cit., marg. č. 13.

17 ROSENBERG, L., SCHWAB, K. H., GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 17. vyd. München: C. H. Beck, 2010, s. 401, marg. č. 17, nebo PRÜTTING, 2018, op. cit., s. 642.

vynaložit k dosažení účelnosti návrhů dané strany větší úsilí.¹⁸ Autoři se však shodují, že povinnost soudu vést strany k uplatňování účelných návrhů není, stejně jako v případě dalších podob materiálního vedení řízení, odvislá od toho, zda daná strana je či není zastoupena advokátem.¹⁹

Vzhledem k již zmíněné obtížnosti paušálního zákonného vymezení jednotlivých případů, kdy by ke změně žaloby měl soud strany vést, zvyšuje se ve jmenovaných zemích význam judikatury, která poskytuje určitá vodítka, ve kterých situacích by se tak mělo stát.

Tak v Německu se v důsledku dlouhodobé rozhodovací praxe a sjednocování judikatury vytvořil určitý (samozřejmě nikoliv konečný) výčet případů, ve kterých je poučení o nutnosti změnit žalobu nezbytné. Podle tohoto výčtu se upozornění ze strany soudu vyžaduje např. tehdy, jestliže žalobce (pacient) ve sporu s poskytovatelem zdravotních služeb nepřipustně žádá o naturální restituci namísto peněžité náhrady, jestliže ve sporu ze smlouvy o dílo žalobce žádá za situace, kdy mu zhotovitel způsobil škodu, o zálohu na odstranění vad díla namísto o náhradu škody, nebo v situaci, kdy žalobce žádá o určení neplatnosti darovací smlouvy namísto o vrácení daru.²⁰

Lze tedy shrnout, že v zahraničních civilních procesech jsou stanovena odlišná kritéria pro určení mezi poučovací povinnosti soudu. Vedení soudu ke změně žaloby není vyloučeno, a to s poukazem na požadavek na dosažení sledovaného cíle právní ochrany, resp. procesního cíle, eliminaci vzniku nového sporu a na to, aby strany uplatňovaly účelné návrhy (tedy aby řízení nebylo vedeno o neúčelných návrzích). Rovněž i tato kritéria by soud, vedle požadavku na svoji nestrannost a rovný přístup ke stranám řízení, měl zohledňovat při zvažování, zda k poučení o nutnosti změny žalobního petitu přistoupí či nikoliv.

Takto vymezený rámec poučovací povinnosti týkající se změny žaloby podle mého názoru lépe vystihuje účel, který by mělo civilní sporné řízení sledovat, přičemž však stále respektuje jeho specifickou povahu vycházející z odpovědnosti stran za vymezení předmětu sporu. Limitem takové soudcovské aktivity je však uplatněný nárok v širším slova smyslu, jehož rámec je soud

¹⁸ LEIPOLD, 2005, op. cit., marg. č. 49.

¹⁹ LEIPOLD, 2005, op. cit., marg. č. 26.

²⁰ Srov. PETERS, E. *Richterliche Hinweispflichten und Beweisinitiativen im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1983, s. 97, FRITSCHKE, 2016, op. cit., marg. č. 23, popř. STADLER, 2018, op. cit., marg. č. 12, a další tam uvedené případy.

povinen respektovat a neměl by poukazovat na nároky nové, z dosud vylíčených skutečností nevyplývající. V tomto pojetí má nicméně zcela zásadní význam nestranné působení na průběh sporu, tak aby ani jedna ze stran nemohla nabýt dojmu, že druhá strana je na její úkor upřednostňována.²¹

Naopak nepovažují za šťastné tuzemské rozlišování toliko podle kritéria vadnosti či bezvadnosti žaloby, které vychází z toho, že je-li žaloba formálně bezvadná, avšak spor zcela zjevně nevede a ani nemůže vést ke sledovanému cíli, není aktivita soudu namístě, neboť již jde o riziko, které nese výhradně žalobce.

Je skutečností, že při obecném vymezení role soudu, tak jako je tomu v zahraničí, by rostl význam judikatury, jejímž úkolem je vymezit jednotlivé konkrétní případy, ve kterých je aktivita soudu žádoucí a ve kterých naopak soud do sporu zasahovat nemá. Jednalo by se o určitou kazuistiku, která by postupem času poskytla vodítka, ve kterých typových situacích by soud na strany měl působit v tom směru, aby svoji dosavadní neúčelnou žalobu změnil.

6 Změna skutkového základu žaloby

Jak bylo již shora uvedeno, vymezení předmětu sporu je v tuzemském civilním procesu založeno na tzv. dvoučlenné teorii předmětu sporu, podle které je pro vymezení předmětu sporu rozhodný jednak petit, a jednak skutkový základ žalobního nároku²². O změnu žaloby se tedy jedná, dochází-li ke změně byť jedné z těchto složek. Od změny skutkového základu žaloby je přitom nutno odlišovat pouhé doplnění žaloby o určitou skutkovou okolnost při zachování totožnosti předmětu sporu. Na takové doplnění, které se nedotýká změny skutkového základu žaloby z hlediska v úvahu přicházející hmotněprávní normy se naopak i poučovací povinnost podle § 5 o. s. ř. zcela jistě vztahuje²³.

²¹ K problematice nestrannosti soudu blíže viz např. MAZEL, F. Materiální vedení řízení v kontextu práva na spravedlivý proces. In: LAVICKÝ, P., DOBROVOLNÁ, E., VALDHANŠ, J. *Dny práva 2018: Část VI. – Reforma civilního procesu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019. s. 94–111.

²² MACUR, 2002, op. cit., s. 24. K této koncepci a jejím nevýhodám viz také DVORÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 91–92.

²³ LAVICKÝ, 2016, op. cit., s. 24, nebo náleží Ústavního soudu ze dne 26. 9. 2013, sp. zn. I. ÚS 215/12, ve kterém se sice naznačuje i možnost poučení o nutnosti změnit žalobu, nakonec ale i Ústavní soud přiznává, že v posuzované věci mělo dojít pouze ke zpřesnění obsahu žaloby, tedy k jejímu doplnění.

Právní věda rozlišuje dvě zásadní koncepce stanovení rozhodného kritéria pro posuzování identity skutkového základu žaloby. Jde na jedné straně o koncept tzv. **normativní jednoty skutkového základu žaloby**. Tento přístup vychází ze skutkových znaků (hypotézy) hmotněprávní normy, jež má být aplikována na skutkový přednes, resp. skutkový základ procesního nároku, aby mohlo být soudem o žalobě rozhodnuto. Spočívá-li odlišnost nových skutkových přednesů pouze v podrobnějším doplnění původních skutkových přednesů, přičemž původní i nové přednesy odpovídají skutkovým znakům právní normy, jejíž aplikace přichází v úvahu, je dána identita předmětu sporu, neboť nová skutková tvrzení pouze doplňují skutkový základ procesního nároku. Jestliže však nově uváděné skutečnosti umožňují nebo vyžadují formulaci jiného skutkového stavu, odpovídajícího skutkovým znakům jiné právní normy, která má být na posouzení žalobního návrhu použita, nelze považovat předmět sporu za identický.²⁴ Toto kritérium má za následek velmi úzké pojetí předmětu řízení.²⁵

Druhá koncepce vymezení skutkového základu žaloby, která se uplatňuje spíše v zahraničních civilních procesech, naproti tomu odmítá použití hmotněprávních kritérií a nebere v úvahu znaky právní normy, podle níž má být procesní nárok žalobce posuzován, nýbrž vychází z ryze faktického, empirického pojmu „**životního skutkového obsahu**“ (v německy mluvících zemích se užívá výrazu „*Lebenssachverhalt*“). Jestliže po uplatnění skutkových přednesů v původním návrhu žalobce učiní další skutková tvrzení, která však odpovídají spolu s původně tvrzenými skutečnostmi témuž jedinému „životnímu skutkovému obsahu“, jde o jediný skutkový základ a tedy i o jediný předmět sporu. Základním problémem této širší koncepce je stanovení jasných a jednoznačných kritérií, která by umožňovala snadno a přesvědčivě určit, které skutečnosti patří, resp. nepatří k témuž životnímu skutkovému obsahu.²⁶

Uvedená koncepce vycházející z širokého pojmání předmětu sporu se v tuzemsku dostala do popředí zájmu poté, co Ústavní soud v nálezu ze dne 27. 3. 2018, sp.zn. III. ÚS 2551/16, judikoval, že obecně platí,

²⁴ MACUR, 2002, op. cit., s. 35.

²⁵ Srov. DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 91, a tam uvedenou kritiku této koncepce.

²⁶ MACUR, 2002, op. cit., s. 35. Uvedené obavy Macura pak vyvrací Dvořák v DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 92.

že „aby šlo o tentýž skutek, musí nově uváděné skutečnosti vycházet ze **stejně životní události** a alespoň co do své podstaty se shodovat s původně uváděnými, a to zejména ve vztahu k tzv. následku. Jediná životní událost (v obecném smyslu), resp. její popis v rámci skutkových tvrzení, může obsahovat více skutků, přičemž jim odpovídající nároky mohou stát vedle sebe (např. nárok na smluvní pokutu a na náhradu škody z porušení závazku), nebo relevantní může být pouze jeden ze skutků, jsou-li ve vzájemné konkurenci (např. nárok na vrácení bezdůvodného obohacení a na náhradu škody); v těchto případech tak tedy půjde o jediný skutek, jenž vzejde z výsledku střetu právních norem, jejichž hypotézy naplňuje.“

V uvedené věci šlo o rozlišování nároku na plnění ze smlouvy a nároku na náhradu škody. Pokud bylo původně žalováno na plnění ze smlouvy, přičemž následně došlo ke změně žaloby a byla požadována náhrada škody, dospěly obecné soudy k tomu, že jelikož je nárok na náhradu škody podmíněn jiným skutkovým základem, jde o jiný skutek, a že v důsledku uplynutí promlčecí doby je tento nárok promlčený. Ústavní soud však citovaným nálezem napadený rozsudek dovolacího soudu zrušil s tím, že byt' šlo v případě tvrzení týkajícího se škody o nové skutkové tvrzení, vázalo se ke stejné životní události jako tvrzení původní, a jde tedy o samostatný nárok, jenž „nekonkuruje“ nároku původnímu a má svůj vlastní právní režim.

Nejvyšší soud, který se po zrušení svého původního rozhodnutí Ústavním soudem uvedenou věcí znovu zabýval, nicméně v rozsudku ze dne 11. 2. 2020, sp. zn. 23 Cdo 1383/2018, setrval na závěru, že ve sporném civilním řízení by široké pojetí skutkového základu sporu odporovalo principu autonomie vůle, neboť by zahrnovalo i takové skutečnosti či následky, o kterých žalobce nechtěl, aby bylo rozhodováno. V případě neúspěchu žaloby by totiž např. byla založena překážka věci pravomocně rozhodnuté i pro jiné nároky žalobce vycházející z částečně shodných skutkových okolností. Nejvyšší soud proto setrval na své dosavadní rozhodovací praxi, podle které nárok na náhradu škody je založen na jiném skutkovém stavu odvíjejícím se od jiné skutkové podstaty než nárok na smluvní plnění.

Poté, co soudy nižších stupňů v uvedené věci znovu rozhodly, bylo dovolání žalobkyně odmítnuto usnesením Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 2021, sp. zn. 23 Cdo 2287/2021. Toto rozhodnutí však bylo následně znovu zrušeno nálezem Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2022, sp. zn. I. ÚS 543/22,

ve kterém Ústavní soud dospěl k závěru, že totožnost skutku nelze v posuzované věci paušálně odmítnout toliko s odkazem na rozdílnou „skutkovou podstatu“ jednotlivých nároků v právním smyslu. Uvedl dále, že trvá na závěrech uvedených v nálezu ve věci sp. zn. III. ÚS 2551/16. Poté, co byla věc takto vrácena Nejvyššímu soudu k novému projednání, byla postoupena velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu. V době sepsání tohoto příspěvku nicméně nebylo o věci rozhodnuto.

Právě nastíněný recentní judikatorní vývoj týkající se otázky skutkového základu žaloby a totožnosti skutku má význam i pro problematiku poučovací povinnosti, a to v situaci, kdy je z hlediska žalobce nutno skutkový základ podané žaloby změnit tak, aby mohlo být dosaženo žalobou sledovaného cíle. Pokud by se totiž plošněji uplatňoval druhý z pojednaných přístupů vycházející ze stejné životní události, jak k tomu vyzval Ústavní soud, mohlo by být, za podmínky dodržení stejné životní události, žalobě vyhověno i na základě poněkud jiných skutečností, než o které žalobce původně svůj nárok opíral, resp. na základě jiného hmotněprávního posouzení dané životní události. V případě takového volnějšího posuzování totožnosti předmětu sporu (resp. jeho skutkového základu) by tak soud, v souladu se zásadou *iura novit curia*, mohl nárok v požadovaném rozsahu přiznat, byť by vycházel z jiné než žalobou uplatněné právní kvalifikace, a to nejen v případech, kdy dospěje k závěru, že smlouva je neplatná a věc je nutno posoudit podle ustanovení o bezdůvodném obohacení²⁷. Limitem by mu byla toliko totožná životní událost, jejíž rámec by nesměl překročit. Otázka, zda soud může vést strany ke změně žaloby, by tak do jisté míry odpadla, neboť by o změnu žaloby vlastně nešlo. Samozřejmostí by však bylo poskytnutí poučení podle § 118a odst. 2 o. s. ř., neboť by bylo nutno postavit na jisto, v jakém právním rámci se spor bude pohybovat, resp. aplikace jaké hmotněprávní normy přichází z hlediska projednávaného nároku v úvahu, přičemž by bylo nutné strany vyzvat, aby tvrdily a prokazovaly všechny skutečnosti rozhodné z hlediska právního posouzení, které soud zvažuje.

V této souvislosti mám dále za to, že pokud by se prosadila koncepce založená na normativní jednotě (podle které je rozhodujícím kritériem nároková

²⁷ Srov. rozsudek ze dne 31. 7. 2003, sp.zn. 25 Cdo 1934/2001, publikovaný pod č. 78/2004 Sb. rozh. civ.

právní norma, resp. znaky skutkové podstaty hmotněprávní normy zakládající uplatňovaný nárok), ke které se Nejvyšší soud přiklonil v rozhodnutí ve věci sp. zn. 23 Cdo 1383/2018²⁸, šlo by v případě, kdy soud podle § 118a odst. 2 o. s. ř. účastníky poučí o tom, že věc je možné po právní stránce posoudit jinak než podle jejich právního názoru, vždy o změnu žaloby. Soud by totiž v takovém případě vedl strany k tomu, aby uplatnily jiné skutečnosti odpovídající znakům jiné nárokové právní normy (*věc je možné po právní stránce posoudit jinak*), resp. aby v tomto směru své dosavadní přednesy doplnily. Lze tak mít za to, že v důsledku aplikace jiné nárokové právní normy by takový postup měl za následek změnu žaloby.

V takovém pojetí by se však jako problematické jevíly závěry uplatňované v judikatuře Nejvyššího soudu (srov. rozsudek ze dne 31. 7. 2003, sp. zn. 25 Cdo 1934/2001, publikovaný pod č. 78/2004 Sb. rozh. civ.), který dlouhodobě zastává názor, že *„je-li žalobou uplatněn nárok na peněžité plnění, vycházející ze skutkového tvrzení, že na základě smlouvy o nájmu žalovaný užíval nebytové prostory a neposkytl za to žalobci smluvené protiplnění (nájemné), avšak podle názoru soudu je nájemní smlouva neplatná a jiný důvod užívání není tvrzen, není změnou skutkového stavu vymezeného v žalobě, posoudí-li soud nárok žalobce na zaplacení požadované částky podle hmotněprávních norem upravujících nárok na vydání plnění z bezdůvodného obohacení.“* Uvedené závěry přitom vycházely z takového vymezení skutkového základu žaloby, podle kterého lze podstatu skutku (skutkového děje) spatřovat především v jednání (a to ve všech jeho jevových formách) a v následku, který jím byl způsoben, přičemž totožnost skutku je zachována, je-li zachována alespoň totožnost jednání, anebo totožnost následku; pro posouzení, zda je dána překážka věci pravomocně rozhodnuté, přitom není významné, jak byl soudem skutek, který byl předmětem řízení, posouzen po právní stránce.²⁹

²⁸ A již předtím např. v rozsudku ze dne 18. 9. 2019, sp. zn. 32 Cdo 2083/2019, ve kterém dospěl k závěru, že jestliže se žalobkyně domáhala zaplacení žalované částky nejprve s tvrzením, že na její zaplacení jí vznikl nárok na základě odstoupení od leasingové smlouvy, avšak následně uvedla, že se domáhá zaplacení konkrétních leasingových splátek na základě platné leasingové smlouvy, jde o změnu žaloby.

²⁹ K takové koncepci, která je širší než koncepce vycházející z normativní jednoty skutkového základu žaloby, neboť nebere ohled na právní důvod žaloby (srov. DVOŘÁK, 2008, op. cit., s. 95–96), a která vychází z trestněprávní nauky, se Nejvyšší soud přihlásil v usnesení ze dne 31. 1. 2001, sp. zn. 20 Cdo 463/99, publikovaném pod č. 60/2001 Sb. rozh. civ.

Je proto s podivem, že ke stejnému závěru se Nejvyšší soud přihlásil i v již citovaném rozsudku ze dne 11. 2. 2020, sp. zn. 23 Cdo 1383/2018, přičemž správnost uvedeného závěru, tedy že v případě nároku na plnění ze smlouvy a nároku na vydání bezdůvodného obohacení z důvodu neplatnosti smlouvy se jedná o tzv. ideální konkurenci nároků a jde tedy o totožný skutkový základ žaloby, opřel o zahraniční literaturu³⁰. Je nicméně nutno upozornit, že citovaná literatura tento závěr vztahuje právě ke koncepci založené na totožné životní události³¹ a nikoliv na koncepci založené na normativní jednotě, ke které se Nejvyšší soud v citovaném rozsudku přiklonil. Při aplikaci koncepce založené na normativní jednotě jde naopak o odlišný skutkový základ³², neboť nárok na vydání bezdůvodného obohacení se jednak opírá o jinou nárokovou hmotněprávní normu, a jednak je podmíněn odlišnými skutkovými okolnostmi než nárok na plnění ze smlouvy – např. pokud jde neplatnou nájemní smlouvu, spočívá odlišnost přinejmenším ve zjištění výše obvyklého nájemného.

Na pozadí právě nastíněné problematiky týkající se vymezení předmětu sporu lze podle mého názoru dobře demonstrovat, jak obtížné je striktní rozlišování mezi poučením o ryze procesních právech a povinnostech účastníků a tzv. poučením o hmotném právu. Pokud by se prosadila koncepce založená na normativní jednotě skutkového základu žaloby (viz výše), v důsledku čehož by poučení podle § 118a odst. 2 o. s. ř. mělo za následek změnu skutkového základu žaloby a tím i změnu žaloby, zákonodárce by již nyní po soudech vyžadoval, aby svou aktivitou za určitých okolností vedly strany ke změně žaloby (pokud je věc možné po právní stránce posoudit jinak).

³⁰ RECHBERGER, W.H. Der Streitgegenstand. In: RECHBERGER, W.H., SIMOTTA, D.-A. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. 9. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 237.

³¹ Srov. RECHBERGER, 2017, op. cit., s. 237–238. Ideální konkurence je rovněž připouštěna při aplikaci tzv. jednočlenné teorie předmětu sporu, tedy teorie vycházející výlučně z totožnosti petitu. Tato koncepce však nejenže není v tuzemsku akceptována, ale byla odmítnuta i právní vědou – blíže viz MACUR, 2002, op. cit., s. 39–45 a tam uvedenou literaturu.

³² Srov. RECHBERGER, 2017, op. cit., s. 238.

7 Změna v okruhu účastníků

Bylo-li v dosavadní části příspěvku pojednáno o změně žaloby spočívající ve změně petitu nebo skutkového základu žaloby, je vhodné zmínit i změny v okruhu účastníků. V průběhu řízení, zpravidla již na jeho zahájení, totiž může vyvstat i potřeba změny právě v okruhu účastníků. Rovněž i rolí soudu v takových situacích se zabývala tuzemská judikatura.

Jde např. o situace, kdy žalobce nesprávně označil žalovaného tak, že tento **nemá způsobilost být účastníkem řízení**.

Nejvyšší soud v minulosti opakovaně judikoval, že ačkoliv soud prvního stupně věděl, že žalovaný (např. Ministerstvo financí ČR) nemá právní subjektivitu, žalobce na to neupozornil a řízení zastavil, aniž na tuto vadu žalobce upozornil, nebylo povinností soudu žalobce poučit, neboť nešlo o poučení o jeho procesních právech a povinnostech, ale o tom, kdo je povinen uspokojit nárok, kterého se dovolatel domáhá žalobou, tedy by šlo o poučení o hmotném právu, které je v občanském soudním řízení nepřípustné – srov. např. rozsudek ze dne 17. 12. 2003, sp. zn. 33 Odo 720/2003, nebo z novější doby usnesení ze dne 29. 5. 2019, sp. zn. 23 Cdo 383/2019.

Uvedený názor byl na úrovni tuzemského dovolacího soudu překonán v usnesení velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 14. 3. 2012, sp. zn. 31 Cdo 2847/2011, podle kterého *„je-li žalobcem v žalobě za žalovaného označen pouze orgán státu (kraje, obce), přičemž se z jiných částí žaloby podává, že směřuje vůči státu (kraji, obci), je namíste takový stav posoudit jako vadu žaloby ve smyslu § 43 odst. 1 o. s. ř. Je-li pak žalobcem posléze zjednána náprava spočívající v označení žalovaného jako České republiky (kraje, obce), lze odtud usuzovat na původně vadnou žalobu (§ 43 o. s. ř.), kterou žalobce sám zhojil.“*

Ještě předtím Nejvyšší soud správně judikoval v usnesení ze dne 9. 11. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3308/2011, že *„jestliže bylo z obsahu žaloby zřejmé, že tato směřuje proti státu a nikoliv proti organizační složce státu (což bylo možno dovodit mimo jiné s ohledem na požadavek náhrady škody podle zákona č. 82/1998 Sb.), která před soudem pouze za stát jedná, ale sama nemůže být účastníkem řízení, bylo zjevné, že podání nemá náležitosti stanovené v § 79 odst. 1 o. s. ř., a bylo tedy povinností již soudu prvního stupně žalující stranu podle § 43 odst. 1 o. s. ř. vyzvat ke odstranění této vady podání. Protože se jednalo o vadu, jejíž neodstranění brání pokračování řízení, měl soud žalobce*

rovněž poučit podle § 43 odst. 2 o. s. ř. o následcích nevybovení této výzvě. Pokud tak obecné soudy v žádném směru neučinily a předmětnou výzvu žalobcům nezaslaly, porušily čl. 90 Ústavy, podle kterého jsou soudy povolány především k tomu, aby zákonem stanoveným způsobem poskytovaly ochranu právům.“

Lze tedy prozatímně shrnout, že v případech, že je jako žalovaný označena entita bez procesní subjektivity, dovodila judikatura nezbytnost poučení, přičemž tuto změnu nepovažuje za změnu žaloby, nýbrž toliko za opravu její vady. Nejde tedy o to, že by vyvstala potřeba žalovat jiný subjekt, ale pouze o správné označení stále stejného subjektu, se kterým žalobce hodlal již původně spor vést.

O odlišnou situaci oproti tomu jde tehdy, jestliže má v řízení vystupovat skutečně jiný subjekt, a to i případně vedle původního subjektu. Zde judikatura dospívá převážně k závěru, že **poučení o věcné legitimaci** nepřichází v úvahu, neboť v opačném případě by soud dával žalující straně návod, jak postupovat (koho žalovat), aby byla v řízení úspěšná.

V této souvislosti lze z mnoha zveřejněných rozhodnutí zmínit např. usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 3. 1998, sp. zn. III. ÚS 480/97, ve kterém bylo uvedeno, že „do poučovací povinnosti nepatří návod, co by účastník měl nebo mohl v daném případě dělat, aby dosáhl žádaného účinku. Pokud by v rámci poučovací povinnosti soud poučoval účastníky o tom, kdo je či není pasivně legitimován, nešlo by o pouhé poučení o procesních právech a povinnostech, ale o zásah soudu, kterým by vedl účastníky k tomu, co mají v daném případě dělat, aby dosáhli žádaného právního účinku. Navíc takto chápanou poučovací povinností by soud mohl výrazně porušit zásadu rovnosti účastníků soudního řízení.“

Z judikatury dovolacího soudu pak lze příkladem poukázat na usnesení ze dne 30. 10. 2001, sp. zn. 29 Cdo 2494/99, publikované pod č. 37/2003 Sb. rozh. civ., ze dne 16. 7. 2008, sp. zn. 26 Cdo 4364/2007, nebo ze dne 29. 6. 2011, sp. zn. 26 Cdo 1955/2009, podle kterých poučení o nedostatku pasivní věcné legitimace či o tom, že ve věci má či může být žalován další žalovaný, není součástí poučovací povinnosti soudu podle § 5 o. s. ř.

Tento přístup však není zcela jednoznačný, neboť v některých případech je naopak judikaturou takové poučení vyžadováno. Jde konkrétně o poučení o možnosti podání návrhu ohledně procesního nástupnictví při

singulární sukcesi ve smyslu § 107a o. s. ř., o které je podle názoru vyjádřeného v rozsudku ze dne 26. 9. 2006, sp. zn. 32 Odo 473/2005, publikovaném pod č. 80/2007 Sb. rozh. civ., soud povinen žalobce poučit za podmínek uvedených v § 118a odst. 4 o. s. ř., tedy v případě, kdy není zastoupen advokátem či notářem. Tuto povinnost má podle citovaného rozhodnutí soud „*vždy, jestliže za řízení vyjde najevo, že nastala rozhodná právní skutečnost, mající z pohledu výsledku řízení vliv na aktivní věcnou legitimaci.*“

Posledně uvedený závěr lze označit za značně překvapivý, neboť většinová judikatura Nejvyššího i Ústavního soudu se kloní k zásadní nepřipustnosti poučení týkajícího se věcné legitimace. Navíc, jak je zřejmé z citované části odůvodnění, Nejvyšší soud kromě poučení v souvislosti se singulární sukcesí naznačuje, že poučení o aktivní věcné legitimaci má přijít i v jiných případech než při singulární sukcesi.

Ještě pozoruhodnější je konstatování Nejvyššího soudu, že uvedená poučovací povinnost vyplývá z ustanovení § 118a odst. 4 o. s. ř., podle kterého poskytuje předseda senátu při jednání účastníkům poučení též o jiných jejich procesních právech a povinnostech, pokud nejsou zastoupeni advokátem či notářem. I v tomto ustanovení se však jedná, stejně jako v případě § 5 o. s. ř., toliko o poučení o procesních právech a povinnostech. Není proto zřejmé, z jakého důvodu by poučení podle § 118a odst. 4 o. s. ř. mělo být poskytováno v širší míře než podle § 5 o. s. ř. Rovněž není patrné, proč by mělo být k poučení o aktivní věcné legitimaci přistupováno jinak než k poučení o pasivní věcné legitimaci.

Poněkud odlišně se k otázce poučení o věcné legitimaci staví Ústavní soud, který v několika nálezech připustil výjimku z obecného pravidla o nepřipustnosti poučení týkajícího se věcné legitimace.

První okruh případů, ve kterých Ústavní soud částečně prolomil shora uvedený přístup, se týkal restitučních řízení, ve kterých mnoha žalujícím restituentům činilo potíže správné označení žalovaného subjektu. V nálezu ze dne 1. 11. 2000, sp. zn. II. ÚS 100/2000, ve kterém šlo o nejasné označení organizační složky státu, přičemž organizační složka státu, kterou žalobce označil (a poté k výzvě soudu prvního stupně znovu upravil), nebyla podle odvolacího soudu pasivně věcně legitimovaná. V citovaném zrušujícím nálezu Ústavní soud uzavřel, že „*povinnost podle § 5 občanského soudního řádu vystupuje*

do popředí zejména v případech, kdy se demokratická společnost snaží alespoň částečně zmírnit následky majetkových a jiných krivd vzniklých porušováním obecně uznávaných lidských práv a svobod. Proto je nezbytné, aby soudy věnovaly jejímu splnění náležitou péči, aniž by porušily nestrannost soudu vůči účastníkům. Jestliže soud poučil účastníka nepřítel jasným, a proto zavádějícím způsobem, účastníke se tímto poučením řídil, soudy jeho žalobu z tohoto důvodu zamítly, došlo ke zmaření možnosti meritorního projednání restitučního nároku, což v konečných důsledcích vedlo k porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“

Obdobně Ústavní soud i v nálezu ze dne 20. 4. 2010, sp. zn. II. ÚS 2087/08, dospěl k závěru, že jestliže je samotná judikatura týkající se určení osoby pasivně legitimované (zde při posuzování pasivní legitimace v řízeních o vyslovení neplatnosti veřejné nedobrovolné dražby) nejednotná, mělo by se žalobci dostat ze strany soudu, předtím, než je žaloba pro nedostatek pasivní věcné legitimace žalovaného zamítnuta, poučení o tomto nedostatku. Závěry uvedené v tomto nálezu však obecné soudy povětšinou do svého rozhodování nepřejaly, a to právě s poukazem na mimořádné okolnosti citované věci.

Rozsahem poučovací povinnosti se Ústavní soud zabýval rovněž v nálezu ze dne 22. 9. 2015, sp. zn. I. ÚS 4004/14, ve kterém uzavřel, že „*k dosažení spravedlivého procesu bylo nutné stěžovatelku poučit o tom, že účastníky řízení musí být všichni dědicové nebo jejich právní nástupci, a to buď na straně žalující, nebo žalované. Tím by bylo ostatně i šetřeno právo na rozhodnutí věci v přiměřené lhůtě a dodržena zásada hospodárnosti řízení.*“ V tomto nálezu Ústavní soud rovněž s poukazem na některou tuzemskou i zahraniční literaturu kritizoval omezení poučovací povinnosti pouze na obsah procesněprávního poměru, který podle něj „*neodpovídá vzájemnému vztahu hmotného a procesního práva: civilní proces je zde proto, aby sloužil ochraně subjektivních soukromých práv, a naopak hmotné právo samo bez ochranné funkce civilního procesu nemůže existovat. Občanské právo hmotné (a další soukromoprávní odvětví) na straně jedné a civilní právo procesní na straně druhé představují sice samostatná právní odvětví, avšak jsou spjata vzájemnými funkčními vazbami. Právě jejich existence je důvodem, proč poučení o procesních právech a povinnostech nelze plně oddělit od poučení o právech hmotných [...] není proto v rozporu s § 5 o. s. ř., pokud poučení o procesních právech a povinnostech zahrne také poučení o subjektivních právech a povinnostech hmotných, jež s procesním právem účastníka bezprostředně a nerozlučně*

souvisejí. Hranice mezi přípustným a nepřípustným poučením tedy nespočívá na striktním rozlišování práv procesních a hmotných, ale na kritériu nestrannosti soudu, přičemž záleží na okolnostech konkrétního případu, na procesní situaci, na citu a zkušenosti soudce. Lze tak soublasit s pojetím, že poučovací povinnost se uskutečňuje v zájmu dosažení materiální spravedlnosti a rovnosti zbraní. Zabraňuje tomu, aby procesní strana v důsledku omylu nebo přehlédnutí utrpěla na svých hmotných právech újmu, již bylo možno odvrátit. Uvedené však podle Ústavního soudu neznamená, že toto pojetí poučovací povinnosti je vlastní pouze restitučním věcem; i v jiných případech lze zajisté sledovat důvody srovnatelné s těmi, které vedou soud demokratického právního státu k tomu, aby v zájmu spravedlnosti bylo upuštěno od příliš formalistického postupu. Odmítnutí meritorního přezkumu z důvodu údajně ustáleného výkladu příslušných procesních pravidel, podmiňujících přístup jednotlivců k soudu a přitom odhlížejících od zvláštností případů toho hodných, znamená rezignaci na povinnost důsledně při výkladu těchto pravidel sledovat, zda zákonná omezení jsou proporcionální ochraně základních práv, která nevytvářejí pouze normativní rámec obsahu podústavního práva, ale i rámec jeho interpretace.“

Na shora uvedené závěry navázal Ústavní soud v nálezu ze dne 18. 9. 2018, sp. zn. IV. ÚS 3/18, který se týkal nároků vyplývajících z pracovního úrazu za situace, kdy původní zaměstnavatel byl zrušen s likvidací a bylo sporným, na koho přešla jeho práva a povinnosti, přičemž žaloba byla zamítnuta právě v důsledku nedostatku pasivní věcné legitimace žalovaného subjektu. V tomto nálezu Ústavní soud konstatoval, že „není v rozporu se zásadou rovnosti účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, poskytne-li soud zaměstnanci, který je v posuzovaném pracovněprávním vztahu v postavení slabší strany, jednoznačné vodítko k zodpovězení otázky, vůči jakému subjektu má uplatňovat své nepromlčitelné právo na náhradu škody z titulu pracovního úrazu, jestliže původní zaměstnavatel se v průběhu doby složitě transformoval. Ponechání této otázky, která je předmětem sporu, bez jednoznačně vyjádřeného právního názoru na to, jaká právní úprava měla být aplikována a jaké právní důsledky z toho pro další postup dovolatele vyplývají, je v takovém případě porušením práva na soudní ochranu podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.“

Z prezentované judikatury vyplývá, že striktní vyloučení poučovací povinnosti v otázkách týkajících se věcné legitimace může být značně problematické a v některých případech se může dostávat do rozporu s požadavky vyplývajících z práva na spravedlivý proces.

Nelze ničeho namítat vůči tomu, že otázku pasivní věcné legitimace by si měl posoudit primárně žalobce před podáním žaloby a že její případné nesprávné vymezení je (mezi jinými) jeho rizikem vyplývajícím ze sporu. Jak však správně upozornil Ústavní soud v citovaných věcech, mohou nastat situace, které se vymykají běžně se vyskytujícím sporům, popř. které dosud nebyly judikatorně zcela vyjasněny, u kterých nelze žalobci klást k tíži, že za žalovaného označil nesprávný subjekt. V takovém případě by neodpovídalo smyslu a účelu civilního řízení sporného ani požadavkům vyplývajícím z práva na spravedlivý proces (mj. ani zásadě předvídatelnosti soudního rozhodování), aby soud, pokud má na otázku pasivní věcné legitimace svůj, oproti žalobci, popř. odvolací soud oproti soudu prvního stupně, odlišný náhled, žalobu zamítl, aniž by žalobce o tomto právním náhledu poučil, popř. s ním věc na začátku prvního jednání v tomto směru probral. Nejedná se totiž o situaci, kdy by žalobce nesprávně vyhodnotil okolnost, jejíž řádné posouzení před podáním žaloby bylo možno požadovat. Tomu odpovídají i závěry Ústavního soudu uvedené v nálezu ze dne 6. 4. 2004, sp. zn. IV. ÚS 22/03, kdy uvedl, že *„je třeba, aby soudy vždy velmi citlivě zvažovaly rozsah své poučovací povinnosti tak, aby nebyla dotčena zásada rovného postavení všech účastníků řízení při současném respektování ideálu soudního rozhodování, kterým je spravedlivé rozhodnutí sporu.“*

Naproti tomu, pokud žalobce vědomě zvolí určitý procesní postup, není důvod, aby jej soud upozorňoval na to, že tato procesní strategie s sebou nese určitá rizika týkající se pasivní věcné legitimace, která by mohla vést k zamítnutí žaloby. V takovém případě je namístě, aby žalobce tato případná rizika plně nesl. Jde například o situaci, kdy žalobce žaluje konkrétní zaměstnance určitého zaměstnavatele s požadavkem na náhradu újmy, kterou mu při plnění pracovních činností způsobili. V takovém případě žalobce nese riziko prokázání pracovního excesu, tedy prokázání, že šlo o jednání vybočující z rámce plnění pracovních povinností. V takovém sporu není podle mého názoru namístě, aby soud žalobce upozorňoval, že podle jeho předběžného názoru není exces dán a že správně měl být žalovaný zaměstnavatel. Povaha a náležitosti excesu jsou totiž judikaturou poměrně obsáhle pojednány a žalobce, tím spíš, pokud je zastoupený advokátem, měl tuto okolnost vzít v potaz před podáním žaloby. I přesto však, možná

právě v důsledku nepřiměřeně restriktivního vymezení poučovací povinnosti v § 5 o. s. ř., která, aby mohlo řízení plnit svůj účel, často od soudců vlastně vyžaduje, aby ji překračovali, v praxi k poučení o předběžném právním názoru týkajícím se např. excesu dochází³³. V takovém případě by měl žalobce v případě neprokázání excesivního jednání nést nepříznivé následky v podobě zamítnutí žaloby. V případě, že by žalobce v takovém sporu excesivní jednání tvrdil, avšak nabídl k němu pouze nedostatečná skutková tvrzení a důkazní návrhy, bylo by však namístě, aby jej soud na potřebu jejich náležitého tvrzení a označení upozornil.

Pokud jde o možnou inspiraci v zahraničí, je možno opět navázat na shora pojednaný přístup uplatňovaný v německém civilním procesu, který akcentuje účelnost návrhů uplatňovaných stranami. Podle tamní judikatury např. není sporu o tom, že v případě postoupení pohledávky má soud vést dosavadního žalobce k tomu, aby na jeho místo nastoupil postupník, nebo aby za situace, kdy žalobcem je jeden z manželů, ačkoliv plněno má být oběma manželům, druhý z manželů k žalobě přistoupil.³⁴

8 Shrnutí a závěr

Shora podaný výklad lze shrnout tak, že v civilním sporném procesu existují určité situace, kdy je z hlediska žalující strany žádoucí změnit projednávanou žalobu, ať už jde o žalobní petit, nebo o vymezení skutkového základu žaloby. Rovněž v určitých situacích vyvstává potřeba změny v okruhu účastníků. Na příkladech v příspěvku uvedených bylo ukázáno, že aktivity soudu, který by změny v uvedených okruzích inicioval, je v některých situacích zapotřebí nejen z důvodu dosažení účelu civilního procesu, ale mnohdy i k zajištění samotného spravedlivého procesu. Lze se proto jen stěží domnívat, že procesní práva a povinnosti, jichž se má poučovací povinnost soudu v občanském soudním řízení sporném podle současného přístupu týkat, lze

³³ Např. ve sporu bývalého ministra vnitra Jana Hamáčka s redaktory serveru Seznam Zprávy o ochranu osobnosti týkajícím se tzv. kauzy Vrběnice a plánované cesty bývalého ministra vnitra do Moskvy – viz např. <https://echo24.cz/a/iPavp/jak-to-bylo-s-vrbeticemi-a-sputnikem-soud-zacal-resit-zalobu-hamacka-na-seznam-zpravy> [žaloba byla podle posledních dostupných informací pravomocně zamítnuta právě pro nedostatek pasivní věcné legitimace žalovaných novinářů – pozn. aut.].

³⁴ Srov. FRITSCHE, 2016, op. cit., marg. č. 23, a tam uvedenou judikaturu.

striktně oddělit od merita projednávané věci, určovaného hmotněprávním základem sporu. Ani v praxi tak zákaz poučení o „hmotném právu“ není dodržován, nehledě na to, že jeho prolomení zákonodárce sám v některých případech povoluje a vyžaduje (postup podle § 118a odst. 2 o. s. ř., probrání věci s účastníky podle § 99 odst. 1 o. s. ř.).

Již z uvedeného důvodu, vedle výše nastíněných obtíží při rozlišování mezi poučením o procesních právech a povinnostech a o „hmotném právu“, považuji současné vytyčení mezi poučovací povinnosti v § 5 o. s. ř., resp. § 118a odst. 4 o. s. ř., za problematické, zbytečně paušalizující a neodpovídající vazbám práva procesního a hmotného. Jsem proto toho názoru, že lépe by bylo tímto způsobem poučovací povinnost nelimitovat, ale zaměřit se na formulaci jiných kritérií, která by měla aktivita soudu vůči stranám sledovat a která by jí zároveň dávala nezbytný rámec. Jde zejména o požadavek na dodržení dispoziční zásady, nestranný přístup vůči stranám, dále pak o požadavek na předvídatelnost rozhodnutí, jakož i o cíle sporného civilního procesu, kterými by mělo být efektivní a trvalé odstranění sporu mezi stranami. Je přitom zřejmé, že podrobný návod, jak by měl soud vůči stranám přistupovat, nelze, stejně jako některé další instituty civilního sporného procesu (např. pravidlo o rozdělení a obrácení důkazního břemena), zcela precizně zachytit v textu zákona, nýbrž jde jednak o úkol judikatury a doktríny, jednak o schopnosti a procesní cit v řízení činného soudce.

References

- BREHM, W. vor § 1. Einleitung. In: STEIN, F., JONAS, M. a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 1. Einleitung, § 1–40*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2003, s. 1–136. ISBN 3-16-147815-0.
- DRÁPAL, L. § 95. Změna návrhu. In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. díl*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 620–627. ISBN 978-80-7400-107-9.
- DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, 187 s. ISBN 978-80-7400-095-9.
- FRITSCHÉ, J. § 139. Materielle Prozessleitung. In: KRÜGER, W. a kol. *Münchener Kommentar zur Zivilprozessordnung: ZPO Band 1: § 1-354*. 5. vyd. München: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-3-406-68570-5.

- LAVICKÝ, P. § 5. Poučovací povinnost. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l); Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 12–24. ISBN 978-80-7478-986-1.
- LEIPOLD, D. § 139. Materielle Prozessleitung. In: STEIN, F., JONAS, M. a kol. *Kommentar zur Zivilprozessordnung. Band 3, § 128–252*. 22. vyd. Tübingen: Mohr Siebeck, 2005, s. 237–276. ISBN 3-16-147817-7.
- MACUR, J. *Předmět sporu v civilním soudním řízení*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 33. ISBN 80-210-2824-6.
- MACUR, J. Soudcovská vysvětlovací povinnost v civilním řízení. *Soudce*. 2000, roč. 2, č. 10, s. 8–12. ISSN 1211-5347.
- MAZEL, F. Materiální vedení řízení v kontextu práva na spravedlivý proces. In: LAVICKÝ, P., DOBROVOLNÁ, E., VALDHANS, J. *Dny práva 2018: Část VI. – Reforma civilního procesu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2019, s. 94–111. ISBN 978-80-210-9374-4.
- PETERS, E. *Richterliche Hinweispflichten und Beweisinitiativen im Zivilprozeß*. Tübingen: Mohr Siebeck, 1983, 153 s. ISBN 3-16-644728-8.
- PRÜTTING, H. § 139. Materielle Prozessleitung. In: PRÜTTING, H., GEHRLEIN, M. a kol. *ZPO. Kommentar*. 10. vyd. Köln: Luchterhand, 2018, s. 638–646. ISBN 978-3-472-09556-9.
- RECHBERGER, W. H. Der Streitgegenstand. In: RECHBERGER, W. H., SIMOTTA, D.-A. *Grundriss des österreichischen Zivilprozessrechts. Erkenntnisverfahren*. 9. vyd. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2017, s. 230–241. ISBN 978-3-214-00780-5.
- ROSENBERG, L., SCHWAB, K. H., GOTTWALD, P. *Zivilprozessrecht*. 17. vyd. München: C. H. Beck, 2010, 1155 s. ISBN 978-3-406-59514-1.
- STADLER, A. § 139. Materielle Prozessleitung. In: MUSIELAK, H.-J., VOIT, W. a kol. *Zivilprozessordnung: ZPO*. 15. vyd. München: Verlag Franz Vahlen, 2018. ISBN 978-3-8006-5622-6.
- STÜRNER, R. *Die richterliche Aufklärung im Zivilprozess*. Tübingen: Mohr, 1982, 103 s. ISBN 3-16-6445530-7.

Contact – e-mail

filip.mazel@gmail.com

ZRUŠENÍ PRAVOMOCNÉHO ROZSUDKU, NA JEHOŽ ZÁKLADĚ JIŽ BYLO ZAPLACENO

Václav Podhorský

Felix a spol. advokátní kancelář, Praha, Česká republika

Abstract in original language

Předkládaný příspěvek se zabývá specifickou otázkou na pomezí soukromého práva hmotného a procesního. Je-li zrušen pravomocný rozsudek v okamžiku, kdy podle něj již bylo plněno, pak se předchozí (i když možná nedobrovolně) plnění stává bezdůvodným obohacením se všemi hmotně-právními i procesními důsledky. Kromě rekapitulace geneze, jak byl nastíněný problém řešen, se zabývám úskalími výsledného řešení a možnostmi, jak předcházet případně jeho nespravedlivým důsledkům. Specifickou otázkou je i konformita možných řešení s obecnými procesními pravidly.

Keywords in original language

Bez důvodné obohacení; plnění na zrušený rozsudek.

Abstract

The presented contribution deals with a specific issue on the borderline between substantive and procedural private law. If a final judgment is set aside at a time when it has already been complied with, then the previous (albeit perhaps involuntary) performance becomes unjust enrichment with all its substantive and procedural consequences. In addition to recapitulating the genesis of how the problem outlined above was resolved, I discuss the pitfalls of the resulting solution and the possibilities for preventing the potentially unjust consequences of that solution. A specific issue is the conformity of the possible solutions with general procedural rules.

Keywords

Unjust Enrichment; Performance on Set Aside Judgment.

1 Úvod

Ve svém příspěvku bych rád na příkladu jednoho nekončícího sporu demonstroval nejen obecné otázky smyslu domáhání se spravedlnosti soudní cestou, ale zejména pro právní laiky¹ možná poněkud překvapivý procesní postup v případě, že je zrušen pravomocný rozsudek, ale již bylo podle něj plněno.

Oním praktickým příkladem, který může vedle konkrétních procesních pravidel demonstrovat i obecné otázky smyslu a účelnosti hledání práva u soudu, je řízení mezi žalobcem (společností ČEZ Prodej, a. s.) a žalovanou (Správou železnic, státní organizaci; původně s názvem Správa železniční dopravní cesty, státní organizace) o zaplacení více než 800 mil. Kč za sjednanou, ale neodebranou trakční elektrickou energii². Rekapitulace celé kauzy je patrná například z odůvodnění zatím posledního rozsudku Nejvyššího soudu vydaného pod sp. zn. 32 Cdo 3724/2020.

Je-li zrušen pravomocný rozsudek v okamžiku, kdy podle něj již bylo plněno, další procesní postup se kromě zákonné úpravy opírá zejména o rozhodnutí velkého senátu Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 3309/2011. V něm Nejvyšší soud shrnul, že „*pokud žalovaný [...] splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost [...] neexistovala [...], získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodně obobacení*“. Na něj pak navazuje (a částečně jej i dotváří) velké množství dalších rozhodnutí Nejvyššího soudu, kterým bych se také alespoň v krátkosti rád věnoval.

Vše následně bude zasazeno do kontextu vymezeného mimo jiné § 96 odst. 6 zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále „OSŘ“) (otázka zpětvezetí žaloby následně upravená na základě novely OSŘ provedené zákonem č. 296/2017 Sb.). Výše uvedený příklad navíc může svými dosavadními peripetiemi ilustrovat související problematiku, a to například otázku nákladů řízení nebo některá specifika věcné příslušnosti obecných soudů a práva na zákonného soudce.

¹ Přitom jednou z podmínek dlouhodobého společenského konsensu v otázce práva a morálky je pochopitelnost a předvídatelnost pozitivního práva i pro právní laiky jakožto adresáty právních norem.

² Na tomto místě bych rád s ohledem na advokátní předpisy zdůraznil, že jsem se já ani advokátní kancelář, v níž působím, nepodílel na zastupování žádné ze stran. Uvedená kauza byla vybrána pouze jako ilustrační a veškeré zde citované zdroje je možné získat z veřejných zdrojů nebo postupem dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.

2 Historie řešené kauzy

Řízení bylo zahájeno už v roce 2010³ a jak již bylo uvedeno, předmětem sporu je platba za objednanou, ale neodebranou trakční elektrickou energii. Celý problém vznikl v okamžiku, kdy v důsledku legislativní změny mohl odebrat elektrickou energii z trakčního vedení přímo dopravce. Správce dráhy (dle tehdejšího označení Správa železniční dopravní cesty, státní organizace) tedy nemohl předmětnou elektrickou energii přeprodat, a tedy ani odebrat. Elektrickou energii ve výsledku místo jedné státní organizace odebral jiný subjekt – státem vlastněná akciová společnost České dráhy, a. s. Skutečnost, že obě entity sídlí ve stejné budově (spolu s Ministerstvem dopravy) a dalo by se očekávat jejich povědomí o připravované změně již jen dokresluje absurdní původ sporu. Vše navíc umocňuje i státní vliv na žalobce, jímž je ČEZ Prodej, a. s.⁴ V jisté nadsázce tak lze celou věc označit za „*spor státu se státem z důvodu státem změněných dvou čísel v právní normě*“.

V prvních pěti letech se řízení vyvíjelo v intencích obdobných soudních řízení a po dvou rozsudcích soudu prvního stupně a dvou rozhodnutích odvolacího soudu bylo řízení pravomocně skončeno dne 13. 7. 2015. Následovalo ale dovolání a kasační rozhodnutí Nejvyššího soudu, které nastalo v okamžiku, kdy již žalovaný dle do té doby pravomocného rozsudku plnil. Kromě zrušení původních rozsudků Nejvyšší soud podal v obiter dictu⁵ i jistý návod pro další rozhodování nižších soudů.

A s „obžinvnutím“ řízení u soudu prvního stupně nastal (pro někoho možná dokonce absurdní) problém ohledně dalšího osudu celého řízení. Z důvodu předchozího plnění totiž Městský soud v Praze řízení skončil mimo jiné s tím, že odpadl důvod dalšího vedení sporu. Zkušený advokát by v nastalé procení situaci možná žalobci doporučil, aby svou žalobu vzal zpět. Žalobce v předmětné kauze to už ale nestihl, protože s účinností od 30. 9. 2017 byl

³ Viz *Databáze infoSoud* [online]. 2. 6. 2010. Dostupné z: <https://infosoud.justice.cz/InfoSoud/public/search.do?type=spzn&typSoudu=os&krajOrg=MSPHAAB&org=&cisloSenatu=2&druhVec=cm&bcVec=81&rocnik=2010&spamQuestion=23&agendaNc=CIVIL>.

⁴ I když je třeba uznat, že skupina ČEZ je i přes skutečné ovládnání státem veřejně obchodovanou akciovou společností a její management musí jednat s péčí řádného hospodáře.

⁵ Zajímavá je i skutečnost, že Nejvyšší soud přímo tuto část označil za obiter dictum – anglosaská tradice přitom nepředpokládá označení „obiter dictum“ rozhodujícím soudem, ale až následně právní praxí.

do OSŘ zaveden v § 96 nový odst. 6. K jeho důsledkům a důvodu pro jeho existenci se dostaneme o několik řádků dále. Dostáváme se totiž k druhé části příspěvku věnované obecné otázce osudu plnění na pravomocný a následně zrušený rozsudek.

3 Zdroje řešení nastíněného právního problému

Je třeba předeslat, že dále popsaná problematika je na pomezí práva hmotného a procesního. Navíc je řešení dané problematiky naznačeno spíše judikaturou než výslovným pokynem zákonodárce. Přitom se⁶ nemůže jednat o problematiku zcela marginální.

O důvodech, proč zákonodárce vůbec výslovně neřešil otázku osudu plnění na základě pravomocného, ale později zrušeného rozsudku, spočívá patrně v historickém kontextu procesního práva, historie mimořádných opravných prostředků⁷ a obnovení Ústavního soudu⁸. Pravděpodobně je i důsledkem jistého opomenutí zákonodárce při postupných úpravách procesního práva a specifického vymezení dovolání jakožto mimořádného opravného prostředku. I s nedokonalostí zákona je však třeba počítat a doplňování mezer a výkladových nejasností v legislativě je ostatně jedním ze smyslů existence moci soudní a vysokých soudů především.

Účelem tohoto příspěvku ale nejsou obecné úvahy na téma nedokonalostí právního řádu, takže původ dále popsaných výkladových nejasností bude ponechám stranou a dále se budu věnovat konkrétní řešené problematice. A částečně i otázce, jak by mohla být vyřešena.

⁶ Vzhledem k nápadu kauz na nejvyšších soudech a na Ústavním soudu, a zejména pak vzhledem k počtu jejich kasačních rozhodnutí.

⁷ Je všeobecně známo, že v OSŘ původně byly obsaženy pouze dva mimořádné opravné prostředky, a to obnova řízení podle § 228 až 235 a stížnost pro porušení zákona podle § 244 až 250, dovolání bylo zavedeno až velkou novelou OSŘ s účinností od 1. 1. 1992. Přesto se danou problematikou zabývalo již soudnictví před rokem 1989 – za konstitutivní je v této věci pokládán rozsudek Nejvyššího soudu SSR ze dne 18. 7. 1975, sp. zn. 1 Cz 53/75 (R 11/1977 civ.).

⁸ Ústavní soud v Československu vznikl už na základě ústavy z roku 1921, následně lidově demokratické zřízení (počínaje ústavou z roku 1948) s ním již ale nepočítalo (resp. ústavní zákon o československé federaci z roku 1968 s ním sice počítal, ale ústavní soud zřízen nebyl). Ústavní soud byl ještě jako federativní opětovně zřízen ústavním zákonem č. 91/1991 Sb., o Ústavním soudu České a Slovenské Federativní Republiky. Na něj v podstatě plynule navázal Ústavní soud ČR.

Režim plnění poskytnutého na základě následně zrušeného pravomocného rozsudku byl předmětem zájmu právních teoretiků⁹ a otázkou řešenou při rozhodování Nejvyššího soudu¹⁰ dlouhodobě. A od počátku ani nelze hovořit o zcela ustálené judikatuře. Postupně se ustálily dva různé pohledy na danou problematiku. První z nich odkazuje na výše (v poznámce pod čarou) zmíněné usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002, v němž se (ovšem ve vztahu k předběžně vykonatelnému rozhodnutí) podává, že: *„poskytuje-li účastník [...] plnění jen proto, že mu to bylo uloženo předběžně vykonatelným rozsudkem, nečiní tak ještě v úmyslu uspokojit nárok druhého účastníka tohoto vztahu“*. K tomu je ale ještě dodáno, že tak činí *„toliko pro případ, že takovou povinnost skutečně má, a s vědomím, že mu musí být vráceno, jestliže se ukáže, že příjemci poskytnuté plnění nenáleží“*.

Na základě tohoto rozhodnutí ale byl i v judikatuře Nejvyššího soudu následně vysloven názor, že zaplacením pohledávky na základě státního donucení (např. hrozbou exekuce) pohledávka nezaniká, neboť není plněno s úmyslem plnit.¹¹ Uvedené má jistě své ratio a odpovídá skutečné podstatě plnění na základě pravomocného rozhodnutí soudu (odmyslíme-li zvláštní případy představované například soudem schváleným smírem). Především však tato úvaha poměrně jednoduše a procesně efektivně řeší otázku následného vymožení plnění poskytnutého na základě pravomocného a následně zrušeného rozsudku.

Vedle toho se etabloval právní názor založený na výše (v poznámce pod čarou) zmíněném historickém rozsudku Nejvyššího soudu SSR sp. zn. 1 Cz 53/75. Podle něj, a zejména podle následujících rozhodnutí Nejvyššího soudu tím, že rozsudek pozbude v důsledku zrušujícího rozhodnutí Nejvyššího soudu

⁹ Např. srov. ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 809; obdobně i následující komentáře tohoto autorského kolektivu.

¹⁰ Jako jedny prvních lze jmenovat např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002, a rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005 sp. zn. 33 Odo 871/2005.

¹¹ Viz např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2016 sp. zn. 30 Cdo 2561/2014, s odkazem na rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2012 sp. zn. 28 Cdo 3106/2012: *„zaplacením pohledávky exekutorovi s cílem odvrátit nepřiznivé následky exekuce, a nikoliv s úmyslem plnit, pohledávka nezaniká“*.

účinnosti a závaznosti, stává se plnění poskytnuté na jeho základě plněním, jehož právní důvod odpadl – tedy bezdůvodným obohacením.¹²

Přitom i přes převahu druhého ze zmíněných právních názorů nebyla na Nejvyšším soudu ohledně tohoto problému vůbec shoda. Dokládá to mimo jiné skutečnost, že žádné z mnoha rozhodnutí k tomuto problému nebylo schváleno k uveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek,¹³ ačkoli některá z nich byla dokonce postupně na jednáních občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ke zveřejnění ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek navrhována.¹⁴

4 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014 sp. zn. 31 Cdo 3309/2011, a jeho reflexe

Za rozhodnutí, které dosavadní judikaturu sjednotilo, je pokládán rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. 4. 2014, sp. zn. 31 Cdo 3309/2011. Již spisová značka napovídá, že se jedná rozsudek velkého senátu Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu.

Iniciátorem rozhodnutí velkého senátu Občanskoprávního a obchodního kolegia byl 29. senát Nejvyššího soudu, který se vymezil proti do té doby převažujícímu názoru a vyjádřil názor, „že plnění, poskytnuté na základě pravomocného rozsudku, nemá za následek zánik dluhu, neboť splnění (§ 599 obč. zák.) předpokládá vůli plnit dluh; jestliže však někdo plní na základě vykonatelného a pravomocného

¹² Přičemž rozhodnutí Nejvyššího soudu potvrzujících tento závěr bylo poměrně mnoho, kromě v předchozí poznámce pod čarou uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 33 Odo 871/2005, např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3810/2007, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3033/2009, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2242/2010, usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3995/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3805/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1514/2009, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2013, sp. zn. 28 Cdo 661/2013 nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2176/2013.

¹³ Vztážno k „polistopadovému“ období, jak bylo uvedeno výše, minimálně rozsudek Nejvyššího soudu SSR z roku 1975 publikován byl.

¹⁴ Viz usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007, nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2242/2010.

soudního rozhodnutí, nemá vůli splnit dluh, ale jen činí to, co mu rozhodnutí ukládá“. K tomu se nakonec velký senát Občanskoprávního a obchodního kolegia nepřiklonil a potvrdil dosud převládající závěr, „*že pokud žalovaný – ať již dobrovolně nebo ve vykonávacím řízení – splní na základě pravomocného rozsudku uloženou povinnost, pak v případě, že tato povinnost podle hmotného práva skutečně existovala, zaniká splněním. Jestliže neexistovala (k rozporu rozsudku se skutečným hmotněprávním stavem může dojít např. pro neunesení důkazního břemene, při rozsudcích pro uznání a zmeškání apod.), získává žalobce na úkor žalovaného bezdůvodné obohacení“.*

Bohužel,¹⁵ ani toto rozhodnutí se nedočkal úplného přijetí, neboť nejenže se na něj snesla kritika z řad právní veřejnosti, ale především ani toto rozhodnutí nakonec neuspělo s návrhem na publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek.¹⁶ A ačkoli je tento rozsudek Nejvyšším soudem velmi hojně citován, bylo tomu tak pouze jednou v rozhodnutí kategorie A¹⁷ (přičemž rozsudek sp. zn. 31 Cdo 3309/2011 v něm byl citován mimo kontext hlavní řešené otázky) a jen v pěti případech v rozhodnutí kategorie B.¹⁸

Především je třeba s Nejvyšším soudem souhlasit, že nastíněná konstrukce je konzistentní z hlediska uplatnění teoretických základů. V tomto kontextu nelze (možná až na jistou komplikovanost) uplatňovanému postupu mnoho vytknout. Má-li však právo především sloužit svým adresátům a nastolovat maximální možnou míru obecné spravedlnosti, nelze přesunutí původně řešené otázky do sporu o bezdůvodné obohacení pokládat za optimum. Důvody jsou nasnadě a byly naznačeny již výše.

Kromě mimořádné komplikovanosti této konstrukce je to především významné riziko značného prodloužení celého sporu, a to zejména v situaci,

¹⁵ I když, jak bude naznačeno dále, jsou k tomu možná dobré důvody a slovo „bohužel“ je tak spíše jen povzdechem nad nevyřešením problému všeobecně přijímaným a optimálním způsobem.

¹⁶ Stalo se tak na jednání Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu konaném dne 10. 9. 2014, viz DRÁPAL, L., PONDIKASOVÁ, T. Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“? *Právní rozhledy*. 2015, č. 3, s. 93. Zejména ale viz velmi obsáhlý komentář in VOJTEK, P. Přehled rozhodnutí NS neschválených v roce 2014 do Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy*. 2015, č. 2, s. 43 a 44.

¹⁷ Tj. rozhodnutí zásadní povahy navržená k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek a všechna rozhodnutí velkého senátu Občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu.

¹⁸ Tj. další významná rozhodnutí, která ale nebyla nespádají do kategorie A.

kdy kasační rozhodnutí nebude (z různých možných důvodů, například při zrušení pravomocného rozsudku z čistě procesních důvodů) obsahovat právní řešení nastolené otázky hmotného práva.

Na kasační rozhodnutí tak nakonec mělo dle tehdejší úpravy v podstatě automaticky navazovat zpětvzetí žaloby žalobcem (z důvodu, že mu bylo již plněno) a následná žaloba původně žalovaného domáhající se vydání bezdůvodného obohacení.¹⁹ Tato konstrukce má ovšem poměrně zásadní úskalí spočívající například ve významném riziku prodloužení sporu a případně i přenesení důkazního břemene²⁰ na původního žalovaného, problematická byla i otázka nákladů řízení. Specifikem pak mohlo být přenesení sporu k jinému soudu, než který dosud rozhodoval. Otázka věcné příslušnosti sice byla vyřešena již dříve,²¹ ale není složité domyslet jinou místní příslušnost nově rozhodujícího soudu. Problém to není ani tak s ohledem na případnou otázku práva na zákonného soudce, takový přesun ale jistě vyvolá další zdržení, když nový senát musí znovu prostudovat celý spis. Přitom nakonec nový senát ani nemusí mít možnost opřít se o rozhodnutí Nejvyššího soudu (resp. Ústavního soudu), který původně pravomocný rozsudek zrušil, neboť ke zrušení mohlo dojít i z důvodu čistě procesních.

5 Řešení nastíněného problému novelou OSŘ a následující judikaturou

Vyřešit otázku zpětvzetí a s tím související problém nákladů řízení měla novela OSŘ, která s účinností od 30. 9. 2017 zavedla do § 96 nový odst. 6 následujícího znění: „*Byl-li návrh na zhabání řízení vzat zpět až poté, co rozhodnutí odvolacího soudu, případně též soudu prvního stupně, o věci bylo dovolacím soudem*

¹⁹ Jak dovozuje ve svém obsáhlém a velmi inspirativním článku L. Drápala – viz DRÁPAL, L., PONDIKASOVÁ, T. Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“? *Právní rozhledy*. 2015, č. 3, s. 98.

²⁰ Např. L. Brim toto riziko vyvrací s odkazem na skutečnost, že ve sporu o vydání bezdůvodného obohacení nese důkazní břemeno nabyvatel sporného plnění – viz BRIM, L. Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení. *Právní rozhledy*. 2018, č. 2, s. 58 a 59.

²¹ Právní teorie i judikatura se ustálili na závěru, že věcná příslušnost se řídí charakterem právního vztahu, který zakládá bezdůvodné obohacení. K tomu viz např. KRČMÁŘ, Z. In: BUREŠ J., DRÁPAL L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 42 a násl. ISBN 978-80-7400-107-9; nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1446/2009.

zrušeno, soud rozhodne, že zpětvzetí návrhu není účinné, jestliže důvodem pro zpětvzetí návrhu byla skutečnost, která nastala v době, kdy trvaly účinky zrušeného rozhodnutí“.

I když to z citovaného ustanovení nemusí být pro člověka neznalého dřívějších peripetií patrné, cílí tato norma právě na zamezení některých výše popsaných rizik tím, že je vyloučena možnost zpětvzetí žaloby. Jednalo se o poslaneckou iniciativu vzniklou v Ústavněprávním výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, takže i když účel této části novely OSŘ není možné nalézt v důvodové zprávě, hojně jej o něm referuje odborná literatura.²² Je též možné čerpat i z dokumentů dokumentujících proces jejího projednávání v Parlamentu.

Ačkoli nelze zákonodárci upřít jistou snahu o vyřešení dlouhodobého nedostatku v civilním procesu, její výsledek určitě nelze pokládat definitivní a zcela podařený. Argumenty k tomuto závěru nabízí nejen soudní praxe (a zde se můžeme vrátit k příběhu nastíněném v úvodu, neboť v jednom z mnoha rozhodnutí Městský soud argumentoval i zánikem nároku z důvodu jeho splnění), ale i právní teorie. Odkázat lze na podrobný rozbor P. Lavického a J. Kotáska citovaný výše²³ (který mimo jiné vychází ze skutečnosti, že i po novele by výsledkem „obživlého“ řízení mělo být zamítnutí návrhu a „přesun“ do jiného řízení, zároveň ale nabízí cestu prostřednictvím vzájemného návrhu dle § 97 OSŘ).²⁴

Podobné úvahy, i když s poněkud jiným závěrem nabízí i L. Brim ve svém článku v Právních rozhledech,²⁵ který se sice zaměřuje primárně na otázku nákladů řízení, rozvíjí ale na jejím základě teorii ohledně možnosti započtení poskytnutého plnění žalovaným ještě před novým meritorním rozhodnutím (které by podle jeho názoru mohlo vyústit v novou možnost zpětvzetí návrhu žalobcem).

Oba názory sice vidím jako velmi zajímavé, ale s ohledem na vývoj judikatury v předmětné věci zároveň jako spíše teoretické a bez reálné šance na prosazení v právní praxi. Nejvyšším soudem preferovaný procesní postup je již

²² Např. LAVICKÝ, P., KOTÁSEK, J. Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ. *Právní rozhledy*. 2018, č. 1, s. 1 a násl.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*, s. 6.

²⁵ BRIM, L. Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení. *Právní rozhledy*. 2018, č. 2, zejm. s. 62.

totiž poměrně jednoznačně formulovaný. Neočekávám tedy, že by Nejvyšší soud v praxi připustil jeho obehnutí prostřednictvím účelového využití jiných procesních institutů.

Za alespoň částečné vyřešení nastíněného problému je pokládán plenární náleží Ústavního soudu, který v roce 2020 rozhodl o ústavní konformitě § 96 OSŘ odst. 6 OSŘ.²⁶ Ústavní soud, kromě potvrzení souladu § 96 odst. 6 OSŘ s ústavním pořádkem, také naznačil možnost soudů pokračovat v „oživlém“ řízení a meritorně rozhodnout ve věci tak, aby v případě nevydání plnění původním žalobcem bylo možné v případném řízení o vydání bezdůvodného obohacení provést důkaz rozsudkem z původního sporu. Dle Ústavního soudu tak „*odpadá [...] potřeba ‚skutečného‘ sporu o bezdůvodné obohacení, k němuž by muselo dojít, jestliže by řízení po zpětvzetí žaloby bylo zastaveno*“.²⁷

To zároveň implikuje, že dle Ústavního soudu spočívá standardní řešení (neexistuje-li dle hmotného práva původně žalovaný nárok) ve vyvolání zcela nového řízení ohledně vydání bezdůvodného obohacení. Ústavní soud alespoň nabádá k „dořešení“ věci po stránce vyhodnocení skutkového stavu soudem, který původně rozhodoval, a to formou jakéhosi akademického výroku. Na druhou stranu je ale tento postup založen na ochotě původního soudu (senátu) se věcí dále podrobně zabývat a odůvodněně rozhodnout. Při pověstném zahlcení soudní soustavy bohužel může být pokušení zastavit řízení z důvodu odpadnutí důvodu sporu příliš velké. A je velkou otázkou, nakolik by tento postup bylo možné hodnotit jako nesouladný s platným právem (resp. s ústavním pořádkem).

Dalším problematickým momentem naznačeného postupu je i otázka závaznosti názoru původně rozhodujícího soudu, který by teoreticky měl meritorní řešení sporné otázky nabídnout „novému“ soudu jen v rámci odůvodnění (na základě úvahy Ústavního soudu, že „*výrok s odůvodněním tvoří integrální jednotu*“²⁸).

I přes výše uvedené výhrady vidím příspěvek Ústavního soudu k řešení problematice veskrze pozitivně. Minimálně se jedná o konzistentní řešení konvenující judikatuře Nejvyššího soudu, které je současně způsobilé

²⁶ Tj. novely provedené zákonem č. 296/2017 Sb.

²⁷ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2020, sp. zn. Pl.ÚS 40/18, bod 33.

²⁸ Viz bod 33 tohoto náleží, který by sám o sobě vystačil na podrobný kritický rozbor.

uměnit některá negativa postupu prosazovaného právě Nejvyšším soudem. A to zejména v situaci, kdy řešení alespoň se blíží optimu může přinést pouze komplexní a důkladně promyšlená legislativní změna.

6 Závěr

Z výše uvedeného se podává, že otázka plnění na pravomocný a později zrušený rozsudek dosud nebyla uspokojivě a procesně zcela konformně vyřešena. Ačkoli se přes počáteční peripetie nakonec podařilo nalézt výklad, který v mezích možností daných zákonnou úpravou představuje do jisté míry efektivní a spravedlivý postup soudu, nelze jej v žádném případě označit za optimum dopovídající obecným principům civilního procesu. Spíše jsme svědky různě úspěšných pokusů (a to včetně posledního příspěvku od Ústavního soudu) o praktická řešení, která více či méně konvenují obecně přijímaným procesním pravidlům. Ani poslední z popsaných řešení zároveň není způsobilé zcela eliminovat kreativní přístup soudu, který se pokusí „zbavit“ komplikované a zdouhavé kauzy tím, že řízení zastaví s odkazem na dřívější splnění dluhu (i když šlo o plnění na základě dříve pravomocného rozsudku).

Zároveň ale tímto nejsou vyřešeny ani všechny případné nespravedlnosti, ke kterým může aktuálně aplikovaný postup vést. Jde například o otázku osudu plnění, jestliže v mezidobí skončí původní žalobce v insolvenci, která bude řešena konkursem. Poskytnuté plnění (nově bezdůvodné obohacení) totiž není dle platné legislativy pohledávkou za majetkovou podstatou ani pohledávkou jí na roveň postavenou (na rozdíl od například pohledávky z bezdůvodného obohacení původem z trestného činu). Možnosti vymožení takové pohledávky tedy ani není třeba déle komentovat. Na tuto úvahu lze dále navázat i otázku případného nároku vůči státu spočívající v rozdílu mezi poskytnutým plněním a částkou získanou z insolvenčního řízení na základě zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem.

Je třeba souhlasit s P. Lavickým a P. Kotáskem, že optimální řešení nastíněného problému je možné jen komplexní a promyšlenou zákonnou úpravou.²⁹ Vedle úplného zrušení dovolání³⁰ nebo zavedení dovolání jako řádného opravného prostředku vzoru Rakouska³¹ je možné uvažovat i o dalších možnostech. Kromě poměrně krkolomných ustanovení o specifickém režimu poskytnutého plnění ex lege se mi jako teoreticky zajímavá jeví myšlenka možnosti doplnění kasačního výroku (například Nejvyššího soudu), bylo-li již plněno, o rozhodnutí o vrácení plnění žalobcem žalovanému.

Každopádně to může být pouze legislativní řešení, které komplexně, spravedlivě a s respektem k obecným procesním pravidlům daný problém vyřeší. Vysoké soudy (vč. toho Ústavního) takovou možnost evidentně nemají a mohou se jen více či méně úspěšně pokoušet napravit zjevné nespravedlnosti.³²

Na úplný závěr by se slušelo odkrýt řešení celého případu z úvodu příspěvku. Katarze se bohužel nekoná a celé řízení prozatím vyvolává spíše úporný pocit katastrofy. Spor „státu se státem“ prozatím³³ nebyl ukončen. Jen k řízení vedeném u Městského soudu v Praze pod spisovou značkou 2 Cm 81/2010 je v databázi infoSoud zadáno celkem šedesát záznamů (v tom nejsou započítána další řízení u Vrchního soudu v Praze, Nejvyššího soudu a jedno řízení u Ústavního soudu³⁴). Zároveň nebylo do uvedeného počtu zahrnuto ani paralelně vedené obdobné řízení, které se v podstatě liší pouze rokem, v němž měla být trakční elektrická energie odebrána. Abychom ale nekončili úplně pesimisticky, kromě práce pro advokáty podobné kauzy přinášejí

29 LAVICKÝ, P., KOTÁSEK, J. Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ. *Právní rozhledy*, 2018, č. 1, s. 6 a 7.

30 Zde je třeba podotknout, že k úplné eliminaci problému by musely být z právního řádu odstraněny i další možnosti zrušení pravomocného soudního rozhodnutí, a to jak mimořádné opravné prostředky dle OSŘ, tak například možnosti kasace Ústavním soudem.

31 Zde je třeba opětovně upozornit na další mimořádné opravné prostředky nebo kasační možnosti Ústavního soudu.

32 Což by nakonec měly dle judikatury Ústavního soudu činit všechny soudy, viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2011 sp.zn. I.ÚS 2216/09, bod 17: „Ústavní soud [...] netoleruje orgánům veřejné moci a především obecným soudům formalistický postup, který používá sofistikované odůvodňování ke prosazení zřejmé nespravedlnosti“.

33 V červnu roku 2022.

34 Předmětem řízení byla právě i otázka možnosti zpětvzetí žaloby žalobcem po kasačním rozhodnutí Nejvyššího soudu a otázka ústavnosti § 96 odst. 6 OSŘ. Toto řízení skončilo odmítnutím ústavní stížnosti pro zjevnou neopodstatněnost.

i mnoho materiálu k zamyšlení pro právní teoretiky a zájemce o právo obecně. A nakonec tak třeba přispějí i ke kultivaci právního prostředí.

References

- BRIM, L. Rozhodování o nákladech řízení po zrušení rozhodnutí dovolacím soudem a bezdůvodné obohacení. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 26, č. 2, s. 58–64. ISSN 1210-6410.
- DRÁPAL, L., PONDIKASOVÁ, T. Zrušení pravomocného soudního rozhodnutí a „bezdůvodné obohacení“? *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, roč. 2015, č. 3, s. 93–100. ISSN 1210-6410.
- KRČMÁŘ, Z. In: BUREŠ J., DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád I. § 1 až 200za. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.
- LAVICKÝ, P., KOTÁSEK, J. Zákaz zpětvzetí žaloby podle nového § 96 odst. 6 OSŘ. *Právní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 26, č. 1, s. 1–7. ISSN 1210-6410.
- ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., ŠKÁROVÁ, M., SPÁČIL, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006.
- VOJTEK, P. Přehled rozhodnutí NS neschválených v roce 2014 do Sbírkky soudních rozhodnutí a stanovisek. *Soudní rozhledy*. Praha: C. H. Beck, 2015, č. 2, s. 42–44.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád).
- Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím.
- Nález Ústavního soudu ze dne 31. 5. 2011 sp. zn. I.ÚS 2216/09.
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2020 sp. zn. Pl.ÚS 40/18.
- Rozsudek Najvyššieho súdu SSR ze dne 18. 7. 1975, sp. zn. 1 Cz 53/75 (R 11/1977 civ.).
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2003, sp. zn. 21 Cdo 1758/2002.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2005 sp. zn. 33 Odo 871/2005.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. 10. 2007, sp. zn. 28 Cdo 3113/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2009, sp. zn. 30 Cdo 3810/2007.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3033/2009.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 28 Cdo 669/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. 28 Cdo 2242/2010.
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 6. 12. 2010, sp. zn. 28 Cdo 3995/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2011, sp. zn. 30 Cdo 1446/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 28 Cdo 3805/2010.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 7. 2011, sp. zn. 25 Cdo 1514/2009.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2012 sp. zn. 28 Cdo 3106/2012.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 8. 2013, sp. zn. 28 Cdo 661/2013.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 11. 2013, sp. zn. 28 Cdo 2176/2013.
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 6. 10. 2016 sp. zn. 30 Cdo 2561/2014.

Contact – e-mail

vaclav.podborsky@akef.cz

ROLE SOUDU V PROCESU PREVENTIVNÍ RESTRUKTURALIZACE

Tereza Pondikasová, Anna Zemandlová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstract in original language

Prodloužená lhůta k provedení implementace směrnice Evropského Parlamentu a Rady (EU) 2019/1023, o restrukturalizaci a insolvenční, do našeho právního řádu uplyne v červenci 2022. Přesto dosud není konkrétní podoba transpozice známa. Jedním z cílů směrnice je zavedení legislativního rámce pro tzv. preventivní restrukturalizaci, která by měla představovat nový nástroj pro odvrácení úpadku podnikatelů. Příspěvek se zabývá zamýšlenou rolí „restrukturalizačních soudů“ v tomto procesu, povahou restrukturalizačního řízení, stejně jako nastavením procesních pravidel jeho průběhu, a to na podkladě návrhu zákona o preventivní restrukturalizaci představeného Ministerstvem spravedlnosti v srpnu 2021 (v aktualizované verzi).

Keywords in original language

Soudní řízení; preventivní restrukturalizace; směrnice o restrukturalizaci a insolvenční; *cross-class cram-down*.

Abstract

The extended deadline for transposing Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council on Restructuring and Insolvency into our legal system expires in July 2022. Nevertheless, its specific form is not known yet. One of the objectives of the directive is to introduce a legislative framework for preventive restructuring, which should represent a new tool to avert the insolvency of entrepreneurs. The paper discusses the intended role of „restructuring courts“ in this process, the nature of the proceedings, as well as the setting of procedural rules on the basis of a draft introduced in August 2021 (in an updated version) by the Ministry of Justice.

Keywords

Procedure; Precautionary Restructuring; Directive on Restructuring and Insolvency; *cross-class cram-down*.

1 Úvod

Prodloužená lhůta k provedení implementace směrnice Evropského Parlamentu a Rady (EU) 2019/1023, o restrukturalizaci a insolvenční, která sleduje zejména dva stěžejní cíle – zavedení legislativního rámce pro tzv. preventivní restrukturalizaci a harmonizace podmínek pro oddlužení podnikatelů – končí dne 17. 7. 2022. Legislativní snahy Ministerstva spravedlnosti o transpozici směrnice v oblasti preventivní restrukturalizace vyvrcholily v srpnu 2021 zveřejněním návrhu zákona o preventivní restrukturalizaci, který byl rozeslán do připomínkového řízení. V únoru 2022 byla publikována přepracovaná verze návrhu, která zapracovává výsledky připomínkového řízení. Ačkoli legislativní práce na návrhu pokračují, již nyní je zřejmé, že se směrnicí včas implementovat nepodaří.² Transpozice směrnice je však nevyhnutelná a s ohledem na relativně široký prostor, který směrnice ponechává národním státům, je třeba se zabývat nejenom hmotněprávní stránkou věci, ale také stránkou procesní. Předložený příspěvek se zaměřuje na rámec vymezený postavení soudu v procesu preventivní restrukturalizace a na (ne)využití tohoto prostoru ve vnitrostátním návrhu zákona o preventivní restrukturalizaci.

2 Podstata preventivní restrukturalizace

Preventivní restrukturalizaci lze popsat jako mechanismus, který umožňuje uspořádat majetkové poměry dlužníka vůči (vybraným) věřitelům tak, aby nedošlo k úpadku dlužníka, má-li jeho podnik perspektivu

¹ Směrnice Evropského Parlamentu a Rady (EU) 2019/1023 ze dne 20. června 2019, o rámcích preventivní restrukturalizace, o oddlužení a zákazech činnosti a opatřeních ke zvýšení účinnosti postupů restrukturalizace, insolvence a oddlužení a o změně směrnice (EU) 2017/1132 (směrnice o restrukturalizaci a insolvenční). Dále jen „směrnice o restrukturalizaci a insolvenční“ nebo „směrnice“.

² Jak bylo potvrzeno vrchním ministerským radou odboru legislativního Ministerstva spravedlnosti Mgr. Ondřejem Zezulkou, Ph. D., na konferenci Insolvence 2022 Preventivní a včasné restrukturalizace – implementace v České republice konané na Vysoké škole ekonomické v Praze dne 2. 6. 2022.

životaschopnosti.³ Zpravidla půjde o soubor opatření, jejichž prostřednictvím je možné reagovat na ekonomické potíže dlužníka ještě předtím, než dosáhnou intenzity relevantní z hlediska insolvenčního práva. Mezní okamžik využití preventivní restrukturalizace se tedy kryje s úpadkem dlužníka.⁴ V okamžiku, kdy je dlužník již v úpadku, je namíste využít mechanismů insolvenčního práva. Z tohoto hlediska tedy můžeme říci, že preventivní restrukturalizace má význam v předinsolvenční fázi, kdy si je dlužník již vědom svých potíží, ale kdy je ještě schopen nalézt spolu s věřiteli konstruktivní řešení své začínající krize. S tím koresponduje i skutečnost, že stěžejní část preventivní restrukturalizace se realizuje prostřednictvím vyjednávání dlužníka s věřiteli (dotčenými stranami⁵), jež v optimálním případě vyústí v přijetí restrukturalizačního plánu. V první fázi jde tedy o řešení založené čistě na využití hmotněprávních nástrojů „obecného“ soukromého práva.

Soud vstupuje do procesu restrukturalizace v míře, která je co do základu vymezena směrnicí a jejíž konkrétní podoba je ponechána na vnitrostátním řešení.⁶ Role soudu v procesu preventivní restrukturalizace je vnímána jako dosti **minimalistická**. Takové pojetí vyplývá ze samotného účelu směrnice, kterým je zavést pružný a co možná nejméně formální a nákladný proces⁷, do něhož má soud vstupovat jen tehdy, je-li to třeba k ochraně právní jistoty (potvrzení restrukturalizačního plánu), ochraně nejlepšího zájmu věřitelů (*cross-class cram-down*) nebo k posílení postavení dlužníka (blokování přijetí

³ Srov. odst. 2 preambule směrnice o restrukturalizaci a insolvenční.

⁴ To ovšem platí s určitými výhradami. V podrobnostech srov. HAVEL, B., ŽITNANSKÁ, L. Hranice využitelnosti preventivní restrukturalizace a insolvenční governance – český a slovenský pohled. *Právní rozhledy*. 2022, č. 1, s. 1.

⁵ K tomu srov. čl. 2, odst. 1 písm. b) směrnice o restrukturalizaci a insolvenční, podle nějž se pojmem „dotčené strany“ rozumí „věřitelé, a to včetně pracovníků, stanoví-li tak vnitrostátní právo, nebo třídy věřitelů, a stanoví-li tak vnitrostátní právo, též držitelé majetkových podílů, jejichž pohledávky nebo podíly jsou přímo dotčeny restrukturalizačním plánem.“

⁶ Členským státům je dokonce ponechána možnost volby, zda orgány, jimž bude svěřena pravomoc v oblasti preventivní restrukturalizace, budou soudy nebo správní orgány. V našem právní řádu se jednoznačně počítá s první variantou, proto bude následující příspěvek také pracovat se svěřením záležitostí preventivní restrukturalizace soudní mocí.

⁷ Srov. preambule, odst. č. 29 směrnice o restrukturalizaci a insolvenční.

restrukturalizačního plánu). Značná část procesu preventivní restrukturalizace by se však měla odehrát mimo formální soudní řízení.⁸

3 Role soudu vymezená směrnicí o restrukturalizaci a insolvenční

Samotná směrnice omezuje roli soudu v celém procesu na minimum nezbytné z hlediska zachování účelu směrnice: „*S výjimkou případů, kdy tato směrnice vyžaduje povinné zapojení soudních nebo správních orgánů, by členské státy měly mít možnost omezit zapojení těchto orgánů na případy, kdy je to nezbytné a přiměřené s ohledem mimo jiné na cíl, kterým je ochrana práv a zájmů dlužníků a dotčených stran, a na cíl, kterým je snížení zpoždění a nákladů na postupy.*“ Takto vymezená role soudu zcela odpovídá cíli a podstatě preventivní restrukturalizace, jež je v prvotní fázi především právem regulovaným procesem vyjednávání mezi dlužníkem a dotčenými věřiteli (stranami) o uspořádání jejich vzájemných hmotněprávních vztahů.

Soudní intervence má své opodstatnění pouze v určitých potenciálně konfliktních či mezních situacích. Směrnice jej předpokládá v následujících situacích:

- posouzení hlasovacích práv a tříd věřitelů (čl. 9 odst. 5),
- rozhodování ve věcech restrukturalizačního plánu (čl. 10),
 - potvrzení (čl. 10),⁹
 - *cross-class cram-down* (vnucení třídám, srov. čl. 11),
- rozhodování o odvolání (čl. 16),
- rozhodování ve věcech přerušování individuálního vymáhání pohledávek (čl. 6),
- opatření k ocenění podniku dlužníka (čl. 14).

⁸ Shrnutí dílčích výstupů expertní pracovní skupiny k transpozici směrnice 2019/1023 o restrukturalizaci a insolvenční. *Ministerstvo spravedlnosti ČR* [online]. Odbor legislativní, verze 19. 2. 2020. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/2158815/MSp+-+Shrnut%C3%AD+EPS+k+preventivn%C3%AD+restrukturalizaci_%C3%BAnor_2020_fin.pdf/fcd7f78a-0c82-4f86-812f-656103148972

⁹ Je třeba uvést, že podle směrnice nemusejí být soudem potvrzovány veškeré restrukturalizační plány (srov. čl. 10 odst. 1). Podrobnější vymezení ponechává na vnitrostátní úpravě.

Posouzení hlasovacích práv a tříd věřitelů má umožnit, aby buď ještě před předložením restrukturalizačního plánu nebo v rámci jeho potvrzení soudem mohlo být posouzeno, zda nebyla práva některých věřitelů nespravedlivě zkrácena tím, že byli pro účely hlasování o přijetí restrukturalizačního plánu zařazeni do nesprávné třídy nebo jim bylo odňato hlasovací právo (čl. 9). Zařazování věřitelů do tříd podle majetkových zájmů slouží v obecné rovině k tomu, aby byly pro účely hlasování o restrukturalizačním plánu strukturovány jejich zájmy a „*aby bylo zajištěno, že se s právy, která jsou zásadně podobná, zachází rovnocenně a že lze přijmout restrukturalizační plány, aniž by byla nepřiměřeně poškozena práva dotčených stran...*“¹⁰

Rozhodování ve věcech restrukturalizačního plánu zahrnuje podle směrnice v zásadě dvě základní situace: potvrzení předloženého restrukturalizačního plánu a vnučení restrukturalizačního plánu třídám, jejichž hlasováním plán neprošel (označované též jako *cross-class cram down*). S nezbytností potvrzení restrukturalizačního plánu nepočítá směrnice pro všechny případy a omezuje jej pouze na případy potenciální kolize plánu se zájmy věřitelů nebo pokud bude mít za následek signifikantní úbytek pracovní síly [srov. čl. 10 odst. 1 písm. a) až c)]. Členským státům je v souvislosti s úpravou procesu potvrzování restrukturalizačního plánu uloženo, aby soudy posuzovaly soulad postupu přijetí restrukturalizačního plánu s podmínkami stanovenými v čl. 9 a dále ověřovaly, že byly šetřeny zájmy věřitelů, což může podle okolností vyústit v nutnost provedení **testu nejlepšího zájmu věřitelů** (srov. čl. 1 odst. 1, bod 6). V čl. 10 odst. 3 zavazuje směrnice členské státy k tomu, aby zakotvily soudům paušální možnost odmítnout (v originálním znění směrnice „*refuse*“) potvrzení restrukturalizačního plánu, pokud tento není sto odvrátit hrozící úpadek dlužníka nebo zajistit životaschopnost jeho podniku. Pokud jde o **vnučení třídám**, upravuje směrnice v čl. 11 předpoklady, za nichž může být překlenut nesouhlas věřitelů vyjádřený hlasováním o restrukturalizačním plánu.

Odvolání proti rozhodnutí o potvrzení nebo zamítnutí restrukturalizačního plánu musí mít podle směrnice devolutivní účinek, resp. být předloženo vyššímu soudnímu orgánu, za zachování efektivního řešení v zájmu urychleného vyřízení věci, a s vyloučením odkladného účinku na provádění

¹⁰ Srov. preambule, odst. 44 směrnice.

restrukturalizačního plánu. V tomto ohledu je však členským státům ponechána možnost odklad výkonu restrukturalizačního plánu nebo jeho části umožnit, je-li to potřebné a vhodné k ochraně zájmu některé ze stran (srov. čl. 16).

Pro účely **ocenění podniku dlužníka** z hlediska splnění testu nejlepšího zájmu věřitelů a podmínek vnučení plánu třídám jsou členské státy povinny zajistit, aby dotčená strana mohla vznést námitku u soudního orgánu, který byl požádán o potvrzení restrukturalizačního plánu, a to buď samostatně nebo v souvislosti s odvoláním proti rozhodnutí o potvrzení restrukturalizačního plánu (srov. čl. 14).

4 Role soudu ve vnitrostátní úpravě

Rámcem, který vymezuje směrnice členským státům pro jejich vnitrostátní úpravu, byl předestřen výše. Konkrétní způsob transpozice musí korespondovat s právními podmínkami panujícími v jednotlivých členských státech. Rozdíly zde mohou být značné¹¹, a to podle toho, zda a do jaké míry ten který stát již ve svém právním řádu upravuje preventivní mechanismy odvrácení úpadku nebo alespoň v rámci insolvenčního práva vychází z tzv. *pre-packed approach*¹².

Situace v České republice je řekněme na půli cesty, ačkoliv i toto je spíše optimistické vyjádření. **Statistiky**¹³ ukazují minimální praktické využití reorganizace jako sanačního způsobu řešení úpadku určeného pro „záchranu“

¹¹ GARRIDO, J. M., DELONG, Ch. M., RASEKH, A., ROSHA, A. Restructuring and Insolvency in Europe: Policy Options in the Implementation of the EU Directive. *IMF Working Papers* [online]. 2021, č. 152 [cit. 17. 4. 2022]. Dostupné z: <https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2021/05/27/Restructuring-and-Insolvency-in-Europe-Policy-Options-in-the-Implementation-of-the-EU-50235>

¹² HAVEL, B., ŽITŇANSKÁ, L. Hranice využitelnosti preventivní restrukturalizace a insolvency governance – český a slovenský pohled. *Právní rozhledy*. 2022, č. 1, s. 1.

¹³ Ministerstvo spravedlnosti statistiky tohoto typu nezveřejňuje. Z výzkumu vedeného J. Schönfeldem na půdě Vysoké školy ekonomické v Praze se podává, že z 65 zkoumaných případů povolených předbalených reorganizací skončilo 27 v konkursu (41,5 procenta), ve 20 podnicích (30,8 procenta) reorganizace probíhala (s nejasným výsledkem) a pouze v 18 případech (27,7 procenta) bylo možné říci, že reorganizace byla úspěšně ukončena splněním reorganizačního plánu. Viz SCHÖNFELD, J. Jsou formální restrukturalizace skutečně úspěšné? In: SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020.

větších životaschopných podnikatelů.¹⁴ Promarněný potenciál reorganizace ukazují i poznatky z praxe.¹⁵

Napříč odbornou veřejností panuje shoda na tom, že zákonné zakotvení **preventivních mechanismů** odvrácení úpadku přinejmenším v oblasti práva korporací je zapotřebí, neboť vyjednávání s věřiteli, které není korunováno dosažením konsensu, v současné chvíli nemá adekvátní mimoinsolvenční řešení.¹⁶

Přijetí směrnice tak lze přivítat a ani směrnici nastavené podmínky soudní intervence v celém procesu nelze vnímat jako zásadně problematické. Míru úspěšnosti rámce preventivní restrukturalizace však bude významně ovlivňovat vnitrostátní regulace, jejímž prostřednictvím má dojít k **transpozici směrnice**. Východiskem právní úpravy měly být výstupy „expertní pracovní skupiny k transpozici směrnice“.¹⁷ Z nich vyplývá, že oproti insolvenčnímu řízení by se měla preventivní restrukturalizace vyznačovat „**procesní lehkostí**“.¹⁸ Jak uvidíme dále, tato původní vize se bohužel z legislativního textu ve stadiu jeho příprav vytratila.

Obecně platí, že pro transpozici směrnice se v našich právních podmínkách nabízely **dvě legislativně-technické varianty**. První byla provedení směrnice v rámci již existujících právních předpisů, což by se neobešlo bez významné reformy insolvenčního práva jako celku. To by se pochopitelně podstatnou měrou dotklo i insolvenčního zákona, který by však tak zásadní koncepční zásah již nemusel být schopen smysluplně absorbovat. Proti této

¹⁴ Srov. zejména SCHÖNFELD, J. Jsou formální restrukturalizace skutečně úspěšné? In: SCHÖNFELD, J., KUDEJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020.

¹⁵ Ke dni 1. 6. 2022 insolvenční rejstřík uváděl informaci o 40 probíhajících insolvenčních řízeních, ve kterých došlo k povolení reorganizace. Běžně přitom bývá ročně prohlášeno kolem 3000 konkursů (např. v roce 2017 bylo prohlášeno 3061 konkursů na majetek dlužníka, viz SPRINZ, P. *Komentář ke insolvenčnímu zákonu. Komentář ke § 244*. Praha: C. H. Beck, 2021), oproti nejvýše 10–20 povoleným reorganizacím ročně.

¹⁶ K tomu srov. např. RICHTER, T, Chybějící článek řetězu: podpora neformální restrukturalizace v českém insolvenčním právu. *Obchodněprávní revue*. 2014, č. 11–12, s. 311 a násl. V případě plného konsensu dlužníka a věřitelů samozřejmě nic nebrání neformální restrukturalizaci, více viz např. HAVEL, B. Konsensuální (neformální) restrukturalizace. *Bulletin advokacie*. 2020, č. 10, s. 48 a násl.

¹⁷ Viz Shrnutí dílčích výstupů expertní pracovní skupiny k transpozici směrnice 2019/1023 o restrukturalizaci a insolvenční. Ministerstvo spravedlnosti ČR. Odbor legislativní. Verze 19. 2. 2020.

¹⁸ Ibid.

alternativně kromě toho hovoří i principiální oddělení předinsolvenčních procesů od insolvenčního řešení úpadku dlužníka.¹⁹

Návrh zákona o preventivní restrukturalizaci představený Ministerstvem spravedlnosti (ve verzi zveřejněné v únoru 2022) vychází z druhé technické varianty.²⁰ Předložený návrh sice na jednu stranu významně překračuje povinný rámec směrnice, na druhou stranu zákonodárce opomenul tento návrh zákona provázat se stávající úpravou insolvenčních institutů, které sledují obdobný účel jako preventivní restrukturalizace, zejména moratoriem a tzv. předchystanou reorganizací.²¹

Návrh zákona vychází z koncepce, jež je označována jako „hybridní“²² či taktéž jako „semi-formální“ proces s významným důrazem na soukromoprávní negociační²³. O roli soudu má platit, že nevstupuje do procesu od samotného „počátku hry“, jak je tomu v insolvenčním řízení, ale „až v okamžiku, kdy je potřeba aktivovat ochrannou lhůtu“.²⁴ Procesní pravidla preventivní restrukturalizace jsou upravena v návrhu zákona v části třetí „Restrukturalizační řízení“. Ustanovení § 50 návrhu upravuje

¹⁹ K dalším rizikům tohoto řešení viz např. HAVEL, B. Možnosti implementace směrnice o preventivních restrukturalizacích a druhé šanci do národní právní úpravy – co by implementace znamenala z pohledu českého práva a legislativy. In: SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 161–162.

²⁰ Tato varianta byla doporučena expertní skupinou. Stručně a přehledně důvody shrnuje HAVEL, B. Možnosti implementace směrnice o preventivních restrukturalizacích a druhé šanci do národní právní úpravy – co by implementace znamenala z pohledu českého práva a legislativy. In: SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 162.

²¹ Na skutečnost, že návrh novely insolvenčního zákona předložený spolu s návrhem zákona o preventivní restrukturalizaci rezignoval na systematickou revizi pravidel o řešení úpadku korporálních dlužníků upozornil např. RICHTER, T. O chybějící restrukturalizační novele insolvenčního zákona. *Insolvenční právo* 2021 [online], 5. 11. 2021. Dostupné z: <https://www.insolvenčnízóna.cz/clanky/tomas-richter-o-chybějící-restrukturalizační-novele-insolvenčního-práva/>

²² Viz např. BŘICHÁČEK, T. Nový právní rámec pro přeshraniční insolvenční řízení v EU. *Právní rozhledy*. 2015, č. 22, s. 778 a nás.

²³ HAVEL, B. Možnosti implementace směrnice o preventivních restrukturalizacích a druhé šanci do národní právní úpravy – co by implementace znamenala z pohledu českého práva a legislativy. In: SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 160.

²⁴ *Ibid.* Důvodová zpráva k návrhu zákona o preventivní restrukturalizaci doslova hovoří o nikoli jediném (jednotném) řízení jako v případě insolvenčního řízení, ale o řešení souboru právních otázek, které vyvstanou v průběhu preventivní restrukturalizace „separátně (incidenčně)“.

11 samostatných řízení, k jejichž projednání jsou příslušné krajské soudy (§ 51). V ustanovení § 3 je upravena subsidiarita občanského soudního řádu, s dovětkem, že není-li přiměřené použití ustanovení občanského soudního řádu možné, použije se zákon o zvláštních řízeních soudních.²⁵ S ohledem na skutečnost, že občanský soudní řád je subsidiárním předpisem pro řízení vedená podle zákona o zvláštních řízeních soudních (srov. § 1 odst. 3 a odst. 4 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních), vytváří se zvláštní procesní paradox. Formulace § 53 tak indikuje jistou bezradnost tvůrců zákona, resp. nejistotu v tom, zda restrukturalizační řízení zařadit do oblasti řízení sporných či nesporných, kterou jenom dále podporují ustanovení § 54 (konání jiného soudního roku, nikoli přípravného jednání) a § 56 (nejasné vymezení zásady ovládající procesní dokazování). Činnost restrukturalizačního soudu je vymezena toliko tak, že vydává rozhodnutí, včetně rozhodnutí, kterými ustanovuje restrukturalizačního správce, ukládá mu úkoly, vykonává nad výkonem jeho funkce dohled, dále je soud oprávněn vyžadovat po něm zprávy a vysvětlení jeho postupu a dosažených výsledků, a dále soud rozhoduje o záležitostech s restrukturalizačním správcem souvisejících (srov. § 60). Tím dosah „obecné části“ návrhu končí, další vymezení konkrétních úkolů restrukturalizačního soudu se již týkají jednotlivých samostatných restrukturalizačních řízení. Formální otázky (vedení spisu pro jednotlivé subjekty versus pro jednotlivá řízení, rozsah zveřejňování rozhodnutí a dalších písemností v restrukturalizačním rejstříku) zůstávají nedořešeny.

5 Závěr

Směrnice o restrukturalizaci a insolvenční poskytuje vnitrostátním zákonodárcům poměrně široký prostor pro úvahu²⁶ o možné roli soudu v procesu preventivní restrukturalizace. Transpozice by v každém případě měla sledovat cíl směrnice, kterým je **odlehčení procesu** od složitosti a nákladnosti

²⁵ Důvodová zpráva i struktura procesní části návrhu zákona o preventivní restrukturalizaci nasvědčují tomu, že zákon o zvláštních řízeních soudních posloužil jako „procesní vzor“.

²⁶ K důvodům vysoké variability transpozice viz např. ZEŽULKA, O., VÍTKOVÁ, K. Trnitá cesta Evropou k preventivní restrukturalizaci. In: SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 167.

„konvenčního“ soudního řízení. Odlišnost preventivní restrukturalizace, jejímž těžištěm je nalezení elementární shody dlužníka (podnikatele) s věřiteli na sanačních opatřeních (restrukturalizační plán), podmiňuje i roli soudu. Zákodárce se tak může pohybovat v poměrně velkorysém prostoru od omezení soudní intervence na skutečně nezbytnou míru²⁷ po rozšíření spektra otázek, které mohou být soudu v rámci procesu preventivní restrukturalizace předloženy nad rámec požadavků směrnice.

Zdá se, že český návrh zákona o preventivní restrukturalizaci se vydal druhou cestou, tedy jde nad rámec požadovaný směrnici. Zda je to skutečně zapotřebí, je do značné míry otázkou právně-politického uvážení. Vyjasněna by však v každém případě měla být otázka povahy řízení, subsidiární použitelnosti obecných procesních předpisů, míry publicity daného řízení a vztahu restrukturalizace k reorganizaci a moratoriu podle § 115 ins. zákona, aby nedocházelo k nežádoucímu „zdvojení“ právní úpravy.²⁸

Bohužel s ohledem na stav legislativních prací je v současné situaci otázkou nejenom to, jak by optimální úprava preventivní restrukturalizace měla vypadat, ale i jaké budou pro Českou republiku následky nezajištění včasné a řádné transpozice směrnice, které představuje porušení unijního práva a může ústít v podání žaloby pro nesplnění povinnosti, případně i žaloby na náhradu škody způsobené jednotlivci (korporaci). Přímá aplikace ustanovení neimplementované směrnice je s ohledem na její obecný rámec jenom těžší představitelná,²⁹ stejně jako dosah nepřímého účinku, spočívajícího v povinnosti interpretovat vnitrostátní právo ve světle účelu směrnice (eurokonformně), a to s ohledem na to, že řízení před soudem je doménou veřejného práva a zásada legální licence neumožňuje soudům postupovat v takových řízeních bez zákonné opory.

²⁷ Takovou situaci lze spatřovat tam, kde nesouhlas věřitelů dosáhne určité intenzity (v zásadě ještě slučitelné s celým procesem) a jejich zájmy mohou být v tak intenzivním ohrožení, že by poskytovaly důvod pro zásah zvenčí nebo tam, kde by úspěch restrukturalizačního plánu měl být ohrožen nesouhlasem nikoliv významné části věřitelů (*cross-class cram down*).

²⁸ Nebo dokonce riziku „regulační arbitráže“, jak upozorňovala expertní pracovní skupina k transpozici směrnice 2019/1023, o restrukturalizaci a insolvenční jíz v únoru 2020. Viz Shrnutí dílčích výstupů expertní skupiny k transpozici preventivní restrukturalizace.

²⁹ Přímá aplikace nastává, pokud směrnice nebyla včas nebo řádně implementována, její ustanovení jsou dostatečně jasná a nepodmíněná a zároveň přiznávají jednotlivcům práva.

Nezbývá než doufat, že se českému zákonodárci brzy podaří přijmout procesní úpravu, která umožní hledat a efektivně nacházet rovnováhu mezi zájmy věřitelů a dlužníka (kde však v zásadě musí existovat alespoň elementární konsensus) se společným jmenovatelem, kterým je veřejný zájem na ozdravení ekonomického fungování životaschopného podniku.

References

- BŘICHÁČEK, T. Nový právní rámec pro přeshraniční insolvenční v EU. *Právní rozhledy*. 2015, č. 22, s. 778 a násl.
- GARRIDO, J. M., DeLONG, Ch. M., RASEKH, A., ROSHA, A. Restructuring and Insolvency in Europe: Policy Options in the Implementation of the EU Directive. *IMF Working Papers*. 2021, č. 152.
- HAVEL, B., ŽITŇANSKÁ, L. Hranice využitelnosti preventivní restrukturalizace a insolvency governance – český a slovenský pohled. *Právní rozhledy*. 2022, č. 1, s. 1.
- HAVEL, B. Možnosti implementace směrnice o preventivních restrukturalizacích a druhé šanci do národní právní úpravy – co by implementace znamenala z pohledu českého práva a legislativy. In: SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020.
- HAVEL, B. Konsensuální (neformální) restrukturalizace. *Bulletin advokacie*. 2020, č. 10, s. 48 a násl.
- RICHTER, T. O chybějící restrukturalizační novele insolvenčního zákona. *Insolvenční právo* [online]. 5. 11. 2021. Dostupné z: <https://www.insolvencnizona.cz/clanky/tomas-richter-o-chybejici-restrukturalizacni-novele-insolvenčního-prava/>
- RICHTER, T. Chybějící článek řetězu: podpora neformální restrukturalizace v českém insolvenčním právu. *Obchodněprávní revue*. 2014, č. 11–12.
- Shrnutí dílčích výstupů expertní pracovní skupiny k transpozici směrnice 2019/1023 o restrukturalizaci a insolvenční. *Ministerstvo spravedlnosti ČR* [online]. Odbor legislativní, verze 19. 2. 2020. Dostupné z: https://www.justice.cz/documents/12681/2158815/MSP+-+Shrnut%C3%AD+EPS+k+preventivn%C3%AD+restrukturalizaci_%C3%BA+or_2020_fin.pdf/fcd7f78a-0c82-4f86-812f-656103148972

SCHÖNFELD, J. Jsou formální restrukturalizace skutečně úspěšné? In: SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020.

ZEZULKA, O., VÍTKOVÁ, K. Trnitá cesta Evropou k preventivní restrukturalizaci. In: SCHÖNFELD, J., KUDĚJ, M., HAVEL, B., SPRINZ, P. a kol. *Insolvenční praxe. Problémy a výzvy pro léta dvacátá*. Praha: C. H. Beck, 2020.

Contact – e-mail

Tereza.Pondikasova@lam.muni.cz

Anna.Zemandlova@lam.muni.cz

COCHEMSKÝ MODEL V PRAXI

Simona Úlehlová

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zaměřuje na problematiku interdisciplinární spolupráce známé jako cochemská praxe či cochemský model. Svou povahou se jedná o jeden z alternativních způsobů řešení rodičovského konfliktu, který lze aplikovat, jak před zahájením samotného soudního řízení, tak i v jeho průběhu. Myšlenka tohoto způsobu řešení je založená na spolupráci profesí zainteresovaných na nesporných řízeních, v nichž dochází k úpravě poměrů nezletilého dítěte. Cílem příspěvku je představení teoretické roviny cochemského modelu a podstaty jeho aplikace, na základě výsledků prvních aplikačních pokusů. Tyto by pak mohly ukázat možnosti rozsáhlejšího uplatnění představovaného modelu v rámci české soudní praxe.

Keywords in original language

Nejlepší zájem dítěte; cochemský model; nesporná řízení.

Abstract

The paper focuses on issues such as interdisciplinary cooperation known as Cochem practice or the Cochem model. By its nature, this is one of the alternative ways of resolving parental conflict, which can take place both before and during the court proceedings themselves. This is a solution based on the cooperation of the professions involved in divorce proceedings, which is now gradually being introduced in some Czech courts. The aim of the paper is to find out the results of the first application attempts, on the basis of which it would be possible to determine the possibilities of a more extensive application of the presented model within the Czech judicial practice.

Keywords

Best Interest of the Child; Cochem's Model; Non-contentious Civil Procedure.

1 Úvod

„Každá pravda má tři stupně: Nejprve vypadá směšně, pak se proti ní bojuje a nakonec se stane samozřejmou.“¹

Úvodní citát, z pera německého filozofa Arthura Schopenhauera, použil ve své knize *Ty jsi mé dítě* cochemský soudce Jürgen Rudolph a snažil se tím vyjádřit stále aktuální společenské vnímání práva na rodinný život a ukázat tak, že současný stupeň pravdy o tom, že by o rodinných záležitostech měli primárně vždy rozhodovat pouze rodiče bez ingerence státu, se stále odvíjí od smýšlení jednotlivců, a nikoliv od zakotveného pravidla.² Předkládaný příspěvek představuje model zavedený právě tímto německým opatrovnickým soudcem a reflektuje snahu i některých českých soudců o jeho zavedení do české soudní praxe.

Pro řádné pochopení tohoto modelu je nutné si zprvu vymezit jeho teoretickou rovinu a jeho základní náležitosti včetně oblasti možné aplikovatelnosti. Cochemský model představuje určitý standardizovaný postup, který je založen na aktivní spolupráci profesí, jež participují na řízení o úpravě poměrů nezletilého (např. orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, advokátů, soudců, psychologů, mediátorů atd.). Z toho vyplývá, že jeho uplatnění bychom zásadně hledali v rámci nesporných řízení, a to konkrétně při řízeních o úpravě poměrů nezletilého v případech, kdy rodiče nejsou schopni uzavřít sami dohodu ohledně úpravy jeho poměrů. V takovém případě jsou pak nuceni obrátit se na soud, aby tyto poměry nikoliv pouze schválil, ale i sám stanovil. Model tak představuje alternativní způsob řešení rodičovského konfliktu, který může vzniknout při rozvodu či rozchodu rodičů společného dítěte, kdy je zapotřebí tento konflikt urovnat prostřednictvím soudního rozhodnutí, zejména jedná-li se o spory ohledně výživného či svěření nezletilého do péče.

K řešení těchto konfliktů jsou věcně příslušné okresní soudy, kdy místní příslušnost je určena § 467 odst. 1 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních (dále „ZŘS“). Místně příslušným soudem je tak obecný

¹ RUDOLPH, J. *Ty jsi moje dítě*. 1. vyd. Praha: MHMP, 2010, 79 s., s. 1. ISBN 978-80-254-8250-6.

² ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

soud nezletilého dítěte, o jehož poměrech se řízení vede.³ K tomu se užije i výklad § 4 odst. 2 ZŘS, který stanoví, že „*obecným soudem nezletilého účastníka, který není plně svéprávný (dále jen ‚nezletilý‘), je soud, v jehož obvodu má nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště.*“ Již ze zákonné úpravy vyplývá, že se jedná o specifický druh řízení. Jedním z takovýchto specifik je i možnost prolomení procesní zásady *perpetuatio fori*, kdy zákon umožňuje, aby v těchto řízeních soud, dojde-li ke změně okolností, které tu byly dány na počátku řízení tak, že je v zájmu nezletilého, aby byla místní příslušnost přenesena na jiný soud, může daný soud řízení postoupit, z hlediska místní příslušnosti, vhodnějšímu soudu. Zákonná úprava je zde vedena nejlepším zájmem dítěte, aby příslušný soud mohl co nejlépe reflektovat jeho potřeby a zájmy.⁴ Na stejném principu je pak založen i cochemský model, který se s odkazem na nejlepší zájem dítěte snaží, aby mezi rodiči docházelo primárně k mimosoudní dohodě o úpravě poměrů nezletilého dítěte, která je v rámci soudního řízení pouze potvrzena, je-li v souladu s jeho zájmy a potřebami. Potřebná zákonná východiska pro zavedení cochemského modelu můžeme vidět i v současné právní úpravě, kdy soud má ve smyslu § 474 odst. 1 ZŘS primárně vést v těchto řízeních rodiče ke smírnému řešení. Za tímto účelem dává uvedené ustanovení soudu pravomoc ukládat rodičům i řadu povinností, jako je povinnost účasti na mimosoudním smířčím či mediačním jednání, odkázat je k setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie, a to nanejvýše dobu 3 měsíců. I to nasvědčuje tomu, že i zákonodárce si je vědom, že v těchto případech řízení je zapotřebí ingerence i ze strany jiných profesí, nežli jen těch tzv. „ryze“ právních.

2 Počátky cochemského modelu

První snahy o změnu přístupu a zavedení této interdisciplinární a flexibilní spolupráce profesí, které se mohou podílet na soudním řízení, sahají do 90. let minulého století. Poprvé došlo k jeho aplikování u obvodního

³ ŠMÍD, O. In: ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 183–184.

⁴ VUJTIK, D. *Cochemský model*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta, Masarykova univerzita, 2019.

soudu v německém městě Cochem, od toho se odvíjí i název zavedené praxe. Všechny první pokusy o rozšíření tohoto modelu a snahy o edukaci příslušných profesí o možnosti zavedení alternativního přístupu k soudnímu řešení úpravy poměrů nezletilého v případě, že se jeho rodiče rozcházejí, ztroskotaly zejména na odporu zastánců tzv. „osvědčených způsobů“. Přičemž tito stavěli svoje argumenty na tom, že stávající vzdělávání právníků v oblasti rodinného práva bylo osvědčené a nebylo zapotřebí změn, a to aniž by právní edukační systém jakkoliv reflektoval společenský vývoj.

První změna přišla až v roce 1992, kdy se konala tzv. ustanovující konference, na níž se setkali zástupci všech profesí, které by měly participovat na řešení tzv. rodičovského konfliktu.⁵ Ke konání této konference údajně došlo na základě impulzu Rudolpha Jürgena, opatrovnického soudce uvedeného obvodního soudu v Cochemu. Ten po setkání s ostatními profesemi z tzv. pracovního kruhu, zabývajících se správným nastavením soudního řešení rodičovských konfliktů, dospěl ke zjištění, že i zástupci ostatních oborů jsou si vědomi, že je zde absence propojení jejich práce. Přičemž se jedná o profese, které mají v rámci tohoto řízení společný cíl, a tím je zachování společné péče rodičů o dítě. Cílem této konference bylo jednak demonstrovat jednotlivými zástupci vlastní profese a zároveň nastínit vnímání ostatních profesí a jejich podílu na řešení konfliktů. Nově vznikající koncept pro soudní řízení při úpravě poměrů nezletilého byl, vzhledem k dlouhodobě přetrvávající kritice ve všech zainteresovaných profesích, neočekávaně pozitivně přijat.⁶ Stěžejní částí poznatku z této konference pak bylo zjištění napjatého vztahu mezi rodinně právními advokáty a orgány péče o dítě [to můžeme vnímat i dnes u nás ve vztahu Unie rodinných advokátů a OSPOD – pozn. aut.]. Kdy pracovníci těchto orgánů vnímali práci advokátů, jako spíše destruktivní, kdy advokáti převážně hájí zájmy svého klienta a nesnaží se mu vysvětlit, že v daném řízení je nutné hájit zejména nejlepší zájem dítě, o jehož poměrech má být v řízení rozhodováno. A naopak advokáti vnímali příslušníky orgánů péče o dítě, jako pracovníky s velmi stereotypním přístupem, bez zájmu o komunikaci a hledání kompromisů. Silnou

⁵ VUJTIK, D. *Cochemský model*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta, Masarykova univerzita, 2019.

⁶ RUDOLPH, J. *Ty jsi moje dítě*. 1. vyd. Praha: MHMP, 2010, 79 s., s. 22. ISBN 978-80-254-8250-6.

kritiku zde obdrželi, ale i soudci, kterým dle ostatních profesí, chybí individuální přístup, který je v těchto řízeních tolik potřebný.⁷ Podstatným výsledkem této konference pak byla myšlenka propojení právního systému s odbornými poradnami, které mohou celé řízení o úpravě poměrů nezletilého doprovázet a napomáhat rychlému a spravedlivému rozhodnutí ve věci, které bude vždy v nejlepším zájmu dítěte. Na základě toho, rok od konání konference, došlo k sepsání tzv. „Cochemské konvence“, která popsal metodu propojení postupů jednotlivých profesí. Meritorním cílem se stalo, aby výsledkem soudního jednání byl rozsudek, který představuje pouze mocensky potvrzenou dohodu rodičů, čímž dojde ke znovuoobnovení rodičovské odpovědnosti, která má zásadně náležet oběma rodičům stejně.⁸

3 Základní východiska cochemského modelu

Uvedeným modelem primárně rozumíme způsob domluvy a nastavení pravidel mezi rozcházejícími se rodiči, a to vždy v nejlepším zájmu dítěte. Snahy o jeho aplikaci, i v rámci české soudní praxe, jsou reakcí na nepříznivý stav předvídatelné soudní praxe v řízeních o úpravě poměrů dítěte, a proto je snaha některých soudců využívat alternativní, dnes již skoro třicetiletou, německou praxi prověřenou, možnost řešení rodičovského konfliktu, která je ohleduplná k dětem, rodičům i společnosti. Cílem aplikace této praxe je překonat negativní společenské důsledky, které jsou obvyklé pro soudní řízení a snaha o změnu paradigmat spočívajících v tzv. „boji“ při rozvodovém řízení a institucionalizaci rozhodování ve věcech svěření dítěte do péče jednoho z rodičů. Snahou tedy je, aby rozhodnutí v rodičovském konfliktu řešeného soudem nebylo rozhodnutím soudním, nýbrž rozhodnutím rodičů. Tento názor se v české právní sféře už objevil mnohokrát, a to zejména v nálezech Ústavního soudu České republiky (dále „Ústavní soud“ nebo „ÚS“), který například ve svém nálezu ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15, vycházel z premisy, že jsou to primárně rodiče, kdo rozhoduje o osudu svých dětí, a tudíž ingerence státu by měla nastoupit

⁷ RUDOLPH, J. *Cochemská praxe* [přednáška]. České Budějovice: Konference Sociální práce a lidská práva v kontextu 21. století, 15. 11. 2017.

⁸ ULEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

až v těch případech, kdy je to nezbytně nutné.⁹ K základním principům, ke kterým se Ústavní soud snaží rodiče svými nálezy vést, tak patří princip *deeskalace rodičovského konfliktu*¹⁰ či *orientace na perspektivu dítěte*¹¹.

Na těchto principech je vystavěn i cochemský model. Jak uvádí jeho autor Jürgen Rudolph, jsou jeho základními východisky čtyři jednoduchá pravidla, od kterých se odvíjí filozofie tohoto konceptu a následně tedy i celé řízení. K těmto základním principům řadíme pravidlo rychlosti, pravidlo společné odpovědnosti, pravidlo přednosti dohody a pravidlo dobrovolnosti.

3.1 Pravidlo rychlosti

První pravidlo představuje snahu o co nejrychlejší vyřešení sporu mezi rodiči, aby konflikt dále negradoval a situace se nezhoršovala. Dané pravidlo by se mělo aplikovat zejména stanovením co nejkratší lhůty pro nařízení jednání od podání návrhu, kterou by byli soudci obligatorně vázáni. Německý zákon o soudnictví ve věcech rodinných a ve věcech dobrovolné soudní jurisdikce (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*, označovaný jako *FamFG*) ukládá soudům povinnost nařídit první jednání ve věci nejpozději do jednoho měsíce po podání návrhu. Tato povinnost má zaručit rychlé projednání sporu. Rychlost je totiž u řešení rodičovských konfliktů jedním z nejvýznamnějších faktorů, jelikož průtahy v řízení znamenají nejistotu pro všechny účastníky řízení, a to hlavně pro dítě, o jehož zájem jde v řízení především. Pokud rodiče spolu s dítětem vidí, že se v rámci řízení věci rychle posouvají směrem k oficiálnímu výsledku, výrazně to uklidní atmosféru celého sporu. Interdisciplinární spolupráce je nastavená tak, že pokud není mezi rodiči po prvním jednání uzavřena dohoda, začíná s celou rodinou pracovat odborník. Tímto odborníkem je nejčastěji rodinná poradna specializující se na pedopsychologii, případně může být přizván na pomoc i mediátor. Jestliže součinnost odborníků ani tak nevede k dohodě mezi rodiči je nařízeno další jednání, a to zpravidla nejpozději po třech měsících. Snahou českých propagátorů cochemské praxe je, aby byla u nás tato činnost obdobná, tj. vše probíhalo v co nejkratších lhůtách ale zároveň s ohledem na zájmy a potřeby dítěte.

⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15.

¹⁰ *Ibid.*, bod 20.

¹¹ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.

3.2 Pravidlo společné odpovědnosti

Druhou neméně důležitou zásadou tohoto modelu je pravidlo zachování rodičovské odpovědnosti společně u obou rodičů. Hlavní otázkou, kterou by se měl soud při úpravě poměrů nezletilého zabývat, je proto zejména to, jak bude péče mezi rodiči rozdělena, a nikoliv pouze který z rodičů je vhodnější. Nejen soud, ale i jiné zainteresované profese, by v této fázi měly vést edukativní činnost vůči rodičům a vysvětlit jim, že jejich rozchodem a případným svěřením nezletilého do výhradní péče jednoho z nich, tento nezískává jakousi výhradní rodičovskou odpovědnost, zatímco ten druhý z rodičů by jí ztrácel. Naopak že oba zůstávají rodiči nezletilého a s tím oba společně nesou uvedenou odpovědnost. V této souvislosti je vhodné zmínit i problematiku znaleckých posudků, resp. otázek, které soud pokládá při zadávání znaleckých posudků. V případě, že je soudce dobře obeznámen s principy cochemského modelu, jeho otázky vůči znalci budou směřovat spíše k tomu, zda je možná a realizovatelná společná odpovědnost namísto dosavadní praxe.¹²

3.3 Pravidlo přednosti dohody

Třetím pravidlem je zásada přednosti dohody rodičů před názorem soudu. Možnost uzavření dohody vyplývá z ustanovení § 10 odst. 1 ZŘS. Soud by pak tuto dohodu měl pouze regulovat, aby byla v souladu s platným právem. S tím souvisí i postavení soudu, který má mít podle cochemské praxe autoritativní moc v těchto řízeních pouze v případech, kdy rodiče nejsou ani po základní edukaci ochotni uzavřít dohodu. K této otázce se vyjádřil se svým apelem na rodiče i český Ústavní soud, který ve svém nálezu ze dne 30. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 650/14, říká, že: „... *jakkoliv mohou být obecné soudy při úpravě styku rodičů a dětí vedeny těmi nejlepšími úmysly, není v jejich silách, aby bez patřičné snahy obou rodičů vytvořily dítěti zcela harmonické výchovné prostředí, jelikož toto se vždy primárně odvíjí od vztahů mezi rodiči. Těto své zodpovědnosti by si tedy rodiče měli být vědomi a tomu by také měli přizpůsobit své vzájemné vztahy při hledání kompromisního řešení k vytvoření ideálního výchovného prostředí pro své dítě.*“¹³ Cílem dnešní praxe je řešit vzájemné konflikty mezi rodiči či rodiči

¹² ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

¹³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 650/14.

a dětmi. Správně by se ale měla snažit těmto konfliktům prostřednictvím včasné intervence a primární edukace předcházet. Jedná se o situace, kdy subjektivní právo rodičů na výkon své rodičovské odpovědnosti je v centru konfliktu a v naprostém rozporu s ustanovením § 876 OZ, podle kterého je rodič povinen chovat se odpovědně, přičemž tato odpovědnost v sobě zahrnuje i povinnost kooperace rodičů mezi sebou.¹⁴

Z myšlenky primárnosti dohody vycházel i návrh novely OZ z pera Ministerstva spravedlnosti, dle kterého by mělo být možné upravit poměry rodičů k nezletilému dítěti ve formě notářského zápisu se svolením k vykonatelnosti.¹⁵ Tato možnost však nenachází podporu zejména u Unie rodinných advokátů a i jiných neziskových organizacích, které upozorňují na skutečnost, že „notáři nemají nezbytné vzdělání, neznaří rodinné právo ani opatrovnickou problematiku. Byl' bylo v minulosti rodinné právo opomíjeno, v posledních deseti letech se pohled na ně mění a odborná sféra si uvědomuje nezbytnost specializace a proškolených odborníků plus zvládnutí dalších kompetencí (participační právo dítěte, emocionální problematika, psychologie, znalecké posudky apod.). Není vůbec myslitelné, že by si notáři v krátké době osvojili schopnosti k vedení takto složité agendy. V posledních letech naopak zaznívá celou republikou požadavek rodinné specializace.“¹⁶

Je nutné počítat s tím, že ne vždy je možné aplikovat principy cochemského modelu a že ne vždy je uzavření dohody či vedení rodičů k jejímu uzavření tím nejvhodnějším řešením. Nelze totiž opomíjet rodiny s patologickými jevy, kde vést rodiče ke společnému řešení a konsensu není možné a ani v zájmu dítěte. Podíváme-li se na zahraniční úpravy, odkud zřejmě čerpal inspiraci i zákonodárce, můžeme vidět, že úprava rodičovské odpovědnosti prostřednictvím notářských zápisů není v Evropě žádnou novinkou. Rozdílný je v evropských právních úpravách zejména rozsah toho, co si mohou rodiče v rámci mimosoudní dohody upravit. Například ve Skotsku, kde sice rozvodové řízení probíhá vždy u soudu, je možné mimosoudně upravit z rodičovské

¹⁴ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALENOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016, 352 s., s. 198. ISBN 978-80-7502-179-3.

¹⁵ Návrh novely občanského zákoníku spolu s důvodovou zprávou. Dostupné na Ministerstvo chce méně zatěžovat soukromí rodičů při dohodě o opatrovnictví dítěte, zapojí notáře. *Česká justice* [online]. 26. 4. 2019. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/04/ministerstvo-chce-mene-zatezovat-soukromi-rodicu-pri-dohode-o-opatrovnictvi-ditete-zapoji-notare/>

¹⁶ Stanovisko URA č. 17/2022 k ratifikaci Charty UIA k přístupu ke spravedlnosti pro ženy.

odpovědnosti pouze styk s dítětem.¹⁷ Naopak například benevolentní řecká právní úprava umožňuje, aby si všechny základní dohody o záležitostech týkajících se výchovy a styku s dítětem rodiče uzavírali sami, aniž by byly jakkoliv schvalované či registrované.¹⁸ Zajímavé jsou také právní úpravy pobaltských zemí, jako je Lotyšsko či Estonsko. Lotyšská úprava umožňuje, aby rozvod manželů, za jistých okolností, probíhal i prostřednictvím notáře, kdy v případě, že mají manželé děti, mohou k prohlášení o rozvodu přidat i dohodu o rodičovské odpovědnosti a o kontaktu s dítětem spolu s výživným pro něj. Lotyšsko tak nepřímou umožňuje řešit tyto právní otázky i formou notářského zápisu, je však nutné poznamenat, že se tato možnost vztahuje pouze k probíhajícímu rozvodovému řízení, tj. není možné tento způsob aplikovat na případy, kdy dochází k úpravě poměrů nesezdaných rodičů k jejich dítěti. Estonská právní úprava naopak umožňuje, bez omezení, uzavřít dohodu o styku s dítětem u notáře dle § 563 estonského civilního soudního řádu, anebo jakožto výsledek conciliace dle § 2 estonského zákona o conciliaci.¹⁹

Severské státy, jako například Švédsko či Finsko, jsou si naopak vědomi nutné odbornosti, kterou musí autoritativní orgán při rozhodování či schvalování dohody mít, a proto je dle jejich právních předpisů možné, aby rodiče společně uzavřeli dohodu o poměrech nezletilého a pak pouze podali žádost o schválení této dohody k tamějším ekvivalentům českého orgánu sociálně-právní ochrany dítěte.²⁰

¹⁷ Parental responsibility – Scotland. Question 5. European Judicial Network (in civil and commercial matters). In: *European e-Justice Portal* [online]. Family matters, last update 6. 3. 2018 [cit. 28. 1. 2019]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-SC-en.do?clang=en

Register of Deeds guidance In: *Register of Scotland* [online]. Last update 8. 12. 2017. Dostupné z: <https://kb.ros.gov.uk/other-registration-types/register-of-deeds>

¹⁸ Rodičovská zodpovědnost – Řecko. Otázka č. 5. European Judicial Network (in civil and commercial matters). In: *European e-Justice Portal* [online]. Family matters, last update 21. 10. 2016. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-el-cs.do?member=1

¹⁹ Anglické znění estonského civilního soudního řádu je dostupné z <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510012017004/consolide> a anglické znění estonského zákona o conciliaci je dostupné z <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013028/consolide>

²⁰ Parental responsibility – Sweden., otázka 4. European Judicial Network (in civil and commercial matters). In: *European e-Justice Portal* [online]. Family matters, last update 7. 12. 2018. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-se-cs.do?clang=en. A také: Parental responsibility – Finland. Otázka 8 an. European Judicial Network (in civil and commercial matters). In: *European e-Justice Portal* [online]. Family matters, last update 7. 12. 2018. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-fi-cs.do?clang=en

Zahraniční zkušenosti ukazují, že se jedná o běžný institut, který má v právní praxi svoje uplatnění, vzhledem k uvedeným slabinám se jeví jako vhodné řešení spíše nastavit možnost uzavírání dohod mezi rodiči formou notářského zápisu, pouze jako preferovanou možnost řešení, avšak se zachováním možnosti soudního řešení věci. V této souvislosti se již mluvilo i o možnosti zavedení řízení o tzv. „nesporných rozvodech“ mimo soudy (tj. v rámci notářských řízení), neboť tyto již fungují v mnoha evropských státech, jako například ve Francii, Španělsku, Řecku, Rumunsku, Estonsku či Lotyšsku.²¹

V praxi je největší slabinou možnosti uzavírat dohody o rodičovské odpovědnosti formou notářských zápisů zdá být právě přenesení celé odpovědnosti na rodiče, neboť ne vždy rodiče dokáží postupovat v zájmu svého dítěte, a to ať už z jakýchkoliv důvodů, a proto absolutní absence edukační části ze strany soudu nemusí být v praxi zcela přínosná. Tyto situace mohou být rizikové v případech, kdy je dáno nerovné postavení mezi rodiči a jeden z rodičů může souhlasit s danou dohodou pod nátlakem, přičemž daná dohoda nemusí být v zájmu dítěte. Schvalování dohod notářským zápisem tak bude postrádat pojistku ve formě kontroly veřejného orgánu, zda daná dohoda odpovídá zájmům nezletilého.²²

3.4 Pravidlo dobrovolnosti

S předchozím bodem pak úzce souvisí i poslední teze, na které je cochemský model postavený, tím jest dobrovolnost. Rodiče jsou pomocí odborníků vedeni ke spolupráci a participaci na řešení konfliktu. I když zprvu může jít o vynucenou spolupráci, často i pod hrozbou znevýhodnění v soudním sporu, postupně se stává obvykle dobrovolnou. Zásada dobrovolnosti je důležitá hlavně z hlediska mediálního jednání, pokud se totiž nejedná o nařízenou mediaci dle ustanovení § 474 odst. 1 ZŘS, je zapotřebí, aby rodiče dobrovolně přistoupili k tomuto alternativnímu řešení jejich sporu.

²¹ Notářská komora České republiky.

²² FINDEJS, S. Úprava péče k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu manželství formou písemné dohody bez rozhodnutí soudu. *Právní prostor* [online]. 20. 1. 2020. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/nazory/glosa-stanislava-findejse/uprava-pece-k-nezletilym-detem-pro-dobu-po-rozvodu-manzelstvi-formou-pisemne-dohody-bez-rozhodnuti-soudu>

Základním principem pro celý navrhovaný model je tzv. „institut dobro dítěte“. Ačkoli tento institut nenalezneme nikde v české legislativě právně zakotvený, tak s ním právní teoretici, zákonodárci a i jiní zástupci relevantních společenskovedních oborů běžně v oblasti ochrany zájmů dětí pracují. Zákonná úprava zahrnující ochranu dítěte v situacích, kdy se rodiče proti jeho vůli nenávratně odloučí, se zaměřením na tzv. dobro dítěte a jeho vydefinování, by byla více než žádoucí. Tento institut je z pohledu dospělých, ať už se jedná o rodiče, zákonodárce nebo některé představitele ze zainteresovaných profesí velice těžko právně uchopitelný a příliš vágní. Tato situace v rámci české legislativy je obdobná i v německé právní úpravě.²³ Proto je orientace na perspektivu dítěte jednou ze základních podstat této praxe.²⁴ Zkušenosti, které přináší cochemská praxe, by měly sloužit k legislativní změně a být podnětem a inspirací pro zákonnou definici, a to i přestože kritici této myšlenky jistě budou namítat, že se jedná o vágní pojem, který nelze jednoznačně definovat právními normami. Přesto je nutné si uvědomit, že se jedná o rozhodující kritérium, podle kterého se orientuje veškerá zákonná úprava týkající se dětí. V nejlepším zájmu dítěte by mělo být primárně uspokojit jeho potřeby, přičemž základní potřebou dítěte v sociální rovině je i zejména ekvivalentní participace obou rodičů na jeho životě. Zde je také nutné zdůraznit, že rozhodování v nejlepším zájmu dítěte nemusí být vždy v souladu s jeho aktuálním názorem.

Na základě principu subsidiarity se postup soudu při zjišťování názoru soudu řídí základní úpravou danou § 100 odst. 3 o. s. ř., tímto ustanovením se upřesňuje znění čl. 12 Úmluvy o právech dítěte (dále „Úmluva“), kterou Česká republika přijala v roce 1993 a následně o rok později ratifikovala. I přes více než pětadvacet let od ratifikace Úmluvy se soudní praxe v ochraně práv dětí v rámci opatrovnického řízení výrazně neposunula. Cochemský model proto představuje určitou naději na modernizace těchto soudních řízení.²⁵ Podle uvedeného čl. 12 Úmluvy, pokud je účastníkem řízení nezletilé dítě, které je schopné vyjádřit vlastní názor na projednávanou věc, by měl

²³ ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

²⁴ *Ibid.*, s. 57.

²⁵ NOVÁKOVÁ, M., MATOUŠEK, O. *Zájem dítěte v opatrovnickém sporu – Cochemská praxe*. *E-psychojgie*, 2017, roč. 11, č. 2, s. 71–77.

soud prostřednictvím výslechu jeho názor zjistit. Soud musí k názoru dítěte přihlédnout, avšak s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost. V případech, kdy má soud za to, že by výslech dítěte mohl být ovlivněn přítomností rodičů nebo jiných osob, je možné výslech učinit bez jejich přítomnosti. Naopak je možné i zajistit výslech za přítomnosti jeho zákonného zástupce či pracovníka orgánu sociálně-právní ochrany, případně prostřednictvím znaleckého posudku.²⁶

Výklad pojmu „dobro dítěte“ je velmi sporadický i v oblasti české judikatury, jedním z mála rozhodnutí je rozsudek Nejvyššího soudu České republiky (dále „NS“) ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011, kde NS vyjádřil názor, že posuzování nejlepšího zájmu dítěte je ne dílčí složkou rozhodovací činnosti, ale naopak její podstatnou částí. Zároveň konstatoval, že samotná Úmluva nejlepší zájem dítěte či dobro dítěte nedefinuje, ale že institut vznikl v rámci dlouholeté soudní praxe a je proto nutné v případech, kdy soud rozhoduje o péči, zaopatření, ochraně a dalších záležitostech nezletilých, považovat soudní uvážení za závazné.²⁷ Proto nejlepší zájem dítěte představuje obecné vodítko při řešení konfliktů mezi subjektivními právy, pokud takový spor zasahuje práva dítěte.

Dalším z významných rozhodnutí v této oblasti je i nález Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. II. ÚS 2919/14, který se zabýval kritérii rozhodování při posuzování nejlepšího zájmu dítěte a zmiňuje zde požadavek na hodnocení nejlepšího zájmu dítěte v rámci specifických okolností konkrétního dítěte, a to v každém individuálním rozhodnutí. Mezi kritéria, která musí obecné soudy vzít v potaz při rozhodování v nejlepším zájmu dítěte v řízení o svěřeni dítěte do péče dle Ústavního soudu, patří: „a) existenci pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřeni do péče usilující osobou; b) míru zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče té které osoby; c) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a d) přání dítěte.“²⁸ Podle Ústavního soudu platí, že pokud je dítě dostatečně rozumově a emocionálně vyspělé, jeho přání musí být zásadním vodítkem při hledání jeho nejlepšího zájmu. Postoj

²⁶ Ustanovení § 100 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.

²⁸ Nález Ústavního soud sp. zn. II. ÚS 2919/14 ze dne 20. 1. 2015.

dítěte však nesmí být bez dalšího posouzení pouze převzat a rozhodnutí nesmí být založeno jenom na tomto přání. V každém konkrétním případě musí být rozhodnutí výsledkem pečlivého a komplexního posouzení zájmů dítěte. Pokud se tyto zájmy dostanou do konfliktu se zájmy jiných osob, například rodičů či jiných sourozenců, nemůže bez komplexního zkoumání a posouzení všech relevantních okolností převážít zájem jednoho nad zájmy ostatních. Ústavní soud tedy znovu zdůrazňuje, že se obecné soudy nemohou spokojit s určením nejlepšího zájmu dítěte bez skutečně plnohodnotného posouzení všech proti sobě stojících zájmů. Aby mohlo dojít k naplnění tohoto institutu a mohlo být nalezeno v rámci řízení tzv. „dobro dítěte“, aplikuje se na tento druh řízení tzv. „třetí definice účastníků řízení“, která je obsažena v § 6 odst. 1 ZŘS. Podle této definice je účastníkem řízení vedle navrhovatele i ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno, z čehož vyplývá, že v soudních řízeních upravujících poměry nezletilých, jsou děti obligatorním účastníkem.²⁹ To znamená, že dítě má postavení subjektu a nikoliv objektu. V této oblasti se nabízí i zajímavá komparace německé úpravy se starou i novou českou legislativou. Německá právní úprava tento institut připomíná na mnoha místech (například § 1626 odst. 3, § 1627, 1629 odst. 1, § 1631b, 1632 odst. 4, § 1666 odst. 1, § 1672 atd.), český zákon o rodině se této úpravě spíše vyhýbal a naopak účinný občanský zákoník se inspiroval německou úpravou a opakuje zásadu zájmu dítěte hned v několika ustanoveních (srov. § 866, § 867 odst. 2, § 869 odst. 1, § 872, § 875, § 877 odst. 1, § 891 odst. 2 aj.).³⁰

3.5 Srovnání českých a německých teoretických východisek a následné praxe

Výše popsaná teoretická východiska jsou aplikovatelná v rámci německé praxe opatrovnických soudů. Komparací činnosti soudů německých spolkových zemí lze však zjistit, že ani v rámci Německé spolkové republiky nedochází k celoplošnému využití tohoto modelu. Naopak některé země jej nepřijaly vůbec a některé se pouze inspirovaly základními principy. I přes

²⁹ ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALENOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016, 352 s., s. 239. ISBN 978-80-7502-179-3.

³⁰ ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

skutečnost, že je německý právní systém a právní řád tomu našemu českému v ledačem podobný, existují v soudní praxi značné rozdíly, které mohou zavedení a rozšíření cochemského modelu u nás ztížit, či v důsledku těchto odchylek může dojít k nutné modifikaci při jeho aplikaci v rámci české soudní praxe. Popřípadě může být následek těchto rozdílů nenaplnění některých aspektů tohoto modelu, což do budoucna představuje výzvu, jak pro zainteresované profese, tak i pro legislativce. Proto se české soudy mohou snažit spíše o inspiraci základními principy a východisky cochemské soudní praxe a o jejich aplikaci do českého soudního prostředí.

Prvky tohoto modelu byly poprvé převedeny do české soudní praxe soudcem okresního soudu v Novém Jičíně Mgr. Vladimírem Polákem, který byl v té době na tomto soude místoředitelkou pro opatrovnický úsek a úsek péče o děti. Svoji funkci zahájil snahou o širší využití metod vedoucích ke zrychlení opatrovnických řízení. Avšak tento druh řízení vyžaduje i další metody, proto došlo k první aplikaci základních principů cochemského modelu. Jako důvod k přijetí tohoto alternativního způsobu řešení v rámci opatrovnické agendy uvedl skutečnost, že: „... *se ve správnou chvíli na správném místě našli soudci, pracovníci orgánů sociálněprávní ochrany dětí a další odborníci, kteří mají otevřenou mysl a chuť dělat věci dobře.*“ Jejich vizí je vedle snížení soudních řízení ve věcech rodinného práva a zkrácení těchto soudních řízení i docílení takové situace, kdy v rámci opatrovnické agendy nebudou a priori rozhodovat autoritativně soudy, nýbrž všechny participující instituce přivedou rodiče zpět k převzetí jejich společné rodičovské odpovědnosti a vytvoření jejich vzájemného konsensu v nejlepším zájmu dítěte. Opatrovnický nápad má na tomto soude v gesci pět soudců, kteří pracují na čtyřech základních principech, kterými jsou férovost, transparentnost, spravedlnost a rychlost. První dva principy vedou k tomu, že účastníci řízení jsou od počátku seznámeni s jeho průběhem. První neformální schůzka probíhá vždy s oběma rodiči najednou a pokud nedojde k dohodě, tak v rámci prvního jednání se přistupuje k zapojení dítěte, které se ho účastní v souladu s ustanovením § 6 odst. 1 z. ř. s. Zatím jedinou odborně vzdělávací institucí, která se na cochemskou praxi zaměřila, snaží se s ní pracovat a předávat její základní principy dál, je Justiční akademie. Ta vytvořila pracovní skupinu, do které se zapojili soudci, sociální pracovníci OSPODu, úředníci Krajského úřadu Moravskoslezského kraje

a zástupci odborných poraden, které působí v obvodu Okresního soudu Nový Jičín spolu se zástupci akademie. Během devatenácti měsíců se členové této pracovní skupiny snažili o popsání jejich činnosti v rámci opatrovnického řízení z pohledu 29 každé participující profese a o sestavení možností prevence rodičovského konfliktu. Výsledkem byly první semináře, kterých se zúčastnilo patnáct soudců z celé České republiky. Soudcům tak byly představeny hlavní principy cochemského modelu a možnost jejich aplikace v rámci české justice. Okresní soud v Novém Jičíně byl inspirací pro zavedení postupů tohoto modelu do řízení okresních soudů v celém Ústeckém kraji. Nejintenzivněji k těmto pravidlům přistoupil Okresní soud v Mostě, kde v čele soudu stojí progresivní soudce Mgr. Martin Beneš, který se snaží o modernizaci české justice. Postupem času oficiálně přistoupily k převzetí těchto principů i další soudy jako je Okresní soud v Hodoníně nebo Okresní soud v Tachově. Cochemská praxe zatím nefunguje podle zvláštních psaných pravidel, které by byly pro soudy závazné. Zájem ze strany české odborné veřejnosti byl v poslední době projevem již několikrát a tento model je nově již některými soudy považován za nový způsob možnosti řešení péče o dítě. Absence legislativní opory pro instituce, které jsou součástí celého procesu rozchodu manželů a postavení dítěte v tomto sporu je podmětem k tomu, aby započala legislativní iniciativa o začlenění principů cochemského modelu do české legislativy, upravující rozchod rodičů. Snahou příznivců modelu není, aby v českém právním prostředí došlo k absolutnímu převzetí cochemského modelu. To není ani možné, jelikož vznikl jako teritoriální model založený na spolupráci tamějších institucí.³¹

K primárním rozdílům mezi německou a českou soudní praxí v oblasti opatrovnické agendy, které by mohly omezit aplikovatelnost cochemského modelu, je zejména specializace advokátů. V rámci aplikační praxe justice vstřícné dětem je za tzv. „bílé místo“ českého rodinněprávního soudnictví označována role advokátů, které si rodiče zvolili. Někteří odborníci danou situaci klasifikují jako tzv. „neuralgický bod adaptace cochemské praxe v České republice“, podle kterého problém aplikace spočívá v absenci specializovaných advokátů a legislativně vyřešeného střetu mezi povinnostmi

³¹ ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

advokáta hájit zájmy svého klienta dle § 16 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, a institutem tzv. „dobra dítěte“.³² V tom spočívá zásadní rozdíl mezi českou a německou právní úpravou činnosti advokátů v rodinněprávních věcech. Německá právní úprava obsahuje rejstřík specializovaných advokátů, kteří postupují ve své procesní strategii v souladu s nejlepším zájmem dítěte. Proto pokud dochází k maření či narušení soudního jednání či k průtahům ze strany jednoho z rodičů měl by být advokát povinen jej upozornit, že soud má pravomoc mu za toto jednání uložit pořádkovou pokutu ve smyslu ustanovení § 53 o. s. ř. Nutno však zmínit, že i v této oblasti dochází ke změnám a posunu, který představuje vznik Unie rodinných advokátů ČR. Sice není prozatím nikde stanovena povinnost vybírat si svého advokáta pouze z této unie, ale lze to vnímat, jakožto první krok. Druhým problematickým rozdílem je postavení OSPOD, kdy v Německu mají oddělenou roli tohoto orgánu a roli opatrovníka nezletilého, což je praktický přístup, jenž se u nás neaplikuje. V Německu má OSPOD postavení té osoby, která koordinuje konflikt mezi rodiči, zatímco opatrovník má právní vzdělání a je to advokát dítěte, který zastává jeho nejlepší zájem. Rozlišné je i postavení soudních znalců. V česku je zapotřebí soudních znalců v případech, kdy je spor rodičů efektivněji řešit vypracováním rodinně-psychologického znaleckého posudku než prostřednictvím poradny. Znalci mají za úkol předložit návrh řešení postavení dítěte po rozvodu. Soudní znalci jsou v kontaktu jak s advokáty, tak se soudem a svou práci orientují na řešení situace. Hlavním úkolem znalce je odpovědět na otázky, které se zaměřují na to, který z rodičů nabízí pro dítě lepší zázemí. Tyto tzv. „statutární posudky“ se omezují pouze na určení toho, který rodič je vhodnější. Svým odborným posouzením přebírají odpovědnost rodičů za stanovení jejich styku s dítětem. Tato regulace styku by ale měla vzniknout a priori na jejich vzájemné dohodě.³³ Naopak v Německu jsou soudní znalci součástí řízení pouze v těch nejsložitějších kauzách a nejčastěji nejsou do řízení vůbec zapojeni. V praxi je to pak způsobeno i tím, že cena znalecký posudek je v Německu na tolik vysoká, že se rodiče raději domluví, než by soudního znalce do řízení přibírali.

³² ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

³³ *Ibid.*

4 Ideální model průběhu soudního řízení

Cílem této interdisciplinární spolupráce je zefektivnění práce participujících profesí a přiměnění je ke spolupráci. Fakultativní profesí podílející se na tomto řízení jsou zpravidla advokáti, kteří se u nás bohužel málokdy specializují výlučně jen na rodinné právo. Pokud se rodiče, či jeden z rodičů, rozhodnou řešit daný konflikt skrze právního zástupce, značí to již, že zde není zájem jedné ze stran uzavřít dohodu. Od toho by tu měl být advokát, který jako první seznamuje rodiče s výhodami smírného řešení tohoto konfliktu. Pokud se rodič rozhodne nevyužít služeb advokáta, je první osobou, se kterou přichází rodič do kontaktu v rámci řešení svěřením dítěte do péče orgánů sociálně-právní ochrany dítěte (dále „OSPOD“), respektive jeho pracovník. V rámci cochemského modelu OSPOD může vystupovat jako instituce, která hájí jak zájmy rodičů, tak dítěte. Jelikož jeho aktivita spočívá především v preventivní a poradenské činnosti je důležitou součástí edukační fáze této smírné alternativy řešení rodičovských konfliktů. Jeho činnost musí být vykonávána tak, aby vždy chránil nejlepší zájem dítěte. Dle české právní úpravy nedochází k rozdělení činnosti OSPOD a kolizního opatrovníka, neboť pracovník tohoto orgánu nejdříve pracuje s rodiči na odstranění neshod mezi nimi a v druhé fázi se dostane do pozice, kdy hájí zájmy nezletilého dítěte.³⁴

Další profese, která se může na řízení podílet jsou soudní znalci. Zatímco v Německu soudní znalec představuje jakousi vyšší formu odborného poradenství a participuje na dosažení dohody mezi rodiči, u nás je soudní znalec pouze osobou odpovídající na soudem položené otázky. Správně nastavená součinnost soudu a soudního znalce je stěžejní, neboť to, jak soud formuluje otázky má zásadní vliv na celý znalecký posudek, který se často vyjadřuje k tomu, která ze stran disponuje s lepší způsobilostí k výchově nezletilého dítěte. To je právě stinná stránka zavedené praxe, protože znalec by neměl provádět komparaci rodičů, ale naopak by měl pouze posoudit jaké je jejich výchovná způsobilost, rodinné zázemí, vztahy s nezletilým atd.³⁵

³⁴ VUJTÍK, D. *Cochemský model*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta, Masarykova univerzita, 2019.

³⁵ Setrvalé problémy opatrovnického soudnictví. *iustin.cz* [online]. [cit. 1. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/files/psp2013mk.pdf>

V souladu s principy cochemského modelu by ještě před zahájením řízení měla být nejdůležitější činnost OSPOD, který sepisuje návrh rodiče na úpravu poměrů nezletilého. Měl by se řídit pravidlem, dle něžž prvně zajistí schůzku s oběma rodiči, poučí je o principech a průběhu řízení, o jejich rodičovských kompetencích a participačních právech dítěte. V takovém případě by se tak měl vyhnout situaci, kdy by se sepsání návrhu odvíjelo pouze od setkání s jedním z rodičů. V dalším kroku by měl vést rodiče k sepsání tzv. rodičovského plánu, který představuje rodiči společně vypracovaný seznam konkrétních pravidel, která budou upravovat styk s dětmi a péči o ně. Primární úlohou orgánu sociálně-právní ochrany dětí je odrazení rodičů od sepsání návrhu bez účasti druhého rodiče. Proto musí OSPOD disponovat informačními materiály o fungování a výhodách cochemského modelu, seznámit budoucí účastníky soudního řízení o jejich možnostech a přivést je k dohodě o předmětu řízení. Výsledkem této činnosti OSPOD by měl být protokol o jednání s rodiči.

Pokud činnost OSPOD nevede k dohodě, je další fází zahájení řízení, kdy soud zpravidla do dvou týdnů, od podání návrhu ve věcech péče o nezletilé, svolá tzv. jiný soudní rok, ve smyslu § 18 ZŘS, který představuje neformální schůzku soudce s rodiči, kdy se využívá mediačních technik, pro které je efektivní konání mimo budovu soudu. To představuje specifikum jiného soudního roku, který se dle odst. 2 uvedeného ustanovení může na základě opatření předsedy senátu konat mimo soudní budovu či mimo úřední dobu soudu. Ačkoliv by se zde mohlo zdát, že je to odvislé pouze od úsudku soudce, je nutné zdůraznit, že jeho rozhodnutí je závislé i na spolupráci s OSPOD či na flexibilitě soudu. Některé soudy totiž disponují specifickou místností, která slouží primárně ke konání jiného soudního roku a snaží se neformálností prostředí, aby výslech nezletilého dítěte na něj nemělo negativní dopady. Tohoto rokování se mohou zúčastnit i zástupci ostatních profesí, tj. zástupci z OSPOD, psychologové, mediátoři atd. A právě při tomto setkání se soudce snaží o zjištění, v čem spočívá konflikt mezi rodiči, které otázky ohledně budoucích poměrů nezletilého dítěte jsou mezi nimi sporné a následné smírné uzavření zatímní dohody.

Je-li výsledkem jiného soudního roku dohoda mezi rodiči bude následovat nařízení jednání ve věci samé, kde soud předem dojednanou dohodu pouze

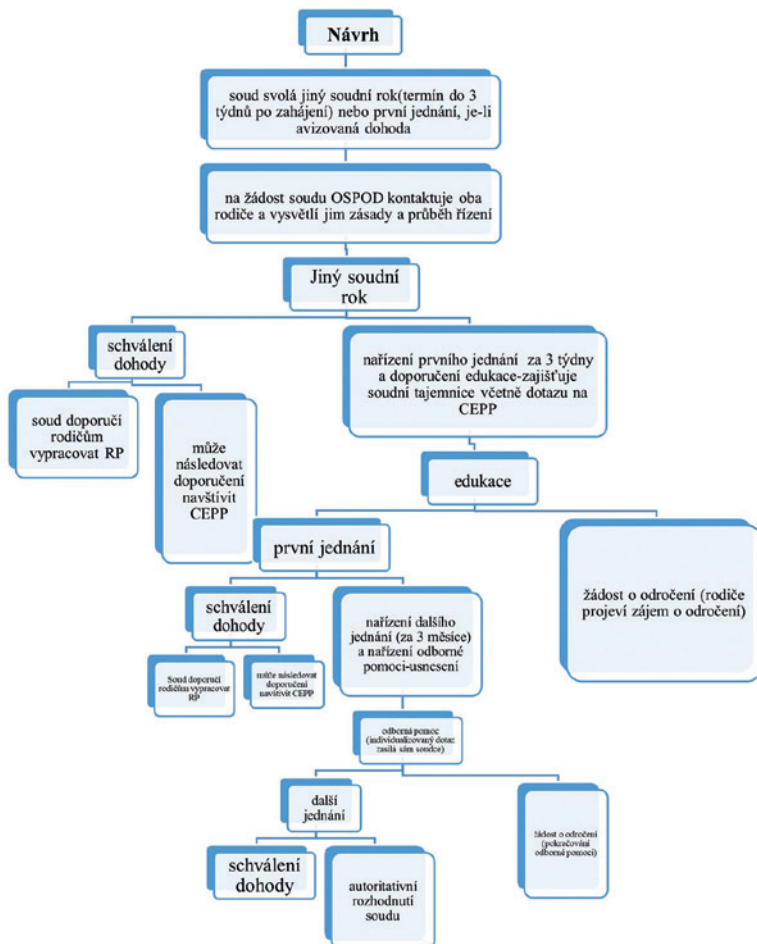
autoritativně schválí formou soudního rozhodnutí. V opačném případě je výsledkem doporučení soudce k odborné pomoci a následně nařízení prvního jednání. Vždy se pak o průběhu jiného soudního roku musí vést protokol, který je součástí spisu. Pokud tedy nedojde k dohodě mezi rodiči, tak následnou odbornou pomoc rodičům poskytuje soudní tajemník, který je jim nápomocen při sestavování rodičovského plánu a propojuje je se soudem spolupracujícími odbornými institucemi. Soudní tajemník je povolání, pro které je potřebné nejméně střední vzdělání s maturitní zkouškou, bez specifikace oboru, a proto je pro tyto účely vhodné, aby jej vykonávala osoba se sociálně-právním vzděláním. Hlavní činností soudního tajemníka v rámci této agendy je co nejlépe a odborněji seznámit rodiče s jejich rodičovskou odpovědností a informovat je o dalším postupu v rámci soudního řízení. Výstupem setkání rodičů se soudním tajemníkem by měl být sestavený rodičovský plán, který se taktéž zakládá do spisu, a úřední záznam o doporučení odborné pomoci. Tento by mělo kromě rodičů podepsat i nezletilé dítě, umožňují-li to jeho věk, čímž má dojít k naplnění jeho participačních práv. Samozřejmě musí být s náležitostmi tohoto plánu seznámeno a souhlasit s ním.³⁶

Činnost soudního tajemníka je stejně důležitá jako činnost soudce v průběhu jiného soudního roku, neboť i v této fázi může dojít k dohodě mezi rodiči. Ačkoliv se zapojení odborné pomoci soudem do průběhu řízení může zdát poněkud nestandardní, jedná se o podstatu cochemského modelu. Tuto pomoc představuje zejména mediační jednání či rodinná terapie, jde tedy o aktivní zapojení odborníků z oblasti pedopsychologie. Podstatné tedy je uznat, že v rámci řízení o úpravě poměrů nezletilého je zapotřebí ingence i mimo právních profesí, které umí víc pracovat v těchto krizových situacích, které mohou vzniknout při rodičovských konfliktech. Vzhledem k základní zásadě rychlosti je důležité, aby doporučená odborná pomoc byla uložena nejvýše na dobu tří měsíců. Výjimkou mohou být situace, kdy při poskytování pomoci dojde k zjištění závažných komplikací, jež mohou vést k odložení jednání. Jestliže ale dojde k dalšímu soudnímu jednání, dojde tak i ke změně partnerského přístupu soudu na mocenský a výsledkem jednání

³⁶ ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

je tedy buďto schválení zatímní dohody, která byla sestavena na základě poskytnutí odborné pomoci, anebo autoritativní rozhodnutí ve věci samé soudem na základě dostupných relevantních skutečností.³⁷

Obr. č. 1: Model ideálního postupu od Mgr. Vladimíra Poláka, zveřejněný na jeho přednášce k problematice Cochemské praxe dne 9. 4. 2018

Zdroj: Prezentace Mgr. Vladimíra Poláka

³⁷ ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

5 Závěr

Výsledky aplikace představeného modelu německých soudů popsal ve své knize Jürgen Rudolph tak, že „*všichni představitelé odborných profesí, účastníci se v této sesířované instituci, dospěli shodně k závěru, že kromě dětí a jejich rodičů profitují z této interdisciplinární spolupráce i oni sami. Již řadu let před tím, než v Německu vstoupila v platnost takzvaná Reforma práv dítěte z roku 1998, byly zde popsané cíle a způsoby soudního řízení s úspěchem praktikovány. Naproti tomu platné právo i po reformě z roku 1998, dává přednost perspektivě dospělých a vyjadřuje ji také v příslušných právech dospělých. Dětem je tak v rámci pro ně velmi důležitých vztahů přiznáno jen právo na styk se svými rodiči; v opačném směru mají právo na styk s dětmi nejen jejich rodiče, ale také prarodiče, nevlastní rodiče, životní partneři (druh/družka) jejich biologických rodičů a adoptivní rodiče*“.³⁸ Česká praxe taktéž po prvních aplikačních pokusech vykazuje kladné výsledky zapojení institucí na řešení rodičovského konfliktu. Výsledky ukazují, že až 40 % rodičů uzavírá dohodu po edukaci provedené ze strany OSPOD, odborné pomoci či následné edukaci soudcem v rámci jiného soudního roku. Edukace vyvažuje absenci právních znalostí rodičů o možnostech nastavení poměrů mezi nimi a dětmi (jako je stanovení výživného, formy péče či úprava styku) a vytváří rámec normality. Zatímco k odstranění právní nevědomosti dochází prostřednictvím edukace, tak k odstranění negativních emocí uplatňuje soud ve svém rozhodnutí doporučení psychologické pomoci. Ve zbývajících 55 % sporů partneři uzavírají dohodu až během soudního řízení. Je pravda ovšem, že i přes aplikaci interdisciplinární spolupráce zůstává přibližně 5 % případů, kdy k přistoupení na dohodu nedochází. V těchto případech se jedná většinou o případy vykazující určité společenské abnormality, jako jsou aspekty domácího násilí, užívání návykových látek či duševní porucha jednoho z rodičů.

Cílem tohoto příspěvku bylo vytvořit pojednání o aplikační praxi cochemského modelu, a to zejména v komparaci německé a české soudní praxe. Snahou bylo zpracovat a představit poznatky o vývoji tohoto modelu v rámci německé právní úpravy a možnostech jeho přenesení do té české. Myšlenka, kterou primárně reflektuje toto pojednání, spočívá zejména v plochosti

³⁸ JÜRGEN, R. *Ty jsi moje dítě*. 1. vyd. Praha: MHMP, 2010, 79 s., s. 31. ISBN 978-80-254-8250-6.

vztahů mezi odborníky a otevírá otázku, kolik soudních znalců, úředníků OSPOD, či poraden si dovolí oslovit soudce a kolik soudců si dokáže představit, že by namísto strnulé dosavadní praxe začali spolupracovat jak s ostatními profesemi, tak s rodiči. Stejně je tomu i u advokátů, kteří by se v těchto případech museli naučit jít smírcí cestou namísto té litigační. Cochemská praxe jim nabízí možnost dokázat, že je náš právní systém schopen progresu za účelem naplnění reálného významu pojmu „dobro dítěte“. Ačkoli nemá tato soudní praxe větší legislativní oporu, nejedná se o zcela nové téma, jen méně diskutované. Podstatou mé myšlenky není snaha o to, aby došlo sepisování nových zákonných pravidel, ale spíše zavést edukační možnosti pro všechny zainteresované profese a rozšířit povědomí o alternativním přístupu k řešení rodičovského konfliktu v soudní praxi. Věřím, že postupná aplikační praxe u českých soudů přinese poznatky, které budou v budoucnu hojně zpracovány v rámci právní vědecké činnosti, a následně dojde k ustálenému využívání tohoto způsobu řešení. Snaha rodičů o nalezení společného řešení při nastavování úpravy poměrů jejich dítěte v době po rozvodu může mít vliv na celé jejich následné rozvodové řízení. Zabráni totiž tzv. domino efektu, který představuje v obecné rovině rozvodové problematiky propojenost celého řízení, kdy skutečnosti každé fáze rozvodového řízení mají vliv na fázi další. Proto může mít počáteční snaha zúčastněných profesí pozitivní vliv i na další části řízení, tj. při sestavování dohody mezi rodiči může dojít k převzetí tohoto postupu pro další dohody, jako je například dohoda o majetkovém vyrovnání mezi manželi.³⁹

References

- LAVICKÝ, P. a kol. *Moderní civilní proces*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, 268 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity, řada teoretická, Edice Scientia, sv. č. 499.
- MACUR, J. K problematice urychlování civilního soudního řízení. *Právní rozhledy*. 2002, roč. 10, č. 3
- NOVÁKOVÁ, M., MATOUŠEK, O., *Zájem dítěte v opatrovnickém sporu – Cochemská praxe*. E-psychie, 2017, roč.11, č. 2, s. 71–77.

³⁹ ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.

- RUDOLPH, J. *Ty jsi moje dítě*. 1. vyd. Praha: MHMP, 2010, 79 s. ISBN 978-80-254-8250-6.
- ŠÍNOVÁ, R., WESTPHALENOVÁ, L., KRÁLÍČKOVÁ, Z. a kol. *Rodičovská odpovědnost*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016, 352 s. ISBN 978-80-7502-179-3.
- ŠMÍD, O. In: ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy*. 1. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 183–184.
- ÚLEHLOVÁ, S. *Cochemský model v aplikační praxi českých soudů*. Diplomová práce. Praha: Právnická fakulta, Karlova univerzita, 2019.
- VUJTÍK, D. *Cochemský model*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta, Masarykova univerzita, 2019.
- Nález Ústavního soudu ze dne 30. 4. 2014, sp. zn. III. ÚS 650/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.
- Nález Ústavního soud ze dne 20. 1. 2015, sp. zn. II. ÚS 2919/14.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 2298/15.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2012, sp. zn. 30 Cdo 3430/2011.
- Stanovisko URA č. 17/2022 k ratifikaci Charty UIA k přístupu ke spravedlnosti pro ženy.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Estonský civilní soudní řád. Dostupné z: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/510012017004/consolide>
- Estonský zákon o conciliaci. Dostupné z: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013028/consolide>
- Ministerstvo chce méně zatěžovat soukromí rodičů při dohodě o opatrovnictví dítěte, zapojí notáře. *Česká justice* [online]. 26. 4. 2019. Dostupné z: <https://www.ceska-justice.cz/2019/04/ministerstvo-chce-mene-zatezovat-soukromi-rodicu-pri-dohode-o-opatrovnictvi-ditete-zapoji-notare/>

Parental responsibility – Scotland. Question 5. European Judicial Network (in civil and commercial matters). In: *European e-Justice Portal* [online]. Family matters, last update 6. 3. 2018 [cit. 28. 1. 2019]. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-SC-en.do?clang=en

Parental responsibility – Sweden. Question 4. European Judicial Network (in civil and commercial matters). In: *European e-Justice Portal* [online]. Family matters, last update 7. 12. 2018. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-se-cs.do?clang=en

Parental responsibility – Finland. Question 8 an. European Judicial Network (in civil and commercial matters). In: *European e-Justice Portal* [online]. Family matters, last update 7. 12. 2018. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-fi-cs.do?clang=en

Register of Deeds guidance In: *Register of Scotland* [online]. Last update 8. 12. 2017. Dostupné z: <https://kb.ros.gov.uk/other-registration-types/register-of-deeds>

Rodičovská zodpovědnost – Řecko. Otázka č. 5. European Judicial Network (in civil and commercial matters). In: *European e-Justice Portal* [online]. Family matters, last update 21. 10. 2016. Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_parental_responsibility-302-el-cs.do?member=1

Setrvalé problémy opatrovníckého soudnictví. *iustin.cz* [online]. [cit. 1. 4. 2022]. Dostupné z: <http://www.iustin.cz/files/psp2013mk.pdf>

Contact – e-mail

uleblous@prf.cuni.cz

**EXEKUČNÍ A INSOLVENČNÍ PRÁVO
V KONTEXTU SOUČASNÉ DOBY**

VYLUČOVACÍ ŽALOBA A MEZE JEJÍHO UŽITÍ JAKO PROSTŘEDKU OBRANY MANŽELA POVINNÉHO V EXEKUCI

Aneta Jančíková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá procesním prostředkem obrany v exekuci ve formě vylučovací žaloby, jejíž právní úprava prošla rozsáhlými změnami, které mají zásadní vliv na postavení manžela povinného v exekuci. Novelou občanského soudního řádu provedenou zákonem č. 139/2015 Sb. s účinností ke dni 1. 7. 2015 bylo manželovi povinného odepřeno právo bránit se prostřednictvím excindační žaloby podle § 267 a byla zavedena jednotná forma obrany ve formě návrhu na částečné zastavení exekuce pro případ, že (1) je exekucí postihován majetek ve společném jmění manželů nebo majetek manžela povinného ve větším rozsahu, než připouští zvláštní právní předpis, nebo (2) nelze-li tento majetek exekucí postihnout. V příspěvku je představena vylučovací žaloba jako nástroj procesní obrany, dále je popsán vývoj právní úpravy vylučovací žaloby spolu se zhodnocením toho, jaký vliv mají přijaté změny v právní úpravě pro aplikační praxi. Autorka se zabývá především otázkou, zda je správné a účelné, že jsou v současné době k podání vylučovací žaloby aktivně legitimovány pouze třetí osoby. V příspěvku jsou dále představeny přístupy zahraniční právní úpravy vybraných zemí k obraně manžela povinného prostřednictvím vylučovací žaloby a také dílčí návrhy *de lege ferenda*.

Keywords in original language

Exekuce; manžel povinného; vylučovací žaloba; společné jmění manželů; procesní obrana.

Abstract

The article deals with the procedural means of defence in execution in the form of an exclusion action, the legal regulation of which has undergone extensive changes, which have a fundamental impact on the position of the debtor's spouse in execution. The amendment to Act No. 139/2015 Coll. effective as of 1 July 2015 denied the debtor's spouse the right to defend himself or herself by means of an action for ejectment pursuant to Section 267 of the Code of Civil Procedure and introduced a universal form of defence in the form of a motion for partial stay of execution in the event that (1) the property in the community property of the spouses or the property of the debtor's spouse is subject to execution to a greater extent than permitted by a special legal regulation, or (2) if such property cannot be subject to execution. The article presents the exclusion action as a procedural defence tool, describes the development of the legal regulation of the exclusion action and assesses the impact of the adopted changes in the legal regulation on the application practice. In particular, the author addresses the question whether it is correct and expedient that only third parties are currently actively entitled to bring an exclusion action. The article also presents the approaches of foreign legislation of selected countries to the defence of the debtor's spouse by means of an exclusion action and also partial *de lege ferenda* proposals.

Keywords

Execution; Debtor's Spouse; Exclusion Action; Matrimonial Property; Process Defence.

1 Úvod

Exekuční titul je listina, která představuje nutnou součást exekučního návrhu, a která slouží jako prostředek k vymezení subjektů a obsahu vymáhaného plnění. Exekučním titulem je typicky rozhodnutí soudu, který v rámci nalézacího řízení autoritativně zjišťuje hmotněprávní poměr a z něj plynoucí práva a povinnosti (tzv. materiální nárok).¹ Obsah exekučního titulu je pro

¹ MACUR, J. *Kurs občanského právo procesního – Exekuční právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 23.

subjekt zajišťující jeho realizaci, tedy pro soud či soudního exekutora, závazný a nepřisluší mu přezkoumávat jeho věcnou správnost, což odpovídá základní zásadě exekučního řízení ve formě přísné formalizace předpokladů výkonu rozhodnutí.² I přesto však v praxi může nastat situace, kdy osoba, která v hmotněprávní rovině neprojevila vůli být stranou závazku a není ani označena v exekučním titulu, může být účastníkem exekučního řízení a věřitelův nárok bude možné uspokojit z jejího majetku.

Takovou osobou je manžel povinného, který je dle platné právní úpravy účastníkem exekučního řízení, pokud je postihován majetek manžela nebo majetek ve společném jmění manželů (dále „SJM“). Manžel povinného se tak dostává do specifického postavení, neboť jej nelze považovat za třetí osobu a současně je účastníkem řízení nikoli z důvodu, že ve vztahu k němu směřuje exekuční titul, ale z důvodu, že vstoupil do manželství s povinným. Nastává tedy situace, kdy nedlužný manžel podle norem hmotného práva odpovídá za dluhy svého manžela, a to v rozsahu svého tzv. hypotetického vypořádacího podílu plynoucího z jinak bezpodílového spoluvlastnictví manželů.³ Takový postup je zcela důvodný, neboť pokud by zákon neumožňoval postih jiného než výlučného majetku povinného, který vstoupil do manželství, dostali by se věřitelé povinného do velmi znevýhodněné pozice, protože by nebylo, až na zákonné výjimky, možné postihnout žádný majetek nabytý za trvání manželství.⁴

V exekučních řízeních, kde vystupuje mimo oprávněného a povinného také manžel povinného, je nutné hledat kompromis mezi zájmy věřitele na uspokojení vymáhaného nároku a mezi zájmy nedlužného manžela, který sám neprojevil vůli k tomu, aby předmětný dluh vznikl, ale i přesto může být tento dluh uspokojen z jeho majetku, respektive ze společného majetku povinného a jeho manžela. Snaha o nalezení rovnováhy je ze strany zákonodárce patrná dlouhodobě.⁵ Mezi jednu z nejvýznamnějších změn, které zákonodárce provedl, lze zařadit změnu týkající se postavení manžela povinného,

² MACUR, 1998, op. cit., s. 59.

³ MACUR, 1998, op. cit., s. 53.

⁴ § 709 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále „o. z.“).

⁵ O tom svědčí zejména počet novel exekučních předpisů, které byly v uplynulých letech přijaty (např. zákon č. 293/2013 Sb. či zákon č. 139/2015 Sb.).

když rozšířil podmínky, za kterých se manžel povinného stává účastníkem řízení, a jeho možností využít procesní prostředky obrany v exekuci, tedy zejména podat návrh na zastavení exekuce.

Nejprve bude v rámci článku představen institut vylučovací žaloby jako nástroje procesní obrany v exekuci a kritické zhodnocení jejího zakotvení v současné právní úpravě. V rámci výkladu bude pozornost věnována i vývoji legislativních změn.

Cílem příspěvku je především přinést odpověď na otázku, zda je správné, že mají v současné době právo bránit svůj majetek prostřednictvím vylučovací žaloby pouze třetí osoby a zda by bylo za určitých okolností účelné, aby byla možnost této obrany opět přiznána i manželovi povinného. Zároveň by mělo jít o příspěvek do diskuze o tom, jaké důsledky má postup zákonodárce, kterým byla manželovi povinného odepřena možnost bránit se proti exekuci podle § 267 občanského soudního řádu⁶ ve znění do 30. 6. 2015. V článku jsou dále představeny přístupy zahraniční právní úpravy vybraných zemí k obraně manžela povinného prostřednictvím vylučovací žaloby a také dílčí návrhy *de lege ferenda*.

2 Vylučovací žaloba – smysl, povaha a řízení o ní

2.1 Smysl a účel vylučovací žaloby

Jedním z principů nuceného vymáhání pohledávky je, že oprávněný má být uspokojen jen z majetku povinného, a to způsobem, který zákon dovoluje.⁷ V průběhu exekuce se však může stát, že exekutor postihne majetek, který nenáleží povinnému, ale třetí osobě. Typicky taková situace může nastat v případech, kdy byla při provedení mobiliární exekuce v místě bydliště povinného pojata do soupisu věc, u které se exekutor domníval, že je ve vlastnictví povinného, ačkoliv je ve vlastnictví třetí osoby. Při provedení mobiliární exekuce často není v možnostech exekutora dostatečně ověřit, zda věc skutečně patří povinnému či jiné osobě, a proto, zejména s ohledem na zákonnou domněnku, že věci, které má povinný ve své dispozici, jsou

⁶ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále „o. s. ř.“).

⁷ FIALA, J. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí: (exekuční spory)*. Praha: Univerzita Karlova, 1972, s. 61.

v jeho vlastnictví, tuto věc do soupisu zpravidla pojme a následně je ponecháno na vůli třetí osoby, zda se proti tomuto postupu bude bránit, což lze považovat za projev zásady *vigilantibus iura scripta sunt*. Za tím účelem třetí osobě zákon přiznává právo podat vylučovací žalobu, o čemž musí být tato osoba poučena.⁸ Pokud se třetí osoba rozhodne tímto prostředkem bránit, vzniká právní spor, který se označuje jako exekuční spor.⁹

Historicky vylučovací žaloba vždy sloužila k identifikaci majetku třetí osoby, který nesmí být postižen exekucí. Jejím uplatněním byl zahájen tzv. koincidenční spor.¹⁰ Z výše uvedeného je však rovněž patrné, že vylučovací (či také excindační) žaloba představuje důležitý nástroj procesní obrany pro osoby, jejichž majetek byl v průběhu exekuce postižen, ačkoliv je takový postih nepřipustný z důvodu právního vztahu těchto osob k postiženému majetku (za předpokladu, že tyto osoby nemají povinnost strpět uspokojení vymáhaného dluhu ze svého majetku).¹¹ Jinak řečeno, smyslem vylučovací žaloby je poskytnout prostředek osobě, jejíž právo koliduje s možností nuceně uspokojit vymáhaný nárok z majetku stíženého exekucí, který ochrání tento majetek a předejde tak nezákonné újmě, která by jinak vznikla.¹² Obsahem právního vztahu třetích osob k postihovanému majetku je obvykle vlastnické právo, ale jako příklad lze uvést i držbu.¹³

V současné době jsou k obraně svého majetku prostřednictvím vylučovací žaloby podle § 267 o. s. ř. aktivně legitimovány výlučně třetí osoby,¹⁴ jestliže k majetku postiženému exekucí mají takové právo, které nepřipouští jeho postih (viz výše). Třetí osoba je oprávněna domáhat se nepřipustnosti postihu věci exekucí v okamžiku, kdy jí bylo konkrétním úkonem zasaženo do jejího absolutního majetkového práva, tedy typicky okamžikem pojetím věci do soupisu, protože dokud není věc sepsána, může s ní třetí osoba

⁸ Mimo to se může třetí osoba bránit návrhem na vyškrtnutí věci ze soupisu, přičemž tímto nástrojem se článek blíže nezabývá.

⁹ MACUR, 1998, op. cit., s. 110.

¹⁰ MELZER, F., TĚGL, P., ŠÍNOVÁ, R. In: MELZER, F., TĚGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/1, § 655–975*. Praha: Leges, 2016, s. 523.

¹¹ LEVÝ, J. In: SVOBODA, K., SMOLÍK, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 915–927.

¹² HORA, V. *Československé občanské právo procesní. Díl II. Řízení před soudy první stolice*. 3. vyd. Praha: nákladem vlastním, 1932, s. 209.

¹³ MACUR, 1998, op. cit., s. 120.

¹⁴ O aktivní legitimaci manžela povinného je pojednáno níže.

volně nakládat.¹⁵ Pouhá možnost zásahu nebo obava neodůvodňuje možnost podání žaloby.¹⁶ Pasivně legitimovaným je oprávněný, proti němuž vylučovací žaloba směřuje. Fiala v souvislosti s pasivní legitimací oprávněného uvádí, že pouze tak lze konstruovat vylučovací žalobu, neboť je to oprávněný, který odpovídá procesně za to, že vůbec došlo k zásahu do práva třetí osoby, když na základě jeho dispozičního práva může být exekuce zahájena a také zastavena.¹⁷ Souhlasím s tím, že jako žalovaný by měl v řízení o vylučovací žalobě vystupovat oprávněný a nikoli například soudní exekutor, který svým postupem zasáhl do právní sféry třetí osoby. Jak jsem již uvedla, z praktického hlediska není obvykle v možnostech soudního exekutora ověřit, zda majetek náleží skutečně povinnému. Pokud exekutor záměrně postihne majetek nebo nepostupuje dostatečně obezřetně a se zvýšenou pozorností, ačkoli okolnosti nasvědčují tomu, že věc nepatří povinnému, je to důvodem pro jeho postih v rovině kárné nebo vznik jeho odpovědnosti za škodu ve smyslu zvláštních předpisů,¹⁸ nikoli pro jeho pasivní legitimaci v řízení o vylučovací žalobě. Oprávněný je pak v rámci kontradiktorního postavení proti povinnému tím, kdo prostřednictvím exekuce vymáhá svůj nárok, a proto i ve vztahu k němu bude případně soudem konstatováno, že uspokojení dluhu je z majetku třetí osoby nepřipustné.

Za specifický rys vylučovací žaloby lze označit, že na základě ní nedochází k automatickému vyloučení postihu předmětné věci exekucí, jakkoliv by k tomu mohlo svádět její označení „vylučovací“. Řízení o vylučovací žalobě je totiž pomyslně rozděleno do dvou fází, a to do fáze soudního řízení a do fáze uskutečněné v rámci exekuce úkonem exekutora. K řízení před soudem je věcně a místně příslušný okresní soud, v jehož obvodu je exekuce vedena (tzv. exekuční soud), přičemž smyslem je rozhodnutí o tom, zda je exekuce ve vztahu k postižené věci nepřipustná.¹⁹ Toto rozhodnutí lze dle mého názoru označit za deklaratorní, neboť je jím rozhodováno o právu procesní povahy a nezakládá hmotná subjektivní práva či povinnosti, pouze deklaruje právo již existující (blíže viz následující výklad). Ve fázi druhé,

¹⁵ FIALA, 1972, op. cit., s. 66.

¹⁶ HORA, 1932, op. cit., s. 210.

¹⁷ FIALA, 1972, op. cit., s. 67.

¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 9. 6. 2009, sp. zn. III. ÚS 292/07.

¹⁹ FIALA, 1972, op. cit., s. 67.

uskutečněné v rámci samotné exekuce, která je vázána na pravomocné rozhodnutí soudu o nepřipustnosti exekuce, je posléze prostřednictvím usnesení o zastavení exekuce podle § 267 odst. 1 písm. f) o. s. ř. rozhodnuto o tom, že se exekuce částečně zastavuje v rozsahu, v jakém byla označena za nepřipustnou ve vztahu k postiženému majetku třetí osoby.

2.2 Povaha vylučovací žaloby

Na uvedený výklad lze navázat otázkou, jaký charakter má tedy vylučovací žaloba. Obecně panuje shoda na tom, že je vylučovací žaloba svojí povahou žalobou procesní.²⁰ Macur uvádí, že „*vylučovací žaloba je procesní žaloba konstitutivní, podobně jako žaloba opoziční nebo impugnační*“.²¹ Fiala k tomu dále uvádí, že se prostřednictvím této žaloby domáhá osoba rozhodnutí o exekučním právu, konkrétně zda je přípustné, aby byl z postiženého majetku uspokojen vymáhaný nárok.²² Předmětem soudního řízení tedy není rozhodování o subjektivním hmotném právu, nýbrž toto je pouze důvodem pro podání žaloby a podkladem pro rozhodnutí o ní. Podání vylučovací žaloby je vždy vázáno na probíhající exekuci a nelze ji uplatnit před zahájením exekuce ani po jejím skončení. Z toho lze dovodit závěr, že rozhodnutí o vylučovací žalobě se vždy vztahuje ke konkrétní exekuci a nepřesahuje její rámec.²³

V souvislosti s předestřenou shodou je tedy s podivem, že se v odborné literatuře u totožných autorů objevuje rozpolcený pohled na to, zda má vylučovací žaloba charakter žaloby určovací či nikoli. V monografiích od autorů Kurky a Drápala²⁴ či Hory²⁵ je vysloven názor, že vylučovací žaloba je svojí povahou žalobou určovací. S tímto názorem se však při zohlednění předchozího výkladu nelze ztotožnit, neboť smyslem určovací žaloby je autoritativně rozhodnout o hmotném právu, což je v případě řízení o vylučovací žalobě vyloučeno. Pro tento závěr svědčí hned několik skutečností. Jak již bylo zmíněno, účelem je rozhodování o exekučním právu, právo ji uplatnit

²⁰ K tomu shodně např. KURKA, V., DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. Praha: Linde, 2004, s. 822, nebo HORA, 1932, op. cit., s. 211, nebo MACUR, 1998, op. cit., s. 121, nebo FIALA, 1972, op. cit., s. 68.

²¹ MACUR, 1998, op. cit., s. 121.

²² FIALA, 1972, op. cit., s. 68.

²³ Ibid.

²⁴ KURKA, DRÁPAL, 2004, op. cit., s. 822.

²⁵ HORA, 1932, op. cit., s. 212.

je vázáno na probíhající exekuci a v řízení není rozhodováno například o tom, zda osoba postižený majetek vlastní, ale je pouze vysloveno, zda může být majetek postižený exekucí předmětem uspokojení vymáhaného nároku. Pokud bychom zastávali názor, že vylučovací žaloba je žalobou určovací, mělo by to mimo jiné za následek to, že by se úspěšný žalobce mohl na případné rozhodnutí soudu odkázat jako na listinu prokazující její vlastnictví. Pakliže osoba například získá rozhodnutí o určovací žalobě znějící v její prospěch, nemohlo by to mít automaticky za následek nahrazení rozsudku o nepřípustnosti exekuce, ale získaný rozsudek by sloužil pouze jako podklad při rozhodování o podané vylučovací žalobě.

S ohledem na uvedené tedy souhlasím s opačným pohledem, který zastává například Fiala s Macurem,²⁶ a sice že vylučovací žaloba má povahu procesní žaloby, která konstitutivním způsobem zasahuje do procesněprávního vztahu. To však neznamená, že by rozhodnutí o vylučovací žalobě mělo konstitutivní účinek, nýbrž v rozhodnutí bude soudem pouze deklarován již existující hmotněprávní stav. Závěr, že se jedná o procesní žalobu, kterou je činěn zásah ve formě prohlášení exekuce za nepřípustnou, rovněž koresponduje s pojetím rakouských procesualistů.²⁷ Fiala závěr o tom, že vylučovací žaloba není svojí povahou určovací, podporuje také poukazem na skutečnost, že pro rozhodování o vylučovací žalobě je založena výlučná příslušnost soudu ve smyslu § 88 o. s. ř.²⁸

2.3 Řízení o vylučovací žalobě

Na úvod je nutné si položit otázku, zda se spory, které vznikají z podnětu exekučního řízení, mají řešit v nalézacím řízení sporném, nebo zda se mají řešit v řízení exekučním. Dle Fialy je za účelem získání odpovědi na tuto otázku nutné uvědomit si účel sporného a exekučního řízení. Vzhledem k účelu exekučního řízení je třeba dospět k závěru, že toto se v podstatě nehodí k tomu, aby v něm byly řešeny spory o právo, protože k tomu není vhodně zařízeno. Exekuční spory se tak podle Fialy mají zásadně řešit

²⁶ MACUR, 1998, op. cit., s. 121.

²⁷ RECHBERGER, W. H., OBERHAMMER, P. *Exekutionsrecht*. 5. vyd. Wien: facultas.wuw, 2009, s. 113.

²⁸ FIALA, 1972, op. cit., s. 68.

v řízení sporném a výjimku z tohoto pravidla musí stanovit zákon.²⁹ Ke stejnému závěru dospívá rovněž Macur, který řadí spory vylučovací mezi spory projednávané v nalézacím řízení.³⁰

Pokud se týká samotného řízení o vylučovací žalobě, judikaturou Nejvyššího soudu³¹ bylo dovozeno, že uplatnění vylučovací žaloby není podmíněno předchozím včasným návrhem na vyškrtnutí věci ze soupisu.³² Samotné řízení o vylučovací žalobě probíhá před exekučním soudem a řídí se ustanoveními obsaženými v části třetí občanského soudního řádu. Jedná se o řízení sporné, vedené zásadami typickými pro tento druh řízení. Z toho mimo jiné vyplývá, že jsou strany sporu (třetí osoba a oprávněný) zatíženy důkazní povinností k prokázání svých tvrzení a jsou nuceny unést důkazní břemeno. Pokud žalobce úspěšně prokáže k poškozenému majetku právo nepřipouštějící exekuci, soud mu vyhoví a rozsudkem vysloví v daném rozsahu nepřipustnost exekuce, jinak žalobu zamítne.

Při rozhodování o náhradě nákladů řízení není v zákoně pro případ rozhodování o vylučovací žalobě obsaženo žádné speciální pravidlo a vychází se tedy z obecné zásady úspěchu ve věci ve smyslu § 142 a násl. o. s. ř. K takovému závěru dospěl i Ústavní soud, přičemž dodal, že třetí osoba, které byla výkonem rozhodnutí (exekucí) poškozena věc, je bez vlastního porušení právní povinnosti ohrožena na svých právech, ale současně oprávněnému je přičítána odpovědnost, aniž by sám způsobil zásah do sféry třetí osoby.³³ Oprávněný může přispět k zabránění postihu majetku třetích osob, pokud využije svého práva být přítomen při soupisu movitých věcí (§ 326 odst. 7 o. s. ř.). Při rozhodování o nákladech řízení není však vyloučeno, aby soud přistoupil *ad hoc* k moderaci nákladů řízení podle § 150 o. s. ř., jestliže to odůvodňují okolnosti dané věci, především pak osobní a majetkové poměry účastníků řízení.³⁴

²⁹ FIALA, 1972, op. cit., s. 37.

³⁰ MACUR, 1998, op. cit., s. 118.

³¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1037/2013.

³² Ovlivňuje to však následné rozhodování o náhradě nákladů řízení. K tomu blíže např. KASÍKOVÁ, M., ŠIMKA, K. In: KASÍKOVÁ, M., ŠIMKA, K. a kol. *Exekuční řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 629–634.

³³ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 881/09.

³⁴ K tomu blíže např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2860/2017.

Na závěr této dílčí kapitoly je nutno dodat, že podle § 68 odst. 4 exekučního řádu nelze po dobu řízení o vylučovací žalobě sepsané movité věci prodat. To je podstatný rozdíl od úpravy výkonu rozhodnutí v občanském soudním řádu, kde takové pravidlo není obsaženo. Z toho můžeme dovodit patřičnou výhodu, která je třetím osobám v exekuci poskytnuta.

3 Vývoj právní úpravy vylučovací žaloby a její současná podoba

Ustanovení § 267 o. s. ř. upravující vylučovací žalobu prošlo v uplynulých letech několika změnami, což mělo mimo jiné za následek zúžení okruhu aktivně legitimovaných osob k jejímu podání. Pro účely tohoto článku je podstatná změna, která byla provedena zákonem č. 139/2015 Sb.,³⁵ neboť tato měla zásadní vliv na postavení manžela povinného v exekuci a dále také na možnosti jeho procesní obrany. Manžel povinného byl podle § 36 odst. 2 exekučního řádu (dále „e. ř.“) ve znění účinném do 30. 6. 2015 považován za účastníka řízení, pokud byl exekučním příkazem postižen majetek patřící do SJM, a to v rozsahu tohoto majetku.

Znění § 267 do 30. 6. 2015:

„(1) Právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí v řízení podle třetí části tohoto zákona.

(2) Obdobně podle odstavce 1 se postupuje, byl-li nařízeným výkonem rozhodnutí postižen majetek, který patří do společného jmění manželů nebo se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela, ale vymáhanou pohledávku nelze z tohoto majetku uspokojit.“

Znění § 267 od 1. 7. 2015:

„(1) Právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí v řízení podle třetí části tohoto zákona.“

³⁵ Zákon č. 139/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon).

V současné době jsou k obraně prostřednictvím vylučovací žaloby aktivně legitimovány výlučně třetí osoby. Z uvedeného je však patrné, že za účinnosti znění občanského soudního řádu do 30. 6. 2015 byl aktivně legitimován také manžel povinného, a to nejen podle odstavce 2 uvedeného ustanovení, ale rovněž podle odstavce 1. Obrana podle odstavce 1 mířila na případy, kdy došlo v průběhu exekuce k postižení majetku, který však s ohledem na existující hmotněprávní vztah manžela povinného k němu založil nepřípustnost exekuce. Jako příklad lze uvést situaci, kdy postižený majetek nebyl součástí společného jmění manželů, tedy manžel jej mohl nabýt ještě před uzavřením manželství, nebo jej nabyl již za trvání manželství, ale je v jeho výlučném vlastnictví, protože jej nabyl například darováním.³⁶ Tedy lze říci, že v takovém případě měl manžel postavení obdobné jako každá jiná třetí osoba, která byla zasažena exekucí.³⁷

Obrana podle odstavce 2 mířila na případy, kdy byl postižen majetek, který patří do společného jmění manželů nebo se pro účely exekuce považoval podle § 262a odst. 1 o. s. ř.³⁸ za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela, ale vymáhanou pohledávku nelze z tohoto majetku podle hmotněprávních norem uspokojit.³⁹

Pravidla umožňující postih společného jmění manželů jsou uvedena zejména v § 731 a 732 o. z. Plyne z nich, že se věřitel může uspokojit ze společného jmění, pokud vznikl dluh jen jednomu z manželů za trvání společného jmění, nebo i před uzavřením manželství. Dále je pak možnost postihu společného jmění limitována do výše, již by představoval podíl dlužného manžela, kdyby bylo společné jmění zrušeno a vypořádáno podle § 742 o. z., pokud vznikl dluh jen jednoho z manželů proti vůli druhého manžela, který nesouhlas

³⁶ LEVÝ, J. In: SVOBODA, SMOLÍK a kol., 2013, op. cit., s. 915–927.

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1578/2003, nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2006, sp. zn. 20 Cdo 329/2006.

³⁸ Ve znění od 1. 1. 2014: „*Výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů lze nařít také tehdy, jde-li o vydobytí dluhu, který vznikl za trvání manželství nebo před uzavřením manželství jen jednomu z manželů. Za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje také majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že bylo rozhodnutím soudu zrušeno společné jmění manželů nebo zrušen jeho stávající rozsah nebo že byl smlouvou vyřazen vznik společného jmění manželů, že byl ujednan režim oddělených jmění nebo že byl smlouvou vyrazen vznik společného jmění ke dni zániku manželství.*“

³⁹ MÁDR, J. In: JIRSA, J., MÁDR, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha V., § 251–376 občanského soudního řádu.* 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 83.

projevil vůči věřiteli bez zbytečného odkladu poté, co se o dluhu dozvěděl. To platí i v případě povinnosti manžela plnit výživné nebo jde-li o dluh z protiprávního činu jen jednoho z manželů nebo v případě, že dluh jen jednoho z manželů vznikl ještě před uzavřením manželství. Dále pak není z podstaty věci možné uspokojit dluh věřitele ze SJM v případě, že majetek není jeho součástí, protože byl rozsah SJM zúžen (ať už smluvně či rozhodnutím soudu), manželé modifikovali zákonný režim SJM na režim oddělených jmění či byl jeho vznik vyhrazen ke dni zániku manželství nebo z důvodu, že bylo SJM rozhodnutím soudu zrušeno.^{40,41}

Splnění některé z uvedených podmínek bylo tedy předpokladem pro to, aby se manžel povinného úspěšně domohl vyloučení postiženého majetku z exekuce.

S účinností ke dni 1. 7. 2015 však bylo do právního řádu přijato zákonem č. 139/2015 Sb. několik změn, v jejichž důsledku došlo mimo jiné ke změně podmínek účastenství manžela povinného a také prostředků, jimiž se manžel povinného může proti exekuci bránit. V současné době je tak manžel povinného účastníkem exekučního řízení, je-li exekucí postihován jeho majetek nebo majetek ve společném jmění manželů. Možnost manžela povinného bránit se proti exekuci prostřednictvím vylučovací žaloby byla zrušena a nahrazena možností podat návrh na částečné zastavení exekuce. Do občanského soudního řádu totiž bylo vloženo zcela nové ustanovení § 262b, podle kterého je-li výkonem rozhodnutí (exekucí) postižen majetek ve společném jmění manželů nebo majetek manžela povinného ve větším rozsahu, než připouští zvláštní právní předpis, nebo nelze-li ho postihnout, může se manžel povinného domáhat v této části zastavení exekuce, o čemž musí být poučen. Judikaturou bylo následně dovozeno, že se manžel povinného může prostřednictvím návrhu na (částečně) zastavení exekuce bránit také v řízeních zahájených přede dnem účinnosti novely zákona.⁴²

Shrnutím výše uvedeného lze uzavřít, že nová právní úprava rozšířila podmínky, za kterých se manžel povinného stává účastníkem exekučního řízení, neboť jej považuje za účastníka i v situacích, kdy je postihován jeho

⁴⁰ Samozřejmě za předpokladu, že modifikace SJM je vůči třetím osobám účinná.

⁴¹ PSUTKA, J. In: KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář. 2.* . Praha: C. H. Beck, 2020, s. 276.

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. 20 Cdo 3416/2016.

majetek, přičemž podle předchozího znění zákona se za této situace mohl bránit jako každá jiná třetí osoba prostřednictvím vylučovací žaloby podle § 267 odst. 1 o. s. ř. a nebyl vnímán jako účastník řízení. Navíc mu zákon přiznává možnost obrany, kterou doposud disponoval pouze povinný, s tím rozdílem, že manželův návrh na zastavení exekuce by měl směřovat ke konkrétně vymezenému majetku, v jehož rozsahu navrhuje exekuci zastavit,⁴³ zatímco povinný se může domáhat zastavení exekuce jako celku. Dá se tedy říci, že přijatou změnou bylo postavení manžela povinného výrazně posíleno, avšak na úkor postavení třetích osob (viz dále).

4 Zhodnocení novely zákona a její důsledky pro aplikační praxi

Zákonodárce v důvodové zprávě⁴⁴ uvedl hned několik skutečností, které ho k přijetí takto vcelku zásadních změn, co do postavení manžela povinného v exekuci a jeho možnostech procesní obrany, vedly. Považují za vhodné je blíže analyzovat a zhodnotit jejich důvodnost, neboť je to nezbytné k nalezení odpovědí na otázky vymezené v úvodní části tohoto článku, tedy zejména zda je správné, že v současné době manžel povinného nemá právo bránit svůj majetek prostřednictvím vylučovací žaloby, zda by bylo za určitých okolností účelné, aby byla možnost této obrany opět manželovi povinného přiznána.

Na úvod zákonodárce vyjádřil, že navrhovaná právní úprava je potřebná, protože lépe než současná právní úprava zohledňuje hmotněprávní úpravu majetkového režimu manželů. Mezi jeho základní argument patřilo, že vylučovací žaloba, jako nástroj procesní obrany manžela povinného, nebyla v praxi téměř využívána. Pokud již byla vylučovací žaloba uplatněna, jednalo se o prostředek časově náročný a nepružný, když s ohledem na její povahu je řízení rozděleno do dvou fází, navíc zatíženo soudním poplatkem.

Navrhl tedy, aby bylo manželovi povinného umožněno bránit se prostřednictvím návrhu na zastavení exekuce, a to nejen pro případy, kdy je postižován majetek v SJM nebo majetek manžela povinného ve větším rozsahu, než

⁴³ PSUTKA, J. In: KRÁLÍČKOVÁ, HRUŠÁKOVÁ a kol., 2020, op. cit., s. 276.

⁴⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 139/2015 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 2. 2023].

připouští ustanovení občanského zákoníku, ale i pro případy, kdy je postižen majetek, který je výlučným majetkem manžela povinného, ačkoliv je postih nepřijatelný, a to s odůvodněním, že „[m]ůže být sporné, zda určitý majetek náleží nebo nenáleží do společného jmění manželů, a případně v jaké části ho lze postihnout.“⁴⁵ Tento krok odůvodnil tím, že rozhodnutí o návrhu na zastavení exekuce bude zpravidla rychlejší a také je jeho využití bezplatné. Současně zákonodárce uvedl, že oproti vylučovací žalobě odpadá jeden krok, kdy nejprve soud rozhoduje o vylučovací žalobě a samotné zastavení exekuce je až dalším krokem. Návrh na zastavení považuje zákonodárce za posílení a zefektivnění ochrany manžela povinného v exekuci, neboť se tím má řešit stav, kdy účastník neví, jak účinně bránit svá práva. Mimo sféru manžela povinného měla tato změna mít však za následek také „[p]ozitivní vliv na vymahatelnost pohledávek, protože by měla zabránit části vylučovacích žalob/návrhů na zastavení výkonu rozhodnutí, které jsou v souvislosti s postižením majetku, který není ve společném jmění manželů, podávány, a mohla by tím přispět ke zkrácení řízení.“⁴⁶ Konečně pak zákonodárce dovozoval, že není důvodné, aby se manžel z pozice účastníka nemohl domáhat svým návrhem na zastavení exekuce, a musel využívat zdlouhavé ochrany prostřednictvím vylučovací žaloby, která je především určena na obranu třetím osobám.

Uvedený postup zákonodárce hodnotím v některých ohledech pozitivně, naopak v některých ohledech se s jeho argumenty a řešením nemohu ztotožnit, a to z následujících důvodů. Dle mého názoru není správným krokem zrušit takto razantně nástroj procesní obrany či jakýkoli jiný institut s odůvodněním, že je v praxi málo využívaný, neboť tato skutečnost nemusí nutně znamenat, že je daný nástroj koncepčně špatně nastaven a jako řešení tedy zvolit jeho zrušení. Naopak důvodem malé využívanosti mohou být vnější příčiny, kupříkladu nízké povědomí veřejnosti o tomto prostředku obrany. Prostým důvodem pak může být také to, že v praxi nenastává tak často situace, na kterou vylučovací žaloba jako obranný nástroj cílí. Navíc v právním řádu můžeme nalézt několik instrumentů, které nejsou příliš využívány, a i přesto jsou v něm již řadu let ponechány, a to právě z důvodu jejich důležitosti, pro případ, že nastane situace, která odůvodňuje jejich existenci

⁴⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 139/2015 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 2. 2023].

⁴⁶ *Ibid.*

v právním řádu. Jako příklad lze uvést některé způsoby provedení exekuce jako exekuce správou nemovité věci nebo exekuce postižením závodu.⁴⁷

Zákonodárce dále odůvodnil zrušení možnosti podání vylučovací žaloby časovou náročností řízení o ní. Současný mechanismus obrany, tedy nutnost vypořádání se s návrhem na zastavení exekuce manžela povinného, však není o nic méně časově náročný. Pakliže se manžel povinného brání návrhem na zastavení z důvodu nadlimitního postihu majetku, může být s návrhem úspěšný tehdy, prokáže-li naplnění některého ze čtyř předpokladů uvedených v § 732 o. z. a současně postižený majetek přesahuje tzv. hypotetický podíl, který by připadl povinnému v případě zrušení a vypořádání společného jmění.⁴⁸ Mezi předpoklady uvedené ve zmíněném ustanovení patří, že (i) dluh vznikl jen jednomu z manželů, (ii) proti vůli druhého manžela, který (iii) nesouhlas projevil vůči věřiteli (iv) bez zbytečného odkladu poté, co se o dluhu dozvěděl.

O návrhu na zastavení exekuce nejdříve ve smyslu § 55 odst. 1 e. ř. rozhodne soudní exekutor, a to na základě písemných dokladů i bez souhlasu oprávněného do 15 dnů ode dne doručení návrhu. Pokud tomuto návrhu soudní exekutor nevyhoví, postoupí návrh na zastavení exekuce společně s exekučním spisem k rozhodnutí exekučnímu soudu.

Vezmeme-li v potaz výše uvedené podmínky a postup soudního exekutora při rozhodování o návrhu na zastavení exekuce manžela povinného, lze si jen těžko představit, jakým způsobem bude exekutor posuzovat a zjišťovat například to, zda postižený majetek přesahuje hypotetický vypořádací podíl povinného. Mám za to, že v takovém případě bude exekutor téměř vždy odkázán na to, aby postoupil návrh na zastavení exekuce exekučnímu soudu, který by měl vyjasnit rozsah a hodnotu společného jmění a pokusit se určit, jaká hodnota by v případě vypořádání připadla povinnému. Ani to však nelze přijmout bez obav, neboť řízení o vypořádání společného jmění patří mezi nejsložitější soudní řízení, které může trvat i několik let.^{49, 50}

Dílčím závěrem tedy je, že odůvodnění zákonodárce, podle něhož je vylučovací žaloba zdlouhavým a nepružným nástrojem procesní obrany manžela

⁴⁷ To autorka dovozuje ze svých získaných praktických poznatků.

⁴⁸ MÁDR, J. In: JIRSA, MÁDR a kol., 2019, op. cit., s. 83.

⁴⁹ Ibid., s. 84.

⁵⁰ Mimo jiné dle mého názoru není zcela ideální, že je *quasi* vypořádání přeneseno do působnosti exekučního soudu.

povinného,⁵¹ a řešení tohoto problému nahrazením vylučovací žaloby návrhem na zastavení exekuce, není s ohledem na uvedený výklad uspokojivé. Obě varianty jsou obdobně časově náročné, což je logické s ohledem na to, co sledují za cíl. Toto kritérium tedy nebude rozhodující při hledání odpovědi na otázky, které jsou v úvodu položeny.

Souhlasím se zákonodárcem, že není důvodné, aby manžel povinného z pozice účastníka nemohl podat návrh na (částečné) zastavení exekuce, a byl nucen bránit se prostřednictvím vylučovací žaloby jako třetí osoby, nicméně s tím rozdílem, že tento prostředek procesní obrany by mu měl být přiznán pouze v případě, že se domáhá zastavení nadlimitního postihu majetku ve společném jmění nebo majetku manžela, než připouští občanský zákoník. Za této situace souhlasím i s tím, aby byl manžel povinného považován za účastníka řízení. Nepokládám však za správné, aby byl manžel povinného považován za účastníka řízení v případě, že byl exekucí postižen jeho majetek, ačkoli z něj není možné pohledávku uspokojit. S tím souvisí i můj nesouhlas ohledně toho, aby byl za takové situace oprávněn bránit se návrhem na zastavení exekuce. Odůvodnění zákonodárce, že je to vhodné proto, že *může být sporné, zda určitý majetek náleží nebo nenáleží do společného jmění manželů* nepovažuji za odpovídající, neboť i v případě třetích osob může být sporné, zda určitý majetek náleží jim nebo povinnému, a není to důvodem proto, aby byly považovány za účastníky řízení. Tímto krokem zákonodárce nedůvodně zvýhodnil postavení manžela povinného oproti jiným osobám, jejichž majetek byl (neoprávněně) postižen exekucí.⁵² V takovém případě tedy, i s ohledem na judikaturu uvedenou výše, považuji manžela povinného za třetí osobu a z tohoto důvodu by měl být aktivně legitimován k podání vylučovací žaloby ve smyslu současného § 267 o. s. ř.

V tomto ohledu lze čerpat inspiraci například v rakouské či německé právní úpravě, kde v případě, že je majetek manžela povinného neoprávněně postižen exekucí, může se tento bránit jako každá jiná třetí osoba prostřednictvím vylučovací žaloby podle § 37 rakouského exekučního řádu (Exekutionsordnung) či § 771 německého občanského soudního řádu (Zivilprozessordnung). Obě právní úpravy mají společné, že neumožňují

⁵¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 139/2015 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. C. H. Beck [cit. 14. 2. 2023].

⁵² MELZER, F., TÉGL, P., ŠÍNOVÁ, R. In: MELZER, TÉGL a kol., 2016, op. cit., s. 523.

postihnout majetek manžela povinného, dokud mu není uložena povinnost v exekučním titulu.⁵³ Není-li naplněn tento předpoklad, má manžel povinného postavení třetí osoby, nikoli účastníka řízení. Obdobně se postupuje v případě polské právní úpravy, kde mají třetí osoby právo domáhat se vyloučení postihu majetku z exekuce prostřednictvím vylučovací žaloby s tím rozdílem, že pasivně legitimovaným může být vyjma oprávněného také povinný.⁵⁴ Prostřednictvím nástroje procesní obrany ve formě námitky (*Sprzeciw*) se může manžel povinného bránit pouze v případě, že je exekucí postihován majetek ve společném jmění manželů, ačkoli nejsou pro tento postih splněny zákonné podmínky.⁵⁵ Polský občanský soudní řád neobsahuje speciální prostředek obrany manžela pro případ, že je exekucí neoprávněně postihnut výlučný majetek manžela, který nabyl kupříkladu darováním nebo děděním.⁵⁶ Lze tedy dovodit, že v takovém případě zákon manželovi nepřiznává žádné speciální postavení, je považován za třetí osobu, a může se taktéž bránit prostřednictvím vylučovací žaloby.

Uvedené úvahy by se mohly *de lege ferenda* v právní úpravě promítnout následujícím způsobem:

§ 262b o. s. ř.

Je-li výkonem rozhodnutí (exekucí) postižen majetek ve společném jmění manželů nebo majetek manžela povinného ve větším rozsahu, než připouští zvláštní právní předpis, může se manžel povinného domáhat v této části zastavení exekuce, o čemž musí být poučen.

§ 267 o. s. ř.

Právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí v řízení podle třetí části tohoto zákona.

(2) Obdobně podle odstavce 1 se postupuje, byl-li nařízeným výkonem rozhodnutí postižen majetek manžela povinného, ale vymáhanou pohledávku nelze z tohoto majetku uspokojit.

⁵³ Zcela výjimečně zákon manžela povinného odlišuje od třetí osoby, aniž by mu však přiznal postavení účastníka řízení, srov. § 774 Zivilprozessordnung.

⁵⁴ Viz § 841 Kodeks postępowania cywilnego.

⁵⁵ Tedy (i) ve vztahu k manželovi musí směřovat exekuční titul, (ii) dluh vznikl z právního úkonu učiněného se souhlasem manžela povinného nebo (iii) dluh vznikl z právního úkonu učiněného bez vědomí manžela povinného v běžné záležitosti (viz § 787 Kodeks postępowania cywilnego).

⁵⁶ Srov. § 33 Kodeks rodzinny i opiekuńczy.

Naopak považují za správné zakotvení výslovné povinnosti exekutora poučit manžela povinného o právu podat návrh na zastavení exekuce, neboť v exekucích často nebývají účastníci právně zastoupeni a nedokáží tak mnohdy účinně hájit svá práva. Obdobně by tato povinnost měla být obsažena ohledně vylučovací žaloby, ačkoli rozumím tomu, že je to obtížněji realizovatelné, když exekutor mnohdy ani nebude vědět, že do práva třetí osoby zasáhl. Poučovací povinnost by mohla být v právním řádu zakotvena obdobně jako je tomu ve smyslu § 68 odst. 6 e. ř.

Je pravdou, že řízení o návrhu na zastavení exekuce není zatíženo soudním poplatkem, na druhou stranu zákonodárci nutno vytknout, že se v důvodové zprávě nezabýval skutečností, že účastenství manžela povinného v řízení má za následek paušální navýšení hotových výdajů ve smyslu § 13 odst. 9 exekutorského tarifu.⁵⁷ V současné době toto navýšení představuje 1 550 Kč, přičemž soudní poplatek za podání vylučovací žaloby činí 2 000 Kč.⁵⁸ Je patrné, že se nejedná o výrazný rozdíl, který by šetřil postavení manžela povinného v exekuci, naopak v případě soudního poplatku je možné požádat o jeho prominutí, zatímco u paušálního navýšení hotových výdajů takový postup nepřichází do úvahy a tato položka se stává příslušenstvím vymáhané pohledávky.

Mezi jeden z posledních poznatků lze uvést, že byl zákonodárce dle mého názoru přehnaně optimistický, pokud uvedl, že bude mít přijatá změna pozitivní vliv na vymáhání pohledávek, když bude zabráněno podávání části vylučovacích žalob. Pokud zákonodárce nejprve uvedl, že je vylučovací žaloba jako prostředek obrany v praxi téměř nevyužívaná, nedává poté smysl představa, že by zabránění jejího využití mělo zásadním způsobem ovlivnit úspěšnost vymáhání pohledávek. Nic takového ostatně ani nevyplývá ze statistik zveřejněných od účinnosti přijatých změn.⁵⁹

⁵⁷ Vyhláška č. 330/2001 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem.

⁵⁸ Viz zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích.

⁵⁹ Např. NĚMEC J. Úspěšnost vymáhání dluhů v Česku klesá. Ubývá i zájemců o profesi exekutora. *EKONOM* [online]. [cit. 30. 4. 2023]. Dostupné z: <https://pravnickadce.ekonom.cz/c1-65692660-uspesnost-vymahani-dluhu-v-cesku-klesa-ubyva-i-zajemcu-o-profesi-exekutora> nebo O práci exekutora není zájem a vymahatelnost klesá. *Finanční a ekonomický institut* [online]. [cit. 30. 4. 2023]. <https://faci.cz/o-praci-exekutora-neni-zajem-a-vymahatelnost-klesa/>

Závěrem je vhodné uvést, že nesouhlasím s názory, které se objevují, že i v současné době má manžel povinného právo podat vylučovací žalobu podle § 267 o. s. ř.⁶⁰ Situace, na kterou míří uvedené ustanovení je ve vztahu k manželovi povinného explicitně vyjádřena v § 262b o. s. ř. Z důvodové zprávy je navíc patrné, že účelem zákonodárce bylo zcela tuto možnost manželovi povinného odepřít a ponechat mu jako prostředek procesní obrany na místo vylučovací žaloby návrh na zastavení exekuce. K takovému závěru rovněž dospěl například Ústavní soud.⁶¹

5 Závěr

Z výše uvedeného výkladu lze učinit několik závěrů. Jako optimální řešení se mi jeví ponechat možnost obrany manžela povinného prostřednictvím vylučovací žaloby v situaci, kdy byla exekucí neoprávněně postížena konkrétní věc, právo či majetková hodnota manžela povinného, ačkoli jeho právo k tomuto majetku exekuci nepřipouští a dále nepřiznávat pouze z tohoto důvodu manželovi povinného postavení účastníka exekučního řízení. Současně mám za to, že by manžel povinného měl mít možnost bránit se prostřednictvím návrhu na částečné zastavení exekuce, pokud je exekucí postihován majetek v SJM nebo majetek manžela povinného ve větším rozsahu, než jaký připouští zvláštní právní předpis. Pokud lze vymáhaný nárok uspokojit z majetku manžela povinného nebo z majetku v SJM, měl by mít manžel povinného též postavení účastníka řízení. Může tedy nastat situace, kdy je manžel povinného současně účastníkem řízení a třetí osobou.

Domnívám se, že odstraněním možnosti podání vylučovací žaloby manželovi povinného zákonodárce nepřispěl k tomu, aby se exekuce urychlila, aby byl manžel povinného nebo věřitel více chráněn nebo aby byla podpořena úspěšnost vymožení pohledávek, jak si kladl za cíl dle znění důvodové zprávy, ale přijetím této změny především založil nedůvodný rozdíl v možnosti obrany manžela povinného a třetích osob proti nepřipustnému postihu majetku exekucí.

⁶⁰ RYŠÁNKOVÁ, I. *Postavení manžela povinného v exekuci*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 50.

⁶¹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2019, sp. zn. III. ÚS 3062/19.

References

- FIALA, J. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí: (exekuční spory)*. Praha: Univerzita Karlova, 1972.
- HORA, V. *Československé civilní právo procesní. Díl II. Řízení před soudy první stolice*. 3. vyd. Praha: nákladem vlastním, 1932.
- JIRSA, J., MÁDR, J. a kol. *Občanské soudní řízení: soudcovský komentář. Kniha V., § 251-376 občanského soudního řádu*. 3. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-378-7.
- KASÍKOVÁ, M., ŠIMKA, K. a kol. *Exekuční řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-855-9.
- KRÁLÍČKOVÁ, Z., HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-795-8.
- KURKA, V., DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-443-9.
- MACUR, J. *Kurs občanského právo procesního – Exekuční právo*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 1998. ISBN 80-7179-190-3.
- MELZER, F., TÉGL, P. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář. Svazek IV/1, § 655–975*. Praha: Leges, 2016. ISBN 978-80-7502-004-8.
- RECHBERGER, W. H., OBERHAMMER, P. *Exekutionsrecht*. 5. vyd. Wien: facultas.wuv, 2009. ISBN 978-3-7089-0381-1.
- RYŠÁNKOVÁ, I. *Postavení manžela povinného v exekuci*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015.
- SVOBODA, K., SMOLÍK, P. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0.
- Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 139/2015 Sb., kterým se mění a doplňuje občanský soudní řád. In: *Beck-online* [online právní informační systém]. C. H. Beck.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2004, sp. zn. 20 Cdo 1578/2003.
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 11. 2006, sp. zn. 20 Cdo 329/2006.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 2. 2014, sp. zn. 21 Cdo 1037/2013.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. 20 Cdo 3416/2016.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 8. 2017, sp. zn. 22 Cdo 2860/2017.

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 6. 2009, sp. zn. III. ÚS 292/07.

Nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 881/09.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 1. 2019, sp. zn. III. ÚS 3062/19.

Contact – e-mail

aneta-jancikova@seznam.cz

ZPENĚŽENÍ MAJETKU TVOŘÍCÍHO PŘEDMĚT ZAJIŠTĚNÍ V KONKURZU

Daniel Kolář

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok sa zaoberá otázkou zpeněžování majetku dlužníka, který tvoří předmět zajištění ve smyslu insolvenčního zákona, v konkurzu. Ač by se na první pohled mohlo zdát, že se v rámci celého insolvenčního řízení jedná o marginální záležitost, je dosah této problematiky poměrně značný. Z podstaty věci je totiž dlužník, který přestává být pro věřitele solventním, nucen ve své obchodní činnosti poskytovat svým věřitelům stále větší záruky, že jejich pohledávka bude splacena. Ve fázi zjištění úpadku dlužníka a prohlášení konkurzu na jeho majetek tak již na většině hodnotnějšího majetku dlužníka vážně nějaká forma zajištění využitelná při uplatňování pohledávek věřitelů v insolvenčním řízení. V příspěvku jsou zkoumány rozdíly mezi zpeněžováním majetku dlužníka, ohledně kterého uplatnil některý z věřitelů zajištěnou pohledávku, a zpeněžováním zbytku majetkové podstaty. Následně jsou zkoumány jednotlivé způsoby zpeněžení předmětu zajištění a limity jejich využití. Dále je pozornost zaměřena na samotný proces zpeněžování. Stranou nezůstane ani otázka vydávání výtěžku zpeněžení zajištěným věřitelům a nákladů, které lze od výtěžku zpeněžení odečíst. Autor se rovněž zabývá problematikou sporů mezi zajištěnými věřiteli ohledně toho, komu z nich svědčí lepší pořadí na předmětu zajištění.

Keywords in original language

Zajištěná pohledávka; konkurz; zpeněžení v konkurzu; předmět zajištění.

Abstract

The article deals with the issue of monetization of the debtor's property in bankruptcy, which constitutes the subject of collateral within the meaning of the Insolvency Act. Although at first glance it might seem that this

is a marginal issue in the context of the whole insolvency proceedings, the scope of this issue is quite significant. By its very nature, a debtor that ceases to be solvent for its creditors is forced in its business activities to provide its creditors with ever greater guarantees that their claims will be paid. Thus, at the stage when the debtor is declared bankrupt and its assets are declared insolvent, most of the debtor's more valuable assets are already subject to some form of security that can be used to enforce creditors' claims in insolvency proceedings. The article examines the differences between the monetization of the debtor's assets in respect of which a secured claim has been filed by a creditor and the monetization of the rest of the estate. Subsequently, the different methods of monetization of the collateral and the limits of their use are examined. The focus is then on the monetization process itself. The issue of the distribution of the proceeds of the realization to the secured creditors and the costs that can be deducted from the proceeds of the realization are also examined. The author also deals with the issue of disputes between secured creditors as to which of them has the better ranking on the collateral.

Keywords

Secured Claim; Bankruptcy; Monetization in Bankruptcy; Collateral.

1 Úvodem k zajištěným pohledávkám

Postavení zajištěného věřitele v konkurzu se podstatně liší od postavení ostatních věřitelů dlužníka. Specifičnost postavení zajištěného věřitele je dána jeho hmotněprávním nárokem, který vázne na některé z věcí náležících do majetkové podstaty dlužníka. Zajištěnému věřiteli svědčí právo na uspokojení jeho pohledávky ze zpeněžení zajištění, a to právě v rozsahu zajištění.¹

Taxativní výčet práv, na jejichž základě má věřitel možnost uplatnit v insolvenčním řízení zajištěnou pohledávku je uveden v § 2 písm. g) zákona č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon (dále „InsZ“). Jedná se o zástavní právo, zadržovací právo, omezení převodu nemovitosti, zajišťovací převod práva,

¹ HAFNER, J. Forma a náležitosti pokynu zajištěného věřitele v insolvenčním řízení. *Právní prostor* [online]. 2016 [cit. 15. 3. 2023]. Dostupné z: <http://www.pravni prostor.cz/clanky/ostatni-pravo/forma-a-nalezitosti-pokynu-zajisteneho-veritele-v-insolvencnim-rizeni>

postoupení pohledávky k zajištění nebo obdobné právo podle zahraniční právní úpravy, přičemž toto právo musí vždy váznout na majetku, který náleží do majetkové podstaty dlužníka. „*Pokud předmět zajištění nevstupuje do majetkové podstaty dlužníka, pak subjekt, který k takovéto majetkové hodnotě uplatňuje zajišťovací právo, nemá v rámci insolvenčního řízení postavení zajištěného věřitele.*“² Nic však věřiteli nebrání uplatnit své právo mimo insolvenční řízení. Zajištění, které vzniklo až po zahájení insolvenčního řízení nemá právní význam a věřiteli nebude svědčit právo na uspokojení ze zajištění po prohlášení konkurzu. Tím je předcházeno vzniku účelových zajištění v situaci, kdy hrozí imanentní riziko ohledně solventnosti dlužníka.³ Pro úplnost dodejme, že zajištěným věřitelem je i agent pro zajištění dle § 20 a násl. zákona č. 190/2004 Sb., o dluhopisech. Taxativní výčet zajišťovacích institutů v insolvenčním zákoně je užší, než jak je institutu zajištění v soukromém právu obecně chápán. Vzhledem k tomu, že postavení zajištěného věřitele v konkurzu je podstatně výhodnější než postavení věřitelů nezajištěných, lze věřitelům doporučit, aby již ve fázi smluvní kontraktace volili takovou formu zajištění, která má potenciál ochránit je před insolvenčním rizikem dlužníka, nebo toto riziko alespoň co nejvíce umenšit.⁴

2 Majetková podstata a její zpeněžování

Vymezení pojmu majetková podstata podává na zákonné úrovni § 2 písm. e) InsZ takto: „*Pro účely tohoto zákona se rozumí majetkovou podstatou majetek určený k uspokojení dlužnickových věřitelů.*“⁵ Samotný pojem majetek je dále definován v § 495 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „OZ“): „*Soubrn všebo, co osobě patří, tvoří její majetek.*“. Majetková podstata je tedy v obecné rovině tvořena souhrnem všech věcí určených k uspokojení dlužnickových věřitelů.

Postavení zajištěných věřitelů v konkurzu je směrem k uspokojení z majetkové podstaty dlužníka specifické, neboť „*Zajištění věřitelé se v rozsahu zajištění uspokojují ze zpeněžení věci, práva pohledávky nebo jiné majetkové hodnoty, jimiž*

2 HOROVÁ, H., SOMOL, K. Postavení zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 9, s. 24.

3 HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 172.

4 HOROVÁ, SOMOL, op. cit., s. 25.

5 § 2 písm. e) InsZ.

byla jejich pohledávka zajištěna, nestanoví-li zákon jinak.“⁶ S vlastnictvím zajištěné pohledávky je rovněž spojeno právo do značné míry rozhodovat o způsobu zpeněžení předmětu zajištění. Situace se však v tomto směru problematizuje v případech, že je zajištěných věřitelů více. V takovém případě je nejprve nezbytné určit pořadí jejich uspokojení. Návod je v tomto směru obsažen v § 167 odst. 1 InsZ, který stanoví, že nedohodnou-li se zajištění věřitelé písemně jinak, je pro pořadí jejich uspokojení rozhodující doba vzniku zástavního práva nebo jiného druhu zajištění.

Vzhledem k tomu, že pluralita zajištěných věřitelů může působit ve vedení řízení obtíže, myslí zákon i na situace, kdy je zjevné, že některá z pohledávek, která byla přihlášena jako zajištěná, z předmětu zajištění nakonec uspokojena nebude (zpravidla z důvodu velkého množství věřitelů s lepším pořadím nebo nízké hodnoty předmětu zajištění). *„Je-li podle znaleckého posudku vypracovaného v insolvenčním řízení po rozhodnutí o úpadku hodnota zajištění nižší, než výše zajištěné pohledávky, považuje se pohledávka co do takto zjištěného rozdílu za pohledávku nezajištěnou; pohledávky dalších zajištěných věřitelů s pozdějším pořadím se v takovém případě považují za nezajištěné v plném rozsahu. Podle věty první se postupuje, dokud nedojde ke zpeněžení zajištění.“*⁷

Díky této zákonné domněnce dochází ke značnému posílení rozhodovací pravomoci v pořadí prvního zajištěného věřitele. Ostatní věřitelé zajištěných pohledávek nemají v takovém případě vliv na určení způsobu zpeněžení předmětu zajištění. Takovou zákonnou úpravu lze považovat za korektní, neboť je zde dán legitimní předpoklad, že pohledávky věřitelů s horším pořadím nebudou z prodeje předmětu zajištění uspokojovány a nedávalo by smysl, aby tito věřitelé rozhodovali o způsobu jeho zpeněžení. Vzhledem k tomu, že insolvenční správce musí v případě plurality zajištěných věřitelů respektovat pokyn zajištěného věřitele s nejlepším pořadím pouze v případě, že je k pokynu tohoto zajištěného věřitele připojen písemný souhlas ostatních zajištěných věřitelů, jejichž zajištění vázne na tomtéž předmětu zajištění, zajišťuje výše citovaná úprava rovněž efektivnější a rychlejší zpeněžování předmětu zajištění.⁸

⁶ § 167 odst. 1 InsZ.

⁷ § 167 odst. 3 InsZ.

⁸ HAFNER, 2016, op. cit.

2.1 Obsah majetkové podstaty

Obsah majetkové podstaty je odlišný v případě, kdy je insolvenční návrh podán dlužníkem a v případě, kdy je insolvenčním navrhovatelem věřitel. V případě řízení zahájeného k dlužnickému návrhu platí, že do majetkové podstaty náleží majetek, který dlužníkovi patřil k okamžiku, kdy nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení, jakož i majetek, který dlužník nabyl v průběhu insolvenčního řízení.⁹ Pokud však insolvenční návrh podal věřitel, náleží do majetkové podstaty dle § 205 odst. 2 InsZ majetek, který dlužníkovi patřil v době, kdy insolvenční soud nařídil předběžné opatření omezující právo dlužníka s majetkem nakládat, nebo majetek, který dlužníkovi patřil v okamžiku vydání rozhodnutí o úpadku, jakož i majetek, který dlužník nabyl po vydání těchto rozhodnutí.¹⁰

Do majetkové podstaty dlužníka náleží rovněž podíly na majetku, jehož je spoluvlastníkem i majetek, který náleží do společného jmění dlužníka a jeho manžela.¹¹ Obsah majetkové podstaty dlužníka však mohou tvořit i věci, které ve vlastnictví dlužníka nejsou. Taková situace může nastat zejména v případě, že dlužník učinil neúčinný právní úkon ve smyslu § 235 a násl. InsZ. Za podmínek tam uvedených může soud k žalobě insolvenčního správce rozhodnout, že protiplnění, které dlužník poskytl za převod svého majetku před zjištěním úpadku, náleží do majetkové podstaty dlužníka. Posouzení okolností těchto převodů je odpovědností insolvenčního správce.¹² Neúčinná jsou rovněž právní jednání, kterými dlužník převedl svůj majetek na třetí osobu poté, co nastaly účinky spojené se zahájením insolvenčního řízení. Pokud insolvenční soud rozhodne o neúčinnosti takového právního jednání, mají osoby v jejichž prospěch dlužník plnil, povinnost vydat tyto věci do majetkové podstaty dlužníka.¹³

⁹ § 205 odst. 1 InsZ.

¹⁰ ŠEVČÍK, D., ŠEBESTA, J. Majetková podstata a její zpeněžení. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 9, s. 34.

¹¹ § 205 odst. 3 InsZ.

¹² ŠEVČÍK, ŠEBESTA, op. cit., s. 34.

¹³ § 111 odst. 1 InsZ ve spojení s § 159 ods. 1 písm. d).

Majetek třetích osob, které pohledávku zajišťují, ať už formou zajištění osobního či věcného, do majetkové podstaty dlužníka nenáleží¹⁴. Věřitelé, kteří takovou pohledávkou disponují, musí plnění po osobách od dlužníka odlišných vymáhat zvlášť, nikoli v rámci insolvenčního řízení dlužníka.

2.2 Zpeněžování majetkové podstaty obecně

Zpeněžení majetkové podstaty v konkurzu je upraveno v § 283 a násl. InsZ a rozumí se jím: „*převedení veškerého majetku, který do ní náleží, na peníze za účelem uspokojení věřitelů.*“¹⁵ Se zpeněžováním majetkové podstaty smí insolvenční správce započít nejdříve po první schůzi věřitelů a o způsobu zpeněžení rozhoduje insolvenční správce se souhlasem věřitelského orgánu. Jednotlivé způsoby zpeněžení při zohlednění specifik zpeněžování předmětu zajištění, jsou popsány níže.

Věřitelskými orgány je míněna schůze věřitelů, věřitelský výbor a zástupce věřitelů. Věřitelským orgánem, který disponuje tzv. zbytkovou působností je věřitelský výbor¹⁶, respektive v případech, kdy se věřitelský výbor nezřizuje obligatorně, zástupce věřitelů.¹⁷ V působnosti jednoho z těchto dvou orgánů pak bude zpravidla i udělení souhlasu insolvenčnímu správci se zvoleným způsobem zpeněžení majetkové podstaty nebo její části.

„*Ze statistických údajů víme, že věřitelský výbor bývá v insolvenčním řízení ustanovován relativně zřídka, je však legitimní předpokládat, že případy, kdy je věřitelský výbor zvolen indikují, že v majetkové podstatě je majetek nikoli bezvýznamné hodnoty.*“¹⁸ Při skladbě věřitelského výboru mají být zastoupeni zajištění i nezajištění věřitelé zpravidla rovnoměrně.¹⁹

Nad výše uvedené ještě dodejme, že zpeněžením majetkové podstaty se rozumí i úplatné postoupení dlužnických pohledávek, přičemž insolvenční správce v takovém případě není vázán dohodou, která by tomu

¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2002, sp. zn. 20 Cdo 2133/2002, a Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2004.

¹⁵ § 283 odst. 1 InsZ.

¹⁶ § 46 odst. 3 InsZ.

¹⁷ § 68 odst. 2 InsZ.

¹⁸ KISLINGEROVÁ, E. a kol. *Insolvenční praxe v České republice v období 2008–2013*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 98.

¹⁹ § 57 odst. 1 InsZ, (cf. Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 6. 2011, sp. zn. 1 VSPH 736/2011).

bránila.²⁰ Insolvenční správce je však při zpeněžování vázán zákonným předkupním právem.²¹

2.3 Specifika při zpeněžování předmětu zajištění

Nejzásadnější specifikum spojené se zpeněžením hodnoty, jež představuje předmět zajištění, je úprava obsažená v § 293 odst. 1 InsZ. Insolvenční správce je při zpeněžování takové věci vázán pokynem zajištěného věřitele. Zákon nestanoví závaznou formu, kterou by měl pokyn zajištěného věřitele mít. Na pokyn zajištěného věřitele tak jsou kladeny jen obecné nároky na splnění všech náležitostí právního jednání dle § 545 a násl. OZ. Pokyn zajištěného věřitele musí udělit svépřávná osoba, přičemž její vůle musí být skutečná, vážná a její projev musí být svobodný a omylu prostý. Pokyn zajištěného věřitel musí být dále srozumitelný a určitý. V opačném případě by pokyn nevyvolal právní účinky a insolvenční správce by byl oprávněn jej odmítnout.²²

Zajištěný věřitel je oprávněn požadovat jen takový způsob zpeněžení, se kterým insolvenční zákon výslovně počítá. Výběr konkrétního způsobu je však čistě na jeho uvážení. Zajištěný věřitel však musí mít na paměti výhody a nevýhody jednotlivých způsobů zpeněžení. Lze rovněž doporučit, aby pokyn zajištěného věřitele obsahoval nejen způsob zpeněžení, ale i konkrétní podmínky, za jakých má být věc zpeněžena (například určit osobu dražebníka, výši nejnižšího podání atd.). Nelze rovněž vyloučit, že by zajištěný věřitel nemohl svůj pokyn změnit. K takové změně bude docházet zejména v případě, že se zvolený způsob zpeněžení neukáže být tím nejefektivnějším možným. Z podstaty věci však k takové změně může dojít jen před tím, než insolvenční správce se zpeněžováním započne. V případě, že předmět zajištění je tvořen více věcmi, nevylučuje zákon, aby byla každá z těchto věcí zpeněžena odlišným způsobem. Svou vůli tak učinit však musí zajištěný věřitel v pokynu jednoznačně vyjádřit.²³

²⁰ § 283 odst. 1 InsZ.

²¹ § 284 odst. 2 InsZ.

²² HAFNER, 2016, op. cit.

²³ Ibid.

Letitý spor o povaze vztahu mezi pokynem zajištěného věřitele dle § 293 InsZ a souhlasem věřitelského výboru či insolvenčního soudu, který je v případě některých druhů zpeněžování požadován²⁴, vyřešil Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 31. 5. 2017, sp. zn. 29 NSCR 47/2015, když s odkazem na možnost odmítnutí pokynu zajištěného věřitele insolvenčním správcem a následnou povinnost přezkoumání takového rozhodnutí insolvenčním soudem²⁵, konstatoval, že souhlasy věřitelského výboru ani insolvenčního soudu potřebné v obecném režimu pro volbu konkrétního druhu zpeněžení, není nutné v případě pokynu zajištěného věřitele obstarávat.²⁶ Tento judikatorní závěr se projevil i v současném znění § 293 odst. 3 InsZ.

Před novelou insolvenčního zákona, která shora uvedené závěry promítla do zákonné úpravy dospívali někteří autoři k závěru, že pokyn zajištěného věřitele nemůže nahradit souhlas insolvenčního soudu při prodeji mimo dražbu.²⁷ Tyto závěry je však třeba s ohledem na explicitní ustanovení zákona v režimu účinné právní úpravy odmítnout.²⁸ Nadto lze dovozovat, že souhlasu věřitelského výboru není třeba ani v případě, že se zajištěný věřitel rozhodne pro prodej v exekutorské dražbě, a to i přes to, že § 289a odst. 2 InsZ, který tento souhlas vyžaduje, není v § 293 odst. 2 InsZ výslovně uveden.²⁹

Jak již je výše naznačeno, zákon umožňuje insolvenčnímu správci, v případě, kdy má za to, že lze předmět zajištění zpeněžit výhodněji, aby pokyn udělený zajištěným věřitelem odmítl. V takovém případě se však insolvenční správce musí o přezkoumání pokynu insolvenční soud. Zákon myslí i na situaci, kdy by se zajištěný věřitel neměl k tomu, aby pokyn insolvenčnímu správci udělil. S ohledem na zásadu hospodárnosti a rychlosti řízení není možné čekat na pokyn zajištěného věřitele neomezeně. Pokud tedy neudělí pokyn první zajištěný věřitel v pořadí, přechází toto právo na věřitele, který je v pořadí druhý. I v tomto případě však platí, že při pluralitě zajištěných věřitelů

²⁴ Cf. § 286 odst. 2 InsZ, § 287 odst. 2 InsZ a § 289 odst. 1 InsZ.

²⁵ Cf. § 293 odst. 1 InsZ.

²⁶ Naprosto opačně například v minulosti judikoval Vrchní soud v Praze v Usnesení ze dne 12. 3. 2012, sp. zn. 1 VSPH 194/2012.

²⁷ Cf. HOROVÁ, op. cit., s. 26, a ŠEVČÍK, op. cit., s. 35.

²⁸ SPRINZ, P., NOVOPACKÝ, L. § 293 [Zpeněžení předmětu zajištění]. In: SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon*. Praha: C. H. Beck, 2023, marg. č. 2.

²⁹ Ibid.

si pokynudělující věřitel musí zajistit písemný souhlas ostatních zajištěných věřitelů, jinak insolvenční správce takový pokyn odmítne. „*V případě, že zde pokynu zajištěného věřitele ke zpeněžení předmětu zajištění nebude a pokyn neudělí ani zajištění věřitelé v horším pořadí, zpeněží insolvenční správce předmět zajištění tak, jako kdyby zpeněžoval věc, ke které žádný věřitel právo na uspokojení ze zajištění neuplatňuje.*“³⁰

Smysl a účel zákonné úpravy ohledně možnosti odmítnout pokyn zajištěného věřitele je třeba hledat v preferenci zásady ochrany společného zájmu věřitelů a zákazu nedovoleného poškozování dlužníka před zájmy zajištěných věřitelů. Zajištěný věřitel, respektive zajištění věřitelé totiž nejsou jediní, jejichž pohledávky je možné z předmětu zajištění uspokojit. V případě, že by dosažená cena zpeněžení po odečtení nákladů přesahovala výši všech zajištěných pohledávek včetně příslušenství, rozdělí se zbylá část mezi ostatní věřitele zpravidla podle pořadí jejich pohledávek a jejich výše. Naopak v případě, že zajištěná pohledávka nebude ze zpeněžení předmětu zajištění uspokojena ve 100 %, pohlží se na neuspokojenou část jako na pohledávku nezajištěnou a věřitel této pohledávky má právo být poměrně uspokojen i ze zpeněžení zbytku majetkové podstaty, čímž by umenšoval podíl nezajištěných věřitelů na uspokojení z majetkové podstaty. Z uvedeného je zjevné, že pokyn, který by vedl k neefektivnímu zpeněžení předmětu zajištění, je nevýhodný nejen pro zajištěného věřitele, ale i pro věřitele nezajištěné a v důsledku i pro samotného dlužníka. Je zde tedy nepochybně dán zájem na možnosti kontroly uděleného pokynu.³¹

Na druhou stranu je však třeba poznamenat, že existence výše popsaného kontrolního mechanismu by měla vylučovat odpovědnost zajištěného věřitele za případnou újmu, kterou by mohl nedbalým pokynem způsobit ostatním věřitelům či dlužníkovi. Osobou, která má dbát na společný zájem věřitelů a využívat všech možností, jak dosáhnout co možná nejvýdělečnějšího

³⁰ SEDLÁČEK, M., MATUŠKA, D. Pokyn zajištěného věřitele v insolvenčním řízení. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 10, s. 40. Opačně k tomu HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 174: „*Zákon však neřeší situaci, kdy se více zajištěných věřitelů neshodne na pokynu. V takovém případě by se jednalo o vadný pokyn, který by měl nabrát pokyn soudu vydaný v rámci dohledací činnosti. Obdobně by se mělo postupovat, pokud pokyn nedá zajištěný věřitel vůbec. V případě, že zajištěný věřitel postoupí pohledávku, je nastupující věřitel pokynem vázán.*“

³¹ SPRINZ, JIRMÁSEK, ŘEHÁČEK, VRBA, ZOUBEK a kol., op. cit., marg. č. 7–9.

způsobu zpeněžení předmětu zajištění, ale i majetkové podstaty obecně, je insolvenčního správce. Autor je toho názoru, že za situace, kdy insolvenční správce má v součinnosti s insolvenčním soudem, zákonný nástroj, jak pokyn zajištěného věřitele kontrolovat, nelze tuto jeho povinnost přenášet na věřitele.³² Vyslovený názor je však v rozporu s dosavadní judikaturou Nejvyššího soudu.³³

2.4 Způsoby zpeněžení předmětu zajištění

Způsoby zpeněžení majetkové podstaty, které v rámci konkurzu připadají v úvahu, taxativně vypočítává § 286 InsZ. Jedná se o: veřejnou dražbu, prodej movitých věcí a nemovitostí podle ustanovení občanského soudního řádu o výkonu rozhodnutí, prodej majetku mimo dražbu (tzv. „z volné ruky“³⁴) a zpeněžení v dražbě provedené soudním exekutorem podle exekučního řádu. Tento výčet možných způsobů zpeněžení se uplatní i v případě zpeněžování hodnoty, na níž vázne zajištění svědčící některému z přihlášených věřitelů.³⁴

Soudní prodej předmětu zajištění není v praxi pro svou těžkopádnost a formálnost příliš využíván. Limitaci pro tento způsob zpeněžení rovněž představuje implicitní vyloučení ustanovení občanského soudního řádu, kterými dochází k příkázání pohledávky a s ohledem na § 334 odst. 2, o. s.ř. nelze tento postup použít ani v případě zpeněžení cenných papírů.³⁵ Návrh na soudní prodej movitých a nemovitých věcí v rámci insolvenčního řízení podává insolvenční správce, který je současně jediným účastníkem řízení. Obligatorní přílohou návrhu je rozhodnutí insolvenčního soudu o prohlášení konkurzu, soupis majetkové podstaty potvrzený insolvenčním soudem a v případě zpeněžení předmětu zajištění příslušný pokyn zajištěného věřitele.³⁶

Zpeněžování předmětu zajištění formou veřejné dražby je podřízeno zákonu č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách. Veřejná dražba je prováděna na základě smlouvy o provedení dobrovolné dražby v souladu s § 19 zmíněného

³² SPRINZ, JIRMÁSEK, ŘEHÁČEK, VRBA, ZOUBEK a kol., op. cit., marg. č. 7–9.

³³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 29 ICdo 87/2018, a Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2022, sp. zn. ICdo 99/2022.

³⁴ SIGMUND, A. Zpeněžení zástavy v insolvenční – více otázek než odpovědí. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 6, s. 28.

³⁵ ŠEVČÍK, op. cit., s. 35.

³⁶ HÁSOVÁ, op. cit., s. 169.

předpisu. Smlouvu uzavírá insolvenční správce a dražebník, kterého zpravidla určí zajištěný věřitel ve svém pokynu. Specifická ve vztahu k zajištěným věřitelům je limitace nákladů, které lze od zpeněžené částky odečíst před výplatou zajištěným věřitelům. Zatímco v případě veřejné dražby hodnoty, která netvoří předmět zajištění, limituje zákon o veřejných dražbách insolvenčního správce a dražebníka v jejich smluvní volnosti v tom směru, že výše odměny dražebníka nesmí překročit 10 % z částky dosažené vydražením³⁷, nejvyšší povolená výše všech nákladů na zpeněžení (tj. nejen odměny dražebníka) v případě dražby předmětu zajištění činní, nesvolí-li zajištěný věřitel k částce vyšší, 5 % z částky dosažené zpeněžením.³⁸ Veřejná dražba je v současné insolvenční praxi velmi oblíbeným způsobem zpeněžení, a to nejen pro svou transparentnost, ale také z toho důvodu, že právo napadnout platnost dražby se dle § 24 odst. 3 zákona o veřejných dražbách prekluduje ve lhůtě 3 měsíců s objektivně určeným počátkem spočívajícím ve dni konání dražby.³⁹

Nížší míru transparentnosti, za to ještě flexibilnější přístup nabízí možnost prodeje předmětu zajištění z volné ruky. Ve srovnání s ostatními způsoby zpeněžení v sobě prodej mimo dražbu skýtá výhodu v případě, že předmět zástavy tvoří několik vzájemně nesouvisejících věcí, které je však nesnadné prodat jednotlivě. Například v případě zajištění formou vespolečné zástavy k zemědělským nemovitostem, zástavy ke skladovým zásobám či zástavy závodu. S přímým prodejem závodu insolvenční zákon explicitně počítá v § 290.⁴⁰ Tato právní úprava má logiku, neboť si lze jen těžko představit, že by zájemce koupil celý dlužníkův závod se všemi právními důsledky s tím spojenými v dražbě a bez provedení hloubkové due dilligence.

Výhodou v případě prodeje předmětu zajištění je rovněž skutečnost, že není třeba souhlasu věřitelského výboru ani insolvenčního soudu. Aktivně legitimovaní k podání žaloby na určení neplatnosti smluv, na základě kterých došlo ke zpeněžení předmětu zajištění, jsou dlužník, přihlášení věřitelé, insolvenční správce a nabyvatel.⁴¹ Žalobu je třeba podat ve lhůtě 3 měsíců

³⁷ § 18 odst. 3 zákona č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách (vždy však nejvýše 1 000 000 Kč zvýšených o 1 % z ceny dosažené vydražením přesahující 10 000 000 Kč).

³⁸ § 298 odst. 4 InsZ.

³⁹ ŠEVČÍK, op. cit., s. 35.

⁴⁰ Ač používá po rekodifikaci soukromého práva již nepřiléhavý pojem „podnik“.

⁴¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015, sp. zn. 29 ICo do 26/2013.

ode dne uveřejnění smlouvy v insolvenčním rejstříku. Pasivně legitimovány jsou v řízení všechny strany, které smlouvu uzavřely.⁴² Uvedené řízení je incidenčním sporem ve smyslu § 154 odst. 1 písm. f) InsZ. Nízká cena sjednaná ve smlouvě sama o sobě nezpůsobuje neplatnost smlouvy.⁴³

Zpeněžení soudním exekutorem dle § 76 odst. 2 zákona č. 120/2001 Sb., exekuční řád (dále „EŘ“) je nejnovějším způsobem zpeněžení předmětu zajištění v insolvenčním řízení. Do zákona byla tato možnost přidána s účinností od 1. 7. 2017.⁴⁴ Exekuční dražba je prováděna na návrh insolvenčního správce, který se zvoleným exekutorem uzavírá i smlouvu o provedení dražby. Ve smlouvě o provedení dražby je vhodné upravit přinejmenším otázku jistoty, kterou mají potenciální dražitelé uhradit před konáním dražby, minimální výši příhozu či výši nejnižšího podání. Souhlasu věřitelského výboru není při zpeněžení předmětu zajištění třeba. Zajištěným věřitelům lze doporučit, aby ve svém pokynu určili nejen způsob zpeněžení předmětu zajištění, ale aby zvolili i osobu exekutora a podstatné náležitosti smlouvy o provedení dražby.⁴⁵ Možnost volby soudního exekutora, který bude dražbu provádět však není zcela neomezené, neboť Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 22. 6. 2022, sp. zn. 29 Cdo 2652/2020, že: *„Soudní exekutor, který je přihlášeným věřitelem insolvenčního dlužníka, je při zpeněžení majetkové podstaty v dražbě provedené soudním exekutorem podle zvláštního právního předpisu osobou, které v uzavření smlouvy o provedení dražby brání střet zájmů.“*

3 Vydání výtěžku zpeněžení zajištěným věřitelům

Stejně jako proces zpeněžování, tak i proces vyplácení výtěžku zpeněžení má v případech zajištěných věřitelů svá specifika. Zajištění věřitelé jsou uspokojováni přednostně z výtěžku zpeněžení předmětu, který tvořil zajištění, a to v souladu s § 298 InsZ ještě před rozvrhem.⁴⁶ Z výtěžku zpeněžení

⁴² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 ICdo 79/2014, a Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 29 ICdo 67/2016.

⁴³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2022, sp. zn. 29 ICdo 69/2021.

⁴⁴ Zákon č. 64/2017 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁴⁵ SPRINZ, P., NOVOPACKÝ, L. § 289a [Zpeněžení dražbou soudním exekutorem]. In: SPRINZ, JIRMÁSEK, ŘEHÁČEK, VRBA, ZOUBEK a kol., op. cit., marg. č. 11.

⁴⁶ HOROVÁ, op. cit., s. 26.

jsou odečteny náklady spojené se zpeněžením předmětu zajištění⁴⁷, odměna insolvenčního správce⁴⁸, a to včetně daně z přidané hodnoty⁴⁹ a pokud je zpeněženým předmětem zajištění bytová jednotka, pak i případná přihlášená pohledávka osoby odpovědné za správu domu související se správou domu a pozemku vůči vlastníku této jednotky.⁵⁰

Insolvenční správce však není oprávněn vydat výtěžek zpeněžení zajištěnému věřiteli bez souhlasu insolvenčního soudu. Insolvenční správce je porto povinen bezodkladně poté, co dojde ke zpeněžení předmětu zajištění, podat k insolvenčnímu soudu návrh na vydání výtěžku zpeněžení zajištěnému věřiteli. Dříve vedený spor o povahu rozhodnutí insolvenčního soudu, kterým soud dává souhlas s vydáním výtěžku zpeněžení předmětu zajištění zajištěnému věřiteli výslovně vyřešila novela insolvenčního zákona č. 294/2013 Sb.⁵¹ Část doktríny donedávna zastávala stanovisko, že souhlas s vydáním výtěžku zpeněžení je rozhodnutím vydaným v rámci dohledací činnosti soudu dle § 11 IZ, proti němuž není přípustné odvolání (§ 91 IZ). K opačnému přístupu se však přiklonil zákonodárce⁵². Dřívější judikatura, která toto rozhodnutí považovala za rozhodnutí v rámci dohledací činnosti insolvenčního soudu tak již nadále není použitelná.⁵³

Po uveřejnění návrhu na vydání předmětu zajištění v insolvenčním rejstříku počne dlužník a věřitelům odlišným od věřitele, kterému má být zpeněžení vydáno, běžet lhůta 7 dnů pro podání námitek proti tomuto návrhu. Lhůta však nebude plynout, pokud s návrhem nebude spojeno poučení, že k pozdě podaným námitkám nebude přihlíženo.⁵⁴

Poněkud nelogickou se jeví úprava v § 298 odst. 3 *in fine*, podle které insolvenční soud nařídí jednání k projednání včas podaných námitek. Pokud však námitky podány nejsou, rozhoduje soud bez jednání. Insolvenční soud

⁴⁷ § 298 odst. 4 InsZ (nejvýše 5 % z částky dosažené zpeněžením).

⁴⁸ Ve výši dle § 1 vyhlášky č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů.

⁴⁹ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 3 VSPH 834/2010.

⁵⁰ § 298 odst. 8 InsZ.

⁵¹ Cf. Důvodová zpráva k bodům 173 až 178 zákona č. 294/2013 Sb.

⁵² § 298 odst. 7 InsZ.

⁵³ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 2. 2001, sp. zn. 1 Ko 14/2001, a Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2007, sp. zn. 29 Odo 1696/2005.

⁵⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 1. 2015, sp. zn. 4 VSPH 54/2015.

se musí z úřední povinnosti zabývat věcnou správností návrhu na vydání zpeněžení zajištěnému věřiteli, aniž by vůči němu byly jakékoliv námitky vzneseny.⁵⁵ Insolvenční soud i bez podání námitek zkoumá, zda náklady vynaložené při zpeněžování předmětu zajištění byly vynaloženy účelně.⁵⁶ Vzhledem k tomu, že činnost insolvenčního soudu se v případě podání či nepodání včasných námitek nijak neliší, považují povinnost nařídít jednání v případě včas vnesených námitek za nadbytečnou, a to zejména s ohledem na zásadu hospodárnosti a rychlosti insolvenčního řízení (§ 5 písm. a) InsZ). Nařízení jednání totiž nepochybně prodlouží čas nutný k posouzení věcné správnosti návrhu insolvenčního správce a tím i dobu, po kterou nebude zajištěnému věřiteli vyplacen výtěžek zpeněžení předmětu zajištění, neboť výtěžek zpeněžení může být zajištěnému věřiteli vydán až po právní moci usnesení insolvenčního soudu o vydání výtěžku zajištěnému věřiteli.⁵⁷

Pokud insolvenční soud shledá, že návrh na vydání zpeněžení předmětu zajištění zajištěnému věřiteli je co do obsahu správný, rozhodne o vydání výtěžku zpeněžení zajištěnému věřiteli. Proti takovému usnesení je v souladu s § 298 odst. 7 InsZ přípustná odvolání, když aktivně legitimováni k podání odvolání jsou dlužník, insolvenční správce, zajištěný věřitel, kterému má být výtěžek vyplacen a věřitel, který podal včasné námitky, kterým však nebylo vyhověno. Tato explicitní zákonná úprava účinná od 1. 6. 2019 vyřešila spor obou vrchních soudů o to, zda je věřitel, který námitky nepodal, oprávněn se proti usnesení insolvenčního soudu odvolat.⁵⁸

4 Spory o pořadí na předmětu zajištění

Problematická otázka, na kterou nedává právní úprava jednoznačnou odpověď, spočívá v tom, jakým způsobem se může zajištěný věřitel, který má za to, že mu na předmětu zajištění svědčí lepší pořadí než jinému zajištěnému věřiteli, bránit proti tomu, že je s ním v insolvenčním řízení zacházeno jako s věřitelem, který je v pořadí až dalším zajištěným věřitelem. Jinými

⁵⁵ SPRINZ, P., NOVOPACKÝ, L. (Strastiplná) cesta zajištěného věřitele k vydání výtěžku zpeněžení v konkursu. *Právní rozhledy*. 2019, č. 22, s. 765.

⁵⁶ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 3. 2013, sp. zn. 2 VSPH 1000/2012.

⁵⁷ SPRINZ, NOVOPACKÝ, op. cit., s. 766.

⁵⁸ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 7. 2017, sp. zn. 2 VSOL 411/2017, a Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 1. 2015, sp. zn. 3 VSPH 1502/2014.

slovy, jak vyřešit spor mezi dvěma zajištěnými věřiteli, kteří se přou o to, či zajištění má lepší pořadí.

Vrchní soud v Olomouci podpořen závěry Nejvyššího soudu vyslovenými v rozsudku ze dne 28. 4. 2016, sp. zn. 29 Cdo 2011/2014 dospěl k závěru, že „*Spor o pořadí, v jakém oddělenému věřiteli vznikl právní nárok na vydání výtěžku zpeněžení zajištění, nemůže být sporem o pořadí zajištěné pohledávky (nejde o spor vyvolaný konkursem.*“⁵⁹ Z uvedeného se tedy podává, že spor zajištěných věřitelů o pořadí jejich zajištění nemůže být veden na půdorysu § 195 InsZ.

V již zmíněném rozsudku ze dne 28. 4. 2016 sp. zn. 29 Cdo 2011/2014 Nejvyšší soud konstatoval, že „*zajištění věřitelé se v případě nesouhlasu s navrhovaným způsobem rozdělení výtěžku zpeněžení předmětu zajištění (tedy i při sporu o to, či pohledávka má být uspokojena ze zajištění jako první v pořadí) mohou obrátit na insolvenční soud a následně brojit formou opravných prostředků proti soudem zvolenému způsobu rozdělení výtěžku zpeněžení (proti rozhodnutí dle § 298 odst. 2 insolvenčního zákona).*“

Problematickým aspektem tohoto závěru, který ve své navazující judikatuře Nejvyšší soud již potvrdil a navázal na něj i Vrchní soud v Olomouci⁶⁰, je skutečnost, že spor věřitelů, který do značné míry determinuje jejich postavení v průběhu celého insolvenčního řízení, je přesunut až do fáze vydávání výtěžku zpeněžení, tedy až do naprosto finální části celého řízení. Zajištěný věřitel, jehož zajištění vázne na předmětu zajištění jako první v pořadí je oproti ostatním zajištěným věřitelům značně zvýhodněn zejména tím, že je oprávněn udílet pokyny insolvenčnímu správci, jakým způsobem má být předmět zajištění zpeněžen, popřípadě i jakým způsobem má probíhat jeho správa. I v případě, že by v rámci řízení o vydání výtěžku zpeněžení bylo rozhodnuto o rozdílném pořadí zajištění, výhody plynoucí z lepšího pořadí zajištěného věřitele v rámci insolvenčního řízení již byly nenávratně zkonsumovány zajištěným věřitelem, pořadí jehož zajištění bylo horší.

Je sice pravdou, že ostatní zajištění věřitelé musí pokyn zajištěného věřitele prvního v pořadí schválit, aby bylo možné se jím řídit.⁶¹ To však nedává

⁵⁹ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2019, sp. zn. 1 VSOL 856/2018.

⁶⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2019, sp. zn. 29 ICdo 95/2017, a Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 10. 2020, sp. zn. 4 VSOL 380/2020.

⁶¹ § 293 odst. 1 ve spojení s § 230 odst. 4 InsZ.

zajištěným věřitelům dalším v pořadí právo pokyn samostatně formulovat. Toto právo svědčí vždy věřiteli prvnímu v pořadí. Autor je přesvědčen, že ani možnost insolvenčního správce odmítnout pokyny zajištěného věřitele prvního v pořadí a ani činnost insolvenčního soudu podle § 230 odst. 4 v případě plurality věřitelů a existenci sporu o pokyn insolvenčnímu správci nemohou nahradit újmu způsobenou zajištěnému věřiteli, jehož pořadí se ukáže být lepším až ve fázi vydávání výtěžku zpeněžení předmětu zajištění.

S ohledem na výše uvedené nepovažuje autor výše citovanou judikaturu Nejvyššího soudu a obou Vrchních soudů za udržitelnou a je přesvědčen, že v zájmu zachování zákazu nespravedlivého poškozování a zákazu nedovoleného zvýhodňování věřitelů je nezbytné, aby byly spory o pořadí zajištění zajištěných věřitelů řešeny v rámci řízení o popření pořadí pohledávek. V tomto směru má autor za to, že je třeba provádět extenzivní výklad § 195 InsZ a za popření pořadí pohledávky považovat nejen popírání práva na uspokojení pohledávky ze zajištění, ale i popírání pořadí tohoto práva.

5 Závěr

Z předkládaného příspěvku je zjevné, že právní úprava, která se týká zpeněžování předmětu zajištění v konkurzu prošla v posledním desetiletí razantními změnami. Tyto změny vycházely z judikatury Nejvyššího soudu, který byl s ohledem na požadavky praxe nucen vyřešit některé zásadní sporné otázky týkající se této problematiky. S ohledem na skutečnost, že zajištěné pohledávky se v konkurzech vyskytují opakovaně a zpeněžování předmětů zajištění nezřídka kdy znamená zpeněžování podstatné části celé majetkové podstaty dlužníka, považuje autor relativní zpřesnění a stabilizaci právní úpravy, ke které v posledních letech došlo, za pozitivní jev, který přispěje ke zvýšení právní jistoty zajištěných věřitelů.

Za problematické závěry Nejvyššího soudu považuje autor dovozování odpovědnosti zajištěného věřitele za nesprávný pokyn a odkázání sporů mezi zajištěnými věřiteli o pořadí jejich zajištění do fáze vydávání výtěžku zpeněžení předmětů zajištění.

Z pohledu de lege ferenda by autor považoval za vhodné doplnit § 293 odst. 2 InsZ tak, že i § 289a odst. 2 InsZ se použije jen v případě, že zde není pokynu zajištěného věřitele. Ačkoli má autor za to, že se jedná o legislativní chybu a opomenutí zákonodárce při tvorbě novely insolvenčního zákona č. 64/2017 Sb., precizní právní úprava by předešla sporům o to, zda je v případě exekuční dražby předmětu zajištění třeba souhlasu věřitelského výboru, popřípadě zástupce věřitelů. Dále považuje autor za nadbytečnou povinnost insolvenčního soudu nařizovat jednání v případě vznesení včasné námítky proti návrhu na vydání výtěžku zpeněžení zajištěnému věřiteli.

Ač má autor za to, že v poslední době došlo k podstatnému zkvalitnění první úpravy zpeněžování předmětu zajištění v konkurzu, je nepochybné, že potřeba pramenící z praxe, která zajišťovací instrumenty používá často a s oblibou, sebou v budoucnu dozajista přinese mnoho dalších námětů a problémů, kterými bude třeba se zabývat.

References

- HAFNER, J. Forma a náležitosti pokynu zajištěného věřitele v insolvenčním řízení. *Právní prostor* [online]. 2016 [cit. 15. 3. 2023]. Dostupné z: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/forma-a-nalezitosti-pokynu-zajisteneho-veritele-v-insolvencnim-rizeni>
- HÁSOVÁ, J., MORAVEC, T. *Insolvenční řízení*. Praha: C. H. Beck, 2013.
- HOROVÁ, H., SOMOL, K. Postavení zajištěných věřitelů v insolvenčním řízení. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 9, s. 24–26.
- KISLINGEROVÁ, E. a kol. *Insolvenční praxe v České republice v období 2008–2013*. Praha: C. H. Beck, 2013.
- SEDLÁČEK, M., MATUŠKA, D. Pokyn zajištěného věřitele v insolvenčním řízení. *Bulletin advokacie*. 2021, č. 10, s. 38–42.
- SIGMUND, A. Zpeněžení zástavy v insolvenční – více otázek než odpovědí. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 6, s. 27–29.
- SPRINZ, P., NOVOPACKÝ, L. (Strastiplná) cesta zajištěného věřitele k vydání výtěžku zpeněžení v konkurzu. *Právní rozhledy*. 2019, č. 22, s. 763–769.
- SPRINZ, P., JIRMÁSEK, T., ŘEHÁČEK, O., VRBA, M., ZOUBEK, H. a kol. *Insolvenční zákon*. Praha: C. H. Beck, 2023.

ŠEVČÍK, D., ŠEBESTA, J. Majetková podstata a její zpeněžení. *Bulletin advokacie*. 2012, č. 9, s. 33–35.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 12. 2007, sp. zn. 29 Odo 1696/2005.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 8. 2015, sp. zn. 29 ICdo 26/2013.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2019, sp. zn. 29 ICdo 95/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 29 ICdo 87/2018.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 4. 2022, sp. zn. ICdo 99/2022.

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 9. 2022, sp. zn. 29 ICdo 69/2021.

Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 13. 3. 2019, sp. zn. 1 VSOL 856/2018.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2002, sp. zn. 20 Cdo 2133/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2004.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 11. 2014, sp. zn. 29 ICdo 79/2014.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2018, sp. zn. 29 ICdo 67/2016.

Usnesení Vrchního soudu v Olomouci ze dne 29. 10. 2020, sp. zn. 4 VSOL 380/2020.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 16. 2. 2001, sp. zn. 1 Ko 14/2001.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 20. 10. 2010, sp. zn. 3 VSPH 834/2010.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 21. 6. 2011, sp. zn. 1 VSPH 736/2011.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 12. 3. 2012, sp. zn. 1 VSPH 194/2012.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 3. 2013, sp. zn. 2 VSPH 1000/2012.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 1. 2015, sp. zn. 3 VSPH 1502/2014.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 19. 1. 2015, sp. zn. 4 VSPH 54/2015.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 7. 2017, sp. zn. 2 VSOL 411/2017.

Vyhláška č. 313/2007 Sb., o odměně insolvenčního správce, o náhradách jeho hotových výdajů, o odměně členů a náhradníků věřitelského výboru a o náhradách jejich nutných výdajů.

Zákon č. 182/2006 Sb., insolvenční zákon.

Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.

Contact – e-mail

480544@mail.muni.cz

ÚPADKOVÉ DELIKTY ČLENŮ STATUTÁRNÍCH ORGÁNŮ PRÁVNICKÝCH OSOB – ŽALOBA NA DOPLNĚNÍ PASIV

Kristýna Pavlíková

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Členové statutárních orgánů jsou vázáni velkým množstvím povinností při výkonu své funkce. V případě, že členové statutárních orgánů své povinnosti neplní a na majetek společnosti je prohlášen konkurs, může insolvenční správce přistoupit k podání žaloby na doplnění pasiv dle ust. § 66 odst. 1 písm. b) zák. č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních korporacích, v platném znění (dále „ZOK“). Tento institut byl zaveden novelou v roce 2021 a vyvstává tak spousta otázek ohledně jeho využití v insolvenční praxi.

Keywords in original language

Insolvenční řízení; žaloba na doplnění pasiv; obchodní korporace; incidenční spor; odpovědnost člena statutárního orgánu; náhrada škody; konkurs.

Abstract

The executive are bound by a obligations in the performance of their duties. In the event that the executive do not fulfill their obligations and the company's assets are declared bankrupt, the insolvency administrator may proceed to file a lawsuit for insufficiency of assets pursuant, in the Business Corporation Act No. 90/2012 Sb. This institute was introduced by an amendment in 2021, which raises many questions about its use in insolvency practice.

Keywords in original language

Insolvency Proceedings; Action to Supplement Liabilities; Business Corporations; Incidental Dispute; Responsibility of the Executive; Compensation for Damages; Bankruptcy.

1 Úvod

V tomto příspěvku se hodlám zabývat tzv. žalobou na doplnění pasiv, která je upravena v ust. § 66 odst. 1 písm. b) zák. č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech. Velkou novelou z roku 2021 zákona o obchodních korporacích byla vtělena tato právní úprava a nahradila původní právní úpravu, která byla notně problematická a v praxi nebyla tak často využívána. Ze strany zákonodárce je tu zjevná snaha o zjednodušení právní úpravy, aby byla lépe využitelná v praxi a došlo k jejímu širšímu využití insolvenčními správci, zákonodárce také novelou postavil na jisto, že vedené spory budou spory incidenčními. Ve svém příspěvku se pokusím vyložit novou právní úpravu, srovnat ji s původní právní úpravou a dojít k závěru, zda je nová právní úprava vhodněji zvolená než původní právní úprava, co od této právní úpravy lze očekávat a zda má nějaká negativa, či nedostatky, které bude třeba doplnit výkladem či rozhodovací praxí vyšších soudů.

1.1 Obecný úvod do problematiky

Tento příspěvek se bude věnovat pouze ustanovení § 66 odst. 1 písm. b) ZOK, které obsahuje úpravu tzv. žaloby na doplnění pasiv. Tento institut byl převzat z francouzské právní úpravy žaloby na odpovědnost za nedostatek aktiv (*action en responsabilité pour insuffisance d'actif*).¹

Předmětná právní úprava byla do zákona vtělena zákonnou novelou č. 33/2020 s účinností od 1. 1. 2021. Tato změna nahradila právní úpravu obsaženou v ust. § 62 až § 68 ZOK, která v sobě obsahovala vyloučení z výkonu funkce a zákonné ručení za porušení povinnosti odvrácení úpadku. Původní právní úprava v ust. § 62 ZOK obsahovala tzv. clawback, pravidlo pro vydání získaného prospěchu členem statutárního orgánu.² Na výzvu insolvenčního správce tak byl člen statutárního orgánu povinen vydat prospěch, který získal od obchodní korporace za období 2 let zpět před právní mocí rozhodnutí o úpadku, a to za předpokladu, že bylo zahájeno insolvenční řízení na návrh jiné osoby než dlužníka, byl prohlášen úpadek této

¹ LASÁK, J., DĚDIČ, J., POKORNÁ, J., ČÁP, Z. a kol. *Zákon o obchodních korporacích, Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 2628 s. ISBN 978-80-7598-881-2.

² Ibid.

společnosti a pokud tento člen statutárního orgánu věděl nebo měl a mohl vědět, že je obchodní korporace v hrozícím úpadku, a v rozporu s péčí řádného hospodáře neučinil za účelem odvrácení úpadku vše potřebné a rozumně předpokladatelné. Tato úprava se vztahovala i na bývalé členy orgánu obchodní korporace. Tato povinnost v ZOK zůstala i po velké novele v ust. § 66 odst. 1 písm. a) ZOK s drobnými odlišnostmi. Vyloučení člena statutárního orgánu obchodní korporace z výkonu funkce bylo upraveno v ust. § 63 až § 67 ZOK, které taktéž doznalo změn, avšak s ohledem na téma tohoto příspěvku se jím blíže v této práci nebudu zabývat.

Odpovědnost členů statutárního orgánu byla upravena v ust. § 68 ZOK, původní právní úprava čerpala z britské právní úpravy. Tato úprava zakotvila nové pravidlo tzv. *wrongful trading*, jednalo se o povinnost člena statutárního orgánu ručit za dluhy společnosti v případě, že porušil svou povinnost péče řádného hospodáře tím, že neučinil potřebné kroky k odvrácení úpadku společnosti.³ Soud tak mohl na návrh insolvenčního správce nebo věřitele obchodní korporace rozhodnout, že člen nebo bývalý člen statutárního orgánu ručí za splnění povinností obchodní korporace, jestliže bylo rozhodnuto, že obchodní korporace je v úpadku, a člen nebo bývalý člen statutárního orgánu věděli nebo mohli vědět, že obchodní korporace je v hrozícím úpadku, a v rozporu s péčí řádného hospodáře neučinili za účelem jeho odvrácení vše potřebné a rozumně předpokladatelné.

Původní právní úprava byla problematická a nebyla často využívána insolvenčními správci ani věřiteli. Nová právní úprava dle textu důvodové zprávy by tak měla zjednodušit a zefektivnit řízení institutů vyloučení z výkonu funkce, povinnost vydat získaný prospěch a ručení za splnění povinností obchodní korporace. Takové zjednodušení se nabízí zejména z toho důvodu, že řízení o vydání získaného prospěchu a splnění povinností obchodní korporace zkoumají shodné skutkové okolnosti a budou předmětem jediného řízení, které bude incidenčním sporem.⁴

³ HURYCHOVÁ, K., BORSÍK, D. *Corporate governance: kolektivní monografie*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 280 s. ISBN 978-80-7478-654-9.

⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony.

2 Právní úprava žaloby na doplnění pasiv a srovnání s původní právní úpravou

Nová právní úprava § 66 ZOK obsahuje v prvním odstavci obecné společné podmínky pro vydání prospěchu nebo určení poskytnutí plnění do majetkové podstaty. Nejprve je tak třeba zkoumat, zda přispěl člen statutárního orgánu porušením svých povinností k úpadku obchodní korporace a zda bylo v insolvenčním řízení již rozhodnuto o způsobu řešení úpadku obchodní korporace. Citovaný odstavec dále obsahuje písmeno a), které obsahuje úpravu vydání prospěchu získaného ze smlouvy o výkonu funkce případně i jiného získaného prospěchu za období 2 roky zpětně před zahájením insolvenčního řízení, které bylo zahájeno na návrh jiné osoby než obchodní korporace (tzv. clawback), bude se jednat o úpadkový delikt, kdy bude členu statutárního orgánu uloženo navrátit dlužníkovi (obchodní korporaci), co od ní obdržel.⁵ Oproti původní právní úpravě je tak postaveno na jisto, že na návrh bude o vydání získaného prospěchu rozhodovat insolvenční soud a řízení bude incidenčním sporem. Dále se již nevyžaduje podmínka, zda členové statutárního orgánu o úpadku věděli a zda učinili pro jeho odvrácení vše potřebné a rozumně předpokládatelné, naopak se bude zkoumat obecné porušení povinností člena statutárního orgánu a zda přispělo k úpadku obchodní korporace. Lze tak dovozovat, že právní úprava je vůči členům statutárního orgánu přísnější, podrobněji k dikci prvního odstavce níže. První odstavec také obsahuje písmeno b), které svým obsahem nahradilo původní úpravu obsaženou v kritizovaném ust. § 68 ZOK. Toto ustanovení obsahovalo pravidlo tzv. wrongful trading,

Nově tak v případě prohlášení konkursu na majetek obchodní korporace může insolvenční soud rozhodnout o povinnosti člena statutárního orgánu poskytnut plnění do majetkové podstaty až do výše rozdílu mezi souhrnem dluhů a hodnotou majetku obchodní korporace. Výši tohoto plnění může soud moderovat s ohledem na to, jakou měrou přispělo porušení povinností člena statutárního orgánu k nedostatečné výši majetkové podstaty. Oproti původní právní úpravě může podat návrh pouze insolvenční správce, bude

⁵ LASÁK, J. DĚDIČ, J. POKORNÁ, J. ČÁP, Z. a kol. *Zákon o obchodních korporacích, Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 2628 s. ISBN 978-80-7598-881-2.

se jednat o incidenční spor a výsledkem bude uložení zaplacení konkrétní peněžité částky na účet majetkové podstaty. Původní právní úprava byla problematická z důvodu, že zákon uváděl uložení povinnosti ručení, tedy v případě uložení povinnosti členu statutárního orgánu ručení za splnění jejích povinností nebylo jednoznačné, aby uhradil požadovaný rozdíl mezi majetkem obchodní korporace a jejími dluhy, insolvenční správce by tak měl poté podat další žalobu, a to přímo na zaplacení, pokud by člen statutárního orgánu svou povinnost z uloženého ručení nesplnil. Z důvodu této nejednoznačnosti, zda žalovat na ručení či současně i na zaplacení určité částky nebyl tento žalobní typ využíván v míře, jaká se předpokládala. Dle mého názoru je nová právní úprava v tomto jednoznačnější a příznivější. Naopak se dá předpokládat, že ve většině insolvenčních řízení, ve kterých bude na majetek dlužníka (obchodní korporace) prohlášen konkurs, přistoupí insolvenční správce k podání této žaloby, tzv. žaloby na doplnění pasiv.

2.1 Povinnosti členů statutárních orgánů

Nejprve je třeba si vymezit povinnosti členů statutárních orgánů. Členové statutárního orgánu mají povinnost jednat s péčí řádného hospodáře dle ust. § 159 odst. 1, zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále „NOZ“). K péči řádného hospodáře bylo již napsáno a soudy judikováno velmi mnoho a jelikož toto není ústředním tématem tohoto příspěvku, tak pouze krátce k této povinnosti. Člen statutárního orgánu má povinnost jednat s nezbytnou loajalitou, potřebnými znalostmi a pečlivostí.⁶

S výše uvedeným ustanovením úzce souvisí i právní úprava ust. § 51 a § 52 ZOK, které obsahují pravidla jednání členů voleného orgánu. Pravidlo podnikatelského úsudku je upraveno v ust. § 51 ZOK, které uvádí, že pečlivě a spotřebními znalostmi jedná ten, kdo mohl při podnikatelském rozhodování v dobré víře předpokládat, že jedná informovaně a v obhajitelném zájmu obchodní korporace. To neplatí, pokud takovéto rozhodování nebylo učiněno s nezbytnou loajalitou. Toto ustanovení dává členům statutárního orgánu ochranu pro případ, že by při obchodním vedení obchodní korporace došlo ke způsobení škody či dokonce mělo za následek úpadek obchodní

⁶ LASÁK, J. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vyd. C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8.

korporace. „*Občanský zákoník založil pro péči řádného hospodáře relativně tvrdá pravidla, což společně s dalšími motivačními schématy pro řádnou správu korporací může vést ke snížené ochotě členů orgánu riskovat. Proto zákon o obchodních korporacích na základě zahraničních zkušeností upravuje tzv. pravidlo podnikatelského úsudku. Jeho podstata není v tom, že by modifikovalo povinnost péče řádného hospodáře, ta stále platí podle § 159 ObčZ, podstata je v tom, že dává jednajícím členům orgánu možnost ‚bezpečného přístavu‘ (safe harbour) tehdy, pokud jednali lege artis, bez ohledu na způsobený následek.*“⁷ Zjednodušeně řečeno, pravidlo podnikatelského úsudku tak dává ochranu těm, kteří jednali pečlivě, informovaně, loajálně vůči společnosti a s potřebnou znalostí, i když konečný výsledek nedopadl podle zamýšlených představ. Pokud se člen statutárního orgánu však řídil všemi těmito povinnostmi, nebude nést majetkovou odpovědnost za způsobenou škodu obchodní korporaci.

Samotné posouzení, zda člen statutárního orgánu jednal s péčí řádného hospodáře, je obsaženo v ust. § 52 ZOK, které uvádí, že se vždy přihlédne k péči, kterou by v obdobné situaci vynaložila jiná rozumně pečlivá osoba, byla-li by v postavení člena obdobného orgánu obchodní korporace. Zákon zde sice objektivizuje posouzení jednání člena statutárního orgánu, ale každý případ bude třeba posuzovat individuálně i s ohledem na subjektivní znalosti a schopnosti každého jednajícího.⁸ Pokud například má nějaké vzdělání či schopnosti, podle kterých měl a mohl jednat, má tak povinnost tyto dovednosti využít. Citovaná úprava také obsahuje úpravu obrácení důkazního břemene na člena statutárního orgánu, který má sám povinnost před soudem prokázat, že jednal s péčí řádného hospodáře. Každé jednání člena statutárního orgánu tak bude třeba poměřovat touto optikou při posuzování, zda jednal s péčí řádného hospodáře či nikoliv.

2.2 Žaloba na doplnění pasiv

Po obecné úvodu do dané problematiky tak mohou přistoupit k samotné žalobě na doplnění pasiv upravené v ust. § 66 odst. 1 písm. b) ZOK. První odstavec citovaného ustanovení obsahuje obecnou úpravu, při jejímž

⁷ ŠTENGLOVÁ, I. a kol. *Zákon o obchodních korporacích*, 3. vyd. C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-799-6.

⁸ ŠTENGLOVÁ, I. a kol. *Zákon o obchodních korporacích*. 2. vyd. C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-540-4.

naplnění lze přistoupit k samotným návrhům na vydání prospěchu a vydání plnění do majetkové podstaty. Ve všech případech tak musí být splněno, že bylo zahájeno insolvenční řízení a bylo rozhodnuto o úpadku obchodní korporace a způsobu jeho řešení a zároveň člen statutárního orgánu porušil svou povinnost, která přispěla k prohlášení úpadku. Členové statutárního orgánu mají velké množství různých povinností, které jsou jim uloženy nejen občanským zákoníkem a zákonem o obchodních korporacích a družstvech, ale také dalšími zvláštními předpisy, například daňovými předpisy (podávání daňových přiznání, kontrolních hlášení apod.), účetními předpisy (vedení účetnictví), insolvenčním zákonem (povinnost podat insolvenční návrh), zákonem o veřejných rejstřících (zakládání listin, ohlašování změn do obchodního rejstříku), ale i mnoho dalších povinností jako správu jejího majetku a její financování. Tato právní úprava bude doléhat zejména na ty členy statutárního orgánu, kteří nejednají v zájmu obchodní korporace, svým jednáním ji poškozují a poškozují i zájmy věřitelů například vyváděním jejího majetku či jeho znehodnocením.

Odpovědnost členů statutárního orgánu tak byla zákonodárcem stanovena široce, tato úprava tak bude dopadat na jakékoliv porušení povinnosti člena statutárního orgánu bez dalšího, bude tak postačovat porušení jakékoliv povinnosti bez ohledu na to, o jak citelné porušení povinností se jedná a jak dlouho trvá. Podstatné je, že k porušení povinností došlo, postačí tak i jediné, a toto porušení přispělo k úpadku obchodní korporace. Předpokladem pro vznik odpovědnosti je tak porušení povinností, které může být způsobeno konáním či opomenutím, dle důvodové zprávy se může jednat i o nepřijetí krizových opatření v mimořádných situacích.⁹

V případě, že došlo ke splnění výše uvedených podmínek lze pokračovat k právní úpravě obsažené v písm. b) citovaného ustanovení. O doplnění finančních prostředků členem statutárního orgánu může soud na návrh insolvenčního správce rozhodnout pouze v případě, že byl na majetek obchodní korporace prohlášen konkurs. Předmětem řízení bude stanovení výše částky, kterou je člen statutárního orgánu povinen poskytnout

⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony.

do majetkové podstaty. Insolvenční soud může výši moderovat s ohledem na intenzitu porušení povinnosti členem statutárního orgánu a jeho vliv na nedostatečnou výši majetku pro uspokojení věřitelů. Insolvenční soud tak bude zkoumat porušení povinnosti člena statutárního orgánu, zda toto porušení povinnosti přispělo k úpadku společnosti a jakou měrou toto porušení mělo vliv na výši majetku obchodní korporace.

Členům statutárního orgánu je dána možnost se liberovat, tedy zprostit se odpovědnosti za způsobenou škodu obchodní korporaci již výše uvedeným pravidlem podnikatelského úsudku. V případě, že by člen statutárního orgánu prokázal, že jednal v souladu s péčí řádného hospodáře a učinil vše, co bylo možné po něm objektivně požadovat, a i přes tyto skutečnosti došlo nějakou obchodní operací k poškození společnosti, která měla za následek úpadek společnosti, může se této odpovědnosti zprostit. S ohledem na přenesení důkazního břemene na člena statutárního orgánu bude muset on tvrdit a prokázat, že jednal s péčí řádného hospodáře.

2.3 Osoba aktivně legitimovaná k podání žaloby

Žalobu může podat pouze insolvenční správce, pasivně legitimovanou osobou bude člen statutárního orgánu, který porušil svou povinnost. Obecně lze žalobu podat kdykoliv po prohlášení konkursu na obchodní korporaci, insolvenční správce by měl zjistit výši pohledávek a výši majetku, a tedy žalovat člena statutárního orgánu na doplnění zjištěného rozdílu. Některé přístupy mají za to, že žalobu lze podat až při podání konečné zprávy, kdy, již bude postaveno najisto, kolik majetku obchodní korporace má a jaká je výše jejích dluhů.¹⁰ Dle mého názoru není třeba čekat až do podání konečné zprávy. Domnívám se, že insolvenční správce může podat žalobu, jakmile zjistí majetkovou situaci dlužníka (obchodní korporace) a jakmile provede prověřování možných neúčinných právních úkonů dlužníka. Poté bude mít celkem reálnou představu o majetku a výši pohledávek dlužníka, když výši pohledávek stanoví dle výše zjištěných přihlášených pohledávek věřitelů přihlášených do insolvenčního řízení. S ohledem na běh promlčecí lhůty, která bude v tomto případě obecná 3letá pro podání žaloby, je tak vhodné

¹⁰ ŠUK, P. In: ŠTENGLOVÁ, I. a kol. *Zákon o obchodních korporacích*. 3. vyd. C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-799-6.

přistoupit k jejímu podání co nejdříve, co bude insolvenční správce schopen vypočítat předmětný rozdíl, jelikož samotné insolvenční řízení může trvat roky, než dojde k předložení konečné zprávy s ohledem na délku zpeněžování a vedení incidenčních sporů.

Komplikací by mohla být situace, kdy by insolvenční správce popřel co do pravosti nebo výše pohledávku či pohledávky ve velkém rozsahu. Domnívám se, že v takovém případě by bylo třeba vyčkat, jak dopadnou incidenční spory o pravost a výši pohledávky, a poté podat žalobu na doplnění pasiv, kdy bude výše pohledávek věřitelů postavena na jisto. Pravdou je, že v insolvenčním řízení může být výše pohledávek věřitelů relativní, když mohou během řízení vznikat nové dluhy, a to pohledávky za majetkovou podstatou či pohledávky jim postavené na roveň. V „prázdných“ konkursech vznik těchto pohledávek nepředpokládám, tato situace bude dopadat spíše na řízení, kde dlužník bude mít nějaký majetek, který je třeba spravovat.

Tato právní úprava dopadá pouze na konkurs, proto ji nelze užít v případě reorganizace, ale opět může dojít k situaci, kdy dojde ke zrušení reorganizace a prohlášení konkursu na majetek dlužníka. V takovém případě již mohly vzniknout „nové“ pohledávky související s provozem dlužníkovy podniku, které mají přednostní uspokojení, budou počítány a dávány na vrub člena statutárního orgánu? V případě, že se jedná o pohledávky, které vznikly se souhlasem věřitelského výboru, domnívám se, že by se do rozdílu mezi výší majetkové podstaty a výší dluhů neměly počítat, protože vznikly s posvěcením věřitelského orgánu a žaloba na doplnění pasiv je sankčním instrumentem, nedomnívám se, že by bylo spravedlivé trestat člena statutárního orgánu za plnění schváleného reorganizačního plánu a další postup, který byl schválen právě věřiteli. Taková situace přináší další otázku, a tou je počátek běhu lhůty, ZOK říká, že žalobu lze podat v případě prohlášení konkursu, domnívám se tak, že běh lhůty pro podání žaloby počne až po pravomocném rozhodnutí o prohlášení konkursu na majetek dlužníka i bez ohledu na to, že předtím již bylo zahájeno insolvenční řízení, které již nějakou dobu trvá.

Insolvenční správce během insolvenčního řízení počne zpeněžovat majetek ve vlastnictví dlužníka, může tak dojít k situaci, kdy movitý nebo nemovitý majetek může být zpeněžen za vyšší nebo naopak nižší částky než ty, které

byly stanoveny znaleckým posudkem. I v případě těchto možných vzniklých rozdílů se nedomnívám, že by insolvenční správce měl vyčkávat s podáním žaloby, insolvenční soud má moderační právo a může žalovanou částku snížit v závislosti na intenzitě porušení povinností členem statutárního orgánu. Tato právní úprava má zajistit vyšší plnění do majetkové podstaty, jejím hlavním smyslem není zajištění, aby věřitelé byli douspokojeni do výše 100 % svých přihlášených pohledávek, proto mám za to, že jakmile bude alespoň částečně postaveno na jisto, jaký má dlužník majetek a jakou má hodnotu, lze stanovit žalovanou částku a přistoupit k podání žaloby. Insolvenční soud má právo moderovat výši plnění, které uloží členu statutárního orgánu k plnění na účet majetkové podstaty.

Z dikce zákonného ustanovení lze předpokládat, že v žalobním petitu bude uvedena konkrétní částka, kterou má člen statutárního orgánu zaplatit, jelikož vydání majetku či jiného prospěchu je zajištěno odpůrcími žalobami dle insolvenčního zákona. Dále dle důvodové zprávy mělo dojít ke zjednodušení řízení, z tohoto důvodu je tak společné ustanovení prvního odstavce jak pro řízení o vydání prospěchu, tak i pro žalobu na doplnění pasiv, dokáží si tak představit vedení jednoho incidenčního sporu, ve kterém bude insolvenčním soudem uloženo jedním výrokem vydání prospěchu do majetkové podstaty a dalším výrokem složení plnění taktéž do majetkové podstaty dlužníka. Mělo by tak dojít ke zjednodušení a zrychlení vedených incidenčních sporů, když s ohledem na již uvedené, jsou obecná kritéria stanovena pro obě řízení shodná.

Nad rámec uvedeného se domnívám, že naopak z důvodu zjednodušení právní úpravy budou insolvenční správci podávat žaloby na doplnění pasiv i čistě z preventivních důvodů, jejich postavení bude v daném řízení výhodnější, jelikož se důkazní břemeno přenáší na člena statutárního orgánu.

Iniciovat podání této žaloby mohou i členové věřitelského výboru. V insolvenčních řízeních, kde bude věřitelský orgán aktivní, tak lze očekávat, že tyto pokyny budou časté, zákon dále stanoví, že pro případ, že v majetkové podstatě nejsou peněžní prostředky ke krytí nákladů na podání návrhu a vedení řízení, může insolvenční správce podmínit podání návrhu nebo další pokračování v řízení tím, aby mu věřitelé poskytli na úhradu těchto nákladů přiměřenou zálohu. V případě úspěchu insolvenčního správce s podanou žalobou,

tak mohou věřitelé, kteří tuto zálohu poskytlí, žádat její náhradu jako pohledávky za majetkovou podstatou.

O jaké náklady se bude jednat? Insolvenční správce bude osvobozen od úhrady soudního poplatku dle ust. § 11 odst. 2 písm. n) zák. č. 549/1991 Sb., zákon České národní rady o soudních poplatcích. S ohledem na povinnosti a znalosti kladené na insolvenčního správce se tak lze pouze domnívat, že by v daném řízení mohl být zastoupen advokátem, a tedy jeho odměna by tak měla být hrazena z poskytnuté zálohy, ačkoliv by insolvenční správce měl být schopen sám žalobu podat a vést řízení. Mám za to, že mnoho členů věřitelského orgánu bude právě to namítat.

2.4 Další pasivně legitimované osoby

Na ustanovení § 66 ZOK navazuje ustanovení § 69 ZOK, které stanoví, že v případě že by členem statutárního orgánu obchodní korporace (dlužníka) byla právnická osoba, se toto ustanovení použije na fyzickou osobu, která tuto právnickou osobu zastupuje.

Domnívám se, že toto řešení je správné a předchází tak situaci, kdy by členem statutárního orgánu byla právnická osoba, která je prázdnou skořápkou. Na takovou situaci, kdy by členem statutárního orgánu byl tzv. „bílý kuň“, reaguje i odstavec druhý citovaného ustanovení, dle kterého se § 66 ZOK použije i na bývalé členy statutárního orgánu a na osobu v obdobném postavení člena statutárního orgánu a na každou další osobu, která se fakticky v takovém postavení nachází, přestože není členem statutárního orgánu, a to bez zřetele k tomu jaký má vztah k obchodní korporaci, může se tak jednat i o obchodního ředitele obchodní korporace či jiné vrcholné představitelky nebo členy managementu.¹¹

Tato úprava tak bude dopadat i na osoby, které fakticky ovládají obchodní korporaci, aniž by byly uvedeny v obchodním rejstříku jako členové statutárního orgánu. V praxi se tak bude jednat o osoby, které skutečně ovládaly obchodní korporaci, nemusí se jednat vždy o osoby figurující v dané společnosti, jako jsou obchodní ředitelé či manažeři, bude tak možné podat žalobu i na osoby stojící vně, které však „fakticky“ obchodní korporaci

¹¹ TROJAN, T. Žaloba na doplnění pasiv. *pravni prostor.cz* [online]. 16. 11. 2021. Dostupné z: <https://www.pravni-prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/zaloba-na-doplneni-pasiv>

ovládaly a skrze jejichž pokyny byla obchodní korporace vedena statutárním orgánem. Dle mého názoru bude tato právní úprava dopadat i na ovládající osoby v případě koncernů. Zde je třeba však uvést, že v případě vlivných osob nebude stačit, aby ovlivnily obchodní korporaci pouze v jediném případě, ale „*bude se jednat o osoby, které svůj vliv na chování obchodní korporace vyvíjejí po delší dobu a obchodní korporaci v důsledku toho fakticky řídí, tj. nestačí pouze možnost uplatňovat rozhodující vliv.*“¹²

Pro věřitele se tak zvyšuje šance na získání alespoň nějakého uspokojení v insolvenčním řízení, pokud se zjistí, že společnost vede osoba, která je pouze „nastrčená“, a veškerý majetek již byl ze společnosti vyveden osobou, která obchodní korporaci fakticky ovládala. Tuto právní úpravu vnímám jako krok správným směrem, jelikož její vymezení je skutečně široké a mělo by tak dopadat na široký okruh osob a mělo by tak lépe chránit zájmy věřitelů obchodní korporace.

2.5 Řízení o žalobě

Skutečnost, že nově budou tato řízení incidenčním sporem, zjednodušuje otázku věcné a místní příslušnosti soudu pro vedení řízení. Dle ust. 7a IZ bude věcně příslušným krajský soud a dle ust. § 7b IZ místně příslušným ten, který vede insolvenční řízení upadnuvší obchodní korporace.

Dále odpadají otázky ohledně stanovení výše soudního poplatku, zda bude insolvenční správce osvobozen či ne a také předpoklad výše nákladů a jeho výpočet. Jelikož se jedná o řízení, které se dotýká majetkové podstaty, bude insolvenční správce dle ust. § 11 odst. 2 písm. n) zák. č. 549/1991 Sb., zákon České národní rady o soudních poplatcích, osvobozen od úhrady soudního poplatku. Nikdo jiný žalobu podat nemůže.

V případě, že bude soud rozhodovat o náhradě nákladů řízení a úspěšné straně zastoupené advokátem bude přiznávat náhradu nákladů řízení, bude tarifní hodnotou pro výpočet částka ve výši 50 000 Kč dle ust. § 9 odst. 4 písm. c) zák. č. vyhlášky č. 177/1996 Sb., advokátní tarif, tedy odměna za jeden úkon právní pomoci, není tedy rozhodná výše žalované částky či vydávaného prospěchu. Dle mého názoru přistoupil zákonodárce k přínosnému řešení

¹² LASÁK, J. DĚDIČ, J. POKORNÁ, J. ČÁP, Z. a kol. *Zákon o obchodních korporacích, Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 2628 s. ISBN 978-80-7598-881-2.

dané situace, když rozhodl, že předmětné řízení bude incidenčním sporem, odpadá tak nejistota, které soudy budou věcně a místně příslušné k jejímu projednání.

Jelikož jsme si již vymezili, který soud bude ve věci rozhodovat, lze tak přistoupit k samotnému řízení. Insolvenční soud bude vždy v prvé řadě zkoumat, ať se bude jednat o vydání prospěchu či plnění do majetkové podstaty, zda přispěl člen statutárního orgánu porušením svých povinností k úpadku obchodní korporace. Touto právní úpravou zákonodárce uložil všem členům statutárních orgánů vyšší míru odpovědnosti za plnění jejich povinností.

Dalším specifikem je obrácení důkazního břemene na člena statutárního orgánu, který má povinnost tvrdit a prokázat, že jednal s péčí řádného hospodáře a že učinil vše v zájmu obchodní korporace. Člen statutárního orgánu nenese odpovědnost za výsledek, proto pokud prokáže, že jednal v obhajitelném zájmu obchodní korporace, jednal informovaně a s péčí řádného hospodáře a že i přes tyto skutečnosti nedopadl obchod či jiné jednání v rámci obchodního vedení společnosti, a naopak vznikla společnosti ztráta, člen statutárního orgánu nemusí hradit vzniklou škodu.

2.6 Zamyšlení nad praktickou aplikací

Institut žaloby na doplnění pasiv je dle mého názoru krok správným směrem, kterým se zákonodárce vydal. Celkové zjednodušení řízení i jeho označení jako incidenčního sporu zjednodušuje výkladové otázky a zejména s ohledem na přenesení důkazního břemene na člena statutárního orgánu se zvyšuje její uplatnitelnost a posiluje postavení insolvenčního správce. V insolvenčním řízení se nezřídka stává, že dlužníci neposkytují potřebnou součinnost vůči insolvenčnímu správci, účetnictví ideálně ani nemají a důležité informace snad již ze zásady mnohdy nesdělují. Insolvenční správce je pak v postavení detektiva, když se snaží pomocí lustrací a součinností zjistit, co se v dané obchodní korporaci vůbec dělo, kde je její majetek a co mohlo mít za následek její úpadek. Situace tak pro insolvenčního správce není jednoduchá.

Domnívám se však, že situace není tak přehledná, a tak ideální, jak je popisováno v důvodové zprávě, pořád se jedná o nový institut, který jsme převzali z francouzského práva, a domnívám se, že všechny nejasnosti při jeho využití vyjdou najevo až v případných řízeních.

Jako velké negativum, které spatřuji v nové právní úpravě je neurčitý právní pojem užitý v prvním odstavci, a to pojem „*přispěl-li*“. Domnívám se, že bude hlavně na vyšších soudech, aby vyložily praktickou aplikovatelnost a míru intenzity zavinění porušení povinnosti a s tím související moderaci výše složené částky členem statutárního orgánu do majetkové podstaty.

Dalším problémem může být moderační právo soudu, když bude soud rozhodovat o částce, kterou má člen statutárního orgánu složit na účet majetkové podstaty, pro insolvenčního správce a věřitele je tato skutečnost naprosto zásadní otázkou. Soud při svém rozhodování bude přihlížet, jakou měrou přispělo porušení povinnosti k nedostatečné výši majetkové podstaty. Není tak zřejmé, zda soudy budou dovozovat, že je dostačující, že člen statutárního orgánu porušil své povinnosti (avšak tímto porušením nezpůsobil škodu, může se jednat o méně závažné porušení, jako například nezaložení účetní závěrky do sbírky listin apod.), ale i tak bude plnit do majetkové podstaty, nebo bude nutné, aby svým porušením povinností škodu skutečně způsobil. A pokud se bude jednat o tento druhý případ, tak zda bude hradit plnění minimálně ve výši způsobené škody (pokud bude vůbec možné takovou škodu konkrétně vyčíslit) či vyšší s ohledem na to, že žaloba na doplnění pasiv je sankčním instrumentem. Dle mého názoru by bylo nejvhodnější následovat konstrukci zákonné úpravy a v případě, že došlo k porušení povinností, měl by člen statutárního orgánu složit do majetkové podstaty částku ve výši rozdílu mezi výší majetku obchodní korporace a jejími dluhy, kterou může soud moderovat právě s ohledem na zavinění člena statutárního orgánu k výši majetkové podstaty.

Dále je dle mého názoru třeba brát na zřetel skutečnost, že majetek obchodní korporace měl při pořízení nějakou hodnotu a tu v průběhu insolvenčního řízení ztratil, například proto, že se jedná o technologii, která zastarala či z důvodu, že tato technologie již není tolik využívána (typicky se jedná o situace, kdy je nějaký boom určitého způsobu podnikání a tento časem opadne) a chybí tak logicky osoby, které by měly zájem tyto technologie odkoupit. Domnívám se, že v takovém případě, toto nelze dávat za vinu členu statutárního orgánu a takový majetek by se měl znalecky ocenit dle jeho hodnoty a při posuzování výše plnění do majetkové podstaty by mělo být počítáno s cenou dle znaleckého posudku a nikoliv s cenou, za kterou

byla věc zpeněžena. Tento přístup je mi jeví jako logický, zejména v případech, kdy tuto věc nelze zpeněžit, jelikož se i přes veškerou snahu insolvenčního správce nenašel žádný zájemce, který by o takovou věc projevil zájem. A tyto situace v insolvenčních řízeních nejsou výjimečné, jak by se mohlo zdát. Taková situace může nastat i v případě pohledávek, když v mezidobí insolvenční správce pohledávky nevyumůže například proto, že dlužník insolvenčního dlužníka se sám dostane do úpadku nebo zanikne. Domnívám se tak, že tyto skutečnosti by soud měl brát na zřetel a podle toho moderovat částku, kterou bude člen statutárního orgánu hradit do majetkové podstaty. Zda soudy takto budou postupovat či nikoliv, lze jen odhadovat. Dokud nebude judikatura alespoň vrchních soudů, lze říci, že postup soudů a praktické využití tohoto nového institutu je vskutku nejisté.

Dalším problémem může být situace, kdy máme členů statutárního orgánu více, kteří vykořisťovali svou činnost v různých obdobích, každý nějakým způsobem porušili své povinnosti a každý jiným způsobem s rozdílnou intenzitou a výší škody, a navíc by zde byla i osoba v obdobném postavení, která obchodní korporaci fakticky ovládala v dalším období. Osobně si myslím, že by bylo vhodné vést 1 řízení se všemi členy i nečlenem statutárního orgánu a každému uložit uhradit část rozdílu mezi souhrnem majetku a dluhů obchodní korporace s ohledem na zavinění každého z těchto jednotlivců. Domnívám se, že kdyby měli být solidárně zavázáni, tak by to nebylo spravedlivé, když každý řídil společnost v jiném období, nicméně dle mého názoru lze solidárně zavázat členy statutárního orgánu, kteří funkci vykonávali v rozhodném období společně.

3 Závěr

Od nové právní úpravy dle důvodové zprávy lze očekávat, že insolvenční správci začnou ve větší míře využívat tohoto institutu na rozdíl o původního ručení v ust. § 68 ZOK, které se prakticky moc nevyužívalo zejména kvůli jeho nešťastné formulaci.¹³ Nemohu jinak než s důvodovou zprávou souhlasit, nová právní úprava posiluje postavení insolvenčního správce

¹³ Důvodová zpráva k zákonu č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony.

a zjednodušuje samotné řízení. Konečně je i postaveno na jisto, že řízení bude incidenčním sporem. Dle mého názoru je taktéž důležité široké vymezení pasivně legitimovaných osob, na které bude tato právní úprava dopadat, konečně tak lze postihovat i osoby, které fakticky ovládaly obchodní korporaci, avšak oficiálně v ní jako členové orgánů nevystupovaly.

I přes výše uvedené, však v současné době nelze říct, zda tato nová právní úprava bude tak přínosná, jak uvádí důvodová zpráva, a zda v praxi nebudou vznikat problémy, které v současné době nedokážeme předvídat. Pravděpodobně takové problémy vznikají budou, ale osobně se domnívám, že nová právní úprava je vhodněji zvolena než původní úprava ust. § 68 ZOK, a očekávám, že přinese zjednodušení při podávání žalob na členy statutárních orgánů, aby nesly větší finanční odpovědnost za porušení svých povinností.

Nová právní úprava jednoznačně zjednodušuje celé řízení, když lze jedinou žalobou žádat jak vydání získaného prospěchu, tak i vydání finančních prostředků a doplnění majetkové podstaty insolvenčního dlužníka. Minimálně z procesního hlediska dle mého názoru je nová právní úprava přínosem. V případě insolvenčních dlužníků jejichž statutární orgán nespolupracuje s insolvenčním správcem, nepředá potřebné podklady pro jeho činnost a tvrdí, že účetnictví se „někde“ ztratilo, je dle mého názoru žaloba na doplnění pasiv jediným reálným instrumentem, který insolvenční správce může využít, aby získal nějaké plnění zpět do majetkové podstaty pro věřitele.

References

- Důvodová zpráva k zákonu č. 33/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ve znění zákona č. 458/2016 Sb., a další související zákony.
- HURYCHOVÁ, K., BORSÍK, D. *Corporate governance: kolektivní monografie*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2015, 280 s. ISBN 978-80-7478-654-9.
- LASÁK, J. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654)*. 2. vyd. C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8.

- LASÁK, J. DĚDIČ, J. POKORNÁ, J. ČÁP, Z. a kol. *Zákon o obchodních korporacích, Komentář*. 2. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 2628 s. ISBN 978-80-7598-881-2.
- ŠTENGLOVÁ, I. a kol. *Zákon o obchodních korporacích*. 2. vyd. C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-540-4.
- ŠTENGLOVÁ, I. a kol. *Zákon o obchodních korporacích*. 3. vyd. C. H. Beck, 2020. ISBN 978-80-7400-799-6.
- TROJAN, T. Žaloba na doplnění pasiv. *pravni prostor.cz* [online]. 16. 11. 2021. Dostupné z: <https://www.pravni prostor.cz/clanky/obcanske-pravo/zaloba-na-doplneni-pasiv>

NEPRESKÚMAVANIE POCTIVÉHO ZÁMERU DLŽNÍKA PRI PODANÍ NÁVRHU NA ODDLŽOVACIE KONANIE V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Dominika Pintérová

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Podmienka poctivého zámeru dlžníka prešla v rámci SR zákonom č. 377/2016 Z. z. viacerými výraznými zmenami. Nová právna úprava oddĺženia síce obsahuje pozitívnu i negatívnu legálnu definíciu poctivého zámeru dlžníka vymedzenú demonštratívne, súd však v oddĺžovacom konaní, či už formou oddĺžovacieho konkurzu alebo splátkového kalendára poctivý zámer dlžníka na začiatku daných konaní neskúma (§ 166g ods. 5 ZKR). Naším cieľom bude rozobrať problematiku a účel poctivého zámeru dlžníka v oddĺžovacom konaní v tom smere, či by sa nemala opätovne zaviesť preventívna kontrola skúmania poctivého zámeru dlžníka súdom v SR.

Keywords in original language

Oddĺženie; oddĺžovacie konanie; oddĺžovací konkurz; poctivý zámer dlžníka.

Abstract

The condition of the debtor's honest intention was passed in the Slovak Republic by Act No. 377/2016 Coll. several significant changes. Although the new legislation on debt relief contains a demonstratively defined positive and negative legal definition of the honest intention of the debtor, the court does not examine the honest intention of the debtor at the beginning of the proceedings in debt relief proceedings, whether in the form of a debt relief bankruptcy or a repayment schedule (§ 166g, paragraph 5 ZKR). Our goal will be to analyze the issue and the purpose of the debtor's honest intention in the debt relief proceedings, in the direction of whether preventive

control of the examination of the debtor's honest intention by the court in the Slovak Republic should not be re-introduced.

Keywords

Debt Relief; Debt Relief Proceedings; Debt Relief Bankruptcy; Honest Intention of the Debtor.

1 Úvod alebo krátky exkurz históriou oddlženia a skúmania poctivého zámeru dlžníka v SR

V právnom poriadku Slovenskej republiky bol inštitút oddlženia fyzickej osoby zavedený od 1. 1. 2006 zákonom č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii (ďalej „ZKR“). ZKR neupravoval legálnu definíciu oddlženia, ale s ohľadom na jeho základný účel zbaviť dlžníka dlhovo možno konštatovať, že oddlženie predstavovalo „*spôsob zániku právneho nároku ako prirodzenej zložky záväzkov na základe právnej skutočnosti, ktorou je rozhodnutie súdu o oddlžení s konštitutívnymi účinkami po splnení stanovených podmienok, ktorými je ukončené predchádzajúce konkurzné konanie a čiastočné uspokojenie pohľadávok veriteľov v miere stanovenej rozhodnutím súdu.*“¹

Počet osôb, ktoré podali návrh na oddlženie za obdobie účinnosti právnej úpravy do roka 2016 nedosiahol pôvodne očakávané úrovne, ktoré by svojím počtom korešpondovali s využitím inštitútu oddlženia v okolitých krajinách. V nadväznosti na uvedené vtedajšia podpredsedníčka vlády a ministerka spravodlivosti Lucia Žitňanská vo svojom vyjadrení konštatovala nasledovné: „*Osobný bankrot tak, ako je dnes nastavený v našej právnej úprave, nie je šitý na mieru tým, ktorí ho naozaj potrebujú, to znamená tým, ktorí sa ocitajú v dlhovej pasci. Neplní tak funkciu, ktorú by plniť mal.*“² Z dostupných dokumentov vytvorených v rámci legislatívneho procesu LP/2016/691 vyplýva názor zákonodarcu, že najvýznamnejšou príčinou tohto stavu bolo zvolenie koncepcie inštitútu oddlženia fyzickej osoby v právnom poriadku Slovenskej republiky ako hybridného oddlženia s kombináciou prvkov likvidácie majetkovej podstaty dlžníka a splátkového kalendára.

¹ MACEK, J., MALIAR, M. Oddlženie ako inštitút konkurzného práva. *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 11, s. 1172.

² [Http://www.ulpianus.sk/novinky/ministerstvo-spravodlivosti-jednoduchsi-a-dostupnejši-osobny-bankrot/](http://www.ulpianus.sk/novinky/ministerstvo-spravodlivosti-jednoduchsi-a-dostupnejši-osobny-bankrot/)

Za účelom zavedenia účinného inštitútu osobného bankrotu (mechanizmu oddĺženia fyzických osôb) tak, aby sa zvýšila jeho reálna uplatniteľnosť s cieľom eliminovať dlhovú pascu nízkopriímových skupín a s prihliadnutím na potrebu ochrany ich základných životných potrieb, najmä bývania, v ktorom model „*Fresh Start*“ alebo „*oddĺženie konkurzom*“ predstavuje typovú alternatívu pre dlžníkov, ktorí majú málo majetku a nízke príjmy, pričom hodnota ich záväzkov spravidla významne presahuje hodnotu ich majetku a model „*No Fresh Start*“ alebo „*oddĺženie splátkovým kalendárom*“ predstavuje alternatívu najmä pre dlžníkov, ktorí majú ešte dostatok majetku, určité príjmy, pričom svoje záväzky nie sú schopní plniť včas alebo riadne, bol prijatý zákon č. 377/2016 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii, ktorý tak priniesol s účinnosťou k 1. 3. 2017 výrazné zmeny týkajúce sa právnej úpravy Oddĺženia fyzických osôb (tzv. osobný bankrot). Ako vyplýva z vyjadrenia vtedajšej podpredsedníčky vlády a ministerky spravodlivosti Lucii Žitňanskej: „*Účelom zmien v konkurznom zákone je dať druhú šancu tým, ktorí sa či už z vlastnej viny, alebo aj nie, ocitli v dlhovej pasce a sami sa z nej nevedia dostať. Podat' v tejto situácii pomocnú ruku a pomôcť ju riešiť považujem za významný krok k zlepšovaniu prístupu k spravodlivosti.*“³

Okrem samotného procesu oddĺženia aj podmienka poctivého zámeru dlžníka prešla v rámci SR zákonom č. 377/2016 Z. z. viacerými výraznými zmenami. V predošlej právnej úprave oddĺženia účinnej do 28. 2. 2017 bola podmienka poctivého zámeru dlžníka konštruovaná ako všeobecná požiadavka na poctivosť zámeru dlžníka a relatívne neurčitá norma bez bližších kritérií upravených v texte zákona, ponechaná posúdeniu rozhodovacej praxi konkurzných súdov. Naproti tomu nová právna úprava oddĺženia obsahuje pozitívnu i negatívnu legálnu definíciu poctivého zámeru dlžníka vymedzenú demonštratívne. Najvýraznejšou zmenou v rámci úpravy poctivého zámeru dlžníka oproti predošlej právnej úprave oddĺženia účinnej do 28. 2. 2017 okrem existencie pozitívnej i negatívnej legálnej definície poctivého zámeru dlžníka vymedzenej aj demonštratívnym výpočtom jednotlivých prípadov je skutočnosť, že súd v oddĺžovacom konaní, či už formou oddĺžovacieho konkurzu alebo splátkového kalendára poctivý zámer dlžníka neskúma

³ [Http://www.najpravo.sk/clanky/osobny-bankrot-dlznik-bude-musiet-byt-sprevadzany-advokatom-alebocpp.html](http://www.najpravo.sk/clanky/osobny-bankrot-dlznik-bude-musiet-byt-sprevadzany-advokatom-alebocpp.html)

(§ 166g ods. 5 ZKR). Súd má povinnosť skúmať poctivý zámer dlžníka iba v konaní o návrhu na zrušenie oddĺženia pre nepoctivý zámer. Samotným zmyslom preukázania poctivého zámeru dlžníka má byť posilnenie ochrany veriteľov vyradením z prístupu k oddĺženiu dlžníkov, ktorí podávajú návrh na oddĺžovacie konanie s explicitným záujmom poškodiť veriteľov. Otázkou tak ostáva, či by sa nemala zaviesť preventívna kontrola skúmania poctivého zámeru dlžníka súdom v SR na základe relevantných skutočností známych pred začatím oddĺžovacieho konania?

2 Podstata poctivého zámeru dlžníka v právnych úpravách vybraných štátov

Túto významnú podmienku „*dobrej viery*“, alebo „*poctivého zámeru*“ dlžníka má do určitej miery zapracovanú v rámci mechanizmu oddĺženia prakticky každý štát. **Zmyslom tejto podmienky je vyradiť z prístupu k oddĺženiu tých dlžníkov, za ktorých žiadosťou na oddĺženie stoja nemorálne úmysly či iné dôvody s explicitným záujmom poškodiť veriteľov.** Dlžníci sú tak povinní preukázať dôkazmi, že svojim veriteľom nespôsobili žiadnu úmyselnú škodu (Belgicko), že ich zámer je poctivý (Česká republika), že vynaložili snahu pokúsiť sa svoje záväzky splniť (Dánsko).⁴ V Holandsku musí dlžník žiadajúci o oddĺženie preukázať, že jeho dlhy nevznikli v posledných piatich rokoch na základe podvodu, zločinu či nezodpovedného správania.⁵ Prijateľnosť návrhu na povolenie oddĺženia sa môže odvíjať od „maličkosť“, ktoré sa môžu na prvý pohľad javiť ako nepodstatné, ale v skutočnosti majú zásadný dopad. Napríklad v Dánsku sa uplatňoval až do roku 2005 tzv. test dobrej viery postavený na vyvrátenej domnienke, že dlžník nejednal v dobrej viere, pričom dlžník musel preukázať opak. To predstavovalo pre dlžníka podstatne náročnejšiu pozíciu ako v súčasných právnych

⁴ Study on means to protect consumers in financial difficulty: Personal bankruptcy, datio in solutum of mortgages, and restrictions on debt collection abusive practices. *LONDON ECONOMICS* [online]. 2013, s. 22, 33. Dostupné z: <https://londoneconomics.co.uk/blog/publication/study-on-means-to-protect-consumers-in-financial-difficulty-personal-bankruptcy-datio-in-solutum-of-mortgages-and-restrictions-on-debt-collection-abusive-practices/>

⁵ O'NEILL, B. A Minimum Standard to Debt Discharge in Europe. In: *Insolvency Intelligence*. 2013, roč. 26, č. 7, s. 97–104.

úpravách vo väčšine štátov, na základe ktorých sa dobrá viera alebo poctivý zámer dlžníka predpokladajú, ak skutočnosti a podklady nenaznačujú opak.⁶

3 Proces oddlženia v SR v právnej úprave účinnej do 28. 2. 2017 a úloha poctivého zámeru dlžníka

3.1 Základné podmienky na povolenie oddlženia

V právnej úprave oddlženia účinnej do 28. 2. 2017 boli základné podmienky na povolenie oddlženia najmä predmetom rozhodovania súdnych autorít v SR. Problematiku základných podmienok na povolenie oddlženia judikoval aj Ústavný súd SR, ktorý vo svojom rozhodnutí I. ÚS 296/2010 konštatoval: „Právnymi predpokladmi pre konanie o oddlžení sú návrh na vyhlásenie konkurzu podaný dlžníkom fyzickou osobou, návrh na oddlženie, súčasnosť úpadcu, skončenie konkurzu po splnení konečného rozvrhu výtazky a poctivý zámer dlžníka uspokojiť pohľadávky veriteľov. V prípade záujmu o oddlženie dlžník musí mať majetok v určitom rozsahu, v ktorom vstúpi do konkurzného konania.“⁷ Následne Ústavný súd nálezom III. ÚS 570/2016 v súvislosti so samotným účelom oddlženia vyslovil: „Pri rozhodovaní o oddlžení je hlavnou úlohou konajúceho súdu spravodlivo vyvažovať primárny účel oddlženia (záujem na strane dlžníka – fyzickej osoby) a záujmy stále neuspokojených veriteľov. Ak sa tejto svojej povinnosti konajúci súd nezhostí rešpektujúc požiadavku spravodlivosti vo vzťahoch dlžníka a veriteľov, potom buď poškodí dlžníka tým, že mu oddlženie nepovolí, prípadne mu na účel skúšobného obdobia uloží neprimerané záťaž, alebo poškodí veriteľov tým, že vytvorí predpoklady na nevymáhateľnosť ich riadne prihlásených a zistených pohľadávok, a to bez relevantných dôvodov.“⁸

Pre povolenie oddlženia bolo ZKR a judikatúrou postupne stanovených 5 základných podmienok, ktoré museli byť splnené, inak sa oddlženie nepovolilo, a to konkrétne:

1. Vyhlásený konkurz,

⁶ Study on means to protect consumers in financial difficulty: Personal bankruptcy, datio in solutum of mortgages, and restrictions on debt collection abusive practices. *LONDON ECONOMICS* [online]. 2013, s. 32, 33. Dostupné z: <https://londoneconomics.co.uk/blog/publication/study-on-means-to-protect-consumers-in-financial-difficulty-personal-bankruptcy-datio-in-solutum-of-mortgages-and-restrictions-on-debt-collection-abusive-practices/>

⁷ Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 7. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 296/2010.

⁸ Nález Ústavného súdu SR zo dňa 10. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 570/2016.

2. Zrušenie konkurzu na dlžníka po splnení konečného rozvrhu výťazku,
3. Podanie návrhu na oddlženie dlžníka,
4. **Poctivý zámer dlžníka na uspokojení veriteľov a dostatočný príjem pre povolenie oddlženia,**
5. Riadne plnenie povinností dlžníkom počas konkurzu.

Ad. 1: Konanie o oddlžení bolo dvojestupňovým konaním, a preto bolo prípustné až po skončení vyhláseného konkurzu. Právnym následkom ukončenia konkurzu nebola nevyhmáateľnosť neuspokojených pohľadávok veriteľov a veritelia v prípade nepodania návrhu na oddlženie dlžníkom mohli svoje pohľadávky voči dlžníkovi aj naďalej vymáhať.⁹ Svoje pohľadávky mohli veritelia po ukončení konkurzu v prípade nepodania návrhu na oddlženie dlžníkom vymáhať aj prostredníctvom súdneho exekútora podaním návrhu na výkon rozhodnutia/exekúcie pre zistenú neuspokojenú pohľadávku, pričom ako exekučný titul slúžil zoznam pohľadávok tvoriaci súčasť zápisnice z prieskumného pojednávania uloženého na súde.¹⁰

Ad. 2: Druhá podmienka na začatie konania o oddlžení bola explicitne ustanovená v § 166 ods. 2 ZKR, podľa ktorého sa nepripúšťalo oddlženie, ak bol konkurz zrušený v zmysle § 102 ods. 1 ZKR z dôvodu, že majetok dlžníka nepostačoval ani na úhradu pohľadávok proti podstate. V nadväznosti na uvedené mal dlžník právo domáhať sa zbavenia svojich dlhov prostredníctvom inštitútu oddlženia iba, ak došlo v rámci konkurzu k splneniu konečného rozvrhu výťazku a tým aspoň čiastočnému uspokojeniu pohľadávok veriteľov. Na dosiahnutie konečného rozvrhu výťazku v rámci konkurzu dlžníka a čiastočnému uspokojeniu veriteľov musela reálna hodnota existujúceho majetku dlžníka presahovať celkovú výšku pohľadávok proti podstate, aby presahujúci zostatok tejto hodnoty mohol byť rozvrhnutý na uspokojenie medzi veriteľov prihlásených pohľadávok.

Ad. 3: Konanie o oddlžení nebolo konaním, ktoré súd mohol začať *ex officio* z vlastného podnetu, ale bolo v zmysle § 167 ods. 1 ZKR konaním návrhovým s predpokladom podania návrhu na oddlženie aktívne legitimovanou

⁹ ZÁMOŽÍK, J. a kol. *Civilné právo procesné vykonávanie konanie; konkurz a reštrukturalizácia; rozhodovské konanie; správne súdnictvo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 269.

¹⁰ KUBINEC, M. Nad novým zákonom o konkurze a reštrukturalizácii. *Justičná revue*. 2006, roč. 58, č. 11, s. 1706–1707.

osobou. Aktivně legitimovanou osobou na podání návrhu na oddělení bol iba dlžník. Pokiaľ ide o časové vymedzenie možnosti podania návrhu na oddělení dlžníkom¹¹ bolo možné ho najskôr podať spoločne s návrhom na vyhlásenie konkurzu alebo hocikedy počas trvania konkurzu avšak najneskôr do zrušenia konkurzu.

Ad. 4: Podmienka poctivého zámeru dlžníka vynaložiť primerané úsilie na uspokojenie svojich veriteľov bola obsiahnutá v § 167 ods. 1 ZKR, pričom zákonodarca v tomto prípade zvolil stručnú konštrukciu všeobecnej požiadavky na poctivosť zámeru dlžníka charakterizovanú ako relatívne neurčitú normu, kedy zákonodarca žiadne bližšie kritériá do textu zákona nezakomponoval a ponechal na rozhodovacej praxi konkurzných súdov, aby v konkrétnych prípadoch posúdili, či má dlžník poctivý zámer, a tak sa vlastne kritériá posudzovania poctivosti zámeru postupne definovali judikatúrou. K poctivému zámeru dlžníka na uspokojení veriteľov a dostatočnému príjmu pre povolenie oddělenia Ústavný súd SR vo svojom rozhodnutí I. ÚS 296/2010 vyjadril nasledovný právny názor: „*Konkurzný súd vzal do úvahy aj jednu z obligatórnych náležitostí návrhu na oddělení a to poctivý zámer dlžníka vynaložiť primerané úsilie na uspokojenie svojich veriteľov. Základnou povinnosťou dlžníka je získanie zamestnania alebo povinnosť podnikat' tak, aby získal príjem adekvátny jeho možnostiam. Napriek preukázaniu poctivého zámeru dlžníka o primerané úsilie na uspokojenie svojich zväzčkov voči veriteľom, vychádzajúc z jeho zárobkových možností v súčasnosti aj s perspektívou do budúcnosti, ako aj z hodnoty jeho*

¹¹ Návrh na oddělení dlžníka musel obsahovať všeobecné náležitosti podania definované v § 127 CSP. To znamená, že v návrhu na oddělení musel byť identifikovaný konkurzný súd, ktorému bol návrh určený označený názvom súdu a adresou sídla súdu, ďalej musel byť identifikovaný dlžník nepodnikateľ identifikačnými údajmi prostredníctvom mena a priezviska, dátumom narodenia, prípadne rodným číslom a adresou trvalého pobytu a dlžník podnikateľ predovšetkým IČO a miestom podnikania. Z návrhu na oddělení muselo byť ďalej zjavné, ktorej veci sa týka a čo sa ním sleduje teda, že sa dlžník domáha povolenia oddělenia, musel byť uvedený dátum a miesto vyhotovenia návrhu na oddělení a v neposlednom rade musel byť tento návrh dlžníkom podpísaný. Pokiaľ ide o materiálne vyhotovenie, návrh na oddělení mal byť podaný na príslušný konkurzný súd v 2 rovnopisoch, nakoľko jeden rovnopis návrhu si ponechal súd a druhý rovnopis sa doručil správcovi. Špecifickou náležitosťou návrhu na oddělení bolo odôvodnenie predmetného návrhu dlžníkom prostredníctvom poctivého zámeru vynaložiť primerané úsilie na uspokojenie svojich veriteľov. Odôvodnenie návrhu na povolenie oddělenia často obsahovalo vysvetlenie dôvodov, prečo sa dlžník dostal do úpadku, aké opatrenia a kroky prijal na zabránenie úpadku ako aj aké opatrenia plánoval vykonať v prípade povolenia oddělenia, aby boli veritelia uspokojení v čom najväčšom rozsahu.

záväzkov, neboli v tomto prípade splnené podmienky na povolenie oddlženia. Aby bol žiadateľ o priznanie oddlženia úspešný, musí okrem poctivého zámeru dostatočne preukázať, že zo svojho súčasného aj budúceho príjmu bude môcť naplniť samotnú podstatu inštitútu oddlženia, a to po dobu najmenej troch rokov poskytnúť správcovi peňažné prostriedky na uspokojenie záväzkov, ktoré neboli uspokojené v rámci konkurzného konania, v primeranom rozsahu. Súčasný príjem navrhovateľa z jeho zamestnania, vrátane predpokladaného príjmu z dohôd o vykonaní práce a pracovnej činnosti po odpočítaní výživného na maloleté deti vo výške 100 €, ako aj ďalších nevyhnutných životných výdavkov súvisiacich s jeho zdravotným stavom a nákladov na živobytie a vedenie domácnosti, nie je dostatočný pre povolenie oddlženia.¹² Následne Ústavný súd SR vo svojom rozhodnutí III. ÚS 570/2016 vyslovil: „Ústavný súd je presvedčený, že posúdenie podmienky poctivého zámeru dlžníka vynaložiť primerané úsilie na uspokojenie svojich veriteľov nemôže byť posudzované len z hľadiska formálneho plnenia povinností dlžníka počas konkurzného konania v intenciách binárnej logiky (splnil – nespľnil). Súd konajúci o oddlžení musí zohľadniť všetky aspekty konkrétneho prípadu. Môže ísť o časovú súvislosť, správanie dlžníka pred začatím konkurzného konania. Môže ísť aj o to, kto podal návrh na začatie konkurzného konania, nepochybne aj o to, aký právny pôvod majú pohľadávky, ktoré viedli dlžníka do stavu úpadku. Niet pochyb, že posúdenie materiálnej podmienky poctivého zámeru dlžníka vynaložiť primerané úsilie na uspokojenie svojich veriteľov sa nemôže odvíjať len od toho, či v priebehu konkurzného konania dlžník včas plnil svoje povinnosti, či formálne reagoval na požiadavky konkurzného súdu alebo správcu a pod.“¹³ Ďalší zaujímavý právny názor bol vyslovený uznesením Okresného súdu Žilina, v ktorom predmetný súd stotožnil poctivý zámer dlžníka a dostatočný príjem s dôležitosťou osobnej aktivity a súčinnosti dlžníka: „Súd konštatuje, že pre povolenie oddlženia je nevyhnutná tak osobná aktivita dlžníka, ktorú súd stotožňuje s poctivým úmyslom uspokojiť svojich veriteľov, ako aj dostatočný príjem, aby bolo možné čiastočne veriteľov neuspokojených v konkurze uspokojiť. Vzhľadom na skutočnosť, že dlžník je nečinný má súd za to, že u neho nie je splnená podmienka poctivého úmyslu na uspokojení veriteľov a súčasne súd nemá preukázaný dostatočný príjem pre účely rozhodnutia o povolení oddlženia, a preto súd rozhodol tak, že návrh na oddlženie zamietol.“¹⁴

¹² Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 7. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 296/2010.

¹³ Nález Ústavného súdu SR zo dňa 10. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 570/2016.

¹⁴ Uznesenie Okresného súdu Žilina zo dňa 1. 2. 2016, sp. zn. 4NcKR/8/2011-63.

Ad. 5: Posledná podmienka riadne plnenie povinností dlžníka v konkurze spočívala predovšetkým v poskytovaní súčinnosti úpadcu v súlade s § 74 ZKR, v zmysle ktorého bol úpadca predovšetkým povinný správcovi poskytnúť ním požadované vysvetlenia v lehote a forme určenej správcom, prípadne sa dostať do správцovej kancelárie. Dôkazmi na preukázanie riadneho plnenia povinností dlžníkom v konkurze slúžili predovšetkým písomné vyjadrenie správcu konkurznej podstaty, prípadne písomná alebo iná komunikácia medzi správcom a dlžníkom.¹⁵

3.2 Rozhodovanie o povolení oddlženia a vydanie uznesenia o povolení oddlženia

Ak neboli splnené vyššie špecifikované základné podmienky súd návrh na povolenie oddlženia zamietol uznesením, proti ktorému bolo prípustné odvolanie, pričom aktívnu vecnú legitímáciu na podanie odvolania mal iba dlžník. Lehota na podanie odvolania bola 15 dní a začala plynúť od doručenia uznesenia, ktoré sa považovalo za doručené dlžníkovi zverejnením v Obchodnom vestníku (ďalej „OV“) bez ohľadu na to, či sa doručovalo dlžníkovi aj iným spôsobom. Z časového hľadiska súd rozhodoval o povolení oddlženia bezodkladne po zrušení konkurzu po splnení konečného rozvrhu výťažku. Lehota na rozhodnutie o povolení oddlženia nebola formulovaná určito ako pri iných úkonoch súdu prípadne správcu, ale neurčitým legálnym pojmom *bezodkladne*.¹⁶

Aj keď to ZKR výslovne neupravil ako zákonnú povinnosť v mnohých prípadoch sa v záujme zachovania práva dlžníka aj veriteľov na spravodlivý proces o návrhu dlžníka na povolenie oddlženia rozhodovalo na verejnom pojednávaní, ktorému predchádzalo predvolanie na pojednávanie zverejnené OV s uvedením spisovej značky konania a s termínom nariadeného pojednávania, aby sa i veritelia mali možnosť oboznámiť s prebiehajúcim konaním o návrhu dlžníka na povolenie oddlženia. Tým sa poskytla

¹⁵ § 74 ods. 1 Zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹⁶ Neurčitá formulácia lehoty na rozhodnutie o povolení oddlženia bola takto koncipovaná zámerné, nakoľko mala zohľadňovať špecifiká konkrétneho prípadu. Nebolo však žiaduce, aby medzi zrušením konkurzu a povolením oddlženia vznikol veľký časový odstup, nakoľko veritelia mohli po zrušení konkurzu teoreticky pokračovať vo vymáhaní svojich pohľadávok v exekučnom konaní.

ochrana veriteľom, ktorí sa tak v prípade záujmu mohli obrátiť na súd, či už písomne alebo osobne na nariadenom pojednávaní a vyjadriť tak svoj nesúhlas s návrhom na povolenie oddĺženia dlžníka, a súčasne **vyvracať** **respektíve popierať** dlžníkom tvrdené skutočnosti o jeho skutočnom **poctivom zámere na uspokojení veriteľov prípadne i predložiť súdu dôkazy o nepoctivom zámere dlžníka pri podaní návrhu na vyhlásenie konkurzu a následne návrhu na povolenie oddĺženia**. Predmetom dokazovania na pojednávaniach za účelom rozhodnutia o návrhu na povolenie oddĺženia bolo okrem preukázania splnenia podmienok na povolenie oddĺženia hlavne **preukázanie poctivého zámeru dlžníka** na uspokojení pohľadávok veriteľov a riadne plnenie povinností dlžníkom v konkurze v podobe spolupráce dlžníka so správcom, ako i vynaloženie snahy dlžníka uspokojiť aspoň čiastočne svojich veriteľov za účelom čoho bolo vhodné na pojednávaní vypočítať dlžníka a správcu konkurznej podstaty, prípadne si vyžiadať od správcu konkurznej podstaty písomné vyjadrenie k splneniu podmienok na povolenie oddĺženie dlžníkom.¹⁷

V praxi súdov sa pri rozhodovaní o povolení oddĺženia aplikoval takzvaný test prípadného zneužitia oddĺženia, na základe ktorého súd dospel k záveru, či v danom prípade absentujú indikátory možného zneužitia inštitútu oddĺženia zo strany dlžníka. Medzi indikátory zneužitia oddĺženia podľa názoru súdov bolo možné zaradiť najmä: a) nesplnenie si povinností dlžníka podať včas návrh na konkurz, posudzované najmä v prípade, ak konkurzné konanie bolo začaté návrhom veriteľa, b) existencia odporovateľných či neplatných právnych úkonov vykonaných dlžníkom pred začatím konkurzného konania s cieľom ukrátiť svojich veriteľov, c) ľahkovážny prístup dlžníka k zdroju svojich príjmov, napr. bezdôvodné rozviazanie pracovného pomeru samotným dlžníkom alebo jeho zamestnávateľom z dôvodu porušovania pracovnej disciplíny, d) neposkytnutie súčinnosti správcovi konkurznej podstaty a neplnenie si povinností stanovených ZKR, či dokonca spáchanie trestného činu dlžníkom v súvislosti s konkurzným konaním, e) vyhlásenie konkurzu podľa § 107a ZKR po tom, čo bol dlžníkovi uložený trest prepadnutia majetku alebo ochranné opatrenie o zhabaní majetku, f) hodnota majetku,

¹⁷ POSPÍŠIL, B. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii: komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2016, s. 842–844.

ktorým dlžník disponoval v čase vyhlásenia konkurzu bola hodnotovo blízka alebo rovná minimálnej sume potrebnej pre začatie konkurzného konania. Pokiaľ neboli vyššie špecifikované indikátory zneužitia oddlženia dlžníkom v posudzovanom prípade dokázané a zároveň mal súd zistené a preukázané všetky podmienky na povolenie oddlženia a **hlavne poctivý zámer dlžníka na uspokojení svojich veriteľov**, pričom v konaní žiaden z veriteľov **netvrdil ani nepreukázal nepoctivosť zámeru dlžníka pri podaní návrhu na povolenie oddlženia** súd rozhodol, že dlžník splnil základné podmienky na vyhoviecie návrhu na povolenie oddlženia a uznesením povolil oddlženie.¹⁸

3.3 Skúšobné obdobie

Skúšobné obdobie trvajúce 3 roky sa začínalo nadobudnutím právoplatnosti uznesenia o povolení oddlženia, a jeho podstatou bola povinnosť dlžníka na konci každého skúšobného roka poskytnúť správcovi súdom určenú sumu peňažných prostriedkov na uspokojenie pohľadávok veriteľov prihlásených do konkurzu limitovanú maximálne do 70% celkového čistého príjmu dlžníka za uplynulý skúšobný rok. Teda v prípade, ak čistý príjem dlžníka v uplynulom skúšobnom roku predstavoval menšiu sumu ako sumu určenú súdom v uznesení o povolení oddlženia dlžník mal povinnosť správcovi poskytnúť len 70% z celkového čistého príjmu dlžníka za uplynulý skúšobný rok. Obdobie skúšobného roka nebolo zhodné s kalendárnym rokom, ale začínalo a končilo vždy dňom označením zhodným s dňom nadobudnutia právoplatnosti uznesenia o povolení oddlženia.

Základnou legálne definovanou povinnosťou dlžníka počas trvania skúšobného obdobia v zmysle § 168 ods. 2 ZKR bola povinnosť dlžníka vynaložiť primerané úsilie na získanie zamestnania ako zdroja príjmu alebo začatie podnikania a súčasne informačná povinnosť dlžníka so zámerom poskytovať správcovi všetky ním požadované informácie, predovšetkým aktuálne informácie o príjme a výdavkoch dlžníka a o zmene trvalého pobytu dlžníka, zamestnania alebo miesta podnikania dlžníka. Počas skúšobného obdobia bol dlžník pod dohľadom správcu, ako i súdu, ktorý bol zároveň oprávnený požadovať počas skúšobného obdobia od správcu v súdom určenej lehote

¹⁸ Uznesenie Okresného súdu Žilina zo dňa 10. 6. 2013, sp. zn. 1NcKR/6/2011.

správy o plnení povinností dlžníka, ako i správy o priebehu skúšobného obdobia.

Účinkom skúšobného obdobia na neuspokojené pohľadávky veriteľov v konkurze bola nemožnosť začať exekučné konanie alebo konanie o výkon rozhodnutia na predmetné neuspokojené pohľadávky. V tejto súvislosti bola priamo v § 169 ods. 1 ZKR upravená ochrana veriteľov spočívajúca v neplynutí premlčacej doby v neuspokojených pohľadávkach veriteľov v konkurze počas skúšobného obdobia. Uvedená ochrana sa však nevzťahovala na plynutie prekluzívnych lehôt.¹⁹

Skúšobné obdobie sa mohlo skončiť dvoma spôsobmi, a to buď **vydaním uznesenia o zrušení skúšobného obdobia**²⁰ alebo **vydaním uznesenia o oddlžení dlžníka**.

3.4 Účinky vydania uznesenia o oddlžení dlžníka

Právnym dôsledkom zverejnenia uznesenia o oddlžení dlžníka v OV bola nevyhmáateľnosť pohľadávok voči dlžníkovi, ktoré zostali po zrušení konkurzu neuspokojené, a ktoré neboli uspokojené ani počas skúšobného obdobia. Neuspokojené pohľadávky sa tak stali voči dlžníkovi naturálnymi obligáciami, ktoré nezanikli a veriteľ mal oprávnenie žiadať od dlžníka ich splnenie, avšak nemohol ju s úspechom procesne vymôcť prostredníctvom

¹⁹ POSPÍŠIL, B. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii. komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2016, s. 846–849.

²⁰ Súd zrušil skúšobné obdobie uznesením v prípade nasledovných dôvodov, ak:

- dlžník opakovane porušil povinnosti ustanovené ZKR – V tomto prípade išlo predovšetkým o porušenie informačnej povinnosti dlžníka voči správcovi poskytovať informácie o aktuálnom príjme a výdavkoch dlžníka, o zmene trvalého pobytu dlžníka, zamestnania alebo miesta podnikania dlžníka, takisto mohlo ísť o porušenie povinnosti dlžníka vykonávať uznesením o povolení oddlżenia určené právne úkony so súhlasom správcu,
- dlžník závažne porušil povinnosti ustanovené ZKR – V tomto prípade sa za závažné porušenie povinnosti považovalo porušenie povinnosti dlžníka vynaložiť primerané úsilie na získanie zamestnania ako zdroja príjmu alebo začatie podnikania v záujme získania finančných prostriedkov na uspokojenie neuspokojených pohľadávok veriteľov prihlásených do konkurzu,
- príjem dlžníka nepostačoval ani na úhradu odmeny správcu – V takomto prípade skúšobné obdobie stratilo svoju funkciu, nakoľko pohľadávky veriteľov nemohli byť vôbec uspokojené. Zároveň bol pre rozhodnutie o zrušení skúšobného obdobia z dôvodu nedostatočného príjmu dlžníka právne irelevantný dôvod ako i zavinenie nedostatočného príjmu dlžníka.

súdu. V prípade, ak by sa podala na súd žaloba, ktorou by sa žalovalo splnenie takejto pohľadávky, bola by zamietnutá. Dlužník však mohol takúto pohľadávku vo forme naturálnej obligácie dobrovoľne splniť, pričom ak by ju splnil podľa práva, splnil by svoj existujúci dlh a nevzniklo bezdôvodné obohatenie na strane veriteľa. Neuspokojené pohľadávky veriteľov sa stali nevymáhateľnými iba voči dlžníkovi, teda v prípade existencie zabezpečenia pohľadávky, či už zabezpečovacím právom alebo iným zabezpečovacím prostriedkom bolo možné voči tretím osobám, napríklad ručiteľovi pokračovať vo vymáhaní pohľadávky bez obmedzení. Rozhodnutie o oddlžení nemalo vplyv ani na pohľadávky veriteľov, ktoré z časového hľadiska vznikli po vydaní uznesenia o povolení oddlżenia.

4 Proces oddlżenia v SR v právnej úprave účinnej od 1. 3. 2017 a úloha poctivého zámeru dlžníka

4.1 Základné podmienky na povolenie oddlżenia

Medzi všeobecné podmienky, ktoré musia byť splnené, aby sa dlžník mohol domáhať oddlżenia návrhom na oddlžovacie konanie jednou z alternatív oddlżenia, teda konkurzom alebo splátkovým kalendárom patria nasledovné podmienky:

1. Neexistencia predchádzajúceho oddlžovacieho konania dlžníka v lehote 10 rokov od vyhlásenia konkurzu alebo od určenia splátkového kalendára (tzv. zákazová lehota),
2. Existencia exekučného alebo obdobného vykonávacieho konania,
3. Vyhlásenie o platobnej neschopnosti dlžníka,
4. Dlužník sa nenachádza vo výkone trestu odňatia slobody.

Ad. 1: Ide o zákonom č. 377/2016 Z. z. zavedenú novinku zákonodarcu, v rámci ktorej sa dlžník môže opätovne domáhať oddlżenia najskôr až po uplynutí 10 rokov od momentu vyhlásenia konkurzu alebo od momentu určenia splátkového kalendára, čo má za účel zamedziť špekulatívnym návrhom dlžníkov na opakované oddlżenie. V tejto súvislosti sa ustanovením zákazovej lehoty apeluje na dlžníka, aby si efektívne zvážil, kedy túto šancu na oddlžovacie konanie využije. Táto podmienka sa skúma priamo súdom

a ten následne nemôže vyhlásiť oddlžovací konkurz alebo určiť splátkový kalendár, ak v lehote 10 rokov pred podaním návrhu na oddlžovacie konanie bol na dlžníka vyhlásený oddlžovací konkurz alebo mu bol určený splátkový kalendár v zmysle § 166 ods. 2 ZKR.²¹

Ad. 2: Druhou podmienkou podania návrhu na oddlžovacie konanie pri oboch riešeníach platobnej neschopnosti dlžníka, teda návrhom na vyhlásenie oddlžovacieho konkurzu alebo návrhom na určenie splátkového kalendára, je existencia exekučného alebo obdobného vykonávacieho konania voči dlžníkovi.²² Medzi obdobné vykonávacie konania patria napríklad konania o výkon rozhodnutia, daňové exekučné konania, ale aj exekučné konania vedené Sociálnou poisťovňou. Táto podmienka, tak ako i prvá všeobecná podmienka zakotvená v predošlej právnej úprave oddlženia v ZKR nebola, pričom viacero konkurzných konaní bolo vedených voči dlžníkom, na ktorých nebolo vedené exekučné konanie. Existenciu exekučného alebo obdobného vykonávacieho konania dlžník preukazuje dokladom pochádzajúcim z takto vedeného konania, najčastejšie upovedomením o začatí exekúcie alebo exekučným príkazom, prípadne iným dokladom.

Ad. 3: Ide o obligatórnu prílohu legálne ustanovenú v § 166 ods. 4 ZKR, ktorú je dlžník povinný predložiť spolu s návrhom na vyhlásenie oddlžovacieho konkurzu alebo s návrhom na určenie splátkového kalendára.²³ Platobnú neschopnosť definuje ZKR v § 3 ods. 2 ako stav, keď dlžník nie je schopný plniť 180 dní po lehote splatnosti aspoň jeden peňažný záväzok. Upúšťa sa tak v definícii platobnej neschopnosti dlžníka od klasickej požiadavky, ktorou bola pluralita veriteľov.²⁴ Súd platobnú neschopnosť dlžníka v zásade neskúma, pričom vychádza z vyhlásenia dlžníka priloženého k návrhu na vyhlásenie oddlžovacieho konkurzu alebo návrhu na určenie splátkového kalendára. Platobnú neschopnosť dlžníka bude súd podrobovať prieskumu v zásade len v takých prípadoch, v ktorých je dôvodná pochybnosť o pravdivosti vyhlásenia o platobnej neschopnosti dlžníka. Platobná neschopnosť dlžníka sa teda predpokladá, avšak ide o domnienku vyvrátiteľnú. Zároveň má súd možnosť

²¹ § 166 ods. 2 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²² Ibid., § 166 ods. 3.

²³ Ibid., § 166 ods. 4.

²⁴ Ibid., § 3 ods. 2.

v prípade pochybností o platobnej neschopnosti dlžníka vykonať dokazovanie. Na základe vykonaného dokazovania môže byť domnienka platobnej neschopnosti dlžníka vyvrátená už na začiatku oddlžovacieho konania samotným súdom („*ex ante*“ kontrola), alebo v rámci skúmania poctivého zámeru dlžníka na základe návrhu dotknutého veriteľa („*ex post*“ kontrola).²⁵ Dlžník svoju platobnú neschopnosť preukazuje okrem samotného vyhlásenia o platobnej neschopnosti, aj nepriamo dokladom o existencii a vedení exekučného alebo iného obdobného vykonávacieho konania.

Ad. 4: Poslednou štvrtou podmienkou na prístup k oddlžovaciemu konaniu je skutočnosť, že dlžník sa nesmie nachádzať vo výkone trestu odňatia slobody. Táto je priamo legálne definovaná v § 166 ods. 5 ZKR, ktorý stanovuje, že: „*Dlžník nie je oprávnený podať návrh na vyhlásenie konkurzu alebo návrh na určenie splátkového kalendára, ak je vo výkone trestu odňatia slobody.*“²⁶

4.2 Rozhodnutie o oddlžení a jeho účinky

Nová právna úprava oddlżenia účinná od 1. 3. 2017 upustila od dvojstupňového systému rozhodovania v rámci procesu konania o oddlžení. Súd nevydáva samostatné uznesenie o povolení oddlżenia ako to bolo podľa predošlej právnej úpravy oddlżenia. Vzhľadom na absenciu osobitného ustanovenia v ZKR o začatí oddlžovacieho konania, platia ustanovenia všeobecného procesného predpisu – zákona č. 160/2015 Z.z. Civilný sporový poriadok (ďalej „CSP“), v zmysle ktorého sa oddlžovacie konanie začína dorúčením návrhu na oddlžovacie konanie na súd (§ 156 CSP).

Na rozdiel od predošlej právnej úpravy oddlżenia, kedy sa samotné rozhodnutie o oddlžení vydalo až po uplynutí skúšobného obdobia podľa súčasnej právnej úpravy oddlżenia účinnej od 1. 3. 2017 o samotnom oddlžení rozhodne súd do budúca už v uznesení o vyhlásení konkurzu alebo v uznesení o určení splátkového kalendára „*tak, že dlžníka zhabuje všetkých dlhov, ktoré môžu byť uspokojené iba v konkurze alebo splátkovým kalendárom v rozsahu, v akom*

²⁵ Dôvodová správa k zákonu č. 377/2016 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii o konkurze a reštrukturalizácii. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=430310>

²⁶ § 166 ods. 5 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

*nebudú uspokojené v konkurze alebo splátkovým kalendárom.*²⁷ Zvolenie právnej úpravy zbavenia dlžníka dlhov pred samotným vykonaním konkurzu alebo splnením splátkového kalendára je netradičné a súčasne výrazne sa podobajúce právnej úprave v Dánsku, pretože v tejto krajine k odpusteniu zostávajúcej časti dlhov dlžníka takisto dochádza ešte pred speňažením majetku dlžníka alebo splnením platobného plánu.

Účinok vydania rozhodnutia o oddlžení je explicitne vyjadrený v § 166e ods. 2 ZKR, a to nasledovne: „*Oddlžením sa pohľadávky, ktoré môžu byť uspokojené iba v konkurze alebo splátkovým kalendárom (§ 166a), bez ohľadu na to, či boli alebo neboli prihlásené, stávajú voči dlžníkovi nevymáhateľné v rozsahu, v ktorom ho súd zbavil dlhov.*“²⁸ Veľmi významným je § 166e ods. 3 ZKR ktorý explicitne vyjadruje, že nevymáhateľnosť pohľadávok voči dlžníkovi v dôsledku oddlženia nemá vplyv na vymáhateľnosť pohľadávok voči ručiteľom či iným osobám, ktoré pohľadávky voči dlžníkovi zabezpečujú, a tie sú tak i naďalej voči týmto osobám vymáhateľné.

4.3 Interpretácia poctivého zámeru dlžníka v právnej úprave SR *de lege lata*

Ako sme už naznačili podmienka poctivého zámeru dlžníka prešla zákonom č. 377/2016 Z. z. viacerými výraznými zmenami. V predošlej právnej úprave oddlženia účinnej do 28. 02. 2017 bola požiadavka poctivého zámeru dlžníka konštruovaná ako základná **podmienka na povolenie oddlženia**, ktorá musela byť dlžníkom preukázaná súdu na povolenie oddlženia, pričom veritelia mali možnosť predložiť dôkazy, tvrdenia a preukázať nepoctivosť zámeru dlžníka pri podaní návrhu na povolenie oddlženia.

Nová právna úprava oddlženia obsahuje pozitívnu i negatívnu legálnu definíciu poctivého zámeru dlžníka vymedzenú demonštratívne. V zmysle **pozitívnej legálnej definície má dlžník poctivý zámer**, ak sa po podaní návrhu na oddlžovacie konanie zo správania dlžníka môže usúdiť **vynaloženie úprimnej snahy riešiť svoj celkový dlh v rozsahu svojich možností a schopností**. Vynaloženie úprimnej snahy riešenia svojho celkového dlhu

²⁷ § 166e ods. 1 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

²⁸ Ibid., § 166e ods. 2.

sa môže dokázať niektorým zo zákonom demonštratívne vymedzených prípadov, a to:

- poskytovanie potrebnej súčinnosti veriteľom a správcovi,
- vynaloženie snahy získať zamestnanie, samotné zamestnanie sa dlžníkom, prípadne zabezpečenie iného zdroja príjmu dlžníkom,
- poskytnutie minimálne $\frac{1}{2}$ z hodnoty nadobudnutého majetku dobrovoľne veriteľom v prípade nadobudnutia dedičstva, daru, výhry zo stávky a hry na uspokojenie pohľadávok veriteľov,
- vynaloženie snahy dlžníka zaradiť sa do spoločnosti.²⁹

Súčasne ZKR nevylučuje, aby dlžník vynaloženie úprimnej snahy riešenia svojho celkového dlhu na prezumpciu jeho poctivého zámeru preukázal aj inou legitímnou skutočnosťou.

Negatívna definícia poctivého zámeru dlžníka pozostáva z rozsiahleho demonštratívneho výpočtu prípadov nepoctivého zámeru dlžníka. Takisto ani v tomto prípade ZKR podobne ako pri pozitívnej legálnej definícii poctivého zámeru dlžníka explicitne nevylučuje možnosť preukázania nepoctivosti zámeru dlžníka inou skutočnosťou. V zmysle § 166g ods. 2 ZKR má dlžník nepoctivý zámer, ak:³⁰

- neuviedol časť svojho majetku v zozname majetku, a to ani po dopyte zo strany správcu, pričom o existencii tohto majetku vedel alebo s prihliadnutím na okolnosti konkrétneho prípadu musel vedieť (výnimkou je majetok nepatrnej hodnoty, na ktorý sa neprihliada),
- neuviedol veriteľa FO v zozname veriteľov, a to ani po dopyte správcu, v čoho dôsledku takýto veriteľ neprihlásil svoju pohľadávku do oddlžovacieho konkurzu, pričom dlžník o tomto veriteľovi vedel alebo s prihliadnutím na okolnosti konkrétneho prípadu musel vedieť (výnimku predstavujú drobní veritelia, na ktorých sa neprihliada),
- uviedol nepravdivú dôležitú informáciu alebo vôbec neuviedol dôležitú informáciu v návrhu na oddlžovacie konanie alebo v prílohe návrhu na oddlžovacie konanie, prípadne po dopyte správcu, a to aj napriek tomu, že vedel alebo s prihliadnutím na okolnosti musel vedieť, že táto informácia je dôležitá,

²⁹ § 166g ods. 1 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

³⁰ Ibid., § 166g ods. 2.

- neposkytol správcovi potrebnú súčinnosť, ktorú možno od dlžníka spravodlivo vyžadovať, a to bez vážneho dôvodu,
- možno usudzovať, že sa dlžník úmyselne priviedol do platobnej neschopnosti, aby bol oprávnený podať návrh na oddlžovacie konanie. Legitímnym ukazovateľom tejto skutočnosti je správanie sa dlžníka pred podaním návrhu na oddlžovacie konanie, pričom na dokázanie nepoctivého záujmu dlžníka musí byť dokázané, že dlžník úmyselne neplnil aspoň jeden peňažný záväzok 180 dní po lehote splatnosti.
- nebol v čase podania návrhu na oddlžovacie konanie platobne neschopný, a súčasne o tejto skutočnosti vedel alebo s prihliadnutím na okolnosti musel vedieť,
- možno usudzovať, že pri preberaní záväzkov sa dlžník spoliehal na to, že svoje dlhy bude riešiť niektorou z alternatív oddlženia – konkurzom alebo splátkovým kalendárom. Legitímnym ukazovateľom tejto skutočnosti je správanie sa dlžníka pred podaním návrhu na oddlžovacie konanie.
- mal snahu poškodiť svojho veriteľa alebo zvýhodniť niektorého veriteľa, čo možno preukázať v dôsledku správania sa dlžníka pred podaním návrhu na oddlžovacie konanie,
- neplní riadne a včas súdom určený splátkový kalendár bez vážneho dôvodu,
- neplní riadne a včas výživné na diet'a, na ktoré vznikol nárok po rozhodujúcom dni bez vážneho dôvodu (aktívnu legitimáciu dovolania sa tohto dôvodu majú iba samotné diet'a alebo zákonný zástupca diet'at'a),
- neplní povinnosť vrátiť Centru právnej pomoci hodnotu poskytnutého preddavku na úhradu paušálnej odmeny správcu bez vážneho dôvodu (aktívnu legitimáciu dovolania sa tohto dôvodu má len Centrum právnej pomoci),
- napriek absencii centra hlavných záujmov na území SR v čase podania návrhu na oddlžovacie konanie sa dlžník domáhal zbavenia dlhov. Tento dôvod má účelne zabrániť špekulatívnej oddlžovacej turistike FO vzhľadom na aj v súčasnosti evidované konkurzy zahraničných FO, ktoré účelovo a často pre nižšie finančné náklady a liberálnejšiu úpravu podmienok oddlžovacieho konania si fiktívne zmenili svoje bydlisko či miesto podnikania s motiváciou preukázať, že majú centrum hlavných záujmov na území SR.

V § 166g ods. 3 a 4 ZKR sa po prvý raz zaviedla povinnosť súdu pri hodnotení dôkazov potvrdzujúcich poctivý resp. nepoctivý zámer prihladiť aj na osobu dlžníka a jeho životné skúsenosti. Táto nová koncepcia legálnym vyjadrením pripomína úpravu poľahčujúcich a prit'ážujúcich okolností využívaných najmä v odvetví trestného práva. Súd má v zmysle tejto koncepcie povinnosť prísnejšie hodnotiť dôkazy ovplyvňujúce poctivý resp. nepoctivý zámer dlžníka v prípade, ak dlžník vlastnil alebo stále vlastní majetok významnejšej hodnoty, disponuje skúsenosťami s podnikaním, pôsobí alebo pôsobil ako vedúci zamestnanec prípadne pôsobil v orgánoch PO alebo má iné osobitné životné skúsenosti. Existencia ktorejkoľvek z týchto prit'ážujúcich skutočností viažucich sa priamo k osobe dlžníka je dôvodom na prísnejšie hodnotenie dôkazov preukazujúcich poctivý resp. nepoctivý zámer dlžníka. Naopak miernejšie má súd hodnotiť dôkazy ovplyvňujúce poctivý resp. nepoctivý zámer dlžníka v prípade, ak ide o dlžníka, ktorý má iba základné vzdelanie, je v dôchodkovom veku alebo blízko tohto veku, má vážne zdravotné problémy, dočasne alebo natrvalo prišiel o obydlie, prípadne ho v živote postihla iná udalosť, ktorá mu sťažila uplatnenie v spoločnosti.³¹

Napriek uvedenej koncepcii má však súd v rámci zásady voľného hodnotenia dôkazov širokú mieru uváženia pri posudzovaní poctivého resp. nepoctivého zámeru dlžníka. Napríklad pri miernejšom hodnotení dôkazov na posudzovanie poctivého zámeru pri strate obydlia dlžníka primárnym východiskom pri uvážení súdu nebude len skutočnosť, či dlžník obydlie stratil, ale predovšetkým to, či si stratu obydlia nezavinil sám dlžník svojím konaním.

Najvýraznejšou zmenou v rámci úpravy poctivého zámeru dlžníka oproti predošlej právnej úprave oddĺženia účinnnej do 28. 2. 2017 okrem existencie pozitívnej i negatívnej legálnej definície poctivého zámeru dlžníka vymedzenej aj demonštratívnym výpočtom jednotlivých prípadov je skutočnosť, že **súd v oddĺžovacom konaní, či už formou oddĺžovacieho konkurzu alebo splátkového kalendára poctivý zámer dlžníka neskúma (§ 166g ods. 5 ZKR). Súd má povinnosť skúmať poctivý zámer dlžníka iba v konaní o návrhu na zrušenie oddĺženia pre nepoctivý zámer.** Na základe tejto novej právnej úpravy v § 166g ods. 5 ZKR sa upustilo od definície

³¹ § 166g ods. 3 a 4 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

poctivého zámeru dlžníka ako obligatórnej podmienky pre povolenie oddĺženia ako to bolo v predošlej právnej úprave oddĺženia účinnej do 28. 2. 2017. Poctivý zámer dlžníka súd po podaní návrhu na oddĺžovacie konanie neskúma a tento sa predpokladá, pričom sa považuje za vyvrátiteľnú domnienku. Vyvrátiť poctivý zámer dlžníka prostredníctvom rozhodnutia súdu prichádza do úvahy len na základe veriteľskej aktivity v podobe podania návrhu na zrušenie oddĺženia pre nepoctivý zámer až následne po rozhodnutí o oddĺžení. Zvolenie takéhoto prístupu prenosu kompetencie skúmania poctivého zámeru dlžníka zo súdu na veriteľov podmienené zat'ážením veriteľov dôkazným bremenom nie je štandardné v zahraničných právnych úpravách, navyše veritelia majú obmedzené možnosti prístupu k zabezpečeniu dôkazných prostriedkov na preukázanie nepoctivého zámeru dlžníka. Podobný názor bol vyslovený aj Milanom Ďuricom, ktorý vo svojom článku uvádza: „*Kontrola ‚zákonnosti‘ ex post je určite najhorší variant, ktorý zákonodarca mohol zvoliť, pretože je v rozpore s právnou istotou účastníkov konania. **Súdna kontrola poctivého zámeru dlžníka mala byť preventívna, v rámci ktorej by súd skúmal poctivý zámer dlžníka na základe všetkých relevantných skutočností, ktoré boli známe pred začatím oddĺžovacieho konania. Dodatočná kontrola v podobe veriteľskej aktivity sa mala vzťahovať len na závažné skutočnosti, ktoré nastali po povolení oddĺženia (v zásade na strane dlžníka) resp. na nóva, ktoré sa zistili až po povolení oddĺženia.***“³²

V tejto súvislosti je nutné poukázať na skutočnosť, že v absolútnej väčšine štátov je nielen obligatórna povinnosť orgánov majúcich v kompetencii agendu oddĺženia existenciu poctivého zámeru dlžníka skúmať a dokázať, ale súčasne dôkazné bremeno preukázania poctivého zámeru zat'azuje samotných dlžníkov, ktorí sú povinní ho preukázať dôkazmi, napríklad že svojim veriteľom nespôsobili žiadnu úmyselnú škodu (Belgicko), že ich zámer je poctivý (Česká republika), že vynaložili snahu pokúsiť sa svoje záväzky splniť. Dokonca i vo Francúzsku, ktorého právna úprava oddĺženia sa považuje za najliberálnejšiu a umožňuje proces osobného zotavovacieho konania i dlžníkom, ktorí nemajú žiadny alebo minimálny osobný majetok a žiadny alebo minimálny mesačný príjem je rozhodnutie spočívajúce v podaní žiadosti o zahájenie osobného zotavovacieho konania súdu možné

³² ĎURICA, M. Osobné bankroty. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2017, roč. 2017, č. 4, s. 50.

iba po preukázateľne dokázanej podmienky dobrej viery dlžníka správnou komisiou.

4.4 Skúmanie poctivého zámeru dlžníka v právnej úprave SR *de lege lata*

Skúmanie poctivého zámeru dlžníka v právnej úprave SR *de lege lata* sa uskutočňuje iba v rámci **obrany veriteľov** využiteľnej v oboch alternatívach oddlžovacieho konania v oddlžovacom konkurze i splátkovom kalendári, a to prostredníctvom **návrhu na zrušenie oddlženia pre nepoctivý zámer dlžníka (§ 166f ZKR)**. Ide o vyjadrenie kontroly nepoctivého zámeru *ex post* proti zneužitiu inštitútu oddlženia, a to prostredníctvom veriteľskej aktivity v podobe podania návrhu na zrušenie oddlženia pre nepoctivý zámer dlžníka. Tento prostriedok obrany veriteľov tak predstavuje určitý materiálny korektív umožňujúci veriteľom po rozhodnutí o oddlžení zvrátiť účinky oddlženia v prípade nepoctivého zámeru dlžníka. Na tomto mieste je nutné uviesť, že v zmysle § 166f ods. 6 ZKR sa konanie o zrušenie oddlženia pre nepoctivý zámer dlžníka môže začať aj *ex offi*o na základe podnetu prokurátora.

Aktívnu vecnú legitimáciu na podanie predmetného návrhu má každý veriteľ, ktorý bol dotknutý oddlžením. Predovšetkým pôjde teda o veriteľov, ktorí vlastnia pohľadávky s možnosťou uspokojenia takýchto pohľadávok výlučne v konkurze alebo splátkovým kalendárom (§ 166a ZKR) a v druhom rade veriteľov, ktorí sú vlastníkami nedotknutých pohľadávok v zmysle § 166c ZKR. V špecifických prípadoch je obmedzená aktívna vecná legitimácia, napríklad pri preukázaní nepoctivého zámeru dlžníka z dôvodu neplnenia riadne a včas výživného na dieťa, má aktívnu vecnú legitimáciu iba dieťa alebo zákonný zástupca dieťaťa. Pasívne vecne legitimovaným je dlžník prípadne jeho dedičia, ak dlžník zomrel alebo bol vyhlásený za mŕtveho. V prípade, ak dlžník zomrie počas konania o návrhu na zrušenie oddlženia pre nepoctivý zámer súd pokračuje v tomto konaní po vyjadrení súhlasu veriteľa s pokračovaním tohto konania, inak ho zastaví.

Aktívne vecne legitimovaný subjekt – veriteľ má právo domáhať sa zrušenia oddlženia v lehote šiestich rokov, ktorá začína plynúť od vyhlásenia oddlžovacieho konkurzu (plynie odo dňa zverejnenia rozhodnutia o vyhlásení konkurzu v OV) alebo určenia splátkového kalendára (plynie od nadobudnutia

právoplatnosti rozhodnutia o určení splátkového kalendára, pretože toto sa nezverejňuje v OV), ak preukáže, že dlžník nemal pri oddlžení poctivý zámer. Lehota šiestich rokov je lehotou hmotnoprávnou, preto musí byť návrh na zrušenie oddlżenia pre nepoctivý zámer dlžníka doručený príslušnému súdu najneskôr posledný deň lehoty. Príslušným súdom na podanie predmetného návrhu je súd, ktorý rozhodol o oddlžení, teda ide o výlučnú miestnu príslušnosť upravenú v CSP. V prípade viacerých návrhov na zrušenie oddlżenia pre nepoctivý zámer dlžníka súd obligatórne spojí tieto návrhy na spoločné konanie.

Čo sa týka samotného konania o návrhu na zrušenie oddlżenia pre nepoctivý zámer dlžníka ide o typický typ sporového konania a spravuje sa ustanoveniami Civilného sporového poriadku, nakoľko veriteľov zaťažuje dôkazné bremeno spočívajúce v preukázaní nepoctivého zámeru dlžníka. Napriek uvedenému sa však terminologicky konanie o návrhu na zrušenie oddlżenia pre nepoctivý zámer viac približuje k civilnému mimosporovému konaniu, nakoľko samotné konanie je iniciované návrhom a nie žalobou ako to je v CSP a tento návrh podáva navrhovateľ proti dlžníkovi (termín používaný v CMP) a nie žalobca proti žalovanému ako to je upravené v CSP.

Ak na základe vykonaných dôkazov súd príde k záveru, že dlžník nesledoval oddlžovacím konaním poctivý zámer, rozhodne o zrušení oddlżenia. Súd v rámci tohto konania vo veci samej rozhoduje formou rozsudku, proti ktorému je prípustné odvolanie za podmienok stanovených v § 355 CSP. Ak súd návrh na zrušenie oddlżenia zamietol, môže ten istý veriteľ podať návrh opakovane za podmienky, že existujú nové dôkazy, ktoré poctivý zámer vylučujú. Súčasne sa pripúšťa i ďalší návrh od iného veriteľa, a to aj z tých istých dôvodov, pre ktoré bol pôvodný návrh zamietnutý.

Právoplatný rozsudok o zrušení oddlżenia pre nepoctivý zámer dlžníka pôsobí *erga omnes* a oddlženie sa tak stáva voči všetkým veriteľom neúčinné (*negotium rescissibile*). Hlavným účinkom právoplatného rozsudku o zrušení oddlżenia pre nepoctivý zámer dlžníka je skutočnosť, že „*pohládávkam sa v plnom rozsahu, v ktorom ešte neboli uspokojené, obnovuje pôvodná vymáhateľnosť aj splatnosť. Takéto pohľadávky sa nepremlčia skôr, ako uplynie desať rokov od zrušenia oddlżenia.*“³³ Zároveň v zmysle § 166f ods. 5 ZKR je právoplatný rozsudok

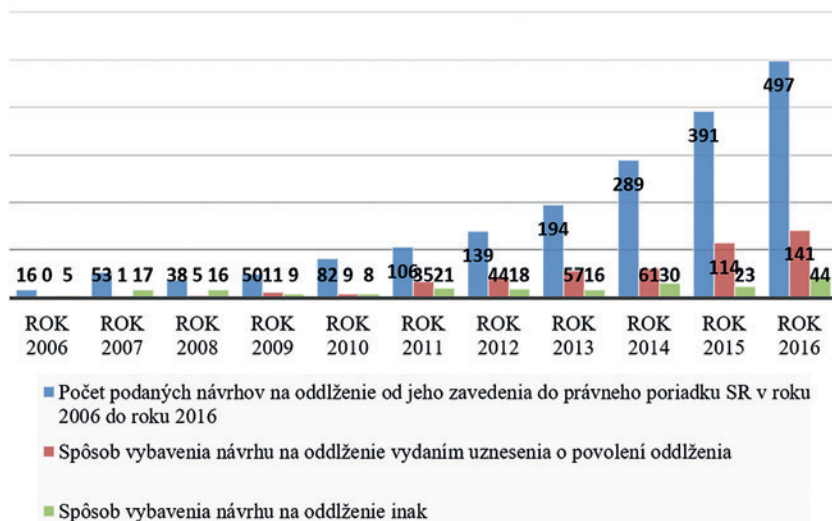
³³ § 166f ods. 4 zákona č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

dok o zrušení oddlženia pre nepoctivý zámer dlžníka súčasne i rozsudkom o vylúčení v zmysle § 13a OBZ, teda takýto dlžník po dobu troch rokov od právoplatnosti rozsudku o zrušení oddlženia nesmie vykonávať funkciu člena štatutárneho orgánu alebo člena dozorného orgánu v obchodnej spoločnosti alebo družstve, ani pôsobiť ako vedúci organizačnej zložky podniku, vedúci podniku zahraničnej osoby, vedúci organizačnej zložky podniku zahraničnej osoby alebo prokurista.

5 Komparácia štatistických ukazovateľov oddlženia fyzickej osoby v rokoch 2006 až 2016 verzus v rokoch 03/2017 až 03/2023

5.1 Štatistika oddlženia fyzickej osoby v rokoch 2006 až 2016³⁴

Graf č. 1: Počet podaných návrhov na oddlženie od jeho zavedenia v SR a spôsob vybavenia návrhu na oddlženie v časovom období rokov 2006 až 2016

³⁴ <https://www.justice.gov.sk/Stranky/Informacie/Statistika-konkurznych-konani-OS.aspx>

Z grafu štatistického zisťovania je zrejmé, že podľa počtu podaných návrhov na oddĺženie za celé obdobie právnej úpravy účinnej do 28. 2. 2017 skutočne inštitút oddĺženia nebol príliš využívaným inštitútom v SR, keď za celé obdobie v rozpätí rokov 2006 až 2016 bolo podaných len 1855 návrhov na povolenie oddĺženia. Prvé oddĺženie bolo napriek zavedeniu tohto inštitútu do právneho poriadku SR od 1. 1. 2006 povolené uznesením v zmysle predmetného grafu až v roku 2007. Z predmetného grafu ďalej vyplýva, že od zavedenia inštitútu oddĺženia v roku 2006 až do roku 2010 bolo v minimálnom množstve prípadov v porovnaní s podanými návrhmi povolené oddĺženie, pričom od roku 2011 začal priamoúmerne stúpať počet povolených oddĺžení.

5.2 Štatistika oddĺženia fyzickej osoby v rokoch 03/2017 až 03/2023³⁵

Podaná žiadosť/ priznaný nárok	od 03/2017	2018	2019	2020	2021	2022
Konkurz	8729	15669	16780	8758	10012	10013
Z toho priznaný nárok	7464	14599	16101	8622	9063	9578
Splátkový kalendár	225	207	181	121	245	192
Z toho priznaný nárok	134	157	142	96	149	159
SPOLU PODANÁ ŽIADOSŤ	8954	15876	16961	8879	10257	10205
SPOLU PRIZNANÝ NÁROK	7598	14756	16243	8718	9212	9737
Návrh na súd	5434	14423	16298	10910	9069	9477

Z danej štatistiky vyplýva, že po zavedení zmien v právnej úprave oddĺženia bolo **k 28. 2. 2023 celkom 65 482 oddĺžených ľudí** z toho:

- **64 933** ľudí využilo možnosť oddĺženia konkurzom,
- **549** využilo možnosť oddĺženia splátkovým kalendárom.³⁶

³⁵ <https://www.centrumpravnejpomoci.sk/files/Tla%C4%8Dov%C3%A9%20spr%C3%A1vy/Prezent%C3%A1cia%20-%202022.3.23%20-%20Rok%202022%20v%20%C4%8D%C3%ADslach.pdf>

³⁶ <https://www.centrumpravnejpomoci.sk/files/Tla%C4%8Dov%C3%A9%20spr%C3%A1vy/Prezent%C3%A1cia%20-%202022.3.23%20-%20Rok%202022%20v%20%C4%8D%C3%ADslach.pdf>

Z pohľadu porovnania predmetnej štatistiky oddlženia v predošlej právnej úprave oddlženia účinnej do 28. 2. 2017 a od 1. 3. 2017 môžeme dospieť k jednoznačnému záveru, že sa naplnil hlavný cieľ prijatia zákona č. 377/2016 Z. z. ako novely zákona o konkurze a reštrukturalizácii, t. j. zvýšenie reálnej uplatniteľnosti inštitútu oddlženia prostredníctvom záujmu dlžníkov o tento inštitút.

6 Záver

Poctivý zámer dlžníka prešiel zákonom č. 377/2016 Z. z. viacerými výraznými zmenami. V predošlej právnej úprave oddlženia účinnej do 28. 2. 2017 bola podmienka poctivého zámeru dlžníka konštruovaná ako **základná podmienka na povolenie oddlženia**, ktorá musela byť dlžníkom preukázaná súdu na povolenie oddlženia, pričom veritelia mali možnosť predložiť dôkazy, tvrdenia a preukázať nepoctivosť zámeru dlžníka pri podaní návrhu na povolenie oddlženia. Naproti tomu nová právna úprava oddlženia obsahuje pozitívnu i negatívnu legálnu definíciu poctivého zámeru dlžníka vymedzenú demonštratívne, hoci súd v oddlžovacom konaní, či už formou oddlžovacieho konkurzu alebo splátkového kalendára **poctivý zámer dlžníka neskúma (§ 166g ods. 5 ZKR)**. Poctivý zámer dlžníka súd po podaní návrhu na oddlžovacie konanie neskúma a tento sa predpokladá, pričom sa považuje za vyvrátiteľnú domnienku. Vyvrátiť poctivý zámer dlžníka prostredníctvom rozhodnutia súdu prichádza do úvahy len na základe veriteľskej aktivity v podobe podania návrhu na zrušenie oddlženia pre nepoctivý zámer až následne po rozhodnutí o oddlžení. Zvolenie takéhoto prístupu prenosu kompetencie skúmania poctivého zámeru dlžníka zo súdu na veriteľov podmienené zaťažением veriteľov dôkazným bremenom nie je štandardné v zahraničných právnych úpravách, navyše veritelia majú obmedzené možnosti prístupu k zabezpečeniu dôkazných prostriedkov na preukázanie nepoctivého zámeru dlžníka. Samotným zmyslom preukázania poctivého zámeru dlžníka pritom má byť posilnenie ochrany veriteľov vyradením z prístupu k oddlženiu dlžníkov, ktorí podávajú návrh na oddlžovacie konanie s explicitným záujmom poškodiť veriteľov. Preto považujem opätovné zavedenie preventívnej kontroly skúmania poctivého zámeru dlžníka súdom

na základe relevantných skutočností známych pred začatím oddlžovacieho konania *de lege ferenda* za nevyhnutné.

References

- ĎURICA, M. Osobné bankroty. *Bulletin slovenskej advokácie*. 2017, č. 4.
- KUBINEC, M. Nad novým zákonom o konkurze a reštrukturalizácii. *Justičná revue*. 2006. roč. 58, č. 11.
- MACEK, J., MALIAR, M. Oddlženie ako inštitút konkurzného práva. *Justičná revue*. 2009, roč. 61, č. 11.
- O'NEILL, B. A Minimum Standard to Debt Discharge in Europe. In: *Insolvency Intelligence*. 2013, roč. 26, č. 7, s. 97–104.
- POSPÍŠIL, B. *Zákon o konkurze a reštrukturalizácii: komentár*. Bratislava: Iura Edition, 2016.
- ZÁMOŽÍK, J. a kol. *Civilné právo procesné vykonávacie konanie; konkurz a reštrukturalizácia; rozhodcovské konanie; správne súdnictvo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- Dôvodová správa k zákonu č. 377/2016 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii o konkurze a reštrukturalizácii. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Dynamic/Download.aspx?DocID=430310>
- Nález Ústavného súdu SR zo dňa 10. 1. 2017, sp. zn. III. ÚS 570/2016.
- Study on means to protect consumers in financial difficulty: Personal bankruptcy, datio in solutum of mortgages, and restrictions on debt collection abusive practices. *LONDON ECONOMICS* [online]. 2023. Dostupné z: <https://londoneconomics.co.uk/blog/publication/study-on-means-to-protect-consumers-in-financial-difficulty-personal-bankruptcy-datio-in-solutum-of-mortgages-and-restrictions-on-debt-collection-abusive-practices/>
- Uznesenie Ústavného súdu SR zo dňa 7. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 296/2010.
- Uznesenie Okresného súdu Žilina zo dňa 10. 6. 2013, sp. zn. 1NcKR/6/2011.
- Uznesenie Okresného súdu Žilina zo dňa 1. 2. 2016, sp. zn. 4NcKR/8/2011-63.

Zákon č. 7/2005 Z.z. o konkurze a reštrukturalizácii v znení neskorších predpisov.

<http://www.ulpianus.sk/novinky/ministerstvo-spravodlivosti-jednoduchsi-a-dostupnejši-osobny-bankrot/>

<http://www.najpravo.sk/clanky/osobny-bankrot-dlznik-bude-musiet-byt-sprevadzany-advokatom-alebocpp.html>

<https://www.justice.gov.sk/Stranky/Informacie/Statistika-konkurznych-konani-OS.aspx>

<https://www.centrumpravnejpomoci.sk/files/Tla%C4%8Dov%C3%A9%20spr%C3%A1vy/Prezent%C3%A1cia%20-%2022.3.23%20-%20Rok%202022%20v%20%C4%8D%C3%ADslach.pdf>

Contact – e-mail

dominika.pinterova@flam.uniba.sk

ZASTAVENÍ EXEKUCE SKONČENÉ VYMOŽENÍM

Šimon Podrazil

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Příspěvek se zabývá otázkou zastavení exekuce soudním exekutorem či exekučním soudem po plném vymožení plnění z exekučního titulu a nákladů exekuce, tj. zastavením exekuce již skončené a neprobíhající. Příspěvek je reakcí na aktuální rozhodovací praxi Nejvyššího soudu a Ústavního soudu, v níž je možnost zastavení neprobíhající exekuce za určitých okolností připouštěna. Tuto soudní praxi, stejně jako důvody, které k jejímu přijetí vedly a jimiž je nadále ospravedlňována, autor podrobuje kritice. Všimá si absence rozhodnutí, kterým se exekuce (exekuční řízení) po naplnění jejího účelu končí, a na to navázaných problémů týkajících se např. chybějící pravomoci soudního exekutora (Nejvyšším soudem nesprávně vydávané za věcnou příslušnost) či opakovaného zastavování téže skončené exekuce z odlišných důvodů. Zásadní důraz je kladen na důsledek, který z řady procesně nesprávných úvah a postupů vyplývá. Tímto důsledkem je zkoumání věcné správnosti exekučního titulu, a to ve jménu ochrany povinného. Dle názoru autora je dotčené závěry rozhodovací praxe soudů nutno odmítnout jako nesprávné, neboť vyplývají z hrubého nerespektování odlišného účelu nalézacího a exekučního řízení a zásad, které je ovládají. Připuštěním přezkumu věcné správnosti exekučního titulu v takřka neomezené době navíc dochází k nepřipustnému prolamování právní moci rozhodnutí, což má za následek značně nežádoucí oslabování principu právní jistoty.

Keywords in original language

Zastavení exekuce; skončení exekuce; věcný přezkum; exekuční titul; právní moc.

Abstract

The article focuses on the issue of stopping the execution by the bailiff or the court after full recovery of the performance under the enforcement

order and the costs of the execution, i.e. stopping the finished execution. The article is a response to the current case law of the Supreme Court and the Constitutional Court, in which the possibility of stopping a finished execution is admitted in certain circumstances. The author criticizes this case law, as well as the reasons that led to its adoption and continue to justify it. The article draws attention to the absence of a decision terminating the execution after the fulfilment of its purpose. Author also deals with the problems related to it, such as the lack of jurisdiction of the bailiff (incorrectly assumed by the Supreme Court to be subject matter jurisdiction) or the repeated stopping of the same finished execution for different reasons. An emphasis is placed on the consequence that arises from a series of procedurally incorrect reasonings and methods. That consequence is the examination of the substantive correctness of the enforcement title in the name of protecting the debtor. From author's point of view the conclusions of the case law in question must be rejected as incorrect, since it results from a blatant disregard for the different purposes of the search/discovery and enforcement proceedings as well as of their respective governing principles. Moreover, by permitting a review of the substantive correctness of the enforcement order within an almost unlimited period of time, the res judicata of the decision is inadmissibly undermined, with the undesirable consequence of weakening the principle of legal certainty.

Keywords

Stopping an Execution; Finished Execution; Substantive Review; Enforcement Order; Res Judicata.

1 Úvod

V posledních letech se v rozhodovací praxi Ústavního soudu a Nejvyššího soudu čteně objevují rozhodnutí z oblasti exekučního práva a zastavování exekucí¹. Tato rozhodnutí jsou reakcí soudů zejména na situaci na trhu se spotřebitelskými úvěry poskytovanými nebankovními společnostmi. Zmíněné společnosti se v postavení oprávněných vůči povinným domáhaly

¹ S vědomím dvojkoľejnosti právní úpravy výkonu rozhodnutí podle části VI. OSŘ a exekuce podle EŘ jsou pojmy výkonu rozhodnutí a exekuce používány jako synonyma.

vymožení plnění ze spotřebitelských úvěrů přiznaných exekučními tituly, jimiž nezřídky byly rozhodčí nálezy. V odpovědi na to soudy ve své judikatuře zrelativizovaly a zpochybnily samotné základy exekučního práva, kdy ve svých rozhodnutích dávají (za určitých výjimečných okolností) průchod „moderaci nemravných exekučních titulů“ a opětovnému zastavování skončených exekucí, a to s odkazem na nutnost ochrany povinných a zabránění zjevným nespravedlnostem plynoucím z těchto údajně nemravných exekucí. Tato praxe Ústavního soudu a Nejvyššího soudu vyvolala v odborné veřejnosti diskusi nad její správností a přijatelností, a to zejména s ohledem na značně otevřenou možnost věcného přezkumu exekučních titulů. Závěry učiněné jmenovanými soudy si tak získaly jak své zastánce zdůrazňující nutnost posílení ochrany povinných², tak své odpůrce, kteří upozorňují mj. na ohrožení funkcí a základních principů exekučního řízení³. Věcnému přezkumu exekučních titulů a judikaturou s tímto související jsem se zabýval v jiném textu⁴, nicméně se domnívám, že otázka zastavení skončené a nadále neprobíhající exekuce dosud nebyla podrobena hlubšímu rozboru. Ačkoliv je mi znám Svobodův článek na toto téma⁵, jeví se jeho text spíše jako shrnutí, potažmo rozvedení závěrů judikatury nežli kritické pojednání o nich, přičemž je třeba vzít v potaz též fakt, že on sám je z funkce soudce v senátu 20 Cdo autorem řady rozhodnutí, o nichž ve zmíněném textu pojednává.

V jednotlivých částech příspěvku je věnována pozornost stěžejním otázkám (východiskům, důvodům, závěrům) současné rozhodovací praxe Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Následující druhá část příspěvku obsahuje pojednání o tom, jak je daná otázka řešena v judikatuře Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. V třetí části tohoto textu se zabývám teoretickými východisky exekučního práva (resp. obecněji civilního práva procesního) relevantními pro následné kritické zhodnocení zásadních závěrů a důsledků soudní praxe, které pak činím v části čtvrté tohoto příspěvku.

2 SVOBODA, K. Kolegium NS nesouhlasí s „moderováním“ nemravných exekučních titulů. Co s tím? *Soudní rozhledy*. 2021, č. 3, s. 78–80.

3 LAVICKÝ, P. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, č. 6, s. 186–193.

4 PODRAZIL, Š. Věcný přezkum exekučních titulů v judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2022, č. 10, s. 359–365.

5 SVOBODA, K. Zastavení exekuce již dříve ukončené vymožením. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 4, s. 35–38.

2 Judikatura Nejvyššího soudu a Ústavního soudu

2.1 Důvody zastavení (skončené) exekuce

Judikatura Nejvyššího soudu obecně vychází z toho, že existence nařízené a trvající exekuce je zvláštní podmínkou řízení o návrhu na její zastavení. Pakliže dojde ke skončení (zániku) exekuce, nelze již rozhodnout o návrhu povinného na její zastavení, neboť tomu brání absence podmínek řízení, a řízení o návrhu na zastavení exekuce musí proto být zastaveno⁶. S tím souvisí taktéž další závěr učiněný Nejvyšším soudem, podle něž dojde-li v rámci exekučního řízení k úhradě exekučované částky povinným (dobrovolně či nuceně), okamžikem úplného splnění dochází ke skončení exekučního řízení, aniž by o takovém skončení bylo vydáváno jakékoliv rozhodnutí⁷.

Nejvyšší soud nicméně také dovodil, že ve výjimečných případech lze exekuci zastavit i po jejím skončení, kupříkladu neměla-li exekuce proběhnout *od samého počátku*. Tímto způsobem Nejvyšší soud ve své rozhodovací praxi rozšiřoval důvody zastavení (skončené) exekuce o tyto tzv. „výjimečné případy“. Dle Nejvyššího soudu je tak důvodem zastavení exekuce navzdory jejímu skončení např. nedostatek vykonatelnosti exekučního titulu dle § 268 odst. 1 písm. a) zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů (dále „OSŘ“)⁸, zrušení nebo neúčinnost vykonávaného rozhodnutí dle § 268 odst. 1 písm. b) OSŘ⁹, zánik pohledávky započtením před vydáním exekučního titulu dle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ¹⁰, nedostatek pravomoci orgánu, který exekuční titul vydal dle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ¹¹ a konečně též skutečnost, že plnění přiznané exekučním titulem je v rozporu s dobrými mravy¹².

Otázka dodatečného zastavení exekuce se objevuje taktéž v nálezů Ústavního soudu ze dne 1. 3. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 8/06, v jehož bodu 34. Ústavní soud

⁶ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 5. 2018, sp. zn. 20 Cdo 562/2018, ze dne 12. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 3516/2006 (R 95/2007), ze dne 25. 11. 2009, sp. zn. 20 Cdo 2325/2006, ze dne 25. 1. 2007, sp. zn. 20 Cdo 1886/2006, a ze dne 14. 12. 2005, sp. zn. 20 Cdo 2421/2004.

⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2005, sp. zn. 20 Cdo 2421/2004.

⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2008, sp. zn. 20 Cdo 2706/2007.

⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008, sp. zn. 20 Cdo 4312/2007.

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 9. 2015, sp. zn. 26 Cdo 1663/2015.

¹¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 2013, sp. zn. 31 Cdo 958/2012 (R 92/2013).

¹² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 8. 2018, sp. zn. 20 Cdo 1641/2018, ze dne 21. 3. 2019, sp. zn. 20 Cdo 44/2019, ze dne 5. 5. 2020, sp. zn. 20 Cdo 3811/2019.

uvedl, že „*považuje za vhodné, aby obecné soudy v řízení o výkon rozhodnutí důsledně postupovaly podle § 268 odst. 1 písm. g) občanského soudního řádu a řízení zastavovaly i tehdy, zanikne-li vymáhaná pohledávka splněním v průběhu exekučního řízení.*“ V nálezu ze dne 6. 4. 2021, sp. zn. I. ÚS 1343/20, s odkazem na judikaturu Nejvyššího soudu Ústavní soud zmínil, že ačkoliv z pohledu exekučního práva lze právní závěry o možnosti zastavení skončené exekuce považovat za kontroverzní či nestandardní, není důvod přeceňovat jejich dopad na exekuční řízení a jeho základní principy. K tomu dále dodal, že je nezbytné napravit důsledky připuštění rozhodců do rozhodování ve spotřebitelských věcech (v dané věci šlo o exekuci „nepřiměřeného“ či „nemravného“ plnění majícího základ ve spotřebitelském úvěru), a proto mají být i taková nestandardní procesní řešení namíště. Ústavní soud se tedy nakonec (ačkoliv implicitně) přiklonil k závěru, že zastavení již skončené exekuce je s ohledem na nedostatky či vady exekučního titulu možné.

V nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2021, sp. zn. III. ÚS 1536/21, Ústavní soud na shora uvedené závěry navazuje a ihned je označuje za ustálené¹³. Možnost zastavení skončené exekuce zde Ústavní soud odůvodnil na jedné straně již zmíněnou nutností zabránit zjevným nespravedlnostem při exekuci nemravných pohledávek věřitelů, přičemž taktéž poukázal na to, že dříve ustálený závěr, podle něž je věcný přezkum exekučních titulů nepřipustný, již byl dřívější judikaturou zpochybněn¹⁴. Současně však Ústavní soud – zřejmě s úmyslem své závěry zmírnit – dodal, že jím učiněné závěry nelze vnímat zkratkovitě, tj. že by mělo dojít k automatickému zastavení každé exekuce se základem ve spotřebitelském úvěru, nýbrž že je třeba zkoumat individuální okolnosti případu, zejména posouzení parametrů a podmínek příslušných smluv o úvěru s ohledem na jejich potenciální zjevnou nespravedlnost.

2.2 Pravomoc soudního exekutora a exekučního soudu

Jedním z dílčích aspektů, jímž se judikatura Ústavního soudu a Nejvyššího soudu zabývala, je otázka, zda má soudní exekutor pravomoc rozhodnout

¹³ Navzdory tomu, že v nálezu vydaném nedávno předtím ještě hovořil o kontroverznosti a spornosti takových závěrů.

¹⁴ Srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 9/15, a ze dne 1. 4. 2019, sp. zn. II. ÚS 3194/18.

o dodatečném zastavení skončené exekuce. V níže uvedených věcech se totiž judikatura zabývala situacemi, kdy po skončení exekuce vymožením podal oprávněný návrh na zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. c) OSŘ, načež soudní exekutor rozhodl o zastavení již skončené exekuce. Řízení o následném návrhu povinného na zastavení exekuce pro její rozpor s dobrými mravy dle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ bylo zastaveno z důvodu existence překážky věci pravomocně rozhodnuté vzniklé v důsledku předchozího rozhodnutí soudního exekutora o návrhu oprávněného.

Z usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 9. 2020, sp. zn. 20 Cdo 2422/2020, se podává, že o zastavení exekuce, která již dříve skončila vymožením, nemá soudní exekutor pravomoc rozhodnout, neboť dle § 51 písm. c) zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti, ve znění pozdějších předpisů (dále „EŘ“) vymožením pohledávky, jejího příslušenství a nákladů exekuce zaniká pověření exekutora. Po skončení exekuce (vymožením či zastavením) tudíž exekutor nemůže uskutečňovat další úkony a rozhodnutí. K zastavení skončené exekuce má přistoupit za výjimečných okolností jedině exekuční soud. Nejvyšší soud nicméně dospěl k závěru, že vydal-li exekutor rozhodnutí o zastavení exekuce po jejím skončení, nejednal mimo rámec své pravomoci, nýbrž jakožto orgán moci soudní rozhodl mimo rámec své věcné příslušnosti. Rozhodnutí soudního exekutora proto není nicotné a dřívější rozhodnutí o návrhu oprávněného na zastavení exekuce tudíž vytváří překážku *res judicata*. Po právní moci usnesení o zastavení exekuce již nemůže soudní exekutor (ani exekuční soud) exekuci zastavit znovu z jiného důvodu.

V nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 9. 2021, sp. zn. III. ÚS 1536//21, se uvedeným závěrem zabýval Ústavní soud, který se s řešením učiněným Nejvyšším soudem neztotožnil. Ústavní soud naopak uzavřel, že v případě, kdy soudní exekutor po skončení exekuce (a zániku jeho pověření) rozhodne o jejím zastavení, jde o rozhodnutí vydané mimo jeho rozhodovací pravomoc. Usnesení o zastavení exekuce takto vydané proto ani nevyvolává žádné procesní následky a překážka věci pravomocně rozhodnuté není dána. O dalším zastavení exekuce na návrh oprávněného tak může exekuční soud věcně rozhodnout.

2.3 Ochrana povinného

K zastavení skončené exekuce má dle posuzované judikatury dojít za účelem ochrany práv povinného. V nálezu ze dne 4. 1. 2022, sp. zn. II. ÚS 2833/21, se uvádí, že v rozhodnutí o zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ soudy hodnotí, zda exekuce byla *v minulosti* vedena po právu či nikoliv, což má poskytnout účinnou ochranu práv povinného. Je-li zastavena exekuce na návrh oprávněného dle § 268 odst. 1 písm. c) OSŘ, není legalita exekuce hodnocena, neboť zastavení exekuce z tohoto důvodu brání jejímu provádění pouze *do budoucna*. Z toho Ústavní soud vyvodil, že mezi jednotlivými důvody zastavení exekuce je z pohledu povinného dramatický rozdíl, přičemž důvod uplatněný povinným je důvodem prioritním¹⁵. Podobné úvahy učinil také Nejvyšší soud v usnesení ze dne 15. 8. 2017, sp. zn. 20 Cdo 3331/2017, podle něhož je hodnocení oprávněnosti vedení již skončené exekuce od samého počátku nezbytné, jelikož je tím současně řešena otázka, zda oprávněnému vymožené plnění náleží či nikoliv, která je významná pro případné následné řízení o vydání bezdůvodného obohacení (v případě, že oprávněný vymožené plnění dobrovolně nevrátí). Jedině na základě výroku o zastavení exekuce lze dle Nejvyššího soudu uzavřít, že vymožené plnění oprávněnému nenáleží, neboť až do ukončení exekuce jiným způsobem než vymožením přetrvává procesní důvod, pro který vymožené plnění náleží oprávněnému. Otázku existence důvodu zastavení exekuce si pak nalézací soud v řízení o vydání bezdůvodného obohacení nemůže posoudit samostatně jako předběžnou otázku.

3 Teoretická východiska

3.1 Exekuční řízení a exekuční titul

Exekuční řízení spočívá v nucené realizaci práva na plnění náležejícího oprávněnému příznaného exekučním titulem. V případě, že povinný svoji povinnost plnit vyplývající z exekučního titulu dobrovolně nesplní, má exekuční řízení zajistit splnění takové povinnosti za použití mocenských

¹⁵ O tento právní závěr se judikatura opírá taktéž v řešení otázky existence překážky věci pravomocně rozhodnuté (viz předchozí část). Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 8. 6. 2022, sp. zn. 31 Cdo 798/2022.

prostředků. Tím se exekuční řízení liší od řízení nalézacího, jehož účelem je zjištění – nalezení – subjektivních soukromých práv mezi procesními stranami a autoritativní řešení právního sporu v podobě rozhodnutí, typicky rozsudku, který se – v případě, že ukládá povinnost plnit – za splnění určitých podmínek stává exekučním titulem¹⁶.

Ústředním pojmem exekučního práva je proto exekuční titul, neboť právě na něm spočívá exekuční řízení, jelikož je základním předpokladem nařízení a vedení exekuce. Předpokladem exekuce naopak není přímo subjektivní hmotné právo, neboť to je předmětem řízení nalézacího¹⁷. Exekuční řízení není výkonem subjektivních hmotných práv, nýbrž výkonem exekučních titulů¹⁸.

Se shora uvedeným je spojena taktéž odlišnost v pojetí věcné legitimace v nalézacím a exekučním řízení. Kritériem posuzování věcné legitimace v nalézacím řízení je hmotné právo. Vyplývá-li tedy z hmotného práva žalobcem uplatněný nárok, tj. je-li žalobce podle hmotného práva věřitelem a žalovaný dlužníkem, je namísto žalobě vyhovět. Vyhovující rozhodnutí ukládající žalovanému povinnost k určitému plnění se následně za splnění dalších podmínek může stát exekučním titulem. Naproti tomu v exekučním řízení se věcná legitimace odvíjí od obsahu exekučního titulu. Věcná legitimace je v exekučním řízení dána tehdy, jestliže osoby oprávněného a povinného označené v exekučním návrhu odpovídají osobám oprávněného (žalobce) a povinného (žalovaného) uvedeným v exekučním titulu¹⁹.

V exekučním řízení platí zásada přísné formalizace exekuce. Exekuce je v první řadě podmíněna existencí exekučního titulu. Exekuční titul taktéž musí být formálně i materiálně vykonatelný. Obsahem exekučního titulu jsou exekuční orgány vázány a jeho věcnou stránku nejsou oprávněny přezkoumávat. Správnost exekučního titulu se tedy presumuje²⁰. Exekuční

¹⁶ MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 4–5.

¹⁷ *Ibid.*, s. 8–9.

¹⁸ MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 145.

¹⁹ Případně je třeba dle § 256 OSŘ listinou prokázat převod či přechod práva nebo povinností z exekučního titulu na jiného povinného či oprávněného, nevyplývá-li taková skutečnost přímo z právního předpisu. LAVICKÝ, P. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, č. 6, s. 188.

²⁰ ŠTEVČEK, M. Obecná část exekučního práva. In: ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Civilní proces. Řízení exekuční, insolvenční a podle části páté OSŘ*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 20–21.

orgány jsou vázány výsledky nalézacího řízení promítnutými do exekučního titulu, a to bez ohledu na to, zda obsah exekučního titulu odpovídá hmotněprávním vztahům mezi účastníky. Věcně nesprávný exekuční titul je tak pro exekuční orgány stejně závazný jako exekuční titul odpovídající hmotněprávním poměrům účastníků²¹. Shora uvedené lze výstižně shrnout slovy Václava Hory, který definoval exekuční titul jako listinu osvědčující, že „nárok, jenž má být uskutečněn, jest již způsobem všelikou pochybnost vylučujícím jakožto po právu odůvodněný na jisto postaven“²².

Nepřípustnost věcného přezkumu exekučního titulu je dána především odlišnými funkcemi nalézacího a exekučního řízení (viz výše) a účinky právní moci exekučního titulu²³.

3.2 Právní moc a vykonatelnost exekučního titulu

Exekučními tituly jsou především soudní rozhodnutí vydaná v občanském soudním řízení, tj. rozsudky, usnesení, (elektronické) platební rozkazy, směnečné platební rozkazy a soudem schválené smíry²⁴. Exekučními tituly však dle § 274 OSŘ mohou být i rozhodnutí jiných orgánů než civilních soudů, resp. jiné právní akty. Tyto exekuční tituly jsou obvykle nejen vykonatelné, ale taktéž (až na výjimky²⁵) v právní moci.

Účinky právní moci bývají obvykle spojovány s vrchnostenskými akty, tj. rozhodnutími orgánů státu²⁶. Zákon však přiznává totožné účinky i jiným aktům, např. rozhodcím nálezům (§ 23 písm. a) zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodcím řízení a o výkonu rozhodcích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, dále „ZRŘ“), či již zmíněným soudem schváleným smírům (§ 99 odst. 3 OSŘ)²⁷.

²¹ MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 23.

²² HORA, V. *Exekuční právo*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938, s. 13.

²³ MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 143.

²⁴ Soudní smír není rozhodnutím, nýbrž dohodou procesních stran, nicméně přesto jde o exekuční titul (§ 274 odst. 1 písm. h) OSŘ). Dále srov. ŠAMLOT, J. *Výkon soudního smíru*. Praha: C. H. Beck, 2022.

²⁵ Výjimkou jsou např. předběžné vykonatelné rozsudky (§ 162 OSŘ) či notářské zápisy se svolením k vykonatelnosti (§ 71a až 71c zákona č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů).

²⁶ ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 35–36.

²⁷ S vědomím této různorodosti je o exekučních titulech pro zjednodušení dále hovořeno především jako o soudních rozhodnutích.

Právní moc je souhrnem účinků spočívajících v závaznosti a nezměnitelnosti soudního rozhodnutí²⁸. Závaznost rozhodnutí zajišťuje, aby nemohlo dojít k odlišnému posouzení právní otázky, o níž již bylo soudem či jiným orgánem pravomocně rozhodnuto. Pravomocné rozhodnutí právní otázky coby předmětu sporu se v důsledku účinku závaznosti stává prejudiciálním pro řešení totožné právní otázky v následném řízení mezi týmiž účastníky²⁹. Nezměnitelnost rozhodnutí zabraňuje opětovnému projednání a rozhodnutí otázky, o níž již bylo pravomocně rozhodnuto. V nezměnitelnosti se tak projevuje zásada *ne bis in idem* a projevem účinku nezměnitelnosti je překážka *rei iudicatae*³⁰. Zmíněné účinky právní moci zajišťují, aby řešení určité právní otázky mezi stranami obsažené v pravomocném rozhodnutí bylo definitivní a strany se mohly spolehnout na jeho neměnnost, protože lze konstatovat, že právní moc má nezanedbatelný význam z hlediska principu právní jistoty³¹.

Pro úplnost dodávám, že shora uvedených účinků právní moci nabývá pouze výrok rozsudku (§ 159a OSŘ), nikoliv jeho odůvodnění³².

Z hlediska exekučního řízení a zásad, jimiž je ovládáno, tedy účinky právní moci brání tomu, aby v exekučním řízení byl obsah exekučního titulu přezkoumáván, tedy aby byla opětovně zkoumána otázka, zda oprávněnému skutečně podle hmotného práva náleží plnění přisouzené výrokem pravomocného rozhodnutí. Pravomocné rozhodnutí totiž exekuční orgány zavazuje ve stejném rozsahu jako účastníky řízení (§ 159a odst. 3 OSŘ).

²⁸ Mezi účinky právní moci bývá řazen taktéž účinek konečnosti coby znak formální právní moci, nicméně nepanuje jasná shoda, zda jde skutečně o účinek právní moci nebo spíše o formální předpoklad právní moci materiální. Srov. DVORÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 73. MACUR, J. *Základní otázky právní moci civilních soudních rozhodnutí*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1972, s. 93. GRŇA, J. *Prejudicialita v civilním řízení: procesuální studie*. Brno: Barvič & Novotný, 1930, s. 26.

²⁹ DVORÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 62–69.

³⁰ Ibid., s. 55–62.

³¹ Např. MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 131–134. HRDLÍČKA, J. Některé problémy institutu právní moci v civilním procesu. *AUC – Iuridica*, 1973, č. 3, s. 189–190. Srov. též Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 1. 2007. Kot proti Rusku, č. 20887/03.

³² K rozšiřování účinků právní moci na odůvodnění rozsudku a důsledkům z toho plynoucím srov. LAVICKÝ, P. Právní moc důvodů rozsudku? *Právní rozhledy*. 2022, č. 13–14, s. 457–469.

Jedním ze základních předpokladů exekuce je vykonatelnost exekučního titulu, která slouží k tomu, aby „*rozhodnutím zjištěný právní stav byl realizován*“³³. Vykonatelnost lze tedy chápat jako určitou vlastnost exekučního titulu umožňující nucené uskutečnění práva z něj vyplývajícího³⁴. Vykonatelnost má stránku formální a stránku materiální. Podmínky formální vykonatelnosti rozhodnutí jsou upraveny ustanoveními § 161, § 162 a § 171 OSŘ, která stanoví, kdy se rozhodnutí stane formálně vykonatelným (např. po uplynutí lhůty k plnění). Materiální vykonatelnost (§ 261a OSŘ) představuje požadavky na obsahové náležitosti exekučního titulu, přičemž rozhodnutí musí obsahovat přesné označení oprávněného a povinného, jednoznačné vymezení obsahu a rozsahu povinností a určení lhůty k plnění³⁵. Aby bylo rozhodnutí materiálně vykonatelné, musí být nanejvýš určité³⁶. Vykonatelnost se na rozhodnutí vyznačuje tzv. klauzulí (doložkou) vykonatelnosti, která umožňuje exekučním orgánům „*získat nepochybný, evidentní poznatek o vykonatelnosti titulu*“³⁷.

3.3 Způsoby skončení exekuce

Exekuce může skončit v zásadě trojím způsobem.

Přirozeným a zejména z hlediska oprávněného nejvíce žádoucím způsobem je skončení exekuce úplným vymožením exekučovaného plnění³⁸. Podle platné úpravy exekuce skončí (je provedena) vymožením pohledávky a jejího příslušenství nebo vynucením jiné povinnosti včetně nákladů exekuce a nákladů oprávněného (§ 46 odst. 2 EŘ). Po skončení exekuce soudní exekutor vyrozumí příslušné orgány a osoby formou oznámení o skončení exekuce, přičemž § 46 odst. 8 EŘ výslovně stanoví, že oznámení není rozhodnutím. O skončení exekuce vymožením není vydáváno žádné rozhodnutí a exekuce tak končí bez dalšího. Macur k tomu uvádí, že s ohledem

³³ HORA, V. *Exekuční právo*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938, s. 13.

³⁴ FIALA, J. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory)*. Praha: Univerzita Karlova, 1972, s. 33.

³⁵ ŠTEVČEK, M. § 261a. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 251 až 376). Exekuční řád. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 23.

³⁶ Srov. PULKRÁBEK, Z. Poznámky k materiální vykonatelnosti. *Právní rozhledy*. 2015, č. 10, s. 371–372.

³⁷ MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 32.

³⁸ *Ibid.*, s. 99.

na to, že plným uspokojením vymáhaného nároku je dosaženo účelu exekuce, nemohou být již prováděny žádné „další procesní úkony sloužící výkonu rozhodnutí“³⁹.

Jestliže nedojde k dosažení cíle exekuce a k vymožení plnění nedojde, lze hovořit o skončení exekuce v důsledku její bezvýslednosti. V takovém případě exekuce taktéž končí bez formálního rozhodnutí. Bezvýslednost exekuce je však také důvodem jejího zastavení (§ 268 odst. 1 písm. e) OSŘ)⁴⁰.

Zákonným důsledkem nepřipustnosti prováděné exekuce je její zastavení. Z komentářové literatury se podává, že zastavení exekuce obecně znamená její skončení dříve, než došlo ke splnění vymáhané povinnosti⁴¹. Důvody zastavení exekuce reagují na situace, kdy se buď v určitém stadiu exekuce dostane do rozporu s předpoklady jejího uskutečňování stanovenými zákonem, nebo kdy bude v průběhu exekuce zjištěno, že takové předpoklady nebyly naplněny již od jejího počátku⁴². Tím je zajišťována potřebná ochrana povinného i třetích osob⁴³.

Lze rozlišovat absolutní a relativní nepřipustnost exekuce. V případě absolutní nepřipustnosti musí být exekuce ihned zastavena *ex officio*, jde-li o připustnost relativní, pak pouze na návrh toho, v čí prospěch zákon důvod nepřipustnosti stanoví⁴⁴. Na rozdíl od předchozích způsobů skončení exekuce o zastavení exekuce soud vydává usnesení⁴⁵. O zastavení exekuce soud rozhoduje na návrh nebo i bez návrhu (§ 269 odst. 1 OSŘ).

Návrh je nicméně z povahy věci nezbytný v případě zastavení exekuce na návrh oprávněného dle § 268 odst. 1 písm. c) OSŘ. Důvody oprávněného exekuční orgány s ohledem na dispoziční povahu tohoto procesního

³⁹ MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 103.

⁴⁰ MACKOVÁ, A. Soudní výkon rozhodnutí. In: WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý. Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Praha: Leges, 2022, s. 57–58. MACKOVÁ, A. Exekuce. In: WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý. Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Praha: Leges, 2022, s. 73.

⁴¹ KRBEK, P. § 268 a § 269. In: DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2237. LEVÝ, J. § 268. In: SVOBODA, K. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1281.

⁴² MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 99.

⁴³ Ibid. Shodně též FIALA, J., RUBEŠ, J. § 268. In: HÁNDL, V., RUBEŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Panorama, 1985, s. 258.

⁴⁴ FIALA, J. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory)*. Praha: Univerzita Karlova, 1972, s. 29.

⁴⁵ MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 99.

úkonu nezkoumají⁴⁶. Návrhu podle § 268 odst. 1 písm. c) OSŘ pak musí exekuční soud (soudní exekutor) bez dalšího vyhovět. Odborná literatura se v zásadě obecně shoduje na tom, že návrh oprávněného na zastavení exekuce má přednost před návrhem povinného, přičemž dojde-li k zastavení exekuce na návrh oprávněného, nemusí se již soud zabývat eventuálním návrhem povinného na zastavení exekuce z jiného důvodu, jestliže návrh povinného nepřekračuje rozsah návrhu oprávněného⁴⁷.

3.4 Skončení exekuce a hmotné právo

Bylo řečeno, že exekuční orgány nejsou oprávněny přezkoumávat obsah exekučního titulu z hlediska jeho věcné správnosti dle práva hmotného a hmotné právo ani není kritériem věcné legitimace v exekučním řízení. To však neznamená úplnou separaci hmotného práva a exekučního řízení.

Kupříkladu důvodem zastavení exekuce dle § 268 odst. 1 písm. g) OSŘ je to, že po vydání rozhodnutí zaniklo právo jím přiznané. Zaniklo-li tak právo na plnění přiznané exekučním titulem v důsledku hmotněprávní skutečnosti (např. započtením či splněním), může dojít k zastavení exekuce. Je však podstatné, aby taková skutečnost nastala až po vzniku exekučního titulu⁴⁸. Nemohl-li námitku zániku práva uplatnit povinný (žalovaný) v nalézacím řízení bez své viny, může ji uplatnit jako důvod obnovy řízení podle § 228 odst. 1 písm. a) OSŘ, jsou-li splněny její podmínky.

Funkční vazby mezi hmotným právem a právem exekučním se dle Macura projevují dále tak, že „účinkům nucené realizace plnění, které povinnému ukládá vykonatelné rozhodnutí, odpovídají určité účinky v oblasti soukromoprávních vztahů“. Úspěšné vymožení plnění v exekučním řízení je tak současně právní skutečností dle hmotného práva způsobující zánik závazku splněním⁴⁹. Skutečná

⁴⁶ ŠTEVČEK, M. § 268 a § 269. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 251 až 376). Exekuční řád. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 41.

⁴⁷ Např. MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 101. KRBEK, P. § 268 a § 269. In: DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2240. LEVÝ, J. § 268. In: SVOBODA, K. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1283–1284.

⁴⁸ Opačný přístup by znamenal přezkum věcné správnosti exekučního titulu. FIALA, J. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory)*. Praha: Univerzita Karlova, 1972, s. 100–101.

⁴⁹ MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 9.

vůle dlužníka je v tomto ohledu nerozhodná. K zániku závazku nicméně dojde pouze tehdy, jestliže je vykonávané rozhodnutí věcně správné, tj. existuje-li soulad mezi procesněprávním vztahem vyplývajícím z pravomocného exekučního titulu a vztahem účastníků vyplývajícím z hmotného práva. Není-li tento soulad dán, vzniká naopak nový hmotněprávní závazek věřiteli – typicky povinnost vydat bezdůvodné obohacení⁵⁰.

Dokud však pravomocný exekuční titul existuje, nemůže dojít k prosazení odpovídajícího práva dlužníka, neboť tomu brání účinky právní moci exekučního titulu. Dlužník nemůže v jiném řízení úspěšně popírat obsah pravomocného rozhodnutí, neboť takovým rozhodnutím je soud vázán bez ohledu na to, zda je přesvědčen o jeho věcné správnosti či nikoliv⁵¹. Dlužník by svůj nárok (např. na vydání bezdůvodného obohacení) mohl úspěšně uplatnit pouze tehdy, pokud by byl pravomocný exekuční titul zrušen např. v důsledku uplatnění mimořádného opravného prostředku. Na to ostatně pamatuje i právní úprava v § 268 odst. 1 písm. b) OSŘ, podle níž je zrušení exekučního titulu důvodem zastavení exekuce, neboť exekuce se stává absolutně nepřípustnou⁵².

4 Hodnocení závěrů judikatury

4.1 Nemravnost exekučního titulu jako důvod zastavení (skončené) exekuce?

Podle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ má být exekuce zastavena, jestliže je zde jiný důvod, pro který nelze exekuční titul vykonat. Shora uvedená judikatura pod tento jiný důvod zahrnuje taktéž skutečnost, že plnění přiznané exekučním titulem je v rozporu s dobrými mravy, přičemž výkon takového rozhodnutí se má jevit zjevně nespravedlivým. Je však „nemravnost“ exekučního

⁵⁰ MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 137–138.

⁵¹ MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 63–74. Dále např. DVORÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 134.

⁵² Např. LAVICKÝ, P. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, č. 6, s. 192–193. MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 65–66. MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998, s. 9.

titulu důvodem zastavení exekuce a lze vůbec na exekuční titul v exekučním řízení nahlížet jako na nemravný?

Dobré mravy, resp. námitka rozporu s dobrými mravy, mají původ v právu hmotném a mají tedy také hmotněprávní charakter⁵³. Tomu ostatně odpovídá i právní úprava. Kategorie dobrých mravů je výslovně obsažena v právní úpravě občanského práva hmotného, tedy v zákonu č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále „OZ“). Příkladem lze uvést § 1 odst. 2 OZ zakazující soukromoprávní ujednání porušující dobré mravy, § 2 odst. 3 OZ, podle něž výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy, nebo § 580 odst. 1 OZ, podle něž rozpor s dobrými mravy způsobuje neplatnost právního jednání. Hmotněprávní charakter takové námitky ostatně nepopírá ani již zmíněná judikatura Ústavního soudu, ačkoliv ji (alespoň implicitně) v exekučním řízení používá⁵⁴.

Jak bylo zmíněno výše, obsah exekučního titulu nemůže být v exekučním řízení přezkoumáván z hlediska hmotného práva, tedy ani z hlediska dobrých mravů. K tomu slouží nalézací řízení, přičemž má-li procesně neúspěšný účastník za to, že rozhodnutí neodpovídá skutečnému hmotněprávnímu vztahu stran, má k dispozici opravné prostředky, a to jak v řízení před civilním soudem, tak např. v rozhodčím řízení (§ 31 a násl. ZRŘ), kterými se může domoci nápravy z jeho pohledu nesprávného rozhodnutí. Nabude-li však rozhodnutí účinků právní moci, je třeba vycházet z toho, že takové rozhodnutí je věcně správné. Věcnou správnost rozhodnutí pak v exekučním řízení nemohou rozporovat nejen povinný s oprávněným, nýbrž také exekuční orgány, které musí obsah exekučního titulu respektovat bez ohledu na jejich vlastní úsudek.

Nemravnost exekučního titulu pochopitelně také nemůže být důvodem zastavení exekuce, natož exekuce skončené, neboť kategorii dobrých mravů na exekuční titul nelze s ohledem na účinky právní moci exekučního titulu a odlišné funkce nalézacího a exekučního řízení vztáhnout. Má-li být exekuce zastavena dle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ s ohledem na to, že exekuce nemravného exekučního titulu je nepřípustná *od počátku*, je tím v důsledku

⁵³ K tomu viz LAVICKÝ, P. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*, 2021, č. 6, s. 187–188.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2019, sp. zn. II. ÚS 3194/18, bod 52.

řečeno také to, že exekuce ani neměla být nařízena. V této souvislosti připomínám, že kritériem posuzování věcné legitimace je v exekučním řízení nikoliv hmotné právo a „mravnost přiznaného plnění“, nýbrž exekuční titul, jehož obsahem jsou exekuční orgány vázány.

Hypotetickou nemravnost plnění přiznaného exekučním titulem nelze považovat za vadu exekučního titulu. Vadou exekučního titulu je naopak jeho materiální nebo formální nevykonatelnost. Jestliže má předpokladem exekuce být skutečnost, že nárok přiznaný exekučním titulem není nemravný, fakticky tím judikatura konstruuje nový předpoklad materiální vykonatelnosti, a to v rozporu s výslovným zněním § 261a OSŘ⁵⁵. Předpoklady vykonatelnosti materiální ovšem neznamenají „materiální“ ve smyslu hmotněprávním, nýbrž – jak bylo výše uvedeno – jde o formální požadavky na obsahové náležitosti exekučního titulu.

Ze shora uvedeného je patrné, že již samotná východiska judikatury týkající se možnosti zastavení skončené exekuce nejsou z pohledu civilního procesu akceptovatelná, neboť připouští, aby exekuční orgány posuzovaly obsah exekučního titulu, bez ohledu na to, že věcná správnost exekučního titulu nemůže být v exekučním řízení zkoumána. Tomu totiž brání především účinky právní moci. Stežít lze přijmout názory judikatury umožňující prolomení právní moci přezkumem rozhodnutí v exekučním řízení, neboť tím nevyhnutelně dochází k zásahu do právní jistoty, která je s institutem právní moci spojena.

Dodávám, že současná judikatura podle mého názoru neobstojí ani z pohledu rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva. Odmítnou-li exekuční orgány vykonat pravomocné rozhodnutí pro jeho rozpor s hmotným právem (nemravnost), přezkoumávají tak právní posouzení věci nalézacím soudem. Evropský soud pro lidská práva však ve své judikatuře výslovně uvedl, že s ohledem na princip právní jistoty není důvodem prolomení právní moci pouhá možnost dvou rozdílných právních posouzení věci⁵⁶.

⁵⁵ Srov. SVOBODA, K. Návrh na zastavení exekuce jako mimořádný opravný prostředek proti exekučnímu titulu. *Soudní rozhledy*. 2019, č. 7–8, s. 221–223.

⁵⁶ Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18. 1. 2007, *Kot proti Rusku*, č. 20887/03. Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 24. 7. 2003, *Ryabykh proti Rusku*, č. 52854/99. Dále srov. DVORÁK, B. Nad koncepcí dovolání v civilních věcech. *Právník*. 2018, č. 4, s. 343–353.

4.2 Zastavení exekuce a bezdůvodné obohacení

Dochází-li k zastavení exekuce, která již předtím skončila vymožením, nelze si nevšimnout zjevného logického rozporu spočívajícího v tom, že dochází k zastavení něčeho, co již neběží. To si ostatně uvědomovala i starší judikatura Nejvyššího soudu, podle níž je existence trvající exekuce podmínkou pro to, aby mohlo být rozhodnuto o jejím zastavení⁵⁷. Posuzovaná judikatura v této souvislosti reflektuje pouze otázku absence rozhodovací pravomoci soudního exekutora, která skončením exekuce vymožením pohledávky, jejího příslušenství a nákladů exekuce nepochybně podle § 51 písm. c) EŘ zaniká. Z toho judikatura vyvozuje, že o zastavení skončené exekuce musí rozhodnout exekuční soud.

V prvé řadě je třeba podotknout, že podle § 46 odst. 2 EŘ je vymožením veškerého výše uvedeného plnění exekuce provedena, tedy skončena, neboť byl naplněn její účel. Z posuzované judikatury je však patrné, že možnost rozhodnout o zastavení již neprobíhající exekuce vyvozuje především z cílů, které tím sleduje. Primárně tak jde o to, aby soudy měly možnost skončenou exekuci znovu otevřít a přehodnotit ji. Nepřípustnosti hodnocení oprávněnosti exekuce z hlediska mravnosti plnění přiznaného exekučním titulem jsem se zde již věnoval (viz výše), protože tomuto aspektu nebudu dále věnovat větší pozornost.

Nelze však opomenout, že judikatura možnost zastavení skončených exekucí dovozuje také z toho, že pouze na základě výroku o zastavení (skončené) exekuce lze uzavřít, že exekučně vymožené plnění oprávněnému nenáleží⁵⁸. Svoboda k tomu souhlasně uvádí, že nedojde-li k zastavení exekuce, je zde stále procesní důvod, pro který plnění náleží oprávněnému. Povinný tak musí nejdříve uspět s návrhem na zastavení exekuce, neboť jedině tak bude „*postaveno najisto, že exekuce neměla být provedena, a tedy ani ukončena vymožením*“. Teprve poté je možné se domáhat vydání bezdůvodného obohacení nebo náhrady škody. V řízení nalézacím pak bude soud s ohledem na § 135 odst. 2 OSŘ vázán důvody zastavení exekuce zjištěnými exekučním soudem⁵⁹.

⁵⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 12. 2005, sp. zn. 20 Cdo 2421/2004, a na to navazující judikatura. Srov. část 2.1 tohoto příspěvku.

⁵⁸ Např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 8. 2017, sp. zn. 20 Cdo 3331/2017.

⁵⁹ SVOBODA, K. Zastavení exekuce již dříve ukončené vymožením. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 4, s. 36.

Tyto závěry nepovažuji za správné. Dle mého názoru je totiž pro případné řízení o vydání bezdůvodného obohacení (plnění pohledávky oprávněného) nerozhodné, zda došlo k zastavení exekuce či nikoliv. V prvé řadě, výrok o zastavení exekuce i z důvodu dle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ bude znít tak, že „exekuce se zastavuje“, přičemž s důvody zastavení exekuce se exekuční soud vypořádá pouze v odůvodnění daného usnesení. Účinků právní moci (a tedy i závaznosti rozhodnutí pro všechny orgány) však nabývá pouze výrok rozhodnutí (§ 159a OSŘ), nikoliv jeho důvody. Výrok usnesení exekučního soudu o zastavení exekuce tak nalézacímu soudu neříká nic o tom, že vymožená pohledávka podle hmotného práva oprávněnému nenáleží.

Stále navíc existuje exekuční titul, který usnesením o zastavení exekuce zrušen není, přičemž k takovému rozhodnutí exekuční orgány nejsou ani oprávněny, stejně jako nejsou oprávněny k posouzení, zda oprávněnému dané plnění podle hmotného práva náleží (k tomu výše). V řízení o vydání bezdůvodného obohacení, tj. plnění obdrženého oprávněným, tak dle mého soudu bude povinný neúspěšný bez ohledu na to, zda k zastavení exekuce došlo či nikoliv. Úspěšnému podání žaloby povinným totiž brání účinky právní moci exekučního titulu, který – pokud není zrušen – závazně a nezměnitelně deklaroval, že oprávněnému plnění náleží. Jestliže by oprávněný skutečně na vymožené plnění podle hmotného práva neměl nárok, nemůže se nárok povinného vyplývající z práva na vydání bezdůvodného obohacení prosadit, neboť – jak již bylo řečeno – tomu brání pravomocný exekuční titul. Povinný by tak mohl být s žalobou úspěšný jen tehdy, došlo-li by ke zrušení pravomocného rozhodnutí.

Exekuční titul však může zrušit pouze soud v nalézacím řízení (např. v řízení o mimořádném opravném prostředku), přičemž dokud se tak nestane, je obsah exekučního titulu pro exekuční orgány závazný a nemůže být přezkoumáván. Až tehdy, kdy by došlo ke zrušení exekučního titulu, by byl dán důvod zastavení exekuce, nikoliv však dle § 268 odst. 1 písm. h) OSŘ z důvodu „nemravnosti“ exekučního titulu, nýbrž z důvodu dle § 268 odst. 1 písm. b) OSŘ. Pakliže by byl exekuční titul zrušen až po skončení exekuce, není zde žádná exekuce, kterou by bylo možné zastavit, pročez by se povinný opět mohl domáhat např. vydání bezdůvodného obohacení cestou nalézacího řízení⁶⁰.

⁶⁰ Srov. LAVICKÝ, P. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, č. 6, s. 192–193.

5 Závěr

Podaný rozbor ukázal, že současnou judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu ve věci zastavení exekuce již dříve skončené vymožením exekuovaného plnění lze přijmout jen stěží.

Aktuální rozhodovací praxe v první řadě zcela zjevně popírá základní koncepční východiska a principy exekučního práva, neboť umožňuje přímé zpochybnění exekučního titulu uplatněním námitek majících původ v hmotném právu (dobré mravy), které v exekučním řízení zásadně nemají mít místo, a to primárně ze dvou důvodů: 1) prostor pro jejich uplatnění má povinný nikoliv v exekučním řízení, nýbrž v řízení nalézacím, které je – na rozdíl od exekučního řízení – sporům o subjektivní hmotné právo mezi účastníky uzpůsobeno a určeno, 2) zpochybněním exekučního titulu za využití námítky rozporu s dobrými mravy dochází k prolomení účinků právní moci, které jsou exekučnímu titulu přiznány, čímž je značně narušována právní jistota účastníků (resp. princip právní jistoty), která je s institutem právní moci úzce spjata.

Paradoxem budiž to, že cíle sledovaného judikaturou, jímž je poskytnutí ochrany povinnému řešení otázky oprávněnosti exekučně vymoženého plnění pohledávky oprávněného, judikatura ve skutečnosti nemůže dosáhnout. Zastavením exekuce, byť z důvodu, že exekuce neměla být vedena již *od počátku*, totiž není pravomocně vyřešena otázka, zda oprávněnému plnění podle hmotného práva náleží či nikoliv. Tuto skutečnost však aktuální rozhodovací praxe nijak nereflektuje a nadto nesprávně a v rozporu s výslovným zněním zákona vztahuje účinky právní moci na odůvodnění rozhodnutí. Úspěšnému uplatnění eventuálního nároku žalovaného z práva na vydání bezdůvodného obohacení pak brání účinky právní moci exekučního titulu. Nebude-li tedy exekuční titul odstraněn, nemůže se zmíněný nárok povinného v následném řízení o vydání bezdůvodného obohacení prosadit. Usnesením o zastavení exekuce ovšem exekuční titul se všemi jeho účinky (logicky) zrušen není.

Úplným závěrem si dovoluji konstatovat, že vzhledem ke všemu shora uvedenému považuji současnou judikaturu Ústavního soudu a Nejvyššího soudu umožňující zastavení skončené exekuce a věcný přezkum exekučních

titulů za nesprávnou a do budoucna neudržitelnou, pročez by měly být její závěry co možná nejdříve opuštěny a překonány.

References

- DVOŘÁK, B. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí. Procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008.
- DVOŘÁK, B. Nad koncepcí dovolání v civilních věcech. *Právnické*. 2018, č. 4, s. 343–353.
- FIALA, J. *Spory vznikající z podnětu výkonu rozhodnutí (exekuční spory)*. Praha: Univerzita Karlova, 1972.
- FIALA, J., RUBEŠ, J. § 268. In: HANDL, V., RUBEŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. II. díl*. Praha: Panorama, 1985, s. 257–275.
- GRŇA, J. *Prejudicialita v civilním řízení: procesuální studie*. Brno: Nakladatelství Barvič & Novotný, 1930.
- HORA, V. *Exekuční právo*. Praha: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938.
- HRDLIČKA, J. Některé problémy institutu právní moci v civilním procesu. *AUC – Iuridica*. 1973, č. 3, s. 189–211.
- KRBEK, P. § 268 a § 269. In: DRÁPAL, L. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 2235–2258.
- LAVICKÝ, P. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, č. 6, s. 186–193.
- LAVICKÝ, P. Právní moc důvodů rozsudku? *Právní rozhledy*. 2022, č. 13-14, s. 457–469.
- LEVÝ, J. § 268. In: SVOBODA, K. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2021, s. 1280–1297.
- MACKOVÁ, A. Soudní výkon rozhodnutí. In: WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý. Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Praha: Leges, 2022, s. 46–59.
- MACKOVÁ, A. Exekuce. In: WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý. Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. Praha: Leges, 2022, s. 62–77.

- MACUR, J. *Základní otázky právní moci civilních soudních rozhodnutí*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1972.
- MACUR, J. *Právo procesní a právo hmotné*. Brno: Masarykova univerzita, 1993.
- MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993.
- MACUR, J. *Kurs občanského práva procesního. Exekuční právo*. Praha: C. H. Beck, 1998.
- PODRAZIL, Š. Věcný přezkum exekučních titulů v judikatuře Nejvyššího soudu a Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2022, č. 10, s. 359–365.
- PULKRÁBEK, Z. Poznámky k materiální vykonatelnosti. *Právní rozhledy*. 2015, č. 10, s. 371–372.
- SVOBODA, K. Zastavení exekuce již dříve ukončené vymožením. *Bulletin advokacie*. 2018, č. 4, s. 35–38.
- SVOBODA, K. Návrh na zastavení exekuce jako mimořádný opravný prostředek proti exekučnímu titulu. *Soudní rozhledy*. 2019, č. 7–8, s. 221–223.
- SVOBODA, K. Kolegium NS nesouhlasí s „moderováním“ nemravných exekučních titulů. Co s tím? *Soudní rozhledy*. 2021, č. 3, s. 78–80.
- ŠAMLOT, J. *Výkon soudního smíru*. Praha: C. H. Beck, 2022.
- ŠTEVČEK, M. Obecná část exekučního práva. In: ŠÍNOVÁ, R. a kol. *Civilní proces. Řízení exekuční, insolvenční a podle části páté OSŘ*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1–62.
- ŠTEVČEK, M. § 261a. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 251 až 376). Exekuční řád. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 23–24.
- ŠTEVČEK, M. § 268 a § 269. In LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský soudní řád (§ 251 až 376). Exekuční řád. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 38–45.
- ZOULÍK, F. *Soudy a soudnictví*. Praha: C. H. Beck, 1995.

Contact – e-mail

simon.podrazil@mail.muni.cz

DAŇOVÉ MILOSTIVÉ LÉTO

Martin Pracný

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Tento příspěvek pojednává o plánovaném Daňovém milostivém léto. Na začátku textu se autor zaměřuje na detailní vysvětlení doposud proběhnutších akcí milostivého léta v České republice. V další části je podrobně rozebrán návrh zákona z dílny Ministerstva financí České republiky, který by měl v roce 2023 přinést v pořadí již třetí akci milostivého léta, tentokrát pro daňové nedoplatky. Cílem příspěvku je zhodnotit navrhovaný zákon a učinit závěry o tom, zda je schopen naplnit představu Ministerstva financí o snížení administrativní zátěže pro správce daně a pomoci s vymožením jinak nedobytných nedoplatků.

Keywords in original language

Milostivé léto; daně; daňové nedoplatky.

Abstract

This paper discusses the planned tax debt jubilee in the Czech Republic. At the beginning of the paper, the author focuses on a detailed explanation of the events of the debt jubilee in the Czech Republic that have taken place so far. The next section discusses in detail the draft law from the Ministry of Finance of the Czech Republic, which is expected to bring the third event of debt jubilee in 2023, this time for tax arrears. The purpose of this paper is to evaluate the proposed law and draw conclusions as to whether it is capable of fulfilling the Ministry of Finance's vision of reducing the administrative burden on tax administrators and helping with the recovery of otherwise uncollectible arrears.

Keywords

Debt Jubilee; Taxes; Tax Arrears.

1 Úvod

Dluhy jsou staré jako lidstvo samo. Jejich existence je v dnešní konzumní společnosti naprosto přirozená a všeobecně akceptovaná. Pro potvrzení tohoto tvrzení stačí zhlédnout televizní vysílání na jakékoli komerční televizi a počítat, kolik nabídek na rychlou a „výhodnou“ půjčku uvidíte v reklamním bloku. K jejich sečtení obvykle nepostačují prsty na jedné ruce. Jak vidno, pořídit si dluhy je velice snadné a existuje mnoho způsobů, jak toho dosáhnout. Kupříkladu jednáním, kdy si vezmeme výše zmíněný spotřebitelský úvěr, nebo také opomenutím povinných plateb do veřejného rozpočtu. Ideálním vyústěním těchto scénářů je následné splnění závazku. Toto ovšem bývá v mnoha případech pro jedince obtížné a někdy až nemožné s ohledem na výši dluhů a neúměrné příjmy. Problém Čechů s úhradou závazků vyplývá i z nejnovějších dat Exekutorské komory České republiky. K 1. květnu 2023 je podle statistiky vedeno exekuční řízení proti 667 479 fyzickým osobám. Je zde sice viditelný klesající trend v počtu povinných osob oproti předcházejícím letům⁶¹, ovšem každoročně se zvyšuje průměrný počet exekucí vedených proti jedné fyzické osobě. K 1. květnu 2023 je proti jednomu povinnému vedeno soudními exekutory v průměru 6,13 exekučních řízení – v roce 2017 to bylo 5,3 exekučních řízení.⁶² Vysoký počet aktivních subjektů s nedoplatky eviduje taktéž Finanční správa České republiky a Celní správa České republiky. Na konci roku 2021 mělo nedoplatek na daních, clu a jiných odvodech celkem 899 560 daňových subjektů.⁶³

V posledních letech je patrná zvýšená snaha státu řešit předluženost obyvatel a hlavně jejich neschopnost platit dluhy vůči veřejnoprávním subjektům. V letech 2021 a 2022 byly s tímto cílem realizovány akce Milostivé léto I a II, které spočívaly v prominutí některých příslušenství v případě uhrazení jistiny u dluhů vůči veřejnoprávním subjektům vymáhaných soudními exekutory.

⁶¹ V roce 2017 bylo vedeno exekuční řízení proti 863 000 fyzickým osobám, v roce 2018 proti 822 000 fyzickým osobám, v roce 2019 proti 790 000 fyzickým osobám, v roce 2020 proti 732 916 fyzickým osobám a v roce 2021 proti 698 028 fyzickým osobám.

⁶² Statistiky. *Exekuční komora České republiky* [online]. [cit. 31. 5. 2023]. Dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>

⁶³ Zpráva o činnosti Finanční správy a celní správy za rok 2021. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. [cit. 28. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danove-a-celni-statistiky/zpravy-o-cinnosti-financni-a-celni-sprav/2021/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-48219/>

S ohledem na to, že se akce Milostivé léto I a II vztahovaly pouze na exekuce vedené soudními exekutory, dlužníci, kteří mají daňové nedoplatky, nemohli prominutí využít, neboť tyto nedoplatky jsou ve většině případů vymáhány skrze daňovou exekuci samotným správcem daně. S cílem rozšířit možnost prominutí i na tyto dluhy vypracovalo Ministerstvo financí návrh zákona, který předpokládá realizaci milostivého léta v rámci jeho resortu. Akce dostala název Daňové milostivé léto.

Cílem příspěvku je analyzovat *návrh zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů*, jakož i učinit závěry o tom, zda je zákon ve své navrhované podobě schopen naplnit představy zákonodárce, tedy přinést prostředky do veřejných rozpočtů motivováním povinných k úhradě dlužných částek, které jsou do značné míry jinak nedobytné a zároveň snížit administrativní zátěž správce daně spojenou s těmito nedoplatky.

2 Milostivé léto I a II

Pojem milostivé léto pochází ze Starého zákona, konkrétně ze 25. kapitoly Třetí knihy Mojžíšovy (Leviticus), kde se tímto slovním spojením označuje období nastávající každých padesát let. Tento jubilejní rok docházelo k propuštění otroků izraelského původu a k navrácení jejich majetku.⁶⁴ Na biblickou ideu navázala i římskokatolická církev, která slaví v pravidelných i nepravidelných intervalech tzv. Svaté roky⁶⁵. K odpuštění dluhů a trestů za spáchané hříchy dochází v souvislosti s návštěvou dopředu určených křesťanských sakrálních staveb.⁶⁶ Pojem milostivého léta se tedy ujal v českém jazyce pro odpuštění dluhů.

V České republice probíhaly doposud dvě mimořádné oddlužovací akce. První z nich se konala od 28. října 2021 do 28. ledna 2022 a dnes ji s ohledem na její následovnici nazýváme Milostivým létem I. Právním podkladem pro Milostivé léto I byl *zákon č. 286/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně*

⁶⁴ NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956, s. 395.

⁶⁵ Svatý rok se označuje také jako Jubilejní rok nebo Milostivé léto.

⁶⁶ MUSIALIK, A. *Lata Świąt w kulturze dawnej Polski*. Diplomová práce. Katowice: Slezská univerzita, Filozofická fakulta, 2011, s. 5. Vedoucí práce prof. zw. dr hab. Jan Malecki.

dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. Akce umožňovala prominutí některých příslušenství (především úroků a nákladů řízení) spojených s dlužnou jistinou vymáhanou v exekučním řízení zahájeném nejpozději dne 27. října 2021. Prominutí nebylo umožněno u dluhů vymáhaných jiným způsobem než soudními exekutory. Aby došlo k prominutí příslušenství, bylo potřeba informovat exekutora o úmyslu využít tuto možnost a po obdržení vyčíslené jistiny ji uhradit společně s paušálními náklady exekutora ve výši 750 Kč + DPH. V případě splnění těchto podmínek soudní exekutor rozhodl o zastavení exekuce a o osvobození dlužníka od placení příslušenství spojeného s jistinou. Okruh osob, které se mohly akce zúčastnit, byl omezen na fyzické osoby, a to podnikající i nepodnikající. Dlužník se ovšem nesměl nacházet v insolvenční. Milostivé léto I nedopadalo na všechny dluhy, ale pouze na ty, kde byl oprávněným veřejnoprávní subjekt. Jednalo se tedy o dluhy vůči státu, územním samosprávným celkům (krajům, obcím), právníkům osobám, ve kterých má stát nebo územní samosprávný celek majetkovou účast (např. dopravní podniky, ČEZ a České dráhy etc.), zdravotním pojišťovnám, státním nemocnicím, státním fondům, veřejným školám, České televizi, Českému rozhlasu a dalším veřejnoprávními subjekty. Z osvobození byly vyloučeny peněžité tresty za úmyslný trestný čin, náhrada úmyslně způsobených škod, náhrada újmy na zdraví nebo pohledávky na výživném. V těchto případech k prominutí příslušenství nedošlo. Kromě veřejnoprávních subjektů vyhlásily své vlastní milostivé léto i některé soukromoprávní subjekty, převážně bankovní instituce. V případě využití prominutí dluhů u soukromoprávních subjektů bylo potřeba uhradit náklady soudního exekutora v plné výši, nikoliv pouze výše uvedenou paušální částku.

Oddlužovací akce byla zopakována pod názvem Milostivé léto II od 1. září 2022 do 30. listopadu 2022. Právním podkladem pro Milostivé léto II byl *zákon č. 214/2022 Sb., o zvláštních dáních pro zastavení exekuce a o změně souvisejících zákonů*. Potřeba opakování akce vyplynula mimo jiné z prodlevy exekutorů při vyčíslování dlužných částek na základě žádosti dlužníků o využití Milostivého léta I. Některým dlužníkům bylo zpožděním exekutora zabráněno první oddlužovací akce využít. Pravidla oddlužení zůstala téměř totožná – v případě úhrady jistiny a paušálních nákladů exekuce

došlo k prominutí příslušenství s jistinou spojeným. Milostivé léto II se vztahovalo na exekuční řízení zahájená před 28. říjnem 2021, tedy před začátkem Milostivého léta I. Stejně jako v prvním případě mohly akce využít pouze fyzické osoby (podnikající i nepodnikající). Naopak změnu doznala výše paušálních nákladů exekutora, které musel povinný zaplatit soudnímu exekutorovi. Částka se zvýšila z 750 Kč + DPH na částku 1 500 Kč + DPH. Prodloužena byla na základě negativních zkušeností z první oddlužovací akce lhůta, kterou měl exekutor po obdržení žádosti dlužníka na odpověď (15 dnů). V případě, že soudní exekutor tak v této lhůtě neučinil, byla lhůta k úhradě prodloužena o počet dnů, o který soudní exekutor překročil lhůtu k odpovědi a neskončila dříve než 5 dnů od doručení odpovědi – to ovšem platilo pouze v případě, že žádost o využití Milostivého léta II byla soudnímu exekutorovi zaslána dlužníkem do 15. listopadu 2022. K akci se kromě obligatorně participujících veřejnoprávních subjektů připojilo stejně jako v případě Milostivého léta I několik soukromoprávních subjektů, zejména bank. V případě využití prominutí dluhů u soukromoprávních subjektů bylo potřeba uhradit náklady soudního exekutora v plné výši, nikoliv pouze výše uvedenou paušální částku.

Nejoptimističtější prognózy předvíдалy, že by akce Milostivé léto I mohli využít statisíce dlužníků. Podle odhadů soudních exekutorů došlo k zastavení 52 000 exekucí, přičemž vymoženo bylo 390 milionů Kč a prominuto bylo příslušenství ve výši 1,55 miliardy Kč. Akcí mohlo být dotčeno celkově asi 1,3 milionů exekučních řízení. Během akce Milostivé léto II bylo zastaveno přes 9 000 exekucí, vymoženo bylo asi 120 milionů Kč, přičemž bylo odpuštěno příslušenství ve výši 370 milionů Kč. Podle Exekutorské komory České republiky počet řízení, v nichž bylo možno využít opakovaného milostivého léta, dosahoval čísla 950 000.⁶⁷

Pro úplnost je potřeba doplnit akci, která probíhala v podobném časovém období jako Milostivé léto I (od ledna 2022) a byla taktéž upravena *zákonem č. 286/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech*

⁶⁷ EK ČR: Druhé kolo milostivého léta využil jen zlomek dlužníků. *Exekuční komora České republiky* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/3019-ek-cr-druhe-kolo-milostiveho-leta-vyuzil-jen-zlomek-dlužniku>

a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. V rámci této akce byly zastaveny tzv. bagatelní exekuce, tedy taková exekuční řízení, která byla vedena pro peněžité plnění nepřevyšující 1 500 Kč bez příslušenství. Zákon stanovoval pro zastavení několik podmínek:

- v řízení byla vyznačena doložka provedení exekuce v Rejstříku zahájených exekucí (usnesení o nařízení exekuce nabylo právní moci),
- povinný je fyzickou osobou,
- po dobu posledních tří let před účinností novely počítaných od vyznačení doložky provedení exekuce nebylo nic vymoženo.

Pokud tedy v období od 1. 1. 2019 do 1. 1. 2022 nebylo ničeho vymoženo a oprávněný nesložil zálohu na náklady exekuce ve výši 500 Kč, byla exekuce zastavena – předpokládala se fikce nemajetnosti povinného a nezájem oprávněného v pokračování exekuce (nesložení zálohy). Zákonodárce sledoval snahu vypořádat se v první řadě s dluhy vzniklými cestováním bez platného jízdního dokladu. Zastavení bagatelní exekuce bylo vyloučeno u fyzických osob v insolventci a dále u pohledávek výživného, pohledávek za náhradní výživné podle jiného zákona, pohledávek náhrady újmy způsobené poškozenému ublížením na zdraví nebo pohledávek náhrady újmy způsobené úmyslnými trestnými činy.

Pro daňové nedoplatky neměly dosavadní akce milostivého léta většího významu. Bylo to způsobeno primárně tím, že podmínkou pro ukončení exekuce bylo její vedení soudním exekutorem. Akce proto nemohli využít dlužníci, jejichž nedoplatky jsou vymáhány v rámci daňové exekuce samotným správcem daně. Ustanovení § 175 odst. 1 *zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů* (dále „daňový řád“), sice umožňuje správci daně pro vymáhání nedoplatků zvolit kromě daňové exekuce i cestu vymáhání soudním exekutorem, v praxi k tomu ovšem dochází pouze ve výjimečných případech. V rámci Finanční správy České republiky jsou v současnosti vymáhány nedoplatky exekutory u necelé stovky dlužníků. Celní správa České republiky tento způsob vymáhání již nevyužívá.⁶⁸ Přednostní volbu

⁶⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/7425565.htm>

vymáhání nedoplatků daňovou exekucí odvozujeme ze zásady zdrženlivosti a zásady přiměřenosti, jakožto základních zásad správy daní, které vyplývají z § 5 odst. 3 daňového řádu. Po správci daně se požaduje, aby šetřil práva a právem chráněné zájmy daňových subjektů a třetích osob v souladu s právními předpisy a používal při vyžadování plnění jejich povinností jen takové prostředky, které je nejméně zatěžují a ještě umožňují dosáhnout cíle správy daní. Dle § 175 odst. 2 daňového řádu správce daně zvolí způsob vymáhání nedoplatku tak, aby výše nákladů spojených s vymáháním, které bude daňový subjekt povinen uhradit, nebyla ve zjevném nepoměru k výši nedoplatku. Z těchto důvodů využívá správce daně právě daňovou exekuci, neboť je značně levnější variantou pro daňový subjekt. Podle § 183 odst. 1 daňového řádu dosahují náklady daňové exekuce 2 % z exekvované částky, minimálně však 500 Kč a nejvýše 500 000 Kč. Odměna soudního exekutora je významně vyšší, kdy ze základu do 3 000 000 Kč jde o 15 % z této částky, nejméně však 2 000 Kč.⁶⁹ Rozdíl mezi těmito dvěma druhy exekuce nalezneme i ve skutečnosti, že náklady exekuce lze při daňové exekuci předepsat pouze jednou. Zákonodárce se proto rozhodl rozšířit možnost odpuštění penále, úroků a dalšího příslušenství spojeného s daňovými nedoplatky v rámci třetí akce milostivého léta nazvané Daňovým milostivým létem.

3 Daňové milostivé léto

Návrh zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů (dále „návrh zákona“) schválila vládní koalice jednomyslně dne 25. ledna 2023. Návrh zákona byl předložen sněmovně dne 7. února 2023 a dne 15. května 2023 byl schválen ve 3. čtení. Senát schválil návrh zákona dne 31. května 2023. K podpisu prezidentem došlo dne 7. června 2023. Zákon byl vyhlášen dne 23. června 2023 ve Sbírce zákonů v částce 90 pod číslem 182/2023 Sb. Vláda na výše zmíněném zasedání schválila taktéž návrh zákona vypracovaný Ministerstvem práce a sociálních věcí *o mimořádném odpuštění penále z pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a exekučních nákladů*, který bude aplikovat filozofii milostivého léta na závazky vůči okresním správám sociálního zabezpečení.

⁶⁹ Odměnu soudních exekutorů upravuje *vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 330/2021 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě honorářích vyjadřují správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem.*

Zákon z dílny Ministerstva financí aplikuje principy milostivého léta na daňové nedoplatky, kterých se předchozí akce Milostivého léta I a II výrazněji nedotkly. Daňové milostivé léto by mělo dopadat přibližně na 380 000 osob⁷⁰ a zahrnovat dvě konkrétní situace:

- mimořádný zánik určeného příslušenství daně odpuštěním,
- mimořádný zánik některých nedoplatků na dani a na příslušenství daně.

Forma nového zákona namísto novelizace daňového řádu byla zvolena s poukazem na jednorázový a mimořádný charakter akce. Ustanovení daňového řádu se v tomto případě použijí, pokud návrh zákona nestanoví jinak. Návrh zákona nepracuje s pojmem prominutí, jak tomu bylo u minulých oddlužovacích akcí, ale místo něho používá termín odpuštění. Děje se tak s ohledem na to, že daňový řád institut prominutí daně v rámci správy daní již používá s jiným významem a účelem (§ 259 daňového řádu).

Daní se pro účely zákona rozumí daň, poplatek nebo jiné obdobné peněžité plnění spravované:

- orgány Finanční správy České republiky,
- orgány Celní správy České republiky,
- Ministerstvem financí,
- soudy nebo Vězeňskou službou České republiky.

Za daň se pro účely návrhu zákona považuje také místní poplatek nebo odvod za porušení rozpočtové kázně, pokud do 30. září 2023 rozhodne svým usnesením zastupitelstvo obce, hlavního města Prahy nebo kraje, že se tento zákon použije na místní poplatek nebo odvod za porušení rozpočtové kázně, který spravuje obecní úřad obce, Magistrát hlavního města Prahy, úřad městské části hlavního města Prahy nebo krajský úřad. Zastupitelstva musejí sami zhodnotit, zda pro ně má využití odpuštění nedoplatků smysl s ohledem na nákladnost akce a výši dlužných částek. Je potřeba zmínit, že zákon nebude možno aplikovat na clo a jeho příslušenství, neboť evropská legislativa toto neumožňuje. Na základě žádosti Ministerstva spravedlnosti České

⁷⁰ Vláda navrhuje období tzv. milostivého léta pro dlužníky v daňové oblasti a u sociálního pojištění. *Vláda České republiky* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-navrhujee-obdobu-tzv--milostiveho-leta-pro-dluzniky-v-danove-oblasti-a-u-socialniho-pojisteni-202503/>

republiky se bude odpuštění a zánik nedoplatků týkat tzv. justičních pohledávek (např. pořádkové pokuty). Jedná se o pohledávky spravované soudy, státním zastupitelstvím nebo Vězeňskou službou v rámci dělené správy podle daňového řádu. Tyto pohledávky negenerují příslušenství (úrok z prodlení) – zanikají tedy pouze exekuční náklady. Akce Daňového milostivého léta bude stejně jako v případech Milostivého léta I a II určena pouze fyzickým osobám, a to bez ohledu na to, zda se jedná o osoby podnikající nebo nepodnikající. Důvodová zpráva uvádí, že toto omezení je odůvodněné cílem navrhovaného zákona, kterým je umožnit fyzickým osobám eliminovat část daňových dluhů a narovnat vztahy těchto osob vůči státu v rámci plnění daňových povinností. Stejně tak je cílem opatření poskytnout úlevu fyzickým osobám a domácnostem v současné ekonomicky problematické době. Je potřeba také uvést, že navrhovaný zákon představuje pouze lépe dostupnou variantu (méně náročné administrativní postupy) ke zmírnění dopadů spojených s existencí daňových nedoplatků na příslušenství daně, která je určena především laikům z řad fyzických osob. V případě osob právnických můžeme předpokládat vyšší míru znalosti současných nástrojů, jimiž lze zmírnit nebo zcela eliminovat příslušenství daně, a tudíž i jejich větší dostupnost. Zákonodárce předpokládá, že Daňové milostivé léto povede k pozitivnímu rozpočtovému efektu v podobě zvýšené úhrady daní (jistin), a to i za cenu negativního rozpočtového efektu ve vztahu k nevybranému příslušenství. Přínosné bude taktéž snížení administrativních nákladů spojených se správou nedoplatků.⁷¹

Zákonodárce předpokládá, že o odpuštění daně by mohly projevit zájem fyzické osoby s nižším nedoplatkem na jistině. Celkový souhrn aktivních nedoplatků na jistině do výše 50 000 Kč je v současnosti evidován u Finanční správy České republiky v hodnotě 0,8 miliardy Kč. Oddlužovací akce by mohla přinést do veřejných rozpočtů částku ve výši stovek milionů Kč. Lze však předpokládat, že část těchto nedoplatků by byla správcem daně vybrána i bez využití mimořádného odpuštění určeného příslušenství. Celkový úhrn příslušenství u aktivních nedoplatků na jistině do 50 000 Kč evidovaný u Finanční správy České republiky je ve výši 1,1 miliardy Kč. Penále

⁷¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/7425565.htm>

a pokuty za opožděné tvrzení daně dosahují přibližně 0,2 miliardy Kč. Lze tedy odhadovat, že tyto částky by nebyly vybrány v řádu stovek milionů Kč, přičemž nemůžeme vyloučit, že by tyto částky nebyly vybrány v budoucnu. Dle struktury aktivních nedoplatků evidovaných u Finanční správy České republiky lze předpokládat, že o odpuštění požádají vyšší desítky tisíc fyzických osob.⁷²

Obr. č. 1: Přehled nedoplatků potenciálně dotčených návrhem (dle dat z června 2022)

druh nedoplatku FO	orgány Finanční správy ČR	orgány Celní správy ČR
aktivní nedoplatky	8,6 mld. Kč ¹	3,1 mld. Kč
počet ODÚ ² / osob	452 tis. / 373 tis. osob ³	147,3 tis. osob
z toho příslušenství	3,2 mld. Kč ⁴	1,3 mld. Kč
z toho pouze na příslušenství	635 mil. Kč	13,1 mil. Kč
počet osob	44,6 tis.	2,4 tis.
posečkané - jistina	1,5 mld. Kč	76,2 mil. Kč
z toho příslušenství	nelze predikovat	nelze predikovat
odepsané pro nedobytnost	13,5 mld. Kč	152,6 mil. Kč
počet osob	23,5 tis. osob	6,8 tis. osob
z toho příslušenství	5,1 mld. Kč ⁴	40,5 mil. Kč
potenciál zanikajícího příslušenství⁵	8,3 mld. Kč	1,3 mld. Kč

¹⁾ počet nedoplatků je ovlivněn ročním obdobím, a to zejména dočasný nárůst nedoplatků na dani z nemovitých věcí (termín úhrady 31. května 2022), jakož i na dani z příjmů fyzických osob a dani z přidané hodnoty

²⁾ ODÚ = osobní daňový účet podle § 149 odst. 2 daňového řádu

³⁾ z toho 48 % vykazuje nedoplatek do 1000 Kč

⁴⁾ odhadovaný poměr jistiny a příslušenství je zhruba 37,5 %

⁵⁾ nezahrnuje příslušenství posečkaných jistin

Zdroj: Důvodová zpráva k návrhu zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 31. 3. 2023].

Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/7425565.htm>

3.1 Mimořádný zánik určeného příslušenství daně odpuštěním

Hlavní podmínkou k odpuštění určeného příslušenství bude uhrazení s ním svázané jistiny. Odpuštění se týká pouze doposud neuhrazeného

⁷² Důvodová zpráva k návrhu zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/7425565.htm>

příslušenství. Uhrazené příslušenství se daňovému subjektu nevrací. Mezi určené příslušenství, které bude v případě uhrazení jistiny odpuštěno, náleží:

- úrok z prodlení a jeho obdoby podle jiného zákona,
- úroky z posečkané částky,
- penále,
- pokuty za opožděné tvrzení daně,
- náklady řízení včetně exekučních nákladů.

Odpuštění se týká pouze příslušenství v akcesorickém vztahu k nedoplatku, který slouží k vyčíslení příslušenství. Pokud tedy chybí jistina, není možné příslušenství odpustit. V prvé řadě je odpouštěno příslušenství vzniklé neuhrazením daně ve formě úroku. Úkolem tohoto příslušenství je ve vztahu k veřejným rozpočtům reparovat a kompenzovat výpadek příjmů veřejných rozpočtů po dobu dlužníkovy prodlení s úhradou daně. Dále je cíleno na příslušenství mající povahu trestu *largo sensu*, jako je například penále a pokuta za opožděné tvrzení daně podle § 251 daňového řádu. Toto příslušenství vzniká v rovině nalézací opožděným podáním daňového tvrzení nebo následkem doměření daně *ex offi*.⁷³

Pro zamezení možného spekulativního chování daňových subjektů v případě placení daní je potřeba stanovit rozhodný den pro vznik dluhu, jehož příslušenství může být odpuštěno. Ministerstvo financí s ohledem na legislativní proces zvolilo rozhodným dnem 30. září 2022, které již daňovým subjektům neumožňuje kalkulovat s možností odpuštění příslušenství v rámci aktuálních daňových povinností. Rozhodné období pro uhrazení dlužné jistiny vedoucí k odpuštění příslušenství je stanoveno od 1. července 2023 do 30. listopadu 2023. Jistina uhrazená v minulosti je taktéž akceptována. Stejně jako v případě Milostivého léta I a II je nejprve potřeba zaslat žádost o odpuštění určeného příslušenství správci nedoplatku. Podání je možné učinit standardními způsoby uvedenými v § 71 daňového řádu – písemně v listinné podobě nebo elektronicky datovou zprávou, anebo ústně do protokolu. Se záměrem, aby využití bylo co nepřístupnější pro širokou veřejnost, umožňuje návrh zákona kromě způsobů uvedených v daňovém řádu zaslat elektronickou

⁷³ Důvodová zpráva k návrhu zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/7425565.htm>

kopii dokumentu opatřenou vlastnoručním podpisem na elektronickou adresu zveřejněnou správcem daně, tedy pomocí běžného e-mailu. O žádosti bude správcem daně rozhodováno pouze v případě, kdy ji není možné vyhovět. Pokud dojde k úhradě více nedoplatků, bude respektována dispozice dlužníka uvedená v žádosti. Je zde tedy možnost uhradit přednostně vymáhané nedoplatky, což standardní úprava daňového řádu jinak neumožňuje. Exekuční náklady budou odpuštěny pouze v případě, že dojde k uhrazení nebo zániku všech nedoplatků, pro které byla daňová exekuce nařízena.

Kromě jednorázového uhrazení dlužné jistiny umožňuje zákon uhrazení jistiny ve 12 po sobě jdoucích měsíčních splátkách, jejichž splatnost je v případě první splátky 30. listopadu 2023 a v případě dalších splátek v poslední den příslušného kalendářního měsíce. Případně-li poslední den příslušného kalendářního měsíce na sobotu, neděli nebo svátek, je v případě dané splátky splatnost v nejbližší pracovní den. První až předposlední splátka odpovídá podílu rozhodného nedoplatku a počtu splátek, který se zaokrouhluje na celé koruny nahoru. Poslední splátka činí zbývající část rozhodného nedoplatku. Pro využití splátkování je potřeba podat žádost během rozhodného období, tedy do 30. listopadu 2023. Žádost není předmětem správního poplatku. Návrh zákona stanovuje i další podmínky. Ke dni podání žádosti se nesmí jednat o nedoplatek, u kterého je povoleno posečkání jeho úhrady nebo rozložení jeho úhrady na splátky. Zároveň musí být nedoplatek alespoň ve výši 5 000 Kč a nesmí se jednat o nedoplatek na záloze na daň. V případě, že je ke dni podání žádosti rozhodný nedoplatek vymáhán daňovou exekucí, správce daně tuto exekuci odloží. Pokud dlužník neuhradí některou ze splátek ve stanovený den splatnosti nebo ve stanovené výši, pozbývá rozložení úhrady účinnosti uplynutím dne nedodržení některé z těchto podmínek a správce daně následně dlužníka o této skutečnosti vhodným způsobem vyrozumí. Úhrada určeného příslušenství daně, které souvisí s nedoplatkem, jehož úhrada byla rozložena na splátky, je po dobu trvání tohoto rozložení posečkána a po dobu rozložení úhrady nedoplatku na splátky a po dobu posečkání úhrady určeného příslušenství daně neběží lhůta pro placení daně. Návrh zákona výslovně uvádí, že určené příslušenství daně nezanikne odpuštěním u rozhodného nedoplatku, který je vymáhán soudním exekutorem nebo podle zákona upravujícího mezinárodní pomoc při vymáhání některých finančních pohledávek.

3.2 Mimořádný zánik některých nedoplatků na dani a na příslušenství daně

Návrh zákona nepřichází pouze s odpuštěním určeného příslušenství v případě zaplacení jistiny, ale upravuje také situaci, kdy zaniknou tzv. bagatelní nedoplatky na dani a příslušenství *ex officio* bez potřeby jakéhokoli jednání dlužníka. Na rozdíl od odpuštění určeného příslušenství zde zákonodárce pracuje s pojmem nedoplatek, jelikož se zánik bude týkat pouze příslušenství, u něhož marně uplynul den jeho splatnosti. Doposud neuhrazené nedoplatky na dani (s výjimkou cla) nebo na příslušenství daně zaniknou ke dni nabytí účinnosti tohoto zákona a správce daně je následně zaznamená do evidence. Zánik se bude týkat nedoplatků vzniklých do rozhodného dne, tedy 30. září 2022. Potřeba určení rozhodného dne vyplývá stejně jako u odpuštění určeného příslušenství z možného spekulativního chování daňových subjektů. Daňové subjekty by po uveřejnění návrhu zákona mohly uzpůsobit plnění svých daňových povinností, tak aby nedoplatky splňovaly podmínky mimořádného zániku. Další v zákoně stanovenou podmínkou je výše nedoplatků, které zanikají. Pro nedoplatky a příslušenství daně z nemovitosti bude stanoven limit ve výši 30 Kč, který odpovídá minimální výši této daně podle § 15 odst. 3 *zákona České národní rady č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí*. V případech ostatních nedoplatků byl zvolen limit 200 Kč, který představuje obvyklou nejnižší hodnotu, pro kterou je z hlediska procesní ekonomie a hospodárnosti dle daňového řádu ještě účelné konat určité úkony. Jedná se o minimální požadovanou hodnotu v případě žádosti o vrácení přeplatku podle § 155 daňového řádu. Limit se zkoumá za každý jednotlivý nedoplatek. Nedoplatky nezaniknou, pokud součet nedoplatků evidovaných u téhož správce daně přesáhne částku 1 000 Kč⁷⁴, která je hraniční pro efektivní vymáhání většího počtu bagatelních nedoplatků současně. Tento limit se hojně využívá v daňovém řádu pro určení hranice, pod kterou nevznikají vybrané sankce. K zániku dojde ke dni účinnosti zákona. Na rozdíl od odpuštění určeného příslušenství se zánik nedoplatků na dani a příslušenství týká kromě fyzických osob i právnických osob. Stejně jako v případě odpuštění určeného příslušenství daně se mimořádný

⁷⁴ Do limitu se započítávají i nedoplatky na clu a jeho příslušenství, na které ovšem návrh zákona nedopadá.

zánik nedoplatků nepatrné hodnoty může potencionálně týkat peněžitých plnění spravovaných orgány územních samospráv, a to v případě, že příslušné zastupitelstvo přijme usnesení podle uvedeného ustanovení, na jehož základě se bude navrhovaný zákon aplikovat také na tato peněžitá plnění. Od zániku bagatelních nedoplatků se očekává pozitivní vliv na státní rozpočet s ohledem na to, že se s nimi pojí značné administrativní a finanční nároky na správce daně. Náklady na správu těchto částek jsou ve značném nepoměru k jejich výši.⁷⁵

4 Závěr

Daňové milostivé léto je s ohledem na předcházející akce Milostivého léta I a II racionálním následovníkem těchto akcí. Rozšíření možnosti odpuštění příslušenství ve sféře daní společně se zánikem bagatelních nedoplatků je z pohledu dlužníků legitimně očekávaným krokem. Je ovšem pravděpodobné, že účast dlužníků bude značně nižší než u předcházejících akcí, a to s ohledem na nižší motivaci daňových subjektů k placení nedoplatků. U daňových nedoplatků totiž nedosahuje výše úroků takového nepoměru k jistině, jako je tomu kupříkladu u veřejného zdravotního pojištění, kde penále může několikanásobně překonat dlužné pojistné. Akce může přinést do veřejných rozpočtů prostředky, které by byly jinak v blízké budoucnosti odepsány pro nedobytnost a snížením počtu spravovaných nedoplatků dojde zároveň k snížení administrativní zátěže u Finanční správy České republiky a Celní správy České republiky. Navrhovaný zákon je tedy možno zhodnotit jako pozitivní krok státu vůči svým dlužníkům, který může vést k narovnání vztahů a důvěry mezi státem a občany na poli daní.

References

Důvodová zpráva k návrhu zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/7425565.htm>

⁷⁵ Důvodová zpráva k návrhu zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/7425565.htm>

- EK ČR: Druhé kolo milostivého léta využil jen zlomek dlužníků. *Exekuční komora České republiky* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.ekcr.cz/1/aktuality-pro-media/3019-ek-cr-druhe-kolo-milostiveho-leta-vyuzil-jen-zlomek-dluzniku?w=>
- MUSIALIK, A. *Lata Święte w kulturze dawnej Polski*. Diplomová práce. Katovice: Slezská univerzita, Filozofická fakulta, 2011. Vedoucí práce prof. zw. dr hab. Jan Malecki.
- Návrh zákona o mimořádném odpuštění a zániku některých daňových dluhů. In: *Zákony pro lidi* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/monitor/7425565.htm>
- NOVOTNÝ, A. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956, s. 1403.
- Statistiky. *Exekuční komora České republiky* [online]. [cit. 28. 3. 2023]. Dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>
- Vláda navrhuje období tzv. milostivého léta pro dlužníky v daňové oblasti a u sociálního pojištění. *Vláda České republiky* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/vlada-navrhuje-obdobu-tzv--milostiveho-leta-pro-dluzniky-v-danove-oblasti-a-u-socialniho-pojisteni-202503/>
- Vyhláška Ministerstva Spravedlnosti č. 330/2021 Sb., o odměně a náhradách soudního exekutora, o odměně a náhradě hotových výdajů správce podniku a o podmínkách pojištění odpovědnosti za škody způsobené exekutorem. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 31. 3. 2023].
- Zákon č. 214/2022 Sb., o zvláštních důvodech pro zastavení exekuce a o změně souvisejících zákonů. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 31. 3. 2023].
- Zákon č. 280/2009 Sb., daňový řád, ve znění pozdějších předpisů. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 31. 3. 2023].

Zákon č. 286/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 31. 3. 2023].

Zákon České národní rady č. 338/1992 Sb., o dani z nemovitých věcí. In: *CODEXIS ACADEMLA* [právní informační systém]. ATLAS consulting [cit. 31. 3. 2023].

Zpráva o činnosti Finanční správy a celní správy za rok 2021. *Ministerstvo financí České republiky* [online]. [cit. 28. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/dane/danove-a-celni-statistiky/zpravy-o-cinnosti-financni-a-celni-sprav/2021/zprava-o-cinnosti-financni-spravy-cr-a-c-48219/>

Contact – e-mail

martinpracny@seznam.cz

VÝZNAM NÁZORU NEZLETILÉHO V RÁMCI VÝKONU ROZHODNUTÍ O PÉČI A STYKU

Alena Střechová

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

V rámci výkonu rozhodnutí o péči o nezletilého a styku s ním vzniká otázka, zda a jakým způsobem má být zohledněn názor nezletilého (například v situaci, kdy nezletilý odmítá styk s rodičem). Dochází totiž ke kolizi mezi principy exekučního práva, kde by obecně neměla být přezkoumávána správnost vykonávaného rozhodnutí a právem nezletilého vyjádřit svůj názor v řízeních, která se jej bezprostředně dotýkají.

Keywords in original language

Výkon rozhodnutí o péči a styku; názor nezletilého; participační práva nezletilého.

Abstract

In the context of the enforcement of a decision on custody and contact with a minor, there is a question whether and how the minor's opinion should be taken into account (for example, in a situation when the minor refuses contact with a parent). There is a conflict between the principles of enforcement law, where the correctness of the judgement should generally not be reviewed, and the right of the minor to express his opinion in proceedings which directly affect him.

Keywords

Enforcement of a Judgement on Custody and Contact with Parent; Minor's Opinion; Participation Rights of a Minor.

1 Úvod

Výkon rozhodnutí o péči o nezletilého, který zahrnuje i výkon rozhodnutí o styku s ním, je zcela specifickou oblastí exekučního práva. Od ostatních

druhů exekuce se liší především tím, že zatímco u drtivé většiny exekučních titulů závisí to, zda povinný splní uloženou povinnost, výhradně na něm, u rozhodnutí upravujících styk s nezletilým, případně péči o něj povinný (typicky rodič, který má dítě předat druhému rodiči) potřebuje ke splnění povinnosti součinnost nezletilého. Další zvláštností tohoto výkonu je též jeho personální povaha, tj. osoba povinného nemusí vyplývat přímo z exekučního titulu, ale je jí prakticky každý, kdo jeho plnění brání.

Nezletilý je přitom subjektem, kterému právní řád přiznává zvláštní ochranu,¹ která zahrnuje mimo jiné právo nezletilého na to, aby mohl v řízeních, která se jej bezprostředně dotýkají, vyjádřit svůj názor, jemuž je potřeba též přikládat potřebnou váhu. Toto právo se však dostává do kolize s principy exekučního řízení, v rámci něhož má být „pouze“ vynuceno splnění uložené povinnosti a nemá docházet k přezkumu vykonávaného rozhodnutí. Vzniká tedy otázka, jak v rámci vykonávacího řízení přistupovat k názoru nezletilého, a to zejména v situaci, kdy nezletilý odmítá spolupracovat na plnění povinnosti uložené jeho rodiči.

2 Specifika výkonu rozhodnutí o péči a styku

Dříve než se budu věnovat tomu, jaký význam má názor nezletilého v rámci výkonu rozhodnutí o péči a styku, dovolím si stručně shrnout, čím se výkon těchto rozhodnutí liší od výkonu rozhodnutí jiných. Kromě toho, že zde mimo účastníků řízení vystupuje také osoba nezletilého (podrobněji k jeho postavení viz níže), zakotvuje právní řád pro výkon uvedených rozhodnutí určitá zvláštní pravidla.

V prvé řadě je třeba uvést, že exekuční řád pro tato rozhodnutí vylučuje možnost podání exekučního návrhu podle exekučního řádu,² výkon uvedených rozhodnutí je tudíž možný pouze podle části VI. občanského soudního řádu³ (dále „OSŘ“). Speciální pravidla pro výkon rozhodnutí o péči a styku

¹ Tato ochrana vychází z mezinárodních závazků České republiky, zejména z Úmluvy o právech dítěte (Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte), které se dále promítají do vnitrostátních právních předpisů.

² Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 37 odst. 3 písm. a).

³ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

pak nalezneme v § 500 a násl. zákona o zvláštních řízeních soudních⁴ (dále „ZŘS“). Tato úprava klade důraz na snahu soudu o zajištění dobrovolného splnění povinnosti. Toho má být dosaženo prostřednictvím výzvy ke splnění povinnosti spolu s poučením o následcích nesplnění, případně je také možné využít součinnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Pokud dojde k nařízení výkonu rozhodnutí, je jeho primárním způsobem ukládání pokut, v krajním případě je možné přistoupit také k odnětí dítěte. ZŘS také umožňuje soudu využít v rámci výkonu rozhodnutí dalších opatření, jako je nařízení prvního setkání s mediátorem, stanovení navykacího režimu a podobně.

3 Vymezení problému

Nyní již k samotné problematice názoru nezletilého. Jak již bylo uvedeno, rozhodnutí o péči a styku jsou specifická tím, že ke splnění povinnosti takovým rozhodnutím uložené je nezbytná účast, a především i součinnost nezletilého. Může tak snadno dojít k situaci, kdy je vykonatelným rozhodnutím upraven například styk rodiče s nezletilým, avšak k tomuto styku nedojde, neboť jej nezletilý odmítá. Samozřejmě je tím míněn nezletilý v určitém věku, kdy je jeho odmítnutí již s ohledem na jeho rozumovou a volní vyspělost třeba přikládat odpovídající váhu.⁵ Pokud v takovém případě podá rodič, jemuž vykonatelné rozhodnutí přiznává právo styku, proti druhému rodiči návrh na nařízení výkonu rozhodnutí, bude se soud muset vypořádat s otázkou, zda má odmítavý postoj nezletilého v rámci vykonávacího řízení zohlednit.

Řízení o výkonu rozhodnutí je charakteristické tím, že má být zaměřeno toliko na vynucení povinnosti uložené exekučním titulem. Soud je tedy při rozhodování o nařízení výkonu rozhodnutí oprávněn přezkoumávat toto rozhodnutí pouze po formální stránce, hodnotit jeho věcnou správnost mu nepřísluší.⁶ Z tohoto formalistického přístupu vychází i § 502 ZŘS, který stanoví, že *„soud nařídí výkon rozhodnutí uložením pokuty proti tomu, kdo neplní*

⁴ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Ústavní soud v této souvislosti dovozuje, že nezletilý ve věku třinácti, respektive čtrnácti let je již natolik rozumově a voně vyspělý, že je schopen adekvátně posoudit následky svého odmítnutí styku s rodičem, a nelze jej tak k tomuto styku násilně nutit (srov. nálezy Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 3462/14-2, bod 12 či nálezy Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2022, sp. zn. II. ÚS 1626/22, bod 64).

⁶ SMOLÍK, P. In: SVOBODA, K. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vyd. (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, § 251, m. č. 17. Dostupné z: <http://beck-online.cz>

dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě, popřípadě o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte.“ Z této dikce plyne, že rozhoduje-li soud o nařízení výkonu rozhodnutí o péči a styku, měl by zkoumat pouze to, zda jsou poměry dítěte upraveny vykonatelným rozhodnutím (či jiným exekučním titulem) a zda na základě tohoto rozhodnutí nebylo plněno. Pokud jsou tyto podmínky splněny, měl by soud nařídit výkon rozhodnutí, tedy primárně uložit pokutu rodiči, který neplní svou povinnost, případně přistoupit k jinému opatření.

V případě rozhodnutí o péči a styku však vstupují do hry také práva nezletilého, a to zejména jeho participační práva zakotvená v čl. 12 Úmluvy o právech dítěte. Toto ustanovení přiznává nezletilému právo vyjádřit svůj názor v řízeních, která se jej bezprostředně dotýkají a zároveň právo na to, aby byl tento názor náležitě reflektován. Má-li být po jednom rodiči vynucována povinnost, aby předal nezletilého do péče či ke styku druhému rodiči, nepochybně se to nezletilého bezprostředně dotýká, soud by měl tedy v takovém případě zkoumat názor nezletilého a při rozhodování jej patřičně zohlednit. Současně je však důležité zhodnotit, zda je reflexe možná ve vykonávacím řízení, nebo je namístež ji realizovat v řízení ve věci samé.

Z výše uvedeného je zřejmé, že při řešení otázky, zda při nařízení výkonu rozhodnutí zohledňovat názor nezletilého, dochází ke kolizi principů, na nichž je vystavěna právní úprava exekučního práva na jedné straně a okolnosti výslovného nesouhlasu nezletilého, který je vysloven v rámci jeho práva participovat na řízení na straně druhé.

4 Doktrinální a judikatorní pohled na daný problém

Doktrína se ve většině případů otázkou zohlednění názoru nezletilého v rámci výkonu rozhodnutí konkrétně nezabývá. Panuje však shoda na tom, že účelem pokuty nemá být sankcionování povinného, nýbrž vynucení splnění uložené povinnosti.^{7,8} Z toho M. Schön dovozuje, že by k postupu

⁷ Srov. např. SMOLÍK, P. In: SVOBODA, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1096; MACKOVÁ, A. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016, § 502. Dostupné z: <http://aspi.cz>

⁸ Otázka povahy pokuty jako způsobu výkonu rozhodnutí o péči a styku je ve skutečnosti dosti komplikovaná (srov. ŠÍNOVÁ, R. In: HAMUŽÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Casebook*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2018, s. 455–458), pro účely tohoto příspěvku však postačí vycházet z toho, že přestože pokuta může mít minimálně částečně sankční charakter, jejím primárním účelem by obecně mělo být vymožení uložené povinnosti.

podle § 502 ZŘS (tedy uložení pokuty) „nemělo být přístupováno pouze formálně, ale měl by být využíván pouze v situaci, kdy lze očekávat, že bude skutečně rodiče motivovat ke spolupráci a plnění povinností.“⁹ Jinými slovy soud by neměl o nařízení výkonu rozhodnutí rozhodovat pouze na základě naplnění formálních požadavků, ale měl by se zabývat minimálně tím, zda uložení pokuty v daném případě povede ke sledovanému účelu, tedy zda může povinného rodiče přimět do budoucna se řídit vykonatelným rozhodnutím.

K. Svoboda je ve své monografii věnované nesporným řízením o něco konkrétnější, když uvádí, že soud „musí před nařízením konkrétního způsobu výkonu zjistit, proč se styk nerealizuje a zda je tomu tak proto, že povinné osobě lze klást k tíži, že rozhodnutí není plněno.“¹⁰ Je-li tedy podán návrh na nařízení výkonu rozhodnutí například o styku, neměl by se soud při rozhodování omezit na zjištění, že ke styku nedošlo, ale měl by se dále zabývat důvody, pro které tomu tak bylo. Zjistí-li soud, že důvodem nerealizace styků byl nesouhlas nezletilého, měl by dále zkoumat podíl povinného rodiče na tomto nesouhlasu. Pokud soud dospěje k závěru, že povinný rodič svým jednáním nezapříčinil odmítavý postoj nezletilého k druhému rodiči, měl by návrh na nařízení výkonu rozhodnutí zamítnout, naopak pokud shledá, že původ nesouhlasu nezletilého je v chování povinného rodiče, měl by nařídít výkon rozhodnutí uložením pokuty, neboť nesplnění uložené povinnosti lze přičítat k tíži povinnému.

Přímo o zohlednění názoru nezletilého hovoří ve svém článku L. Westphalová, když uvádí, že v případě nesouhlasu dítěte se stykem „není vhodné přikročit k nucenému výkonu rozhodnutí, nalézací soud by měl znovu posoudit, proč se dítě styku brání, zjistit jeho názor a dojít k závěru, zda stanovený styk je v zájmu dítěte, a pokud ne, styk neupravit.“¹¹ Autorka tedy vychází z toho, že názor nezletilého má být ve vykonávacím řízení zohledněn, na rozdíl od výše citovaných autorů, však nehovoří o tom, jakým způsobem k tomu má dojít. Není tak zřejmé, zda má soud názor nezletilého zjišťovat již při rozhodování o nařízení výkonu rozhodnutí, anebo zda se jím má zabývat až později na základě odvolání proti usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí či návrhu na jeho zastavení.

⁹ SCHÖN, M. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy* [online]. 2015, č. 1, s. 5 a násl. Dostupné z: <http://beck-online.cz>

¹⁰ SVOBODA, K. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 112.

¹¹ WESTPHALOVÁ, L. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy* [online]. 2017, č. 11, s. 386 a násl. Dostupné z: <http://beck-online.cz>

Situací, kdy byl podán návrh na nařízení výkonu rozhodnutí o styku s nezletilým, přičemž se povinný bránil tím, že styk nebyl realizován z důvodu nesouhlasu nezletilého, se opakovaně zabýval také Ústavní soud. Ten konstatoval, že „pokud nelze dít i přes adekvátní výchovné působení přesvědčit, že má jít k otci, jeví se ukládání pokut jako nesmyslné a neplnící zákonem předvídaný účel, tj. zajistit splnění povinnosti.“¹² Ústavní soud tak ve své konstantní judikatuře dovozuje, že při rozhodování o nařízení výkonu rozhodnutí musí být zohledněn názor nezletilého. Pokud nezletilý odmítá styk s oprávněným a tento jeho postoj je důvodem nerealizování styku, je zároveň třeba zkoumat, zda lze příčiny tohoto negativního postoje přičítat povinnému. Je-li odpověď na tuto otázku negativní, nesmí soud přistoupit k nařízení výkonu rozhodnutí uložením pokuty, neboť by to nevedlo k vynucení uložení povinnosti a došlo by k zásahu do práva na ochranu rodinného života chráněného čl. 10 Listiny základních práv a svobod.¹³

Lze tedy shrnout, že v rámci judikatury i doktríny převládá názor, že by v rámci výkonu rozhodnutí o péči a styku mělo být zohledňováno stanovisko nezletilého, přičemž panuje většinová shoda na tom, že by se tak mělo dít již v rámci rozhodování o nařízení výkonu rozhodnutí.

5 Analýza daného problému

Jak již bylo uvedeno, při řešení otázky, zda má být v rámci nařízení výkonu rozhodnutí brán v potaz názor nezletilého, je třeba vypořádat se s kolizí principů, na nichž je vystavěno exekuční řízení a práva nezletilého participovat na řízení. Nástrojem k řešení této kolize je poměrování uvedených principů. To se skládá z celkem tří kroků, a to z abstraktního porovnání uvedených principů, zjištění míry jejich dotčení v daném případě a konečně z vlastního poměrování.¹⁴

V rámci abstraktního porovnání principů, je třeba vycházet především z jejich právní síly. Jak již bylo řečeno, participační práva nezletilého jsou zakotvena

¹² Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 3462/14-2, bod 13, shodně též nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15, bod 31 či nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2019, sp. zn. II. ÚS 3573/18, bod 25.

¹³ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

¹⁴ MELZER, F. *Metodologie nalézáni práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 68.

v Úmluvě o právech dítěte, která je dle judikatury Ústavního soudu součástí ústavního pořádku.¹⁵ Oproti tomu principy ovládající výkon rozhodnutí můžeme abstrahovat pouze z předpisů na zákonné úrovni, v pomyslné hierarchii principů mají tak participační práva nezletilého vyšší postavení.

Pokud jde o míru dotčení daných principů, bude-li při nařízení výkonu rozhodnutí zkoumán názor nezletilého, vůbec se neuplatní zásada, že soud rozhoduje pouze na základě existence vykonatelného rozhodnutí a tvrzeného neplnění uložené povinnosti, naopak pokud soud názor nezletilého zjišťovat nebude, logicky nebudou uplatněna jeho participační práva.

V rámci samotného poměrování je pak třeba rozhodnout, kterému z kolidujících principů bude v daném případě dána přednost. Judikatura (a částečně i doktrína) požaduje, aby byl názor nezletilého při rozhodování o nařízení výkonu rozhodnutí zohledňován.¹⁶ Dává tak přednost naplnění participačních práv nezletilého před principy exekučního řízení. Tento závěr se zdá být poměrně logický, a to především s ohledem na výše popsany vztah obou principů.

V rámci poměrování je však třeba hledat takové řešení, které umožní co nejširší realizaci všech dotčených principů.¹⁷ V rámci řešení zkoumané otázky prosazovaného judikaturou dochází k výraznému omezení principů exekučního práva. To by mohlo být vzhledem k významu kolidujícího principu akceptovatelné, pokud by neexistovalo řešení, které by tyto principy omezovalo výrazně méně a zároveň poskytovalo náležitou ochranu právům nezletilého. Domnívám se však, že takové řešení v daném případě existuje, a to v podobě zohledňování názoru nezletilého až v rámci rozhodování o případném odvolání proti usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí či návrhu na jeho zastavení (případně v kombinaci s odložením provedení výkonu rozhodnutí). V rámci uvedených institutů již právní úprava poskytuje soudům možnost (a zároveň ukládá povinnost) zabývat se i jinými hledisky než pouze formálními předpoklady výkonu rozhodnutí, zohlednění názoru nezletilého v této fázi řízení by tak bylo zcela v souladu s principy ovládajícími exekuční

¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01.

¹⁶ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 3462/14-2, bod 13, nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15, bod 31 či nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2019, sp. zn. II. ÚS 3573/18, bod 25, SVOBODA, K. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 112.

¹⁷ MELZER, op. cit. s. 69.

řízení. Zároveň tyto instituty umožňují zabránit provedení výkonu rozhodnutí, představují tak adekvátní nástroj k uplatnění práv nezletilého.

Ať však soud přihlédne k nesouhlasu nezletilého v jakékoli fázi vykonávacího řízení, dojde k situaci, kdy bude existovat vykonatelné rozhodnutí upravující poměry nezletilého, avšak výkon tohoto rozhodnutí bude fakticky neproveditelný. Tento stav je pochopitelně nežádoucí, proto by v takovém případě mělo dojít k nové úpravě poměrů nezletilého, která bude jeho názor náležitě reflektovat. Soud, u něž probíhá řízení o výkonu rozhodnutí, by tak v situaci, kdy provedení výkonu rozhodnutí brání nesouhlas nezletilého, měl dát příslušnému soudu podnět k zahájení řízení ve věci samé.

6 Závěr

Otázka zohledňování názoru nezletilého v rámci výkonu rozhodnutí o péči a styku je konstantně řešena judikaturou, se kterou se ve většině případů ztotožňuje i doktrína. Podle této judikatury by soudy měly při nařizování výkonu rozhodnutí zkoumat důvody, pro které nedošlo ke splnění uložené povinnosti a zohlednit případný odmítavý postoj nezletilého. Tento přístup pochopitelně pramení ze snahy naplnit právo nezletilého participovat na řízeních, která se jej bezprostředně dotýkají, dochází jím však k porušení principu, že soud by měl při nařizování výkonu rozhodnutí posuzovat pouze naplnění jeho formálních předpokladů.

Souhlasím s názorem, že pokud se nezletilý odmítá podílet na plnění povinnosti uložené jeho rodiči rozhodnutím o péči či styku (typicky odmítá styk s druhým rodičem), měl by být tento jeho postoj ve vykonávacím řízení reflektován. Domnívám se však, že je toho možné docílit, aniž by došlo k porušení principů, na nichž je vystavěna právní úprava výkonu rozhodnutí, a to tím, že bude názor nezletilého zkoumán až v rámci rozhodování odvolání proti usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí, respektive návrhu na jeho zastavení.

References

HAMULÁKOVÁ, K. a kol. *Civilní proces. Casebook*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 488 s.

- MACKOVÁ, A. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vyd. Praha: Leges, 2016.
- MELZER, F. *Metodologie nalézáni práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 296 s.
- SVOBODA, K. a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 3. vyd. (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022.
- SVOBODA, K. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, 1156 s. ISBN 979-80-7400-788-0.
- SVOBODA, K. *Nesporná řízení II*. Praha: C. H. Beck, 2016, 312 s.
- SCHÖN, M. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. *Právní rozhledy* [online]. 2015, č. 1, s. 5 a násl. Dostupné z: <http://beck-online.cz>
- WESTPHALOVÁ, L. Problematické aspekty styku rodiče s dítětem. *Právní rozhledy* [online]. 2017, č. 11, s. 386 a násl. Dostupné z: <http://beck-online.cz>
- Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Nález Ústavního soudu ze dne 13. 10. 2015, sp. zn. III. ÚS 3462/14-2.
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 4. 2016, sp. zn. II. ÚS. 3489/15.
- Nález Ústavního soudu ze dne 19. 3. 2019, sp. zn, II. ÚS 3573/18.
- Nález Ústavního soudu ze dne 25. 6. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 36/01.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. 8. 2022, sp. zn. II. ÚS 1626/22.

Contact – e-mail

alena.strechova01@upol.cz

EXEKUČNÝ TITUL VO FORME NOTÁRSKEJ ZÁPISNICE AKO (NE)ISTOTA VERITEĽA PRI VYMÁHANÍ OBCHODNOZÁVÄZKOVÝCH POHĽADÁVOK?

Regina Šťastová

Ústav štátu a práva, Slovenská akadémia vied, Slovenská republika

Abstract in original language

Day-to-day business každodenne zahŕňa spoluprácu a vstupovanie zmluvných strán (neskôr potenciálneho veriteľa a dlžníka) do obchodnozávazkových vzťahov pri výkone ich podnikateľskej činnosti. Zdá sa, že dnes čoraz častejšie dlžníci neplnia svoje záväzky a dôvodom nemusí byť len ich ekonomická situácia. Dlžníci môžu už na začiatku ich obchodnozávazkového vzťahu javiť skrytý záujem a postranné úmysly. Veritelia by preto mali byť vždy ostražití a podniknúť všetky primerané kroky na ochranu seba a svojho podnikania tak, aby do budúcnosti bolo možné vymoženie ich prípadne vzniknutých pohľadávok. Jedným z takýchto krokov je využitie notárskej zápisnice, ktorá v súlade s ustanovením § 45 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) je exekučným titulom. Otázkou však zostáva či je forma takejto notárskej zápisnice (t. j. notárska zápisnica je spôsobilá byť exekučným titulom) dostačujúcim základom na vymoženie veriteľovej pohľadávky od dlžníka tak, aby dlžníci nezneužívali svoje postavenie v exekučnom konaní. Príspevok sa preto bude zameriavať na posúdenie postavenia notárskej zápisnice v právnom poriadku Slovenskej republiky a Českej republiky *de lege lata* a *de lege ferenda* za pomoci aktuálnej judikatúry domácich a zahraničných súdov, prevažne so zameraním na Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. mája 2021, sp. zn. III. ÚS 33/2020.

Keywords in original language

Vymáhanie pohľadávok; exekučné konanie; exekúcia; exekučný titul; notárska zápisnica.

Abstract

Day-to-day business involves the cooperation and entry of contractual parties (later, a potential creditor and debtor) into business obligations. Today, it happens more and more frequently that debtors do not fulfil their obligations, and the reason may not be only their economic situation. Debtors may show hidden interests and ulterior motives at the beginning of a business relationship. Creditors should always be vigilant and take all reasonable steps to protect themselves and their businesses to collect potential incurred claims in the future. One such step is the use of a notarial act, which is in accordance with § 45 of Act no. 233/1995 on bailiffs and enforcement activities (the Enforcement Code) an enforcement title. To prevent debtors exploiting their position in enforcement proceedings, there is still a question about whether such a notarial act (i.e., a notarial act that can be used as an enforcement title) is sufficient to recover the creditor's claim from the debtor. The contribution will therefore focus on the assessment of the position of notarial acts in the legal order of the Slovak Republic and the Czech Republic *de lege lata* and *de lege ferenda* with the help of the current jurisprudence of domestic and foreign jurisdictions with a focus on the Finding of the Constitutional Court of the Slovak Republic from May 27, 2021, case no. III. ÚS 33/2020.

Keywords

Debt Collection; Enforcement Proceedings; Enforcement; Enforcement Title; Notarial Act.

1 Úvod

Neprekvapuje, že autorka v úvode príspevku spomína k téme exekúcie, ako núteného výkonu rozhodnutia povinnosť dlžníka plniť riadne a včas to, k čomu sa zaviazal v obchodnozávazkovom vzťahu s veriteľom. Pri vstupe do obchodnozávazkových vzťahov sa vtedy ešte len potenciálny dlžník zaväzuje k plneniu, ktorého právnym základom môže byť napríklad aj uzatvorenie niektorého zo zmluvného typu upraveného v právnych predpisoch obchodného práva medzi podnikateľmi. Ak následne dlžník neplní svoje záväzky vyplývajúce zo zmluvného vzťahu, čo je v súčasnosti čoraz

bežnejšie, bez ohľadu na subjektívne a objektívne dôvody na jeho strane je potrebné v právnom poriadku zabezpečiť posilnené postavenie veriteľov, preto im právny poriadok priznáva niekoľko spôsobov a nástrojov pomocou, ktorých môžu dosiahnuť vymożenie pohľadávky alebo aspoň posilniť svoje postavenie voči dlžníkovi. Okrem prevenčných nástrojov, ktoré mu primárne poslúžia na zabezpečenie pohľadávky pred jej vznikom môže využiť aj iné spôsoby vymáhania pohľadávok, ak dôjde k vzniku samotnej pohľadávky.

Jednou zo základných možností, ktoré môže veriteľ využiť hneď po vzniku pohľadávky je využitie exekučného konania, ktoré je vedené priamo proti dlžníkovi povereným exekútorom podľa § 55 ods. 1 zákona č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti a o zmene a doplnení ďalších zákonov (ďalej „Exekučný poriadok“).¹ Dnes je zo strany veriteľov však exekučné konanie vnímané ako posledná možnosť a posledný krok vymożenia ich pohľadávky od dlžníka, pretože základom je získanie exekučného titulu voči dlžníkovi, napríklad v súdnom konaní vo forme platobného rozkazu alebo právoplatného a vykonateľného rozsudku. Pri využití „exekučnej notárskej zápisnice“ (t. j. notárska zápisnica, ktorá je spôsobilá byť exekučným titulom v exekučnom konaní) za splnenia zákonom stanovených podmienok v súlade s § 45 ods. 2 písm. c) Exekučného poriadku sa exekučné konanie môže uskutočniť na prvom mieste, a veriteľ má tak možnosť vymáhať svoju pohľadávku hlavne v ňom. Môže sa tak vyhnúť zdĺhavému súdному konaniu, ktoré preňho môže byť nielen finančne, technicky, časove náročné, ale aj psychicky zatŕažujúce, čo mu môže brániť v tom, aby sa naplno venoval a rozvíjal svoju podnikateľskú činnosť.

Využitie a spísanie notárskej zápisnice jej účastníkmi, ktorým je aj samotný dlžník, či už ako preventívneho a zabezpečovacieho nástroja pred vznikom pohľadávky (napríklad právnym úkonom spočívajúcim v spísaní zmluvného záväzku vo forme notárskej zápisnice), a to aj psychickým pôsobením na dlžníka alebo po vzniku pohľadávky vo forme notárskej zápisnice

¹ V Českej republike vydá súd poverenie exekútorovi podľa § 43a zákona č. 120/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů.

(například vo forme uznania dlhu resp. uznania záväzku zo strany dlžníka)² v sebe nesie niekoľko výhod. V prvom rade poskytuje veriteľovi dôkaznú prevahu, pretože poskytne jednoznačný písomný dôkaz o záväzkoch dlžníka voči nemu a obsahuje podstatné časti a ustanovenia, ktoré môžu byť kľúčové pri neskoršom vymáhaní pohľadávok. Teda inými slovami posilňuje veriteľove postavenie na rozdiel od dlžníkovho, v prípade vzniku pohľadávky. Veriteľovi zabezpečuje právnu istotu a vyvíja určité psychické pôsobenie na dlžníka, aby splnil to k čomu sa zaviazal, najmä preto, že sa notárskej zápisnici pripisuje určitá vážnosť a formálnosť. Zároveň, pomáha chrániť veriteľov a dokumentuje úmysly dlžníka spojené s právnym úkonom, ktorý obsahuje, čo znamená pri splnení zákonom stanovených podmienok, že takto spísaná notárska zápisnica je podkladom do exekučného konania. Preto, notárska zápisnica ako exekučný titul poskytuje veriteľovi okrem právnej istoty aj určitú formu právnej ochrany.

Napriek mnohým výhodám, ktoré možno identifikovať dochádza v právnej praxi k oslabovaniu postavenia notárskej zápisnice a jej funkcií judikatúrou slovenských súdov, ktoré v niektorých prípadoch môžu vyústiť až do zneistenia postavenia veriteľa vo vzťahu k dlžníkovi. Jedným z takých rozhodnutí je aktuálny Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. 5. 2021, sp. zn. III. ÚS 33/2020, ktorý napriek tomu len nadväzuje na už judikované názory súdov. Ústavný súd v danom rozhodnutí spochybnil solemnizačnú povahu notárskej zápisnice a odmietol jej chápanie ako záruky garancie pre jej strany, vrátane veriteľov a považuje ju len za nástroj prevencie, pričom notár nemá oprávnenie posudzovať jej obsah v súlade s právnym poriadkom. Otázkou zostáva, akú úlohu notár teda zohráva pri spisovaní notárskej zápisnice?

Cieľom príspevku je preto posúdiť povahu notárskej zápisnice, ako exekučného titulu a jej záruky pre veriteľov pri vymáhaní pohľadávok v nadväznosti

2 Český právny poriadok rozlišuje rovnako dva druhy notárskych zápisníc na základe ich obsahu. Rozlišuje Notársku zápisnicu o právnom úkone (t. j. notárska zápisnica, ktorá obsahuje záväzok dlžníka splniť svoj peňažný dlh, ktorý mu vyplýva zo záväzkového vzťahu s veriteľom) a Notársku zápisnicu o právnom úkone uznania dlhu dlžníkom. Obe notárske zápisnice sú spôsobilé byť plnohodnotným exekučným titulom, ak v obsahu zakotvujú výslovný súhlas dlžníka s vymáhaním prostredníctvom exekučného konania a iné podmienky. Blížšie pozri podkapitolu 2.1.1 Pár poznámok k „exekučnej notárskej zápisnici“ v právnom poriadku Českej republiky.

na judikatúru domácich a českých súdov. Príspevok sa zameria aj na postavenie notárov pri spisovaní notárskych zápisníc, pričom v tejto súvislosti ďalej zostáva otáznou do akej miery si môžu veriteľ a upevniť svoje postavenie v obchodnozávazkovom vzťahu s dlžníkom, ktoré im poskytne výhodnejšiu pozíciu pri vymáhaní pohľadávok (exekučnou notárskou zápisnicou) aj v situáciách, ak dochádza k nekalým úmyslom zo strany dlžníka.

V rámci historickej podobnosti právnych poriadkov a postavenia notárskej zápisnice v nich sa príspevok zameria aj na posúdenie právneho poriadku Českej republiky, ktorý rovnako reflektuje niekoľkoročné skúsenosti a znalosti s problematikou notárskej zápisnice, ktorá spĺňa podmienky na to, aby mohla byť exekučným titulom.

2 „Exekučná notárska zápisnica“

V úvode popísané výhody využitia notárskej zápisnice veriteľom v obchodnozávazkovom vzťahu s dlžníkom nie sú zďaleka jediné. Najdôležitejšou výhodou notárskej zápisnice, ktorá je spôsobilá byť exekučným titulom je práve jej postavenie v exekučnom konaní. Vyššie naznačená výhoda, ktorá veriteľovi umožní realizovať vymáhanie pohľadávky priamo podaním návrhu na vykonanie exekúcie na kauzálny príslušný súd, a to Okresný súd Banská Bystrica, ako jediný súd na Slovensku podľa § 49 Exekučného poriadku môže byť krokom, ktorý mu v konečnom dôsledku umožní rýchlejšie a efektívnejšie vymoženie jeho pohľadávky. V znení Exekučného poriadku a celkovo v slovenskom právnom poriadku je hmotnoprávny základ notárskej zápisnice o právnom úkone (ako § 45 ods. 2 písm. c) Exekučného poriadku) nedostačujúci na vymedzenie základných náležitostí exekučnej notárskej zápisnice a jej funkcií v právnom poriadku, preto je potrebné si najprv vymedziť jej podstatné náležitosti a podmienky, ktoré musia byť splnené na to, aby došlo k možnosti veriteľa využiť notársku zápisnicu v exekučnom konaní.

2.1 Čo je to „exekučná notárska zápisnica“?

Ako bolo vyššie spomínané, právny základ tohto iného exekučného titulu sa nachádza v § 45 ods. 2 písm. c) Exekučného poriadku a v Českej republike v § 40 ods. 1 písm. d) zákona č. 120/2001 Sb. Zákon o soudních

exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů (ďalej „Exekuční řád“). Notárska zápisnica o právnom úkone sa vo všeobecnosti považuje za verejnú listinu podľa § 3 ods. 4 Notárskeho poriadku,³ ktorú vyhotovuje samotný notár. Notársku zápisnicu o právnom úkone možno obsahovo vymedziť okrem jej povahy ako verejnej listiny, aj ako verejnú listinu, v ktorej obsiahnuté údaje sa považujú za pravdivé, pokiaľ nie je preukázané niečo iné,⁴ platí pritom tzv. prezumpcia jej správnosti. Súhrnne možno označiť notársku zápisnicu (so súhlasom k vykonateľnosti, ktoré je notárskou zápisnicou o právnom úkone) za verejnú listinu, ktorej obsah podlieha prezumpcii správnosti do určitého momentu, a teda správnosť a pravdivosť údajov v nej obsiahnutých sa dá spochybniť iba preukázaním opaku.⁵ Práve verejnoprávna povaha notárskej zápisnice zabezpečuje veriteľovi výhodnejšiu pozíciu vo vzťahu dlžníkovi, pretože „*dôkazná sila verejnej listiny je vyššia, než listiny súkromnej.*“⁶ Za súkromnoprávnu listinu možno označiť zmluvu uzatvorenú medzi zmluvnými stranami (potenciálnym veriteľom a dlžníkom) v obchodnoprávnom režime. Kým vymoženie prípadne vzniknutej pohľadávky zo súkromnoprávnej zmluvy si bude vyžadovať získanie exekučného titulu, napríklad v podobe právoplatného a vykonateľného rozsudku (alternatívne platobného rozkazu) v súdnom konaní, spísanie exekučnej notárskej zápisnice môže zabezpečiť preskočenie a vynechanie takéhoto postupu zo strany veriteľa, a akúsi skratku pre vymáhanie pohľadávok. Spísanie notárskej zápisnice, preto predstavuje pre veriteľa vyššiu právnu istotu a cennejší dôkaz ako súkromnoprávna zmluva uzatvorená s dlžníkom, totiž nie každá zmluva musí byť uzatvorená v písomnej podobe (napríklad kúpna zmluva uzatvorená medzi podnikateľmi pri výkone ich podnikateľskej činnosti podľa § 409 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník). Naopak, obligatórnou formálnou náležitosťou notárskej zápisnice je jej písomná forma.

³ Obdobne § 568 ods. 2 zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. K tomu pozri: LAVICKÝ, P. In: LAVICKÝ, P. A kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022, s. 1822–1823.

⁴ Bližšie pozri Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. 3. 2016, sp. zn. 3 Obo 27/2015.

⁵ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 25. 11. 2010, sp. zn. 3 Cdo 63/2009.

⁶ Prečo sa opláti pomoc notára? *Notárska komora slovenskej republiky* [online]. 2023 [cit. 25. 2. 2023]. Dostupné z: <https://www.notar.sk/preco-sa-oplati-pomoc-notara/>

Domáci (slovenský) právny poriadok v súlade s ustanoveniami Exekučného poriadku zakotvuje rovnaké postavenie notárskej zápisnice tak, ako iným exekučným titulom,⁷ pričom notárska zápisnica požíva takú istú právnu ochranu ako vykonateľné rozhodnutie súdu.⁸ Náležitosti sú však pri notárskej zápisnici špecifické. Notárska zápisnica musí odlišne spĺňať niekoľko zákonných podmienok na to, aby mohla byť exekučným titulom. Podľa § 45 ods. 2 písm. c) Exekučného poriadku,⁹ ktorý stanovuje zákonné podmienky na to, aby bola notárska zápisnica považovaná za exekučný titul, ide o podmienky, ktoré musia byť explicitne zakotvené v písomnom znení notárskej zápisnice a musia byť naplnené kumulatívne. Reč je o nasledovných podmienkach obsiahnutia, a to o podmienke obsiahnutia právneho záväzku; označenia oprávnenej osoby (dlžníka) a povinnej osoby (veriteľa); právneho dôvodu; predmetu plnenia; času plnenia; a posledná najdôležitejšia podmienka súhlasu so strany povinnej osoby s vykonateľnosťou notárskej zápisnice, to znamená, súhlas na to, aby notárska zápisnica mohla byť exekučným titulom v prípadnom exekučnom konaní vedenom proti dlžníkovi. Súhrne povedané, vyššie vymedzené podmienky sú materiálne náležitosti notárskej zápisnice a tvoria jej materiálnu vykonateľnosť.

⁷ § 45 ods. 2 Exekučného poriadku, pripúšťa nasledujúce exekučné tituly:

- a) rozhodnutie inštitúcie, orgánu, úradu a agentúry Európskej únie,*
- b) cudzí exekučný titul vykonateľný v Slovenskej republike,*
- c) notárska zápisnica, ktorá obsahuje právny záväzok a v ktorej je vyznačená oprávnená osoba a povinná osoba, právny dôvod, predmet a čas plnenia, ak povinná osoba v notárskej zápisnici s vykonateľnosťou súhlasila,*
- d) vykonateľné rozhodnutie vydané v rozhodcovskom konaní vrátane zmiernu v ňom schváleného,*
- e) rozhodnutie o dedičstve,*
- f) vykonateľné rozhodnutie orgánu verejnej správy a územnej samosprávy vrátane bloku na pokutu nezaplatenú na mieste,*
- g) platobný výmer, výkaz nedoplatkov vo veciach daní a poplatkov, ako aj zmiernu schválený príslušným orgánom,*
- h) vykonateľné rozhodnutie a výkaz nedoplatkov vo veciach sociálneho zabezpečenia, sociálneho poistenia, starobného dôchodkového sporenia a vo veciach verejného zdravotného poistenia,*
- i) iné vykonateľné rozhodnutie, výkaz nedoplatkov alebo schválený zmiernu, ktorých výkon pripúšťa zákon,*
- j) doklad vydaný podľa právneho predpisu platného v inom členskom štáte Európskej únie, ak ide o vymáhanie pohľadávky podľa osobitného predpisu,*
- k) upovedomenie o zastavení exekúcie a výzva na úhradu trov exekúcie podľa § 61n ods. 3,*
- l) exekučný titul podľa osobitného predpisu.“*

⁸ Bližšie pozri Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. 12. 2018, sp. zn. II. ÚS 427/2018.

⁹ Exekučný poriadok stanovuje osobitné materiálne podmienky pre peňažné prostriedky. Bližšie pozri § 45 ods. 3 Exekučného poriadku.

Zároveň, musí predmetná notárska zápisnica spĺňať zákonné podmienky podľa iného právneho predpisu. Tým je zákon č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (ďalej „Notársky poriadok“), a to špecificky podľa ustanovenia § 47 ods. 1 Notárskeho poriadku. Rovnako musia byť naplnené kumulatívne, pričom nejde o materiálne náležitosti notárskej zápisnice, ale naopak o formálne podmienky, ktoré tvoria formálne náležitosti a budú predmetom skúmania formálne vykonateľnosti notárskej zápisnice. Notárska zápisnica musí obsahovať zo zákona nasledovné údaje:

- miesto, deň, mesiac a rok podpísania notárskej zápisnice;
- meno, priezvisko a sídlo notára;
- meno, priezvisko, dátum narodenia, rodné číslo, ak je pridelené, a trvalé bydlisko účastníka, ak je ním fyzická osoba, a názov alebo obchodné meno, identifikačné číslo organizácie, ak je pridelené, a sídlo účastníka, ak je ním právnická osoba, ako aj ich zástupcov, svedkov, dôverníkov a osoby, ktorá ovláda jazyk účastníka;
- vyhlásenie účastníkov, že sú spôsobilí na právne úkony;
- údaj o tom, ako bola preukázaná totožnosť účastníkov a svedkov, najmä druh a číslo platného preukazu totožnosti účastníka;
- ak je účastníkom právnická osoba, údaj o tom, ako bola preukázaná jej existencia, a oprávnenie v jej mene konať;
- obsah právneho úkonu;
- údaj o tom, že zápisnica bola po prečítaní účastníkmi schválená;
- podpisy účastníkov alebo ich zástupcov, a ak boli prizvaní, tiež svedkov, dôverníkov a osoby, ktorá ovláda jazyk účastníka; ak podpisuje notársku zápisnicu za právnickú osobu ako účastníka fyzická osoba oprávnená v jej mene konať, pripojí iba svoj podpis;
- odtlačok úradnej pečiatky notára a jeho podpis.¹⁰

Najdôležitejšími náležitosťami, ktoré bude skúmať exekučný súd podľa § 44 Exekučného poriadku na to, aby vydal súdnemu exekútorovi poverenie na vykonanie exekúcie sú vyššie popísané dve základné stránky notárskej zápisnice. Špecificky sa jedná už o spomínané posúdenie materiálnej

¹⁰ Materiálne náležitosti notárskej zápisnice sú v Českej republike rovnaké. Stanovuje ich § 63 ods. 1 Notárskeho rádu.

a formálnej vykonateľnosti notárskej zápisnice exekučným súdom,¹¹ ktoré vychádzajú z materiálnych a formálnych podmienok obsahu notárskej zápisnice. Vyššie vymedzené jednotlivé náležitosti § 47 Notárskeho poriadku teda súhrne charakterizujú stránku notárskej zápisnice, ktorá je označovaná ako materiálna vykonateľnosť, pričom práve táto stránka notárskej zápisnice je najdôležitejšou,¹² konkrétne najpodstatnejšou podmienkou je súhlas povinnej osoby (dlžníka) s vykonateľnosťou notárskej zápisnice, totiž ten sa považuje za kľúčovú podmienku v zmysle judikatúry,¹³ pretože ide priamo o explicitný súhlas účastníka notárskej zápisnice (dlžníka) s priamym vymáhaním pohľadávky v exekučnom konaní, ak nedôjde z jeho strany k plneniu. Absencia niektorej z náležitostí notárskej zápisnice, vrátane súhlasu povinnej osoby s vykonateľnosťou notárskej zápisnice bude mať za následok primárne zamietnutie návrhu na vykonanie exekúcie podľa § 53 ods. 3 písm. h) Exekučného poriadku, ktorý znie nasledovne „... *sa navrhuje vykonanie exekúcie na podklade exekučného titulu, ktorým je notárska zápisnica, ktorá nespĺňa zákonné náležitosti alebo záväzok v nej obsiahnutý odporuje zákonu alebo je v rozpore s dobrými mravmi.*“ Sekundárne, ak dôjde z nejakého dôvodu k začatiu exekúcie a nastane skutočnosť resp. skutočnosti, ktorá bráni vymáhateľnosti exekučného titulu vo forme notárskej zápisnice (napríklad notárska zápisnica obdobne nespĺňa zákonom stanovené náležitosti) súd má povinnosť zastaviť exekúciu podľa § 61k ods. 1 písm. d) Exekučného poriadku.

2.1.1 Pár poznámok k „exekučnej notárskej zápisnici“ v právnom poriadku Českej republiky

Exekučný predpis v Českej republike rozlišuje dve základné formy exekučnej notárskej zápisnice so súhlasom s vykonateľnosťou podľa § 71a zákona č. 258/1992 Sb. České národní rady o notářích a jejich činnosti (ďalej „Notářský řád“), pričom sa odlišujú prevažne svojím obsahom. Jedná sa o notársku zápisnicu o právnom úkone, v ktorej sa povinná osoba (potenciálny dlžník) zaviazuje na splnenie peňažného dlhu vyplývajúceho z hlavného záväzkového vzťahu s druhou stranou (potenciálny veriteľ) a notársku

¹¹ ŠTEVČEK, M. In: ŠTEVČEK, M. a kol. *Exekučný poriadok. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 183–206.

¹² *Ibid.*, s. 183–206.

¹³ Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 9. 1. 2014, sp. zn. 7 E Cdo 159/2013.

zápisnicu o právnom úkonu, ktorej základ spočíva v uznaní dlhu zo strany dlžníka, pričom účastníkom je iba dlžník, nie veriteľ. Napriek rozdielnym obsahom právnych úkonov možno identifikovať niekoľko spoločných znakov. Prvým zo spoločných znakov je fakt, že notársku zápisnicu možno v oboch prípadoch využiť iba pri peňažnom dlhu dlžníka. Ďalším znakom je udelenie súhlasu zo strany povinnej osoby, a to dlžníka s tým, že v prípade, ak nedôjde k vymoženiu pohľadávky môže veriteľ uplatniť svoju peňažnú pohľadávku priamo v exekučnom konaní. Dlžník teda udeľuje súhlas s vykonateľnosťou notárskej zápisnice tak, ako to predpokladá slovenský Exekučný poriadok. Spoločnými znakmi sú všeobecné náležitosti, ktoré musí notárska zápisnica spĺňať podľa § 63 ods. 1 Notárskeho rádu, musia byť spísané iba notárom, a ďalšie podmienky upravené českým Notárskym poriadkom.¹⁴

Notárska zápisnica v právnom poriadku Českej republiky, ktorej základ spočíva v záväzku dlžníka splniť peňažný dlh (§ 71a ods. 1 Notárskeho rádu) sa spisuje medzi účastníkmi (potenciálnym veriteľom a dlžníkom) ešte pred vznikom samotnej pohľadávky. Veriteľ ju môže považovať za zabezpečovací prostriedok a preventívny nástroj, ktorým môže „donútiť“ dlžníka plniť riadne a včas to, k čomu sa zaviazal pod hrozbou následného vymáhania jeho peňažnej pohľadávky v exekučnom konaní, pričom poskytuje veriteľovi právnu istotu v tom, že si môže, ale nemusí uplatniť svoju peňažnú pohľadávku v exekučnom konaní vedenom proti dlžníkovi. Takáto forma notárskej zápisnice sa považuje za náhradu rozsudku súdu, čo ovplyvňuje aj špecifickú požiadavku kladenú na striktné dodržiavanie všetkých náležitostí, ktoré musí notárska zápisnica spĺňať.¹⁵ Možnosť spísania notárskej zápisnice je daná len v tom prípade, ak došlo k vzniku iného záväzkového vzťahu medzi dlžníkom a veriteľom napríklad uzatvorením súkromnoprávnej zmluvy, pričom dlžníkovi vznikol z tohto záväzku peňažný dlh. Osobitné podmienky kladené na platnosť takejto formy notárskej zápisnice, ktorej obsahom je záväzok dlžníka splniť peňažný dlh sú výška dlhu a lehota na plnenie zo strany dlžníka podľa § 71a ods. 1 Exekučného rádu. Zároveň, základnou podmienkou je totožne ako v slovenskom Exekučnom poriadku

¹⁴ Napríklad § 58 Notárskeho rádu (*podmienka spísania v štátnom jazyku*); § 59 ods. 1 Notárskeho rádu (*nesmú sa používať skratky s výnimkou tých, ktoré sú všeobecne známe*) atď.

¹⁵ BERNARD, P. In: BÍLEK, P., JINDŘICH, M., RYŠÁNEK, Z., BERNARD, P. a kol. *Notárský řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 362–366.

podmienka súhlasu na vykonanie exekúcie zo strany povinnej osoby, tá musí byť jasne explicitne zakotvená v spisovanej notárskej zápisnici.¹⁶

Notárska zápisnica, ktorej základ spočíva v uznaní dlhu zo strany dlžníka (§ 71a ods. 2 Notárskeho rádu) je notárska zápisnica, ktorou si veriteľ bude chcieť posilniť právne postavenie vo vzťahu k dlžníkovi potom, čo dlžníkovi vznikla pohľadávka. Dlžník môže podľa § 2053 zákona č. 89/2012 Sb., Občiansky zákoník, uznať peňažný aj nepenažný dlh,¹⁷ pričom § 71a ods. 2 Notárskeho rádu explicitne vylučuje uznanie nepenažného dlhu. Podľa rovnakého ustanovenia platí podmienka obsiahnutia súhlasu povinnej osoby (dlžníka) s vykonaním exekúcie v notárskej zápisnici, ako ďalšej náležitosti potrebnej pre vykonateľnosť notárskej zápisnice a ešte iné náležitosti. Tie sú explicitne uvedené v § 71 ods. 2 Notárskeho rádu, ktorý znie nasledovne „*Obsahem právního jednání, o kterém je takový notářský zápis, musí být vedle výše dluhu, označení právního důvodu dluhu a osoby věřitele také lhůta pro zaplacení dluhu a povinnost účastníka zaplatit dluh ve lhůtě.*“ Ide o materiálne podmienky spočívajúce v povinnosti dlžníka zaplatiť peňažný dlh jeho výšku a lehotu na splatenie, právny dôvod a samozrejme označenie veriteľa, ktorému má byť dlh uhradený. Vzhľadom na to, že uznanie dlhu nie je dvojstranný právny úkon, ale jednostranný právny úkon veriteľ nie je účastníkom notárskeho zápisu podľa § 63 ods. 1 písm. c) Notárskeho rádu.¹⁸

Napriek rozličnému prístupu právneho poriadku Slovenskej republiky a Českej republiky pri začatí exekučného konania¹⁹ možno pri notárskej

¹⁶ BERNARD, P. In: BÍLEK, P., JINDŘICH, M., RYŠÁNEK, Z., BERNARD, P. a kol. *Notářský řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 362–366.

¹⁷ Dlžník môže rovnako uznať peňažný aj nepenažný dlh podľa § 558 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákoník a uznať záväzok v obchodnozväzkových vzťahoch podľa § 323 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákoník.

¹⁸ BERNARD, P. In: BÍLEK, P., JINDŘICH, M., RYŠÁNEK, Z., BERNARD, P. a kol. *Notářský řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 362–366.

¹⁹ Právny poriadok Slovenskej republiky pripúšťa začatie exekučného konania dňom doručenia návrhu na vykonanie exekúcie kauzálnie príslušnému súdu (§ 50 ods. 1 Exekučného poriadku), pričom návrh podáva ten (veriteľ), kto je oprávnený požadovať splnenie nároku z exekučného titulu (§ 48 ods. 2 Exekučného poriadku). Pre porovnanie s právnym poriadkom Českej republiky nachádzame rozdielne právne úpravy. Exekučný rád síce uvádza to, že exekúciu je možné viesť na základe návrhu oprávneného (veriteľa), a rovnako teda ide o návrhové konanie (§ 37 ods. 1 Exekučný rád), oprávnená osoba však adresuje svoj návrh exekútorovi (§ 43a ods. 1 Exekučný rád) namiesto príslušnému súdu. Doručením návrhu na vykonanie exekúcie začína exekučné konanie, a až exekútor následne požiada súd o vydanie poverenie a nariadenie exekúcie proti povinnému (dlžníkovi) podľa § 43a ods. 1 Exekučného rádu.

zápisnici konštatovať určitú podobnosť pri posudzovaní jednotlivých jej náležitostí a podmienok exekučným súdom, ktoré musí spĺňať na to, aby bola exekučným titulom a podkladom exekučného konania. Spojovacím prvkom oboch právnych poriadkov, ale bude ako oprávnená osoba na spísanie notárskej zápisnice, a to samotný notár. Notár spisuje notársku zápisnicu podľa § 46 Notárskeho poriadku a v Českej republike podľa § 62 ods. 1 Notárskeho rádu. Notár spisovaním notárskej zápisnice nemôže poveriť svojich zamestnancov (§ 27 ods. 2 Notárskeho poriadku), okrem notárskeho kandidáta ani notárskych koncipientov (§ 22 Notárskeho poriadku), čo samo o seba naznačuje závažnosť a dôležitosť notárskej zápisnice a účasti notára na jej spisovaní, najmä so zohľadnením jej povahy ako verejnej listiny.

3 Povinnosti notára pri spisovaní notárskej zápisnice

Pri spisovaní notárskej zápisnice možno identifikovať niekoľko základných povinností notára. Medzi tie možno zaradiť:

- Povinnosť notára postupovať v súlade s právnymi predpismi a právnym poriadkom podľa § 4 ods. 2 Notárskeho poriadku (*rovnakú povinnosť stanovuje § 52 Notárskeho rádu*);²⁰
- Povinnosť vykonávať notársku činnosť nestranne a nezávisle podľa § 4 ods. 2 Notárskeho poriadku (*rovnakú povinnosť nestrannosti stanovuje § 2 Notárskeho rádu a povinnosť nezávislosti § 5 ods. 1 Notárskeho rádu*);
- Povinnosť postupovať s odbornou starostlivosťou podľa § 36 ods. 1 Notárskeho poriadku;
- Povinnosť zachovávať mlčanlivosť podľa § 39 ods. 1 Notárskeho poriadku (*rovnakú povinnosť stanovuje § 56 ods. 1 Notárskeho rádu*);
- Povinnosť zistiť totožnosť účastníkov, svedkov úkonu, dôverníkov a iných osôb podľa § 48 ods. 1 notárskeho poriadku (*rovnakú povinnosť stanovuje § 64 ods. 1 Notárskeho rádu*);
- Povinnosť zohľadniť špecifické postavenie osôb a postupovať pritom podľa osobitných ustanovení zákona, konkrétne podľa § 49 a nasl. Notárskeho poriadku (*jedná sa o situácie, v ktorých je účastníkom osoba, ktorá je hluchá, nemá, nevie čítať alebo písať, poprípade neovláda jazyk. V takýchto prípadoch notár musí zvoliť osobitný postup*);

²⁰ Exekuční rád stanovuje osobitnú povinnosť notárovi postupovať v súlade s pokynmi klienta pri poskytovaní právnej pomoci podľa § 52 Notárskeho rádu.

- Povinnosť uchovávať notársku zápisnicu a povinnosť jej uloženia spolu s obligatórne alebo fakultatívne ukladanými prílohami²¹ do Notárskeho centrálného registra listín podľa § 73k ods. 1 a ods. 2 Notárskeho poriadku (*rovnakú povinnosť stanovuje § 35n Notárskeho rádu*).

Okrem týchto povinností, ktoré možno označiť za nevyhnutné dodržiavať pri spisovaní notárskej zápisnice o právnom úkone upravuje Notársky poriadok aj ďalšie. Ide napríklad o osobitnú požiadavku ochrany osobných údajov, povinnosť spísať notársku zápisnicu v štátnom jazyku, a rôzne iné požiadavky, ktoré sú upravené v osobitných právnych predpisoch.²²

V kontexte jednotlivých povinností notára, ktoré má pri výkone notárskej činnosti, špecificky pri spisovaní notárskych zápisníc je dôležité vyzdvihnúť výnimky, ktoré naopak obligatórne stanovujú povinnosť notára odmietnuť spísanie notárskej zápisnice. Notársky poriadok hneď v niekoľkých ustanoveniach upravuje predmetné výnimky. Ide napríklad § 36 ods. 1 (druhá veta) Notárskeho poriadku, ktoré v nasledovnom znení „*Notár je povinný odmietnuť vykonať požadovaný úkon, ak je zjavné, že úkon odporuje zákonu, obchádza zákon, prieči sa dobrým mravom, alebo ak vykonanie úkonu osobitný zákon zveril inému orgánu verejnej moci;*“ jasne a zrozumiteľne určuje povinnosť notára odmietnuť požadovaný úkon, a to aj spísanie notárskej zápisnice, ak samotný úkon odporuje alebo prieči sa zákonu, dobrým mravom. Súčasne, toto ustanovenie zákona implicitne zakotvuje povinnosť notára posúdiť požiadavky a prosby svojich klientov v kontexte zákona a dobrých mravov. Bez takéhoto posúdenia by notár porušil danú povinnosť, ak by došlo k vykonaniu takéhoto úkonu.²³ Úlohou notára v zmysle ustanovenie nie je posudzovať samotnú neplatnosť takéhoto právneho úkonu, pretože to je úlohou súdu, ale posúdenie a odmietnutie vykonania právneho úkonu, ak je táto skutočnosť, že odporuje resp.

²¹ Bližšie pozri ONDOV, I. In: VALOVÁ, K. a kol. *Notársky poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 438–438.

²² Napríklad § 36 ods. 5 Notárskeho poriadku odkazuje na osobitný zákon č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (*právna úprava ochrany osobných údajov*); § 41 Notárskeho poriadku odkazuje na osobitný zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov (*právna úprava formálnych požiadaviek na spísanie notárskej zápisnice v štátnom jazyku*).

²³ *Ibid*, s. 139–146.

obchádza zákon alebo dobré mravy úplne zjavná.²⁴ Rovnaký dôvod odmietnutia notárovi poskytuje § 53 ods. 1 písm. a) Notárskeho rádu. V porovnaní s právnou úpravou v Českej republike, ktorý stanovuje obdobnú povinnosť v § 53 ods. 1 písm. a) Notárskeho rádu notár nebude povinný posudzovať a odmietnuť právny úkon v kontexte nesúlady s dobrými mravmi tak, ako to predpokladá slovenská právna úprava, iba v kontexte súladu so zákonmi alebo ďalšími všeobecne záväznými predpismi.

V tejto súvislosti treba spomenúť aj ďalší obligatórny dôvod odmietnutia spísania a vydávanie verejných listín notárom. Dôvodom je notárov vzťah, či už k jednotlivým účastníkom, ktorým je jemu blízka osoba (napríklad príbuzný v priamom rade, súrodeneц, manžel, atď.)²⁵ alebo je on sám samotným účastníkom.²⁶ Totožný dôvod odmietnutia vykonania právneho úkonu obsahuje vo svojich všeobecných ustanoveniach Notársky ráд, a to § 53 ods. 1 písm. b) Notárskeho rádu.

Za hlavný účel zakotvenia jednotlivých povinností notára a predovšetkým výnimiek, ktoré mu „prikazujú“ odmietnutie vykonanie niektorých právnych úkonov, vrátane úkonu, ktorý spočíva v spísaní notárskej zápisnice je zabezpečiť v úvode spomínanú nestrannosť, nezávislosť, a v neposlednom rade najmä jeho odbornosť. V niektorých prípadoch možno postrádať tieto kritériá kladené na osobu notára (resp. na jeho zamestnancov alebo notárskych koncipientov). Otázne zostáva do akej miery musí notár dodržiavať svoje povinnosti pri spísaní notárskej zápisnice, a aký následok bude niest' za ich porušenie.

4 Vplyv aktuálnej judikatúry na povinnosti notára

Povinnosti notára pri spisovaní notárskej zápisnice jednoznačne upravuje Notársky poriadok (v Českej republike Notársky ráд) alebo osobitné právne

²⁴ Notár má povinnosť odmietnuť úkon, ktorý odporuje kogentným ustanoveniam zákona alebo obchádza zákon, čo mu vyplýva priamo z Notárskeho poriadku, ale nižšie citovaný Nález Ústavného súdu sa vôbec vo svojom texte nezaobera s týmto ustanovením, napriek tomu, že došlo k jeho niekoľkonásobnému porušeniu a súd označil konanie veriteľa za také, ktoré obchádza zákon. Bližšie pozri kapitolu 4 Vplyv aktuálnej judikatúry na povinnosti notára.

²⁵ Bližšie pozri § 116 zákona č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník.

²⁶ § 37 Notárskeho poriadku.

predpisy. V praxi, ale môže dochádzať k realizácii právnych úkonov notárom, ktoré by za dodržania vybraných povinností notár nemal vôbec vykonať, a to už vôbec nie vo forme spísania notárskej zápisnice alebo by ich mal podľa nášho názoru odmietnuť. Zákonom očakávané dodržiavanie povinností zo strany notára v kontexte jeho notárskej činnosti môže byť niekedy protichodné, inak povedané v nesúlade s rozhodovacou praxou domácich (slovenských) súdov. Klást' si je preto možné niekoľko nasledujúcich otázok: *Akú zodpovednosť bude niesť notár, ak právny úkon obsiahnutý v notárskej zápisnici, ktorú „spísal, podpísal a zapečatil svojou pečiatkou“ bude v konečnom dôsledku súdom v súdnom konaní alebo špecificky exekučným súdom v exekučnom konaní vyhodnotený ako (absolútne alebo relatívne) neplatný, čím zapríčini znemožnenie vymáhania pohľadávok veriteľom v exekučnom konaní? Zaujímavou myšlienkou, ktorá sa vynára pri posudzovaní danej otázky je zameranie zodpovednosti notára pri spisovaní notárskej zápisnice, ak notár v súlade s vyššie uvedenými povinnosťami v notárskej zápisnici spíše právny úkon, ktorý nemá právnu silu a je v rozpore s ustanoveniami iného zákona, pričom samotný Notársky poriadok od notára očakáva napríklad konanie s odbornou starostlivosťou a postup v súlade so všetkými zákonmi. Nedodržiavanie povinností celkovo môže oslabiť alebo celkovo znemožniť v obchodnozávazkovom vzťahu vymáhanie pohľadávok veriteľom voči dlžníkom. Notárska zápisnica, ako exekučný titul tak stráca akékoľvek záruky spájané s vymožením pohľadávky priamo v exekučnom konaní. Judikatúra oslabujúca postavenie veriteľa tak ovplyvní využívanie exekučnej notárskej zápisnice ako nástroja na vymáhanie pohľadávok. Účelom zakotvenia iného exekučného titulu vo forme exekučnej notárskej zápisnice by malo byť zrýchlenie vymáhania pohľadávok pre veriteľov nielen tých, ktoré už existujú ale aj tých, ktoré ešte v budúcnosti môžu vzniknúť. V Českej republike došlo k zavedeniu Notárskej zápisnice pre tento účel už oveľa skôr, a to s účinnosťou od roku 2001 tak, aby si veriteľ a dlžník mohli zakotviť možnosť postúpenia vymáhania pohľadávky do exekučného konania ešte predtým, ako samotná pohľadávka vznikne.²⁷*

Na základe reálnych udalostí možno uviesť nasledujúci skutkový stav, ktorý vznikol v minulosti. *V tom čase reálna situácia, potenciálny veriteľ a potenciálny dlžník uzatvorili úverovú zmluvu o poskytnutí medzjúveru vo forme notárskej zápisnice (ktorá*

²⁷ GROSSOVÁ, M. *Exekuce na peněžité plnění v současné právní praxi*. 4. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 1. 2002. Praha: Linde, 2002, s. 54.

obsahovala aj ustanovenie súhlasu s jej vykonateľnosťou), v ktorej došlo k poskytnutiu finančných prostriedkov. Zároveň, daná notárska zápisnica obsahovala súhlas s uznaním dlhu potenciálneho dlžníka, pričom došlo k stretu zhodných dátumov pri uzatvorení zmluvy a uznaní dlhu, t.j. zakončený bol rovnaký deň. Po neuhradení dlhu zo strany dlžníka došlo k postúpeniu notárskej zápisnice ako exekučného titulu do exekučného konania, avšak došlo k zastaveniu exekúcie z dôvodu nemožnosti vykonateľnosti notárskej zápisnice, špecificky materiálnej vykonateľnosti. Exekučný súd odôvodnil materiálnu nevykonateľnosť tým, že dlžník sa nemôže vopred vzdať práv, ktoré môžu vzniknúť v budúcnosti,²⁸ teda (potenciálny) dlžník uznať záväzok, ktorý reálne v čase uzatvorenia nevznikol, pretože nedošlo k vzniku dlhu ani v podobe prvej splátky zo zmluvy, teda zo zmluvy existoval len určitý záväzok zmluvnej strany (neskôr dlžníka), pričom čas plnenia dlhu bol len relatívne určený. Uznanie dlhu pritom zabezpečuje určitú právnu domnienku, že samotný dlh už existuje v čase uznaní. Súčasne, zohrával v prospech dlžníka argument, že došlo k obchádzaniu zákona,²⁹ pretože vtedy zmluvná strana (neskôr dlžník) nemohla vedieť aký dlh vlastne do budúca uznáva.³⁰ Následkom bolo zastavenie exekúcie, čo pre veriteľa znamená nový postup v súdnom konaní a potreba získania iného exekučného titulu, napríklad v podobe právoplatného a vykonateľného rozsudku zo strany súdu. Exekučná notárska zápisnica a jej obsah síce nie je vykonateľný a právoplatný ako iné rozhodnutie vydané v súdnom konaní, to ale neznamená, že exekučná notárska zápisnica by mala byť vnímaná rozdielne v porovnaní s ostatnými exekučnými titulmi pri posudzovaní vykonateľnosti jednotlivých exekučných titulov a súd by nemal ani v prípade exekučnej notárskej zápisnice posudzovať hmotnoprávny základ exekučného titulu.³¹ Počas takéhoto spôsobu vymáhania pohľadávok môže dôjsť k interakcii a zásahu dlžníka v podobe priet'ahov v konaní, zmena dlžníkových úmyslov, a ďalšie, čo v konečnom dôsledku môže znemožniť vymáhanie pohľadávok celkovo. Preto by nie len súdy nemali vnímať exekučnú notársku zápisnicu rozdielne, ale celkovo by sa pri jej spísaní malo pristupovať k jej obsahu rovnako vážne ako k inému súdnemu rozhodnutiu.

²⁸ § 574 ods. 2 zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

²⁹ *Ibid.*, § 39.

³⁰ Skutkový stav vychádza zo skutočných udalostí, ktoré boli predmetom judikátu slovenského súdu, a to presne Nálezu Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. 5. 2021, sp. zn. III.ÚS 33/2020.

³¹ ČENTÍK, T. Exekučná notárska zápisnica v aplikačnej praxi (a jej deformácie). *Ars Notaria. Notársky časopis*. 2017, roč. 2, s. 8.

Ústavný súd dňa 27. 5. 2021 prijal rozhodnutie (ďalej „Nález“), v ktorom záverom vyššie uvedeného bolo, že „*ani skutočnosť, že exekučný titul bol spísaný notárom (vo forme solemnizačnej zápisnice) neprepožičiava právnenému úkonu v ňom vyjadrenému objektívne záruky súdnej ochrany,*“³² z čoho vyplýva, že notár ako zodpovedná osoba pri spisovaní notárskej zápisnice nie je zodpovedná za jej obsah. Takýto názor súdu do budúcnosti môže ochromiť vymáhanie pohľadávky veriteľa v takejto forme exekučného titulu. Veriteľ predsa nemá žiadnu istotu vymoženia svojej pohľadávky a zabezpečenú právnu ochranu voči dlžníkovi pri spísaní notárskej zápisnice pre jej obsah. Jediným spôsobom, ako môže zabezpečiť svoju právnu ochranu je uplatnenie práva na súdnu ochranu a teda obrátiť sa na súd, kde sudca v konaní vydá rozhodnutie, ktoré mu právoplatné a vykonateľné posluží ako exekučný titul. Znamená to preňho ďalšie starosti, pričom predlžovanie lehoty na úhradu pohľadávky mu môže znemožniť jej vymoženie ako bolo vyššie spomínané.

Ústavný súd v právnej vete nálezu konštatoval nasledovné „*Solemnizačná povaha notárskej zápisnice (§ 46 Notárskeho poriadku) by mala byť zárukou, že tento právny úkon bude dôsledne vyjadrovať vôľu účastníkov, spôsobí nimi zamýšľané právne následky a vylúči prípadnú neplatnosť právneho úkonu z dôvodu absencie náležitosti vôle a prejavu vôle. Podľa dôvodovej správy k § 2 ods. 2 Notárskeho poriadku „štát si plní úlohy na úseku výkonu spravodlivosti a v rámci tejto úlohy je notár nositeľom právnej prevencie“. Preto je solemnizačnú povahu notárskej zápisnice potrebné chápať iba v zmysle prevencie, nie záruky (garancie). Z uvedeného dôvodu ústavný súd pri problematike právomoci exekučného súdu týkajúcej sa materiálneho prieskumu notárskych zápisníc používa terminologický pojem nanajvýš „presumpcie ich spravnosti“. Notár v zmysle § 2 ods. 2 a nasl. Notárskeho poriadku (aj pri najlepšej odbornej zdatnosti) nie je vybavený právomocou autoritatívne a záväzne rozhodovať o tom, či obsah toho-ktorého právneho úkonu neodporuje právnenému poriadku, nie je vybavený zárukami nezávislosti súdnej moci a štátom delegovaný výkon verejnej moci vykonáva na báze slobodného povolania. Možno teda uzavrieť, že ani skutočnosť, že exekučný titul bol spísaný notárom, neprepožičiava právnenému úkonu v ňom vyjadrenému objektívne záruky súdnej ochrany...“³³*

³² Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. 5. 2021, sp. zn. III. ÚS 33/2020.

³³ Ibid.

Predtým, ako pristúpi kapitola príspevku k analýze právnej vety vyššie citovaného Nálezu v kontexte jednotlivých povinností notára pri spisovaní notárskej zápisnice je potrebné sa na skutkový stav pozrieť z iného pohľadu v kontexte osoby – notára, ako kľúčovej a nenahraditeľnej osoby pri spisovaní notárskej zápisnice (ako bolo vyššie uvedené takéto oprávnenie nemajú zamestnanci notára ani notársky koncipient). Podstatou skutkového stavu bola notárska zápisnica, ktorá obsahovala neplatný právny úkon, špecificky absolútne neplatný právny úkon, a to v podobe uznania dlhu do budúcnosti, čo aktuálna práva úprava nepripúšťa za podmienky, že (potenciálny) dlžník si nie je vedomý obsahu svojho budúceho práva.³⁴ Čo zapríčinilo materiálne nevykonateľnú stránku notárskej zápisnice, inak označovanú aj ako formálne – logickú vadu notárskej zápisnice, teda vadu, ktorá spôsobuje neurčitosť a nezrozumiteľnosť nároku zakotveného v exekučnom titule.³⁵ Obdobne pristupuje k uznaniu záväzku dlžníka v obchodnozväzkovom vzťahu s veriteľom aj samotný už vyššie spomínaný zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník, a to v ustanovení § 323. Podstatou je to, že notár teda spísal neplatný právny úkon v notárskej zápisnici bez ohľadu na to, či účastníkmi sú subjekty obchodnozväzkých alebo občianskozväzkových vzťahov, dôsledok bude rovnako závažný, až v obchodnozväzkových vzťahoch závažnejší, pretože môže negatívne ovplyvniť celú podnikateľskú činnosť veriteľov. Druhým problémom, ktorý naznačuje komentárová spisba je naopak nemožnosť jednostranne uznať dlh zo strany dlžníka pred jeho samotnou splatnosťou, čo by pre veriteľa zabezpečilo exekučný titul.³⁶

V spojitosti s týmto odlišným pohľadom na skutkový stav, ktorý Ústavný súd Slovenskej republiky neposudzoval je teda otázne, či notár neporušil niektorú z povinností, ktorú mu stanovuje Notársky poriadok. Zvážiť treba aj dodržanie Etického kódexu notára³⁷ v tomto prípade.

³⁴ Blížšie pozri ŠTEVČEK, M. In: ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 2169–2172.

³⁵ SVOBODA, K. Kdy a jak přezkoumat notářský nebo exekutorský zápis. In: *Ad Notam (Časopis českého notářství)* [online]. 2009, roč. 15, č. 5, s. 161 [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.nkr.cz/data/news/ad-notam/PDF/2009_5.pdf

³⁶ LÓWY, J. In: ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky zákonník II. § 451–880. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 2080–2091.

³⁷ Etický kódex notára. *Notárska komora Slovenskej republiky* [online]. 2000 [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.notar.sk/wp-content/uploads/2021/08/C5-Eticky-kodex-notara.pdf>

Podľa Nálezu je notár považovaný iba za nositeľa právnej prevencie, preto ním spísaná notárska zápisnica³⁸ by mala plniť primárne iba prevenčné funkciu. Notár pri spísaní notárskej zápisnice nie je oprávnený posudzovať a rozhodovať o jej obsahu a posudzovať súlad obsahu a právneho poriadku Slovenskej republiky, čo sa dá spochybniť hneď prvou povinnosťou notára postupovať v súlade s právnymi predpismi a právnym poriadok podľa § 4 ods. 2 Notárskeho poriadku. Notár má povinnosť postupovať hlavne v súlade s Ústavou Slovenskej republiky,³⁹ ústavnými zákonmi a zákonmi.⁴⁰ Z uvedeného vyplýva, že notár musí postupovať v súlade so všetkými zákonmi, a to aj zákonom č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník, ktorý zakotvuje vzdanie sa práva do budúcnosti a uznanie dlhu, ako zabezpečovací inštitút a podmienky na to, aby bolo uznanie dlhu zo strany dlžníka v súlade so zákonom. Nemožno vylúčiť povinnosť notára nepostupovať s niektorými ustanoveniami zákonov Slovenskej republiky, len preto, že notár vykonáva iba určitú formu delegovanej verejnej moci a nemôže rozhodovať záväzne. Vo všeobecnosti má notár nadštandardné znalosti v oblasti, ktorá je predmetom jeho notárskej činnosti, čo mu vyplýva aj z Notárskeho poriadku. Notársky poriadok totiž predpokladá určitú mieru znalosti a odbornosti notára, ktorý je zároveň úspešným absolventom druhého stupňa v študijnom obore právo na právnickej fakulte vysokej školy a zároveň získal niekoľkoročnú prax v obore, a splnil iné odborné predpoklady.⁴¹ Etický kódex súčasne zakotvuje to, že „Notár je povinný dať do služieb klientely všetky svoje

38 Notárska zápisnica má vo všeobecnosti veľmi významné postavenie v korporáčnej časti Obchodného práva, a to predovšetkým pri zakladaní akciovej spoločnosti, kde sa vyžaduje forma solemnizačnej notárskej zápisnice na spísanie zakladateľského dokumentu podľa § 162 ods. 2 OBZ. Podľa komentárovej spisby vyplýva z povahy solemnizačnej notárskej zápisnice „*úloha notára dohliadať na právny poriadok a na požiadavky kladené na platnosť právneho úkonu, čo nezahŕňa iba posudzovanie relevantných ustanovení Notárskeho poriadku, ale aj iných právnych predpisov, ktoré súvisia so spísaním obsahom*“. Zhodnotiť teda možno to, že vyhotovenie notárskej zápisnice, ako nevyhnutnej podmienky na založenie akciovej spoločnosti síce zahŕňa preventívnu funkciu, ale na druhej strane poskytuje garančnú funkciu vo vzťahu k možným dôsledkom nedokonalosti zakladateľských dokumentov. V prípade nesprávnych zakladateľských dokumentov môže dôjsť k rozhodnutiu súdu o neplatnosti obchodnej spoločnosti. Blížšie pozri citovaný komentár: PATAKYOVÁ, M. In: PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákonník. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2022, s. 771–775.

39 Zákon č. 460/1992 Zb. Ústava Slovenskej republiky.

40 GRÓFIKOVÁ, Z. In: VALOVÁ, K. a kol. *Notársky poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 20–24.

41 § 11 ods. 1 Notárskeho poriadku.

odborné znalosti a skúsenosti“ a má povinnosť dopĺňať neustále svoje znalosti a vzdelávať sa počas celého svojho pôsobenia.⁴² Argument ústavného súdu spočívajú v nedostatočnej odbornej vzdelanosti nekompetentnosti notárov na rozhodovanie je preto úplne irelevantný.

Zároveň, netreba opomenúť ani § 5 písm. a) Notárskeho poriadku, ktorý pri-púšťa poskytovanie právnych rád fyzickým osobám a právnickým osobám, špecificky pred právnym úkonom, pričom týmto úkonom môže byť aj úkon osvedčovací. Notársky poriadok pritom nelimituje rozsah poskytovania ani obsah právnych rád, ktoré môže notár osobám poskytnúť. V zmysle tohto ustanovenia, preto možno vyvodzovať to, že pokiaľ má notár takúto rozsiahlu právomoc bez limitu, čo do rozsahu, a čo do obsahu mal by byť schopný posúdiť právnu záväznosť a súlad každého právneho úkonu, vrátane právneho úkonu, ktorý je predmetom spísania solemnizačnej notárskej zápisnice.

Argument, ktorý sa nestotožňuje s názorom Ústavného súdu Slovenskej republiky má základ v § 46 Notárskeho poriadku, ten explicitne považuje notára za „autora“ (tvorca, pôvodcom niečoho)⁴³ notárskej zápisnice. V rámci solemnizačnej činnosti notár okrem toho, že vystupuje ako autor listín, „*tvorí a formuluje právne vety a nesie zodpovednosť za ich právnu bezchybnosť*“.⁴⁴ Teda ani z daného ustanovenia nemožno vylúčiť právomoc notára posudzovať, či daný právny úkon neodporuje právnemu poriadku alebo niektorému zákonu. Pri verejnej listine, ktorej je aj notárska zápisnica totiž platí, že notár ako zodpovedná osoba jej v konečnom dôsledku dáva „*pečať dôvery*“.⁴⁵ Úlohou notára je tak zabezpečenie všetkých potrebných náležitostí a ich súlad s právnym poriadkom, pretože ako autor notárskych zápisníc by mal byť oprávnený posudzovať ich súlad s právnym poriadkom, na to, aby

⁴² Etický kódex notára. *Notárska komora Slovenskej republiky* [online]. 2000 [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.notar.sk/wp-content/uploads/2021/08/C5-Etický-kodex-notara.pdf>

⁴³ Bližšie pozri gramatický výklad slova „autor“: KAČALA, J. a kol. *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 2003. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=autor&s=exact&c=z75c&cs=&d=kssj4&d=-psp&d=ogs&d=sssj&d=orter&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=bernolak&d=nounb&d=orient&d=locutio&d=obce&d=priezviska&d=un&d=pskfr&d=pskcs&d=psken#> [cit. 23. 3. 2023].

⁴⁴ KOVÁČ, M. In: VALOVÁ, K. a kol. *Notársky poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 180–187.

⁴⁵ GRÓFIKOVÁ, Z. In: VALOVÁ, K. a kol. *Notársky poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 147–148.

mohol následne potvrdiť pečaťou jej obsah. Ak však notár zistí, že právny úkon, ktorý je neplatný (bez ohľadu na to, či ide o relatívnu alebo absolútnu neplatnosť) by mal úkon odmietnuť, pričom ak by tak neurobil mohli by sme hovoriť aj o porušení ďalšej jeho povinnosti, a to povinnosti konať s odbornou starostlivosťou. Odborná starostlivosť napriek tomu, že nie je právnym poriadkom definovaná zahŕňa prihliadanie notárom na záujmy účastníkov,⁴⁶ a to nielen dlžníka, ale aj veriteľa. Spísanie neplatného úkonu v exekučnej notárskej zápisnici má za následok ohrozenie alebo znemožnenie vymožitelnosti veriteľovho práva v exekučnom konaní na prvom mieste. Alternatívne, by notár pri zistení, že sa účastníci dožadujú alebo neuvedomiac chystajú v obsahu spísať neplatný právny úkon by mal mať aspoň povinnosť ich o tom upovedomiť. V súčasnosti, notár má síce právomoc spísať relatívne neplatný právny úkon v notárskej zápisnici, má však pritom povinnosť poučiť všetkých účastníkov o vzniku takejto situácie, pričom by mal priamo v notárskej zápisnici uviesť aspoň poučenie účastníkov o relatívnej neplatnosti.⁴⁷ Je preto otázne prečo takúto povinnosť nemá pri absolútne neplatných právnych úkonoch spísaných vo forme notárskej zápisnice, najmä ak absolútna neplatnosť má závažnejšie dopady na platnosť právneho úkonu spísaného v notárskej zápisnici. Notár by mal rovnako poučiť účastníkov o vzniku takejto situácie a uviesť poučenie v notárskej zápisnici, ak sa pokladá v zmysle judikatúry iba za nositeľa právnej prevencie, bez oprávnenia posudzovať obsah právnych úkonov a ich súlad s právnym poriadkom.

Vzhľadom aj na fakt, že notárska zápisnica, ako exekučný titul podlieha špecifickým požiadavkám a na rozdiel od právoplatného a vykonateľného rozhodnutia súdu nepodlieha vydaniu v súdnom konaní je potrebné, aby bola zabezpečená osoba, ktorá bude zodpovedná za jej obsah. Ak by nedošlo k prevzatíu zodpovednosti notárom za obsah notárskej zápisnice (tak ako to bolo vo vyššie uvedenej situácii) veriteľ nepožíva právnu ochranu a stráca právnu istotu, pokiaľ nedôjde k vykonateľnej notárskej zápisnici, z dôvodu spísania takejto zápisnice notárom. Notárska zápisnica a samotný

⁴⁶ GRÓFIKOVÁ, Z. In: VALOVÁ, K. a kol. *Notársky poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016, s. 139–146.

⁴⁷ KOVÁČ, M. In: VALOVÁ, K. a kol. *Notársky poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016. s. 187–209.

notár strácajú akúkoľvek funkciu a využiteľnosť pri vymáhaní pohľadávok, pretože nesprávne spísaná notárska zápisnica môže veriteľovi priniesť iba ďalšie náklady, problémy a prietahy pri vymáhaní pohľadávok, čo odpo-ruje účelu notárskej zápisnice, a to, že notárska zápisnica ako exekučný titul by mu mala umožniť rýchlejšie a efektívnejšie vymáhanie pohľadávok vo forme exekučného konania, čím sa vyhne zdĺhavému mimosúdному alebo súdному vymáhaniu pohľadávok.

4.1 Úvahy *de lege ferenda*

Rozdielne vnímanie a diferenciacia medzi jednotlivými exekučnými titulmi, najmä medzi exekučnou notárskou zápisnicou a súdnym rozhodnutím ako exekučným titulom by nemalo zabraňovať vymoženiu veriteľov pohľadávky a deformovať funkciu exekučnej notárskej zápisnice v slovenskom právnom poriadku. Bolo by preto potrebné zabezpečiť určitý systém a kontrolu ochrany účastníkov notárskej zápisnice, najmä notárskej zápisnice so súhla-som k vykonateľnosti tak, aby predstavovala svoj hlavný účel, ktorý spočíva vo vymožitelnosti pohľadávky v exekučnom konaní pre veriteľa.

Zákonnodarca by preto mohol zvážiť zakotvenie ustanovení, ktoré upra-via povinnosť notára posúdiť obsah zamýšľaného právneho úkonu, ktorý má byť obsahom notárskej zápisnice a upozorniť účastníkov na prípadný nesúlad s ustanoveniami právneho poriadku bez ohľadu na to, či zamýš-ľaný úkon vyvolá účinky relatívnej alebo absolútnej neplatnosti. Vyžadovalo by sa tak zakotvenie novej povinnosti notára priamo do Notárskeho poriadku, a to oznamovacej povinnosti vo vzťahu k potenciálnym účastníkom. Súčasťou oznamovacej povinnosti by bola povinnosť notára odmietnuť spísanie zjavne neplatného právneho úkonu, čo by zamedzilo vznik situácií, kedy dochádza k znemožneniu vymoženia pohľadávky (materiálne a for-málne nevykonateľnou notárskou zápisnicou) veriteľa, čím by sa výrazne posilnila jeho právna ochrana a istota. Veritelia by tak naďalej mohli využí-vať notársku zápisnicu ako nástroj rýchlejšieho a efektívnejšieho vymoženia pohľadávok a vyhli by sa tak zdĺhavému a náročnému súdному vymáhaniu pohľadávok. Následkom nedodržania povinnosti by bolo vyvodenie osobit-nej zodpovednosti notára za vzniknutú škodu vo vzťahu k veriteľovi.

Alternatívne, ak účastníci naďalej budú trvať na spísaní právneho úkonu, ktorý môže vyvolať jeho absolútnu alebo relatívnu neplatnosť je potrebné poučenie účastníkov. Ak notár neodmietne zjavne neplatný právny úkon mal by poučiť účastníkov o vzniknutej situácii a toto poučenie explicitne zakotviť v spisovanej notárskej zápisnici. Poučovacia povinnosť tak poskytne liberačný dôvod notárovi v prípade, ak dôjde k porušeniu iných povinností notára v tejto súvislosti. Notár by mal pritom postupovať tak, ako doteraz nestranne a nezávisle, bez ohľadu na účastníkov pričom, ak naplní dôvod na odmietnutie spísania notárskej zápisnice tak je povinný tak urobiť. Predpokladá sa z hľadiska *de lege ferenda* zakotvenie poučovacej povinnosti notára nie len pozitívne (ak by došlo k zisteniu nesúladu a neplatnosti právneho úkonu), ale aj negatívne. To znamená, že by notár mal v každej notárskej zápisnici zakotviť osobitné ustanovenie, ktoré by obsahovalo jeho osobné vyhlásenie, že pri spisovaní exekučnej notárskej zápisnice nezistil nesúlad s právnym poriadkom. Ak by tak neurobil následkom by bolo porušenie jeho konania s odbornou starostlivosťou a vyvodenie príslušnej zodpovednosti.

Osobitné riešenie predstavuje aj zakotvenie nového druhu notárskej zápisnice do Notárskeho poriadku. Jednalo by sa o notársku zápisnicu (so súhlasom s vykonateľnosťou), ktorý by pripúšťala okrem spísania právneho úkonu v podobe uzatvorenia zmluvného vzťahu účastníkov aj zakotvenie jednostranného uznania dlhu zo strany (potenciálneho) dlžníka do budúcnosti. Dlžník by tam mohol uznať ešte neexistujúci záväzok za podmienky, že notár poučí dlžníka o potenciálnych následkoch jeho konania a toto poučenie explicitne zakotví v notárskej zápisnici. Potenciálny dlžník by tak mal možnosť uznať iba peňažný záväzok. Prejavila by sa tak zmluvná sloboda v súkromnoprávných vzťahoch. Následkom absencie poučenia (potenciálneho) dlžníka by bolo vyvodenie zodpovednosti notára.

Účastníci notárskej zápisnice nemusia byť vždy len zmluvné strany súkromnoprávnej zmluvy a podnikatelia, u ktorých sa predpokladá určitá miera nadštandardného správania sa pri uzatváraní zmlúv a vstupovaní do obchodnozväzkových zmlúv. Účastníci predovšetkým občianskozväzkových vzťahov budú uzatvárať notársku zápisnicu, ako akúsi formu záruky vymožiteľnosti ich práva, pretože notárska zápisnica ako verejná listina pre nich

znamená niečo, čo má vyššiu právnu a dôkaznú silu, ako nimi spísaná súkromnoprávna zmluva. Pri "bežných ľuďoch" nemožno predpokladať takú vysokú mieru znalosti práva. V prípade, ak sa rozhodnú uzavrieť notársku zápisnicu, napríklad týkajúcu sa uznania záväzku nemožno od nich očakávať dokonalú znalosť relevantných ustanovení, a preto by im notár mal poskytnúť tú garanciu, ktorá im v ich vzťahu chýba. Takto uzavretá notárska zápisnica mohla byť exekučným titulom spĺňajúcim materiálnu a formálnu vykonateľnosť. Okrem iného, sa osoby obrátia napríklad pri uznaní záväzku formou notárskej zápisnice na notára už len z dôvodu ochrany vymožitelnosti svojho dlhu. Notárska zápisnica by nemala spĺňať len preventívnu funkciu, ale aj garančnú funkciu vrátane garancie súdnej ochrany jej účastníkov najmä, ak sa jedná o „bežných ľudí“ neznalých práva a nie podnikateľov pri výkone ich podnikateľskej činnosti.

5 Záver

Vo všeobecnosti, proces vymáhania pohľadávok zahŕňa aktívne konanie zo strany samotného veriteľa alebo tretej osoby, ktorá koná v jeho mene, pričom hlavným cieľom sa stáva získanie peňažného alebo nepeňažného plnenia od dlžníka. V niektorých prípadoch dôjde preto k využitiu „exekučnej notárskej zápisnice“ ako exekučného titulu, ktorú spisuje iba notár. Notár má v súčasnosti nezastupiteľnú pozíciu (rovnako ako iné právnické profesie, ako sú napríklad advokáti, daňoví poradcovia) pri výkone svojej činnosti, preto sa naňho viaže zvýšená požiadavka riadne výkonu tejto činnosti a zároveň zvýšená požiadavka na kvalitu poskytovaných služieb.⁴⁸ Aktuálne však dochádza k oslabovaniu pozície veriteľov pri spisovaní notárskej zápisnice, a to rozhodovacou praxou súdov. Tá ovplyvňuje aj jednotlivé povinnosti notárov pri spisovaní notárskej zápisnice, totiž nedbalosť a nepozornosť notárov môže viesť k spisaniu absolútne neplatného právneho úkonu, ktorý v prípade spisania notárskej zápisnice so súhlasom s vykonateľnosťou výrazne oslabí veriteľovu pozíciu pri uplatnení pohľadávky primárne v exekučnom konaní. Riešením je preto vymedzenie osobitnej povinnosti

⁴⁸ VOJTEK, P. Odpovědnost notáře za škodu v právním řádu České republiky. In: *Ad Notam (Časopis českého notářství)* [online]. 2011, roč. 18, č. 3, s. 3–9, s. 4 [cit. 25. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/data/news/ad-notam/PDF/2011_3.pdf

zo strany notára priamo v Notárskom poriadku, ktorá by prináša povinnosť notára pred vykonaním právneho úkonu posúdiť obsah právneho úkonu v súlade s právnymi predpismi a v prípade zistenia nesúladu poučiť jednotlivých účastníkov notárskej zápisnice o nesúlade. Alternatívne by bolo prípustné, reflektovaným zmluvnej slobody súkromnoprávných vzťahov zavedenie nového druhu osobitnej notárskej zápisnice s možnosťou uznať peňažný dlh, ktorý vznikne v budúcnosti. Zabráni sa tak nemožnosti vymáhania pohľadávky v exekučnom konaní z materiálne nevykonateľnej notárskej zápisnice. Využitie notárskej zápisnice (materiálne a formálne vykonateľnej) by tak celkovo odbrenilo už bez tak zat'azenej slovenskej súdy. Nehovoriac, už o tom, že zmena chápania notárskej zápisnice ovplyvní vymáhanie pohľadávok ako celok.

References

- GROSSOVÁ, M. *Exekuce na peněžitě plnění v současné právní praxi*. 4. aktualizované a doplněné vydání podle stavu k 1. 1. 2002. Praha: Linde, 2002. ISBN 80-7201-322-X.
- LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-852-8.
- PATAKYOVÁ, M. a kol. *Obchodný zákoník. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-8232-018-6.
- BÍLEK, P., JINDŘICH, M., RYŠÁNEK, Z., BERNARD, P. a kol. *Notářský řád. Komentář*. 5. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 978-80-7400-689-0.
- ŠTEVČEK, M. a kol. *Exekuční poriadok. Komentár*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2018. ISBN 9788074007064.
- ŠTEVČEK, M. a kol. *Občiansky zákoník II. § 451–880. Komentár*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-770-5.
- VALOVÁ, K. a kol. *Notářský poriadok. Komentár*. 1. vyd. Bratislava: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-89603-44-2.

Časopisecké články

- ČENTÍK, T. Exekučná notárska zápisnica v aplikačnej praxi (a jej deformácie). *Ars Notaria. Notársky časopis*. 2017, roč. 2.

Elektronické zdroje

Etický kódex notára. *Notárska komora Slovenskej republiky* [online]. 2000 [cit. 23. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.notar.sk/wp-content/uploads/2021/08/C5-Eticky-kodex-notara.pdf>

KAČALA, J. a kol. *Krátky slovník slovenského jazyka*. 4. vyd. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. 2003. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/?w=autor&s=exact&c=z75c&cs=&d=kssj4&d=psp&d=ogs&d=sss&d=order&d=scs&d=sss&d=peciar&d=ssn&d=hssj&d=ber nolak&d=noun db&d=orient&d=locutio&d=obce&d=pri ezvíska&d=un&d=pskfr&d=pskcs&d=psken#> [cit. 22. 3. 2023].

Prečo sa oplatí pomoc notára? *Notárska komora slovenskej republiky* [online]. 2023 [cit. 25. 3. 2023]. Dostupné z: <https://www.notar.sk/preco-sa-oplati-pomoc-notara/>

SVOBODA, K. Kdy a jak přezkoumat notářský nebo exekutorský zápis. In: *Ad Notam (Časopis českého notářství)* [online]. 2009, roč. 15, č. 5 [cit. 24. 3. 2023]. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/data/news/ad-notam/PDF/2009_5.pdf

VOJTEK, P. Odpovědnost notáře za škodu v právním řádu České republiky. In: *Ad Notam (Časopis českého notářství)* [online]. 2011, roč. 18, č. 3 [cit. 24. 3. 2023]. ISSN 1211-0558. Dostupné z: https://www.nkcr.cz/data/news/ad-notam/PDF/2011_3.pdf

Právne predpisy a judikatúra

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník.

Zákon č. 258/1992 Sb. České národní rady o notářích a jejich činnosti.

Zákon č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok).

Zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti a o zmene a doplnení ďalších zákonov (Exekučný poriadok).

Zákon č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 121/2001 Sb. o soudních exekutorech a exekuční činnosti a o změně dalších zákonů (Exekuční řád).

Zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník.

Zákon č. 122/2013 Z. z. o ochrane osobných údajov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 25. novembra 2010, sp. zn. 3 Cdo 63/2009.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 9. januára 2014, sp. zn. 7ECdo159/2013.

Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 30. marca 2016, sp. zn. 3 Obo 27/2015.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 13. decembra 2018, sp. zn. II. ÚS 427/2018.

Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. mája 2021, sp. zn. III. ÚS 33/2020.

Contact – e-mail

stastova1@uniba.sk

BUDOUCNOST MOBILIÁRNÍCH EXEKUCÍ

Simona Úlehlová

Právnická fakulta, Univerzita Karlova, Česká republika

Abstract in original language

Mobiliární exekuce představují procesní institut sloužící k uspokojení těch pohledávek, u nichž nepostačuje méně invazivní zásah do majetkové sféry povinného, jako například srážkami ze mzdy či příkázáním pohledávky z účtu. Pokud dojde k výkonu mobiliární exekuce, je exekutor nebo jím pověřený vykonavatel či soudní vykonavatel oprávněn zabavit movité věci povinného, a to nejen v místě jeho trvalého bydliště, ale i na takových místech, kde má oprávněný důvod se domnívat, že by mohl mít povinný další majetek. Do těchto míst je pak exekutor oprávněn i vstoupit. V rámci mobiliární exekuce nezdědky nastává situace, kdy jsou exekutorem postiženy i věci ve vlastnictví osoby odlišné od povinného, která následně musí o vrácení svých věcí bojovat jejich vyloučením z exekuce. Příspěvek se zabývá tím, co pro mobiliární exekuce přináší velká exekuční novela a jaká bude zřejmě i jejich praktické využití v budoucnosti.

Keywords in original language

Vykonávací řízení; mobiliární exekuce; novelizace.

Abstract

The execution against movable property is a procedural institute used to satisfy those claims for which a less invasive means are not sufficient – for example, by confiscating funds from debtor's bank account. If a movable execution is carried out, the bailiff or a person authorized by him are entitled to seize the debtor's movable property not only at his place of permanent residence, but also in such places where the bailiff has a legitimate reason to believe that the debtor might have other property. The bailiff is also authorized to enter these places. When carrying out the execution against movable property, a situation often arises when the bailiff also confiscates

property owned by a third person different from the debtor, who then has to initiate a proceeding to exclude this property from the execution. The article analyzes the execution against movable property, and what their limitation will mean according to the Draft Amendment to the Execution Code.

Keywords

Execution Proceedings; Movable Execution; Amendments.

1 ÚVOD

Mínulý rok se nesl ve znamení novel exekučního řízení, přičemž aktuální znění exekučního řádu je účinné od 1. 1. 2023 a už teď se očekává další novela, která by měla být účinná od počátku příštího roku. Na úvod je nutno podotknout, že tento právní předpis již od svého přijetí prošel četnými novelami, tuto skutečnost si lze vysvětlit tím, že byl přijímán za situace, kdy v našich podmínkách existovalo jen minimum zkušeností s exekučním řízením, a proto obsahoval řadu nedostatků, které se v praxi objevily a byly třeba odstranit.¹ Jednou z těchto velkých novel je i tzv. velká exekuční novela, která byla provedena zákonem č. 286/2021 Sb., kterým se měnil jednak zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále „o. s. ř.“), zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (dále „exekuční řád“ či „e. ř.“) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony (dále „velká novela exekučního řádu“). Jedním z institutů exekučního vymáhání, který touto novelou doznal značných změn je exekuce vedená prodejem movitých věcí dlužníka, tj. tzv. mobiliární exekuce. Byť se jedná o institut využívaný jen menší částí soudních exekutorů (často ovšem těch s největším procentem vymoženého plnění), své místo ve vykonávacím řízení zcela jistě má, a to zejména u exekucí vedených pro menší pohledávky. Tento nástroj slouží jako motivace dlužníků, kteří nejsou postihnuti vícero exekucemi, aby aktivně řešili svou finanční situaci poznamenanou exekucí. V následujících řádcích se příspěvek zaměří na to, co změny, které přinesly novely exekučního řízení, pro mobiliární exekuce znamenají a jaká je v této souvislosti jejich budoucnost v praxi.

¹ WOLFOVÁ, J. Velká novela exekučního řádu minula svůj účel. *ASPI* [online]. 2. 2. 2022 [cit. 30. 03. 2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/305578/1/2>

Na úvod tohoto příspěvku se sluší vymezit terminologickou rovinu exekucí. Pojem exekuce teorie používá jakožto obecný termín, zahrnující jak soudní výkon rozhodnutí dle občanského soudního řádu, tak i exekuci dle exekučního řádu. Tento příspěvek se zabývá změnami, které novela přinesla v právní úpravě exekučního řádu v souvislosti s mobiliárními exekucemi.

Obecná právní úprava vychází z ustanovení § 321 až § 334a o. s. ř., která upravuje prodej movitých věcí při soudním výkonu rozhodnutí. Tato ustanovení jsou, jakožto obecná úprava, pak následně použita subsidiárně i pro úpravu zvláštní, jenž je stanovena exekučním řádem, a to konkrétně v ustanoveních § 66 a § 67 e. ř. Subsidiarita občanského soudního řádu vychází přímo z ustanovení § 52 odst. 1 e. ř., dle něž nestanoví-li tento zákon jinak, použijí se pro exekuční řízení přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu.

Takzvané mobiliární exekuce jsou pouze jiným označením způsobu provedení exekuce prodejem movitých věcí. Tento způsob spolu s prodejem nemovitých věcí patří k neefektivnějším způsobům provedení exekuce. Skutečnost, že se jedná o nejučelnější cestu, jak může oprávněný dostat své plnění, které nebylo ze strany povinného splněno dobrovolně, s sebou nese i negativní stránku spočívající v nákladnosti těchto způsobů. V důsledku mnohočetných exekucí, které v současné době trápí většinu povinných, bývá nemožné uspokojit pohledávky oprávněných prostřednictvím zákonodárcem preferovaných způsobů, jako jsou srážky ze mzdy povinného či přikázání pohledávky z peněžního ústavu.

Právě ekonomická zátěž tohoto způsobu provedení exekuce spolu s psychickou zátěží pro zaměstnance exekutora, vede v poslední době k tomu, že mobiliární exekuce provádí již jen několik málo exekutorských úřadů.² Zde se ukazuje právě odlišnost systému soudního výkonu rozhodnutí a exekuce, kdy v rámci soudního výkonu rozhodnutí, je to oprávněný, kdo ze zákona navrhuje, jakým zákonným způsobem k vymáhání pohledávky, prostřednictvím soudního vykonavatele, dojde. Je-li zvolený způsob přiměřený vzhledem k vymáhané pohledávce, soud do tohoto výběru oprávněného již nezasahuje. Naopak vybral-li si oprávněný možnost domáhat se své vykonatelné pohledávky v rámci exekučního řízení, a přiznejme si, že tato cesta je častější,

² WOLFOVÁ, J., ŠTIKA, M. *Soudní exekuce*. 2., aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, 396 s.

vybírání způsob vymáhání pohledávky právě exekutor. Podle § 58 odst. 2 věta třetí exekučního řádu (dále „ex. ř.“), platí, že nebrání-li to účelu exekuce, provede se exekuce ukládající zaplacení peněžité částky postupně – příkazáním pohledávky z účtu u peněžního ústavu, a nepostačuje-li to, pak příkazáním pohledávky z účtu manžela povinného u peněžního ústavu [§ 58 odst. 2 písm. a) ex. ř.], příkazáním jiné peněžité pohledávky s výjimkou pohledávky z penzijního připojištění nebo doplňkového penzijního spoření, postižením jiných majetkových práv, srážkami ze mzdy a jiných příjmů, správou nemovitě věci nebo pozastavením řídičského oprávnění, nepostačuje-li způsob provedení exekuce podle § 58 odst. 2 písm. a) ex. ř. [§ 58 odst. 2 písm. b) ex. ř.], prodejem movitých věcí, prodejem nemovitých věcí, které povinný nepoužívá k bydlení sebe a své rodiny, postižením závodu nebo příkazáním pohledávky z penzijního připojištění nebo doplňkového penzijního spoření, nepostačuje-li způsob provedení exekuce podle § 58 odst. 2 písm. a) a b) ex. ř. [§ 58 odst. 2 písm. c) ex. ř.], a prodejem nemovitých věcí, které povinný používá k bydlení sebe a své rodiny, nepostačuje-li způsob provedení exekuce podle § 58 odst. 2 písm. a) až c) ex. ř. [§ 58 odst. 2 písm. d) ex. ř.]. Účelem této úpravy je zajistit, aby exekuce zasahovala do sféry povinného v co nejmenším možném rozsahu a aby byla co nejméně nákladná. Ustanovení § 58 odst. 2 věta třetí ex. ř. je přitom speciální úpravou k § 58 odst. 2 věta první a druhá ex. ř. Avšak na návrh povinného nebo s jeho souhlasem lze exekuci provést i v jiném pořadí, než stanoví § 58 odst. 2 písm. a) až d) ex. ř. (§ 58 odst. 3 věta druhá ex. ř.).

2 Obecná charakteristika

Podstata mobiliárních exekucí spočívá v tom, že soudní vykonavatel v případě soudního výkonu rozhodnutí či v případě exekučního řízení soudní exekutor nebo jím pověřený vykonavatel provedou tzv. soupis movitých věcí v místě, které má povinný v Centrální evidenci obyvatelstva, jakožto svoje trvalé bydliště. Mobiliární exekuce může být ale provedena i na jiných místech, kde se povinný fakticky zdržuje nebo i tam, kde má třeba i jen pouze uložený svůj majetek, který by bylo možné exekučně postihnout. Z toho vyplývá, že je možné zabavit exekučně postihnutelný majetek na všech takových místech, kde má oprávněný důvod se domnívat, že by mohl mít povinný

další majetek. Zákon v této souvislosti dokonce umožňuje si za tímto účelem v souladu s § 53 odst. 1 jednacího řádu přizvat zámečníka, který jim pomůže zajistit přístup do bytu povinného nebo jiných prostorů s jeho movitými věcmi. I přesto, že o této události je ze zákona povinnost provést záznam do spisu, neexistuje proti němu žádná možnost obrany ze strany povinného, jako kupříkladu opravný prostředek či procesní námitky. Zákonná úprava v jednacím řádu jde ještě dál a umožňuje, aby při mobiliární exekuci byla provedena i tzv. osobní prohlídka povinného s tím, že dle § 53 odst. 3 jednacího řádu je zapotřebí osobní prohlídku povinného provádět šetrně, zejména jde-li o prohlídku šatů, které má povinný na sobě. Není-li vykonavatel stejného pohlaví jako povinný, přibere si k prohlídce šatů osobu stejného pohlaví jako povinný, která prohlídku provede.³

K provedení mobiliární exekuce dochází vždy ad hoc podle situace a dle okolností daného případu, vykonavatel by se měl snažit, aby došlo k provedení ve chvíli, kdy lze předpokládat dosažení toho nejúčinnějšího výsledku. Z toho vyplývá, že v praxi k provedení mobiliární exekuce dochází standardně i mimo obvyklou pracovní dobu, tak aby měli vykonavatelé, co největší šanci vymoci pohledávku, přičemž jediný jejich korektiv by mělo být dodržování nočního klidu. Hlavním účelem mobiliární exekuce je provedení soupisu movitých věcí na místě samém, které jsou exekučně postižitelné. K tomuto soupisu dochází až ve chvíli, kdy povinný ani na základě ústní výzvy vykonavatele na místě provedení mobiliární exekuce neuhradí vymáhané plnění spolu s náklady oprávněné na provedení vymožení pohledávky spolu s náklady exekuce.⁴ Tento akt je spíše projevem určitého zákonného formalismu, jelikož lze jen těžko očekávat, že osoba, které dobrovolně neplnila ještě před existencí exekučního titulu a ani po vyrozumění o zahájení vykonávacího řízení, bude najednou v situaci, kdy na ústní výzvu vykonavatele tzv. „z kapsy“ vytáhne finanční prostředky dostačující k uhrazení vymáhané pohledávky a výše uvedených nákladů.

³ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 3 aktualizované vyd. Praha: Leges, 2022, 399 s.

⁴ WOLFOVÁ, J., ŠTIKA, M. *Soudní exekuce*. 2., aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, 396 s.

3 Změny v exekučním řádu, které se dotknou i mobiliárních exekucí

Jednou z nejvíce novelizovaných částí exekučního řádu představuje exekuce prováděná prodejem movitých věcí. Velkou změnou prošel i § 66 e. ř., který tento způsob upravuje a stanovuje soupis věcí povinného, jenž jsou exekučně postižitelné. Nově dle tohoto ustanovení zjistí-li exekutor, že ke dni vydání exekučního příkazu k provedení exekuce prodejem movitých věcí není proti povinnému, který je fyzickou osobou, vedena exekuce prodejem movitých věcí, sepíše všechny movité věci, kterých se může týkat exekuce prodejem movitých věcí podle občanského soudního řádu. Zjistí-li exekutor z rejstříku zahájených exekucí, že proti povinnému již je vedena exekuce prodejem movitých věcí, může povinnému a exekutorovi, který vede tuto exekuci, doručit exekuční příkaz k provedení exekuce prodejem movitých věcí; § 325 odst. 1 občanského soudního řádu se nepoužije. Věta druhá se použije přiměřeně, zjistí-li exekutor, že movité věci povinného již byly sepsány jinak. Na doručení exekučního příkazu k provedení exekuce prodejem movitých věcí v řízení podle věty druhé povinnému se hledí jako na sepsání věci, která byla sepsána v exekučním řízení podle věty první. Do skončení exekuce jiný exekutor exekuci prodejem movitých věcí vůči povinnému, který je fyzickou osobou a proti němuž je vedena exekuce, neprovádí, movité věci neseписuje ani nezajišťuje. Po skončení exekuce může být ohledně movitých věcí, kterých se může týkat exekuce prodejem movitých věcí podle občanského soudního řádu, prováděna proti témuž povinnému, který je fyzickou osobou, zároveň pouze jedna exekuce prodejem movitých věcí. Tato změna se dotýká stanovení limitů pro vyloučení souběhu sepsání věcí povinného ze strany více exekutorů a je to zejména z toho důvodu, že zákonodárce si při novelizaci dával za největší cíl vyřešit vícečetné exekuce povinných.

K této úpravě zákonodárce přidal i nová pravidla stanovená v § 67 e. ř., který upravuje tzv. zvláštní limity pro provedení soupisu věcí povinného, který je osobou, jenž spadá do tzv. zvláštní kategorie zranitelných povinných osob, tj. ti jimž je ze zákona poskytována zvláštní ochrana. K těmto osobám jsou nově řazeny:

- a) *povinní s nárokem na výplatu starobního důchodu ve výši, která nepřesahuje základní sazbu minimální mzdy za měsíc pro stanovenou týdenní pracovní dobu*

40 hodin podle právních předpisů, jež upravují minimální mzdu – musí se tedy jednat o osobu, jíž vznikel v souladu s ustanovením § 29 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o důchodovém pojištění“) nárok na starobní důchod, jejíž starobní důchod nedosahuje uvedené výše;

- b) *povinní invalidní ve druhém či třetím stupni podle zákona o důchodovém pojištění – u těchto povinných tak není rozhodné, splňuje-li povinný podmínky nároku na invalidní důchod podle ustanovení § 38 zákona o důchodovém pojištění, in eventum podmínky nároku na přiznání starobního důchodu podle ustanovení § 29 téhož zákona;*
- c) *povinní, po nichž je v exekuci vymáhána pohledávka vzniklá před dosažením 18 let jejich věku.*

Ochrana této zvlášť zranitelné skupiny je poskytována podle ustanovení § 325 o. s. ř. U těchto osob se může exekuce prodejem movitých věcí týkat toliko věcí, jež jsou ve vlastnictví povinného, popřípadě ve společném jmění povinného a jeho manžela a jejichž počet nebo hodnota neodpovídá obvyklým majetkovým poměrům. Což vyplývá i z ustanovení § 322 odst. 1 občanského soudního řádu.

Dle této ochrany je nutné, aby u výše uvedených osob vykonavatel při provádění soupisu rozhodl, zda daná věc slouží nezbytně k uspokojování potřeb povinného a současně odpovídá obvyklým majetkovým poměrům. Pokud se jedná o věc, která nespĺňuje tyto kritéria může je vykonavatel uvést na soupis movitých věcí. Zde je nutné podotknout, že jeho rozhodnutí vyplývá pouze z jeho uvážení, které by se mělo odvíjet od okolností každého individuálního případu a od situace, kterou má vykonavatel před sebou na místě samém.

Druhý odstavec tohoto ustanovení pak stanovuje výjimky, kdy se tato zákonem daná zvláštní ochrana zvlášť zranitelných osob neuplatní. K tomu dochází v následujících případech:

- a) *při exekuci, v níž je vymáhána pohledávka na výživném, pohledávka za náhradní výživné podle jiného zákona, pohledávka náhrady újmy způsobené ublížením na zdraví, pohledávka náhrady újmy způsobené trestným činem či přestupkem nebo pohledávka náhrady újmy způsobené úmyslným protiprávním jednáním;*

- b) *pro případ tzv. jiného soupisu, tj. soupisu podle ustanovení § 327a občanského soudního řádu – týká se věci povinného, o níž je údaj znám z rejstříku, eventuálně seznamu, zřízeného ze zákona či jiné evidence vedené ve shodě se zákonem, která je zahrnuta do soupisu provedením zápisu do protokolu; pro případ věci, jež má oprávněný u sebe nebo ke kterým má oprávněný či další věřitel povinného zástavní právo, zajišťovací převod práva nebo zadržovací právo;*
- c) *pro případ věci ušlých z dlužníkovu majetku neúčinným právním jednáním a věci, jež dlužník zatajil či zcizil v rozporu s ustanovením § 44a odst. 1 exekučního řádu,⁷⁾ pro případ prodeje věci podle ustanovení § 342 občanského soudního řádu – jedná se o případ, kdy si povinný nevyzvedl věci u obce nebo schovatele do šesti měsíců ode dne jejich uschování, kdy se takové věci prodají na návrh obce (schovatele) podle ustanovení o prodeji movitých věcí; pro případ věci, jejichž prodej je navržen povinným.*

V souvislosti s mobiliárními exekucemi je podstatná i novinka, která se týká rozšíření funkce rejstříku zahájených exekucí, jelikož bez ní by nová úprava mobiliárních exekucí nemohla fungovat a je na ní tento způsob provedení exekuce v podstatě vystavěn.

4 Závěr

Ačkoliv se zdá, že se jedná pouze o drobnou změnu ve dvou ustanovení, jsou tyto změny natolik zásadní, že mění celé nastavení mobiliárních exekucí. Tato nová pravidla pro soupis movitých věcí v případě, kdy exekutor musí s provedením mobiliární exekuce čekat až na skončení dřívějších mobiliárních exekucí oddalují hlavní smysl vykonávacího řízení, kterým je uspokojení nároku, jenž vyplývá z exekučního titulu, v němž je nárok oprávněného konečným způsobem přiznán. Vykonávací řízení má prostřednictvím donucovací moci státu bez vůle povinného či dokonce proti jeho vůli naplnit svoji uhrazovací funkci. Hlavním účelem vykonávacího řízení je tedy to, aby se oprávněnému dostalo plnění, na které má nárok. Jedná se tedy o individuální uspokojení zájmu oprávněného.⁵ Nově nastavené pravidlo, ale spíše inklinuje k jakémusi poměrnému uspokojení všech oprávněných, které povinný má a u nichž byla zvolena cesta vymožení přiznaného nároku

⁵ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 3 aktualizované vyd. Praha: Leges, 2022, 399 s.

prostřednictvím mobiliární exekuce. V podstatě lze říci, že charakter mobiliárních exekucí spíše v současném nastavení připomíná účel insolvenčního řízení.⁶ Přitom jak právní teorie, tak právní praxe jasně tyto dvě řízení odlišují a silně vymezují hranici mezi nimi.

V důsledku to znamená i skutečnost, že jak oprávněný, tak i exekutor se dostává k vymoženému plnění, které obsahuje pohledávku oprávněného, odměnu exekutor a náklady na provedení exekuce, mnohem později než za bývalé právní úpravy. Vrátime-li se na počátek tohoto příspěvku, který pojednává o finanční nákladnosti mobiliárních řízení, je nutné uvědomit si, že motivace exekutorů vymáhat pohledávku cestou mobiliární exekuce tak bude ještě menší, když se z ní v případě vícečetných exekucí u povinného stane v podstatě nejméně efektivní způsob, jenž by mohl vést k vymožení nároku oprávněného.

Lze jen těžko odhadovat, co přesně byl záměr zákonodárce, který se pro tuto variantu rozhodl, avšak je značné, že budoucnost mobiliárních exekucí je poněkud nejistá a pouze praxe ukáže, zda jí exekutoři, kteří jí ještě i přes značnou ekonomickou nákladnost využívali, budou stále považovat za účinný právní instrument či budou volit jiné efektivnější způsoby vymáhání peněžitého plnění.

References

- Základní statistické údaje. *Exekutorská komora České republiky* [online]. 29. 10. 2021 [cit. 2. 2. 2022]. Dostupné z: <https://statistiky.ekcr.info/statistiky>
- ŠTIKA, M. První den roku 2022 přinese legislativní změny exekučního práva. *Advokátní deník* [online]. 30. 12. 2021 [cit. 3. 2. 2022]. Dostupné z: <https://advokatnidenik.cz/2021/12/30/prvni-den-roku-2022-prinese-legislativni-zmeny-exekucniho-prava/>
- WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní. Díl druhý: Řízení vykonávací, řízení insolvenční*. 3 aktualizované vyd. Praha: Leges, 2022, 399 s.

⁶ WOLFOVÁ, J. Velká novela exekučního řádu minula svůj účel. *ASPI* [online]. 2. 2. 2022 [cit. 30. 03. 2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/305578/1/2>

WOLFOVÁ, J. Velká novela exekučního řádu minula svůj účel. *ASPI* [online]. 2. 2. 2022 [cit. 30. 03. 2023]. Dostupné z: <https://www.aspi.cz/products/lawText/7/305578/1/2>

WOLFOVÁ, J., ŠTIKA, M. *Soudní exekuce*. 2., aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2022, 396 s.

Contact – email

uleblov@prf.cuni.cz

VÝKON KOLIDUJÍCÍCH PŘEDBĚŽNÝCH OPATŘENÍ V PŘÍPADECH DOMÁCÍHO NÁSILÍ NA NEZLETILÝCH

Sára Wranová

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstract in original language

Príspevek sa zaoberá výkonom kolidujúcich predbežných opatrení v prípadoch domáceho násilí na nezletilých: prvni ukláda násilnému rodiči zákaz setkávaní s nezletilým dítetom (predbežné opatrenie vo veci ochrany proti domácomu násilí podľa § 405 odst. 1 písm. c) z. ř. s.), druhé styk násilného rodiča s nezletilým upravuje (ke styku jej opravňuje) a druhému rodiči stanoví povinnosť nezletilého na styk pripraviť a oprávnenému rodiči jej predat (predbežné opatrenie vydané opatrovníckym súdom podľa obecné úpravy v § 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř.). K souběžnému výkonu tak dochází, pokud jsou tato rozhodnutí (vykonatelná vydáním, resp. vyhlášením) vydána v blízké časové souslednosti.

V soudní praxi nejde o ojedinělý případ, vyvolává ovšem absurdní situaci. Nelze se zároveň s nezletilým neseťkavat a realizovat s ním styk. Pokud se násilný rodič s nezletilým setká, bude vůči němu proveden výkon rozhodnutí podle § 405 z. ř. s. (uložení pokuty), pokud mu bude styk upřen proto, že mu druhý rodič nezletilého nepředá, bude vůči druhému rodiči proveden výkon rozhodnutí podle § 76 o. s. ř. (uložení pokuty, v nejzazším případě i odnětí nezletilého).

Príspevek sa zaoberá otázkou, zda lze výkon kolidujúcich predbežných opatrení naříditi a následně také provést, či zda má proti takovému neúčelnému vymáhání povinností procesní právo nástroje. Obě řízení o výkonu rozhodnutí jsou alespoň v počáteční fázi vedena, zatímco nejsou rozhodnutí ještě pravomocná – nebylo tak ještě rozhodnuto o opravných prostředcích účastníků. Je proto zkoumáno, zda mají povinné prostředky jak se kolizi bránit také v řízeních o výkonu rozhodnutí.

Keywords in original language

Výkon rozhodnutí; předběžná opatření; domácí násilí; styk s nezletilými.

Abstract

The paper deals with the enforcement of conflicting preliminary measures in cases of domestic violence against a child: the first one imposes a ban on the violent parent prohibiting him or her from meeting the child (preliminary measure on the protection against domestic violence pursuant to Section 405(1)(c) of the Act on Special Court Proceedings), the second one regulates the violent parent's right of access to the child (authorises the contact) and obliges the other parent to prepare the child for the contact and to hand him over to the authorised parent (preliminary measure issued by the family court under the general provisions of Section 76(1)(e) of the Code of Civil Procedure). The conflicting enforcement occurs if these decisions (enforceable from the moment of issuance) are issued in close temporal sequence.

This is not an isolated case in judicial practice, but it does give rise to an absurd situation. It is not possible not to meet and have contact with a minor at the same time. If the abusive parent meets the child, the enforcement of the decision issued pursuant to Section 405 of the Code of Civil Procedure will be carried out against the abusive parent (imposition of a fine). At the same time, the enforcement of the decision issued pursuant to Section 76 of the Code of Civil Procedure will be carried out against the other parent (imposition of a fine, even the removal of the minor) if the abusive parent is denied contact because the other parent does not hand over the minor to him.

The paper deals with the question whether the enforcement of conflicting preliminary measures can be ordered and subsequently also carried out or whether the procedural law includes tools against such an aimless enforcement of obligations. Both enforcement proceedings are conducted while the decisions are not yet final (at least at an initial stage) – thus while the parties' appeals have not yet been decided. It is therefore examined whether the debtors also have the means to defend themselves in the enforcement proceedings.

Keywords in original language

Enforcement of Decisions; Preliminary Measures; Domestic Violence; Child Access.

1 Úvod

Tento příspěvek se bude zabývat kolizí předběžného opatření ve věci péče o nezletilé nařízeného podle § 74 a násl. o. s. ř. (dále „obecné předběžné opatření“) a předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí podle § 400 a násl. z. ř. s. (dále „speciální předběžné opatření“). Takovou kolizi se rozumí vydání protichůdných výroků: jednoho podle § 405 odst. 1 písm. c) z. ř. s., ukládajícího, aby se odpůrce zdržel setkávání s nezletilým, tedy fakticky styk zakazující, a druhého podle generální klauzule v § 76 odst. 1 písm. e) o. s. ř., upravujícího péči anebo styk odpůrce s nezletilým, tedy fakticky styk umožňující.

Představme si modelový případ tříčlenné rodiny: matka, otec a pětileté nezletilé dítě bydlí ve společné rodinné domácnosti, ve které dochází k domácímu násilí otce vůči nezletilému. Po jednom z útoků se matka rozhodne opustit s nezletilým domov a oba se dočasně přestěhují k příbuzným. Současně podá k soudu za nezletilého návrh na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí, kterým se domáhá, aby se otec zdržel setkávání s nezletilým (podle § 405 odst. 1 písm. c) z. ř. s.). Soud nezletilému vyhoví a vydá toto předběžné opatření:

I. Soud ukládá odpůrci povinnost zdržet se setkávání s nezletilým navrhovatelem a přibližování se na vzdálenost kratší než 100 metrů.

Otec se chce přirozeně bránit – vzápětí tak podá k opatrovnickému soudu nový návrh. Požaduje vydat předběžné opatření podle obecné úpravy, kterým soud upraví styk s nezletilým tak, že otec bude oprávněn vídat se s ním alespoň v konkrétně určené dny. Soud otci vyhoví a předběžné opatření vydá v tomto znění:

I. Otec je oprávněn stýkat se s nezletilým každou sobotu od 10 do 16 hodin.

II. První takto upravený styk se uskuteční dne 1. 4. 2023.

III. Matka je povinna nezletilého ke styku s otcem připravit a ve stanovenou dobu otci předat a otec je povinen nezletilého po skončení styku matce včas a řádně vrátit. Místem předání a převzetí je Björnsenův sad, Brno.

Vykonatelná jsou v tu chvíli obě předběžná opatření paralelně. Jedno nařizuje otci zdržet se setkávání s nezletilým. Druhé ukládá matce předat otci nezletilého ke styku a otci dává oprávnění tento styk s nezletilým mít.

Taková modelová – a zároveň absurdní – situace může nastat z následujícího důvodu: V případech domácího násilí na nezletilém se rodič nezletilého může domáhat jeho ochrany více prostředky, jak v řízení o péči a styku s nezletilým, tak předběžným opatřením podle § 400 a násl. z. ř. s. Avšak ani právní normy, odborná literatura, nebo judikatura nedávají odpověď na otázku, jak řešit kolizi těchto rozhodnutí, pokud k ní dojde. Obě předběžná opatření mohou být vydána nezávisle na sobě, aniž by byl vyjasněn vztah mezi nimi a aniž by existovalo jasné pravidlo, jak jejich souběžné vykonatelnosti předejít, a to ani v nalézacím řízení, ani v řízení o výkonu rozhodnutí.

Otázkami, které předkládá tento příspěvek, proto jsou: (1) zda lze výkon kolidujících rozhodnutí nařídit a vykonávat je současně, (2) pokud ano, zda existuje důvod pro to takový výkon zastavit, a (3) zda lze výkon rozhodnutí alespoň odložit.

2 Obecná východiska

Účelem předběžných opatření je zajistit předběžnou právní ochranu subjektivního práva.¹ Ze zásady zrychlení řízení² vyplývá, že vykonatelnost předběžných opatření není vázána na jejich právní moc. Ty jsou vykonatelná ihned. Jejich výkon je tedy realizován ve chvíli, kdy soud ještě nerozhodl o potenciální obraně povinného řádnými opravnými prostředky v nalézacím řízení.

2.1 Předběžné opatření ve věci péče o nezletilé

Soudem příslušným k výkonu obecného předběžného opatření je podle § 500 odst. 1 z. ř. s. obecný soud nezletilého, tedy soud, který předběžné opatření nařídil a který bude v době výkonu zřejmě vést meritorní řízení ve věci péče a styku. Podle § 76d o. s. ř. je předběžné opatření vykonatelné vyhlášením, resp. doručením povinnému. Soud může před nařízením výkonu povinného k dobrovolnému splnění povinnosti vyzvat a poučit jej o následcích nesplnění povinnosti.

Samotný výkon soudního rozhodnutí ve věci péče o nezletilé upravuje § 500 a násl. z. ř. s. Výkon lze provést ukládáním pokut, a to i opětovně pokutami

¹ HRNČIŘÍK, V. *Předběžná opatření v civilním řízení*. Praha: C. H. Beck, 2016, s. 1.

² *Ibid.*, s. 28.

do výše 50 tisíc Kč. Posledním řešením je odnětí dítěte. Mimo to má soud možnost povinného vyzvat k splnění povinností, popřípadě uložit jiná opatření, jako nařídit první jednání s mediátorem (ne však za trvání předběžného opatření podle § 405 z. ř. s.), stanovit plán navykacího režimu, nařídit dohled OSPOD nad stykem s nezletilým (tedy asistovaný styk), nebo setkání s poskytovatelem odborné pomoci.

2.2 Předběžné opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí

Výkon rozhodnutí o nařízení speciálního předběžného opatření zajistí vždy soud prvního stupně, který rozhodnutí vydal, a to přednostně,³ příslušným tedy bude obecný soud navrhovatele (nezletilého).

Podle § 407 z. ř. s. je předběžné opatření vykonatelné jeho vydáním. Výkon teritoriálních nároků (§ 405 odst. 1 písm. a) a b) z. ř. s.) se řídí podle § 492 a násl. z. ř. s. Výkon personálních nároků (§ 405 odst. 1 písm. c) a d) z. ř. s.) se řídí podle obecné úpravy. Soud může dle § 351 o. s. ř. uložit povinnému pokutu až do výše 100 000 Kč, a to i opakovaně.

3 Možnosti řešení kolize

3.1 Nařízení výkonu rozhodnutí a stejná věc

Úvodem je třeba posoudit, zda je možné souběžně vykonat (resp. vykonávat) dvě předběžná opatření, jejichž vykonatelnost se časově překrývá, a zda mají účastníci možnost hledat řešení kolize rozhodnutí ve stadiu jejich výkonu.⁴

Podle § 261a o. s. ř. lze výkon *rozhodnutí nařídit jen tehdy, obsahuje-li rozhodnutí označení oprávněné a povinné osoby, vymezení rozsahu a obsahu povinností, ke jejichž splnění byl výkon rozhodnutí navržen, a určení lhůty ke splnění povinností* (materiální vykonatelnost). Pokud tyto podmínky rozhodnutí nespĺňuje, není

³ Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, č. 1/2002 SIS.

⁴ Otázkou, zda lze řešení nalézt v řízení nalézacím, jakož i jinými otázkami, které se týkají modelového případu, se zabývá diplomová práce, ze které tento příspěvek vychází: WRANOVÁ, S. *Kolize předběžných opatření: domácí násilí a péče o nezletilé*. Diplomová práce, Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2023.

vykonatelným a nemůže být nařízen jeho výkon. Pokud je přesto nařízen, musí být kdykoli během řízení i bez návrhu zastaven.⁵

V *nalézacím řízení* lze uvažovat o tom, že v řízeních o vydání předběžných opatření by se mohlo jednat o stejnou věc. Pokud by tomu tak bylo, bránila by tato skutečnost soudu, který by byl druhý v pořadí, ve vydání kolidujícího předběžného opatření.

Stejně tak *ve vykonávacím řízení* by soud nemohl výkon nařídit, pokud by se jak v řízení o výkonu obecného předběžného opatření tak v řízení o výkonu speciálního předběžného opatření mělo jednat o stejnou věc. Tento závěr by jistě problém vyřešil – lze k němu však v této věci dojít? Za tutéž věc⁶ se v řízení o výkonu rozhodnutí považuje stejný způsob výkonu uplatňovaný mezi týmiž účastníky pro stejnou pohledávku.⁷ O stejnou věc ve stadiu výkonu rozhodnutí tedy nepůjde. Nechybí tak podmínka řízení a obě vykonávací řízení o obou vykonatelných rozhodnutích mohou být vedena současně.

Nařízení výkonu by proto mohla stát v cestě pouze samotná protichůdnost vykonatelných rozhodnutí. K té se vyjádřil mj. Nejvyšší soud.⁸ V citovaném rozhodnutí byly posuzovány dva exekuční tituly: první zakazoval povinným jakýmkoli způsobem užívat blíže určené pozemky, druhý naopak zakázal oprávněné, aby jakýmkoli způsobem povinným v užívání těchto pozemků bránila. Vztah exekučních titulů byl blízký modelovému případu: exekuční tituly upravují zároveň zákaz i oprávnění k určitému jednání. Nejvyšší soud v tomto kontextu došel k závěru, že: „[s]kutečnost, že byla vydána dvě soudní rozhodnutí týkající se týchž účastníků, jež jim ukládají ve vztahu ke téže věci zcela protichůdné povinnosti, nemá vliv na jejich materiální vykonatelnost a ve stadiu nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) ke ní soud nepřiblíží.“ Nejvyšší soud zároveň vyloučil možnost, že by později nařízené předběžné opatření rušilo účinky dříve vydaného exekučního titulu.

⁵ Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 18. 2. 1981, sp. zn. Cpj 159/79.

⁶ TRIPES, A. *Exekuce v soudní praxi*, 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 11.

⁷ „Pozdější vydání exekučního příkazu na ten způsob exekuce, který byl shodný (nejen druhem, výbrž i předmětem) s tím, pro nějž byl dříve nařízen výkon rozhodnutí, má za následek, že exekuce (v tomto rozsahu) musí být zastavena (§ 52/1, § 55/1 EŘ, § 268/1/b OSŘ).“ *Ibid.*, s. 13.

⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 20 Cdo 259/2008.

Co to znamená pro modelový případ? Výkon obou předběžných opatření proběhne až v případě, že povinný nesplní dobrovolně povinnosti, které mu rozhodnutí ukládá. To se stane právě ve chvíli, kdy bude chtít otec využít práva, které mu obecné předběžné opatření přiznává. Povinnou je matka, která má otci nezletilého ke styku předat. Pokud tak neučiní, může jí soud uložit pokuty, nebo jiné povinnosti uvedené výše, v krajním případě jí hrozí odnětí dítěte. Naopak bude-li matka postupovat v souladu s obecným předběžným opatřením a nezletilého ke styku předá a otec si jej převzme, může matka navrhnout soudu, aby vykonal speciální předběžné opatření a uložil otci za porušení zákazu přiblížení k nezletilému pokutu.

Předběžná opatření sice ukládají protichůdné povinnosti, ale způsoby, kterým jsou tyto povinnosti vymáhány, se vzájemně nevylučují. Obě rozhodnutí budou naplňovat podmínky materiální vykonatelnosti. Proto nařízení výkonu jednoho nemůže bránit nařízení výkonu druhého.

Z toho plyne, že kolize předběžných opatření nebrání nařízení jejich výkonu, a že mohou být vykonávána současně. Proti zahájení vykonávacího řízení se nelze bránit, dokud soud nezačne fakticky konat a nezahájí výkon rozhodnutí.

3.2 Zastavení výkonu rozhodnutí

Soud nařídil výkon obou rozhodnutí. Může se zdát, že je situace bezvýhodná. Procesní právo však myslí i na tyto situace: k obraně povinného nabízí možnost zastavení výkonu rozhodnutí, kterým se vykonávací řízení končí, aniž v jeho rámci muselo dojít k nucenému splnění povinností, o jejíchž vymožení v řízení šlo.⁹

Vykonávací řízení může soud zastavit na základě důvodů pocházejících z nalézacího řízení. Zruší-li odvolací soud, nebo Ústavní soud jedno z předběžných opatření, bude jeho výkon zastaven na základě § 268 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Pokud povinný obrany v nalézacím řízení nedosáhne vůbec, zbývají mu procesní prostředky v řízení o výkonu rozhodnutí – impugnační spory a popř. také odklad výkonu.

⁹ KURKA, V., DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. Praha: Linde, 2004, s. 351.

Přestože podle dříve uvedeného rozhodnutí Nejvyššího soudu¹⁰ protichůdné povinnosti uložené dvěma předběžnými opatřeními nemají vliv na to, zda může být nařízen jejich výkon, výslovně se uvádí, že může být v takovém případě dán důvod k zastavení výkonu rozhodnutí. Avšak je takový důvod dán právě v našem konkrétním případě?

Jak již bylo řečeno, výkon obou předběžných opatření ukládáním pokut oběma povinným nijak nenarušuje ani jedno řízení o výkonu rozhodnutí.

Dva myslitelné důvody pro obranu povinného vyplývají z exekučního titulu: (1) jeden z exekučních titulů může být vadný (vydán v rozporu s překážkami litispendence a věci rozhoduté, pokud šlo o stejnou věc); (2) vymáhané povinnosti uložené v soudním výroku se navzájem vylučují, a proto výkon těchto rozhodnutí může být v rozporu s účelem exekučního řízení.

Je proto nutné zvážit, zda lze takové námitky v řízení o výkonu posuzovat a zda lze pak na jejich základě výkon v jednom z řízení zastavit.

3.2.1 Přezkum exekučních titulů ve stadiu výkonu obecně

Nalézací řízení a řízení o výkonu rozhodnutí jsou vzájemně nezávislá.¹¹ V nalézacím řízení probíhá spor o právo, zatímco účelem vykonávacího řízení je zajištění vymožení povinnosti za pomoci státního donucení. Procesní právo nabízí dostatek procesních záruk v řízení nalézacím, proto námitky vztahující se k věcné správnosti titulu již do vykonávacího řízení nepatří. Výsledkem projednání sporu o právo v civilním procesu by mělo být definitivní vyjasnění práv a povinností stran.¹² Pokud se zároveň jedná o již pravomocná rozhodnutí, předpokládá se, že pokud podle procesních pravidel nalézacího řízení mohlo rozhodnutí nabýt právní moci, může být také vykonáno.¹³ Proto soud v zásadě není oprávněn v rámci vykonávacího řízení zkoumat věcnou správnost exekučního titulu ani existenci nároku, který byl rozhodnutím přiznán.¹⁴

¹⁰ Usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 20 Cdo 259/2008.

¹¹ HORA, V. *Československé Civilní Právo Procesní*, 2. vyd. Praha: nákladem vlastním, 1928, s. 5.

¹² LAVICKÝ, P. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, č. 6, s. 186.

¹³ MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993, s. 149.

¹⁴ *Ibid.*, s. 141.

3.2.2 Impugnační spory

Může se povinný domoci zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. z důvodu existence kolize?

Pokud je potřeba výkon rozhodnutí zastavit, dává zákonná úprava možnost impugnačních sporů: podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. bude výkon rozhodnutí *zastaven, jestliže je nepřijatelný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat*. Dle rozsáhlé judikatury je takový důvod ve výjimečných případech dán.¹⁵ Jde o výjimečné situace, které odůvodňují zásah do pravomocného rozhodnutí a do nezávislosti nalézacího řízení a řízení o výkonu rozhodnutí. Takto bylo možné zastavit výkon rozhodnutí například u exekuce na základě exekučního titulu, jehož vydání oprávněný docílil jednáním později kvalifikovaným jako trestný čin,¹⁶ nebo u výkonu rozhodnutí pro nezaplacení jízdného proti držiteli průkazu ZTP/P s nárokem na bezplatnou dopravu, byť je zřejmé, že tento dluh mu vůbec nemohl vzniknout.¹⁷

Důvody zastavení podle tohoto ustanovení mohou obecně vycházet z vad exekučního titulu, z pochybení při nařízení výkonu, z rušivých okolností při provádění výkonu nebo mohou souviset se specifickým jednáním povinného.¹⁸

Rozdělení nalézacího a vykonávacího řízení stojí v procesní literatuře zejména na argumentaci právní mocí a (ne)přijatelností jejího prolamování. Macur¹⁹ vidí zákaz přezkumu exekučního titulu v uplatnění principu právní moci; pokud věcné a procesní vady nebránily rozhodnutí, aby se stalo pravomocným, nemohou tyto vady bránit ani realizaci jeho výkonu.²⁰ „*Civilní právo procesní obsahuje řadu účinných garancí, jež mají umožnit zejména v průběhu nalézacího řízení dosažení souladu mezi procesněprávními a hmotněprávními vztahy. Pokud tyto garance nebyly využity anebo nepodařilo se je uplatnit, nelze hledat nápravu v popření funkčních vazeb mezi právem hmotným a procesním.*“

¹⁵ „[m]usí jít o okolnosti, které se v uvedených směrech vyznačují odpovídající relevancí, resp. působí intenzivně a v podstatné míře; přirozeným smyslem výkonu totiž je, aby byl proveden, nikoli zastaven.“ KURKA, DRÁPAL, 2004, op. cit., s. 387.

¹⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. 20 Cdo 2131/2008.

¹⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2230/16. V tomto případě jde již o výjimku z pravidla a Ústavní soud zde musel přezkoumat věcnou správnost exekučního titulu.

¹⁸ KURKA, DRÁPAL, 2004, op. cit., s. 387.

¹⁹ MACUR, 1993, op. cit., s. 143.

²⁰ MACUR, 1993, op. cit., s. 141.

Výkon předběžných opatření má ovšem své specifikum – po určitou dobu nelze zákaz věcného přezkumu odůvodnit prolomením právní moci, jelikož tato rozhodnutí jsou vykonatelná dříve, než právní moci nabydou (a to třeba i po několik měsíců). Nelze zajistit a předpokládat, že je vykonávané předběžné opatření definitivně vydáno v souladu s procesními předpisy a stavem, který je předpokládán hmotným právem. To ovšem neznamená, že má být z tohoto důvodu k takovým námitkám automaticky přihlíženo v jiném řízení, než do kterého patří – primárně by je měl povinný uplatnit v nalézacím řízení, pokud je to možné.

Pro posouzení možnosti zastavení výkonu rozhodnutí je potřeba vzít v úvahu všechny prostředky obrany, které procesní právo účastníkům nabízí – a kterými lze následně argumentovat při hledání ideálního řešení, nebo nakonec také ve prospěch potřeby věcného přezkumu exekučního titulu. Ve stádiu, ve kterém jsou obě předběžná opatření vykonatelná, ale ne pravomocná, jsou v zásadě tři možnosti, jak kolizi odstranit.

Zprvé mají účastníci možnost domáhat se u soudu, který předběžné opatření vydal, aby jej zrušil. Obecné předběžné opatření lze zrušit, pokud pomínou důvody, pro které bylo nařízeno.²¹ Speciální předběžné opatření může předseda senátu zrušit také²² – soud vezme v úvahu *zejména trvání stavu obrožnění navrhovatele, majetkové či jiné poměry účastníků, včetně vlastnických a jiných vztahů ke společnému obydlí, na které se vztahuje předběžné opatření, a další rozhodné okolnosti včetně dalších probíhajících řízení mezi účastníky.*²³ Zákonné předpoklady pro zrušení předběžného opatření se mohou krýt s námitkou vadnosti řízení, ve kterém bylo předběžné opatření vydáno, např. s tím, že je zde jiné rozhodnutí ve stejné věci (pokud by se o stejnou věc v nalézacích řízení jednalo). Pokud by se tedy v nalézacím řízení jednalo o stejnou věc, mohl by to být důvod pro zrušení předběžného opatření, které soud vydal v řízení, na kterém vázla překážka litispence nebo překážka věci rozhodnuté. S tím ovšem nesouhlasí Vrchní soud v Praze,²⁴ podle kterého *nelze* návrhem na zrušení předběžného opatření úspěšně tvrdit důvody, pro něž nemělo být – podle názoru předběžným opatřením dotčených osob – ani předběžné opatření

²¹ § 77 odst. 2 o. s. ř.

²² § 414 odst. 1 z. ř. s.

²³ § 411 a § 412 z. ř. s.

²⁴ Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 7. 2009, sp. zn. 3 Cmo 199/2009.

v prvé řadě vydáno. Vydal-li tedy soud druhé předběžné opatření již s vědomím existence prvního řízení o vydání jiného předběžného opatření, nebude důvod ani k jeho zrušení.

Zadruhé mohou účastníci podat odvolání proti předběžnému opatření a domáhat se jeho zrušení u soudu odvolacího. Pro obecné předběžné opatření v takovém případě nejsou upraveny speciální lhůty pro rozhodnutí, pro řízení ve věci ochrany proti domácímu násilí je stanovena lhůta 15 dní pro předložení věci odvolacímu soudu a také lhůta sedmi dnů pro jeho rozhodnutí.

Třetí možností je právě ona ochrana v řízení vykonávacím.

Jelikož jsou předběžná opatření vykonatelná zásadně vydáním, resp. vyhlášením, všechny tři možnosti obrany jsou k dispozici ve stejnou dobu – liší se však účinností obrany (zda ji v takové situaci bude možné využít) a také tím, jak dlouhá může být reakce soudu.

To znamená, že zákon předpokládá až dva prostředky, které lze využít v řízení o vydání předběžného opatření (tedy řízení nalézacím). Z toho vyplývá, že v situaci, kdy předběžná opatření nejsou pravomocná, by účastníci měli nejdříve své námitky směřovat do nalézacího řízení, a cesta přes ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř. by pro ně měla podle obecných principů procesního práva být (alespoň prozatím) uzavřena.

Možnosti účastníků se nicméně velmi zúží v okamžiku, kdy právní moci nabydou obě předběžná opatření, resp. alespoň to, proti kterému se ten který účastník chce bránit. I přes právní moc může mít účastník k dispozici ústavní stížnost, která stále umožňuje přezkum věcné správnosti exekučního titulu. Tento přezkum Ústavním soudem bude ale velmi omezený, až nemožný.²⁵ Pokud by k němu přece jen došlo, nemůže být dostatečně efektivní, přihlédneme-li k délce řízení před Ústavním soudem.

4 Co z toho vyplývá?

Místně příslušným soudem pro výkon obou rozhodnutí je obecný soud nezletilého, nicméně jde o dvě samostatná řízení, ve kterých může rozhodovat jiný soudce.

²⁵ Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2021, sp. zn. IV. ÚS 1502/21, nebo náleží Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2020, sp. zn. III. ÚS 1121/20.

4.1 Lze zastavit výkon rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. h), o. s. ř. z důvodu protichůdnosti povinností v kolidujících rozhodnutích?

V modelovém případě bude soud při výkonu rozhodnutí fakticky pouze vymáhat pokuty po obou povinných. Po otci pokaždé, kdy se s nezletilým dítětem setká, po matce, pokud někdy ke styku nezletilého předat odmítne. Jestliže se jeden z rodičů podvolí jednomu ze soudních rozhodnutí dlouhodobě, vykonává druhý rodič své oprávnění vyplývající z druhého rozhodnutí, ale pravidelně „za něj“ platí pokuty v řízení vykonávajícím první rozhodnutí.

To nemůže být v souladu s účelem řízení o výkonu rozhodnutí a situace je způsobila založit kolizi s procesními zásadami, která by byla důvodem zastavení výkonu z jiného důvodu podle § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.²⁶

Lze však namítnout, že taková výhrada necílí na samotnou věcnou správnost exekučního titulu, ale na charakter vymáhaných povinností – tedy prakticky na samotný výkon. Nepožaduje po soudu, aby se ve vykonávacím řízení zabýval hmotným právem a rozhodoval spor o právo (což by odmítl např. Macur, jak bylo zmíněno výše), ale pouze poukazuje na neúčelnost a neefektivitu výkonu rozhodnutí. Pro jejich zjištění přitom není nutné zkoumat důvody vydání předběžných opatření (tedy přezkoumávat jej věcně) – protichůdnost povinností je zřejmá ze soudního výroku, který je vykonáván. Namítne-li povinný v jednom řízení o výkonu existenci druhého řízení o výkonu s protichůdnou vymáhanou povinností, může to naznačovat, že výkon neplní svůj účel, tedy nestimuluje chování povinného, aby uloženou povinnost plnil.

To nicméně k zastavení nestačí: může soud vědět, v kterém řízení by měl být z důvodu protichůdných povinností výkon zastaven, a v které má být zachován? Vykonávací řízení je ovládáno zásadou legitimního očekávání oprávněného. Oprávnění v obou řízeních tak mohou legitimně očekávat, že výkon zrovna jejich rozhodnutí nebude zastaven, naopak že jej soud provede. Přestože je zjevné, že je současný výkon obou rozhodnutí neefektivní a neúčelný, je pro každé řízení o výkonu důvodem jeho neefektivity

²⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. IV. ÚS 3216/14.

a neúčelnosti právě existence druhého řízení. Jednoduše řečeno, *neexistuje-li pravidlo pro určení, v kterém řízení je třeba podle předmětného ustanovení výkon rozhodnutí zastavit, není důvod pro zastavení ani v jednom z nich.*

Dokonce i kdyby takové procesní pravidlo existovalo a byl by důvod k zastavení výkonu v tom konkrétního řízení o výkonu rozhodnutí dán (např. proto, že na nalézacím řízení vázla překážka litispendence nebo překážka věci rozhodnuté), měl by takový důvod základ v nalézacím řízení, a pro určení, v kterém řízení je podle procesních pravidel třeba výkon zastavit, by bylo nutné zkoumat exekuční titul, a tak i jeho věcnou správnost. Nejedná se o lehkou otázku²⁷ – je potřeba určit, zda se v řízeních jedná o stejnou věc, a také to, která procesní překážka zrovna na kterém řízení vázne.

K takovému přezkumu (a zásahu do zákazu věcného přezkumu exekučního titulu) není dostatečný důvod – kolize předběžných opatření zřejmě nedosahuje intenzity požadované např. Ústavním soudem²⁸ pro to, aby bylo možné věcnou správnost zkoumat. Důvodem nemůže být ani skutečnost, že jsou předběžná opatření vykonatelná, aniž by bylo dostatečně rychle možno prověřit jejich správnost řádnými opravnými prostředky; tím by totiž jejich okamžitá vykonatelnost pozbyla významu.

4.2 Je možné alespoň výkon rozhodnutí odložit?

Výše jsme došli k závěru, že jedinou situací, ve které by mělo dojít k zastavení výkonu rozhodnutí, je dřívější zrušení exekučního titulu v nalézacím řízení. K tomu může dojít buďto zrušením předběžného opatření soudem, který jej vydal, zrušením v odvolacím řízení nebo v řízení před Ústavním soudem. Výkon rozhodnutí se pak zastaví podle § 268 odst. 1 písm. b) o. s. ř. Jenže jednotlivé možnosti zrušení jsou buďto velmi nepravděpodobné, nebo nedostatečně rychlé. Výkon kolidujících předběžných opatření může být prováděn i několik měsíců, než se účastníci domůžou jejich zrušení. V úvahu

²⁷ To dokládá také skutečnost, že je této otázce věnována většina již zmíněné diplomové práce – WRANOVÁ, 2023, op. cit.

²⁸ Intenzitu naplňují např. „*takové okolnosti, pro které další provádění výkonu je způsobitelné založit kolizi s procesními zásadami (byť mohou mít podklad v právu hmotném)*“; přičemž „*uvedený důvod slouží k odstranění zjevné nespravedlnosti také tehdy, kdy by výkon rozhodnutí byl v rozporu s principy právního státu.*“ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 9/15.

proto přichází odklad výkonu rozhodnutí, jelikož soud může dočasně výkon odložit, *læ-li oœekávat, æe bude v budoucnu zastaven.*²⁹

Důvod pro odklad může být dán za předpokladu, že by byl v nalézacím řízení vyjasněn vztah obou rozhodnutí a bylo by postaveno najisto, že jedno z předběžných opatření bylo vydáno zákonně a druhá vadně (např. by se jednalo o stejnou věc) a jedno z předběžných opatření by tedy mělo být odvolacím soudem zrušeno (je však nutné mít na paměti, že se jedná pouze o možnost soudu, na odklad rozhodnutí neexistuje procesní nárok). Kolize by tak mohla být potenciálně ve stadiu výkonu vyřešena: výkon by byl nejdříve odložen (k tomu by mohlo dojít i bez uložení jediné pokuty) a následně zastaven.

Narazíme ovšem na stejnou překážku jako u zastavení výkonu z „jiného důvodu“ – a to totiž, že určení, který exekuční titul byl vydán v rozporu s procesními pravidly, je vázáno na zjišťování skutečností v nalézacím řízení. Pouze nalézací soud je oprávněn rozhodnout, zda na některém řízení vázla jedna z procesních překážek a které z řízení to je. Proto nebude možné vyřešit kolizi ani odložením exekuce.

Ze stejného důvodu nelze odložit ani výkon rozhodnutí, u kterého by se účastník chtěl domáhat zastavení výkonu z důvodu § 268 odst. 1 písm. h) o. s. ř.

5 Závěr

V tomto příspěvku jsme zkoumali, jak ve stadiu výkonu projevuje kolize vykonatelnosti předběžných opatření, z nichž jedno opravňuje otce ke styku s nezletilým a druhé mu takový styk zakazuje, a zda má tato kolize řešení.

Došli jsme k závěru, že samotná existence protichůdných povinností ve dvou exekučních titulech vztahujících se ke stejným účastníkům není sama o sobě důvodem, pro který by nemohl být nařízen výkon těchto rozhodnutí. Předběžná opatření mohou být vykonatelná současně: například lze ve stejnou chvíli matce uložit pokutu za to, že otcí nezletilého nepředává, a následně, pokud nezletilého ke styku předá, uložit pokutu otcí za to,

²⁹ § 266 odst. 2 o. s. ř.

že se s nezletilým setkal. Matce v krajním případě hrozí až odnětí dítěte, otcí (i opakovaně) pokuta až do výše 100 000 Kč.

Pokud by existovalo procesní pravidlo v nalézacím řízení, které by určovalo, které řízení (resp. předběžné opatření v něm vydané) má přednost a které je naopak zatíženo vadnou, řešení kolize by bylo na stole. Pro tento typ obrany by nicméně bylo vhodné – a jediné možné – právě nalézací řízení, procesní vady nelze namítat v řízení o výkonu rozhodnutí.

Zaměřili jsme se proto na to, zda může výkonu předběžných opatření zabránit námitka protichůdnosti povinností uložených v exekučních titulech nebo neúčelnost takového výkonu, a zda se tak lze z těchto důvodů domáhat zastavení nebo odkladu výkonu rozhodnutí.

V řízení o výkonu rozhodnutí se obecně nepřipouští přezkum věcné správnosti exekučního titulu. Z „jiných důvodů“ podle § 268 odst. 1 o. s. ř. je ovšem výjimečně možné k takovému přezkumu přistoupit, pokud závažnost výkonu rozhodnutí dosahuje určité intenzity.

Argumentovali jsme, že obě z výše uvedených námitek nevychází z exekučního titulu a není nutné jej zkoumat, protože protichůdnost a neúčelnost lze zjistit ze samotných výroků předběžných opatření, aniž bychom museli zkoumat důvody vydání. Aby soud nicméně mohl pro takové důvody výkon rozhodnutí zastavit, musel by určit, které rozhodnutí bude to, jehož výkon má být zastaven. Pro určení takového pořadí je již nutné dále zkoumat exekuční titul a jeho věcnou správnost. Podle našeho názoru pak situace nedosahuje takové intenzity, aby v tomto případě bylo možné exekuční tituly přezkoumávat.

Z tohoto důvodu nebude myslitelný ani odklad výkonu rozhodnutí proto, že lze očekávat, že výkon rozhodnutí bude zastaven.

References

- HORA, V. *Československé civilní právo procesní*. 2. vyd. Praha: nákladem vlastním, 1928.
- HRNČIŘÍK, V. *Předběžná opatření v civilním řízení*. Praha: C. H. Beck, 2016. ISBN 978-80-7400-622-7.

KURKA, V., DRÁPAL, L. *Výkon rozhodnutí v soudním řízení*. Praha: Linde, 2004. ISBN 80-7201-443-9.

LAVICKÝ, P. Exekuce na základě věcně nesprávného exekučního titulu. *Soudní rozhledy*. 2021, č. 6. ISSN 1211-4405.

MACUR, J. *Problémy vzájemného vztahu práva procesního a hmotného*. Brno: Masarykova univerzita, 1993. ISBN 80-210-0810-5.

TRIPES, A. *Exekuce v soudní praxi*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-489-9.

WRANOVÁ, S. *Kolize předběžných opatření: domácí násilí a péče o nezletilé*. Diplomová práce. Brno: Právnická fakulta Masarykovy univerzity, 2023.

Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy, č. 1/2002 SIS.

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 2015, sp. zn. IV. ÚS 3216/14.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2016, sp. zn. II. ÚS 2230/16.

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2017, sp. zn. Pl. ÚS 9/15.

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 8. 2020, sp. zn. III. ÚS 1121/20.

Usnesení Ústavního soudu ze dne 22. 6. 2021, sp. zn. IV. ÚS 1502/21.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2010, sp. zn. 20 Cdo 259/2008.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 2. 2010, sp. zn. 20 Cdo 2131/2008.

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 31. 7. 2009, sp. zn. 3 Cmo 199/2009.

Zpráva Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 18. 2. 1981, sp. zn. Cpj 159/79.

Contact – e-mail

468493@muni.cz

SPOTŘEBITELSKÁ NOVELA

(NE)OCHRANA DIGITÁLNEHO SPOTREBITEĽA AJ V KONTEXTE OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Martin Hamřík

Právnická fakulta, Univerzita Komenského
v Bratislave, Slovenská republika

Abstract in original language

Spotrebiteľské právo je jedným z najdynamickejších odvetví práva, ktoré je, okrem iných, ovplyvňované zrýchľujúcou sa digitalizáciou spotrebiteľského správania. Táto musí byť, s cieľom poskytnutia efektívnej ochrany – digitálnym spotrebiteľom, reflektovaná adekvátnou a včasnou právnou úpravou. Jednou zo snáh o pretavenie spotrebiteľských zmluvných vzťahov v digitálnom prostredí do právnej úpravy je Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/770 z 20. mája 2019 o určitých aspektoch týkajúcich sa zmlúv o dodávaní digitálneho obsahu a digitálnych služieb, ktorá v Slovenskej republike dosiaľ nebola transponovaná. Článok sa preto zameriava na analýzu možnosti zabezpečenia adekvátnej ochrany digitálnemu spotrebiteľovi v súlade s európskou legislatívou na základe súčasnej právnej úpravy, ktorá sa ale nepotvrdila. Rovnako tak pozornosť článok venuje transpozičným návrhom, ktoré pertraktuje s reflexiou ich zásahov do Občianskeho zákonníka a následne ich vyhodnocuje ako postačujúce pre konštatovanie o budúcom dodržaní cieľov Smernice (EÚ) 2019/770.

Keywords in original language

Smernica (EÚ) 2019/770; digitálny spotrebiteľ; digitálna vec; digitálny obsah; digitálna služba; Občiansky zákonník.

Abstract

Consumer law is one of the most dynamic areas of law, influenced, among others, by the accelerating digitalisation of consumer behaviour. This must be reflected in adequate and timely legislation in order to provide effective

protection to digital consumers. One of the efforts to introduce consumer contractual relations in the digital environment into legislation is represented by Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services, which has not yet been transposed in the Slovak Republic. Therefore, the article focuses on the analysis of the possibility of providing adequate protection to the digital consumer in accordance with European legislation on the basis of the current legislation, which has not been confirmed. Likewise, the article pays attention to the transposition proposals, analysing them with a reflection on their amendments to the Civil Code and subsequently evaluating them as sufficient to conclude on future compliance with the objectives of Directive (EU) 2019/770.

Keywords

Directive (EU) 2019/770; Digital Consumer; Digital Thing; Digital Content; Digital Service; Civil Code.

1 Úvod

Spotřebitelské právo je jedným z odvetví práva, ktoré sú v mnohých aspektoch ovplyvňované prebiehajúcou rozsiahlou a zrýchľujúcou sa digitalizáciou každodenných životov jednotlivcov v prvom štvrtstoročí 21. storočia. Napriek snahám o čo najrýchlejšiu reflexiu spoločenských zmien, táto je nie vždy adekvátna, nielen v Európskej únii,¹ v dôsledku čoho sa spotrebiteľ ako slabšia zmluvná strana ocitá v situáciách, v ktorých mu právny poriadok neposkytuje dostatočnú ochranu.² Jedným z príkladov sú naprí-

¹ Na zlyhanie adaptácie na nové digitálne prostredie v Spojených štátoch amerických upozorňuje Budnitz. In BUDNITZ, M. E. Principles and Programs to Protect Consumers from the Deleterious Effects of Technological Innovation. In: WEI, D., NEHF, J. P., MARQUES, C. L. (eds.). *Innovation and the Transformation of Consumer Law*. Singapore: Springer, 2020, s. 3.

² Názory na mieru paternalistického prístupu k ochrane spotrebiteľov ako slabšej zmluvnej strany sa v kontexte autonómie vôle a zmluvnej slobody rôznia. Napríklad Janoušek preferuje „realistickú formu ochrany“. In: JANOUŠEK, M. *Ochrana slabší smluvní strany v občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2018, s. 234.

klad snahy o vytvorenie jednotného digitálneho trhu,³ ktorého predpokladom je pomerne rozsiahla modernizácia predpisov Európskej únie v oblasti ochrany spotrebiteľa, okrem iných súvisiaca nielen s čoraz väčším prehlbovaním globálne poskytovaných tovarov a služieb, no najmä s ich digitalizáciou, a taktiež nevyhnutným prehlbovaním spolupráce medzi členskými krajinami s cieľom zabezpečenia dostatočnej miery ochrany spotrebiteľov, ktoré Vereecken a Werbroeck vzhľadom na jej nedostatočnosť označujú ako ochranu spotrebiteľa 1.9 (nie 2.0).⁴ Bez ohľadu na posúdenie úpravy ako 2.0 alebo nadbytočnej, táto nateraz nebola pretavená v slovenskom právnom poriadku, ktorý sa nachádza v bode ochrany spotrebiteľa 1.0.

V čase tvorby tohto článku (apríl 2023) je Slovenská republika jedinou z členských krajín Európskej únie, ktorá dosiaľ do svojho právneho poriadku netransponovala Smernicu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/770 z 20. 5. 2019 o určitých aspektoch týkajúcich sa zmlúv o dodávaní digitálneho obsahu a digitálnych služieb (ďalej „Smernica (EÚ) 2019/770“).⁵ Zosúladenie právnych predpisov so Smernicou (EÚ) 2019/770, ktorá je smernicou s tzv. úplnou úrovňou harmonizácie (čl. 4), malo byť v Slovenskej republike realizované v rámci komplexnejšej rekodifikácie viacerých právnych predpisov zameraných na ochranu spotrebiteľa,⁶ ktorej súčasťou mala byť aj transpozícia ďalších smerníc, ako napr. Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/771 z 20. mája 2019 o určitých aspektoch týkajúcich sa zmlúv

³ Vid' Európska komisia: Stratégia pre jednotný digitálny trh v Európe, 2015 (CELEX: 52015DC0192).

⁴ VEREECKEN, J., WERBROUCK, J. Goods with Embedded Software: Consumer Protection 2.0 in Times of Digital Content? In: WEI, D., NEHF, J. P., MARQUES, C. L. (eds.). *Innovation and the Transformation of Consumer Law*. Singapore: Springer, 2020, s. 108.

⁵ Vid' Smernica (EÚ) 2019/770 (CELEX: 32019L0770) – Vnútroštátne vykonávacie opatrenia oznámené členskými štátmi. *EUR-Lex* [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/NIM/?uri=CELEX:32019L0770&qid=1684312252087>

⁶ V rámci transpozíčného procesu sa uvažuje nad komplexnou rekodifikáciou zákona č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej „Zákon o ochrane spotrebiteľa“), ale i zmien ďalších 24 predpisov venovaných parciálne aj ochrane spotrebiteľa (napr. zákona č. 22/2004 Z. z. o elektronickom obchode v znení neskorších predpisov, zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), vrátane rozsiahlejších zmien v zákone č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

o predaji tovaru (ďalej „Smernica (EÚ) 2019/771“),⁷ alebo Smernice Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2161 z 27. 11. 2019, ktorou sa menia niektoré „spotrebiteľské“ smernice,⁸ pri ktorých je Slovenská republika taktiež jedinou členskou krajinou bez završenej transpozície.

Napriek skutočnosti, že v súlade s ustanovením čl. 24 Smernice (EÚ) 2019/770 bola Slovenská republika povinná prijať a uverejniť ustanovenia potrebné na dosiahnutie súladu najneskôr do 1. júla 2021 a uplatňovať ich najneskôr od 1. januára 2022, a účinnosť pôvodne navrhovanej právnej úpravy bola 28. mája 2022, pod vplyvom politických a ďalších spoločenských okolností posledných rokov, k prijatiu potrebnej právnej úpravy dosiaľ nedošlo. Vzhľadom na uvedené sa preto vynára polemika, či napriek absen-tujúcej transpozícií je alebo nie je v Slovenskej republike tzv. digitálnemu spotrebiteľovi poskytovaná adekvátna ochrana, resp. či tá bude zabezpečená právnou úpravou v jej navrhovanom znení.

S cieľom analýzy stavu ochrany digitálneho spotrebiteľa v kontexte Smernice (EÚ) 2019/770 z pohľadu aktuálnej i budúcej právnej úpravy preto boli pre tento článok zvolené nasledujúce hypotézy:

1. Napriek absencii transpozície Smernice (EÚ) 2019/770 právny stav de lege lata poskytuje eurokonformnú ochranu tzv. digitálnemu spotrebiteľovi.
2. Prijatie navrhovanej právnej úpravy,⁹ de lege ferenda poskytne ochranu tzv. digitálnemu spotrebiteľovi súladnú so Smernicou (EÚ) 2019/770.

⁷ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/771 z 20. 5. 2019 o určitých aspektoch týkajúcich sa zmlúv o predaji tovaru, ktorou sa mení nariadenie (EÚ) 2017/2394 a smernica 2009/22/ES a zrušuje smernica 1999/44/ES (CELEX: 32019L0771).

⁸ Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2161 z 27. 11. 2019, ktorou sa menia smernica Rady 93/13/EHS a smernice Európskeho parlamentu a Rady 98/6/ES, 2005/29/ES a 2011/83/EÚ, pokiaľ ide o lepšie presadzovanie a modernizáciu predpisov Únie v oblasti ochrany spotrebiteľa (CELEX: 32019L2161).

⁹ V čase písania tohto článku (apríl 2023) bola transpozícia Smernice (EÚ) 2019/770 po skončení pripomienkového konania schválená Vládou Slovenskej republiky v podobe Vládneho návrhu zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ktorý je v súčasnosti v legislatívnom procese Národnej rady Slovenskej republiky (parlamentná tlač č. 1584) s navrhovanou účinnosťou od 1. augusta 2023. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CPT=1584>

2 Smernica (EÚ) 2019/770 a digitálny spotrebiteľ

Smernica (EÚ) 2019/770, ako bolo uvedené vyššie, je jednou zo smerníc majúcich v širšom zmysle za cieľ reflektovať na digitalizáciu „každodenných životov“ dosiahnutím jednotného digitálneho trhu, zvýšením právnej istoty nielen spotrebiteľov, ale i obchodníkov a súčasným znižovaním transakčných nákladov, a to vytvorením možnosti opierať sa o plne harmonizované zmluvné práva v istých hlavných oblastiach týkajúcich sa dodávania digitálneho obsahu alebo digitálnych služieb v Únii.¹⁰ V užšom zmysle je preto jedným z účelov Smernice (EÚ) 2019/770 zabezpečiť vysokú úroveň ochrany spotrebiteľov stanovením harmonizovaných pravidiel pre dodávanie digitálneho obsahu a digitálnych služieb.¹¹ V záujme dosiahnutia vytýčených cieľov preto Smernica (EÚ) 2019/770 spolu so Smernicou (EÚ) 2019/771 stanovujú viaceré pravidlá týkajúce sa riadneho plnenia, zodpovednosti za vady, či dôkazného bremena pri poskytovaní digitálnych vecí a digitálnych plnení, obchodníkom digitálnemu spotrebiteľovi, ktoré boli členské krajiny povinné implementovať.

Digitálna vec resp. vec s digitálnymi prvkami je *terminus technicus*, znamenajúci akýkoľvek hmotný hnutelný predmet, ktorý obsahuje digitálny obsah alebo digitálnu službu, alebo je s digitálnym obsahom alebo digitálnou službou prepojený takým spôsobom, že absencia uvedeného digitálneho obsahu alebo digitálnej služby by bránila plniť jeho funkcie.¹² Len pre úplnosť je potrebné poznamenať, že Smernica (EÚ) 2019/770 sa nevzťahuje na zmluvy týkajúce sa digitálnych vecí (čl. 3 ods. 4), ktorých regulácia je súčasťou Smernice (EÚ) 2019/771. Český zákonodarca pri transpozícii uprednostnil v ustanovení § 2158 zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník v znení neskorších predpisov (ďalej „Občanský zákoník“) pojem „*vec s digitálními vlastnostmi*“, ktorým sa nahrádza a de facto rozširuje aplikabilita pojmu „*tovar s digitálními prvky*“ (*zboží s digitálními prvky; goods with digital elements*) používanom Smernicou (EÚ) 2019/770 (čl. 2 ods. 3 v jazykových mutáciách). Rovnakou úvahou sa riadi aj slovenský legislatívce, ktorý v navrhovanom znení novely dotýkajúcej sa aj zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky

¹⁰ Vid' Recitál 3 až 8 Smernice (EÚ) 2019/770.

¹¹ Čl. 1 Smernice (EÚ) 2019/770.

¹² Porov. definíciu „*tovaru s digitálními prvky*“ v čl. 2 ods. 5 písm. b) Smernice (EÚ) 2019/771.

zákoník v znení neskorších predpisov (ďalej „Občiansky zákoník“ alebo „OZ“) používa pojem „*vec s digitálnymi prvkami*“.¹³ Napriek úplnej harmonizácii, tieto rozšírenia nemajú praktickú relevanciu ústiacu v potenciálny nesúlad transpozície. Ako uvádza Selucká v kontexte Smernice (EÚ) 2019/771, definovanie pojmu „*tovar*“ („*zboží*“) nie je predmetom úplnej harmonizácie, čo odôvodňuje rozšírenie aplikácie (napr. aj na nehnuteľnosti) bez toho, aby sa právna úprava spôsobom transpozície dostala do rozporu s právom EÚ.¹⁴

Digitálne plnenie predstavuje legislatívno-technickú skratku navrhovanú slovenským legislatívcom¹⁵ zahŕňajúcu tak digitálny obsah, ako aj digitálnu službu, ktoré sú,+ na rozdiel od vecí s digitálnymi prvkami, poskytované výlučne v digitálnom prostredí (prípadne na hmotnom substráte, ktorý je len nosičom obsahu). Smernica (EÚ) 2019/770 obdobnú skratku nezavádza („*digital content*“ a „*digital service*“).¹⁶ **Digitálny obsah** predstavuje v zmysle Smernice (EÚ) 2019/770 dáta, ktoré sa vyprodukovujú a dodávajú v digitálnej forme (čl. 2 ods. 1), k čomu sa priklonil slovenský normotvorca použijúc pojem „údaje“¹⁷ namiesto „dáta“.¹⁸ Český zákonodarca zašiel ešte ďalej,

¹³ Porov. navrhované ustanovenie § 119a ods. 1 Občianskeho zákonníka vo Vládnom návrhu zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CPT=1584>

¹⁴ SELUCKÁ, M. Návrh smernice o niektorých aspektoch smluv o prodeji zboží v kontextu českého soukromého práva. In: *Obchodněprávní revue*. 2019, roč. 11, č. 9, s. 228.

¹⁵ Porov. navrhované ustanovenie § 119a ods. 4 Občianskeho zákonníka vo Vládnom návrhu zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CPT=1584>

¹⁶ Český zákonodarca zvolil inú formu „legislatívnej skratky“, keď v Občianském zákoníku uprednostňuje rozlišovanie pojmov „digitální obsah“ a „služba digitálního obsahu“, okrem iných v osobitne upravenom zmluvnom type o „poskytování digitálního obsahu“ (§ 2389a a nasl. Občianskeho zákonníka), ktorá je však v zmysle ustanovenia § 2389t Občianskeho zákonníka obdobne aplikovateľná aj na poskytovanie služieb digitálneho obsahu.

¹⁷ Vid'. Ustanovenie § 119a ods. 2 navrhovaného znenia Občianskeho zákonníka vo Vládnom návrhu zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CPT=1584>

¹⁸ I keď je pojmy „dáta“, „údaje“, „informácie“ možné považovať za synonymické, pre uvedenú zmenu znenia Smernice (EÚ) 2019/770 nie je dôvod, keďže pojem „dáta“ z hľadiska informatiky znamenajúci „údaje, jednotky informácie ap. spracúvané na počítači“ lepšie reprezentuje samotnú podstatu digitálneho obsahu. (Tvrdenia vychádzajú z významu jednotlivých pojmov podľa Slovníkového portálu Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. Dostupné z: <https://slovník.juls.savba.sk/>).

keď v ustanovení § 2389a ods. 1 Občianskeho zákonníku stotožňuje digitálny obsah s vecou v digitálnej podobe. Vecou v právnom zmysle sa rozumie všetko, čo je rozdielne od osoby a slúži potrebe ľudí (§ 489 Občianskeho zákonníku), pričom v uvedenom prípade ide nepochybne o nehmotnú vec (§ 496 ods. 2 Občianskeho zákonníku), a preto by nemalo dochádzať k zámene s vecou s digitálnymi vlastnosťami (§ 2158 ods. 2 Občianskeho zákonníku). **Digitálna služba** je Smernicou (EÚ) 2019/770 definovaná ako služba, ktorá spotrebiteľovi umožňuje vytvárať, spracúvať alebo uchovávať dáta v digitálnej forme alebo mať k takýmto dátam prístup alebo služba, ktorá umožňuje výmenu dát v digitálnej forme alebo akúkoľvek inú interakciu s dátami v digitálnej forme, ktoré nahráva alebo vytvára spotrebiteľ alebo iní používatelia uvedenej služby (čl. 2 ods. 2). Uvedená definícia bola v obdobnom znení premietnutá tak v českom Občianskom zákonníku,¹⁹ ako aj v navrhovanom znení novely slovenského Občianskeho zákonníka.²⁰

Digitálny spotrebiteľ. Pojem, slovné spojenie, ktoré síce nie je novým,²¹ no s rozvojom digitálnych technológií a ich presahom do bežného života je čoraz častejšie preraktovaným v európskom²² ale i ďalšom verejnom

19 Ustanovenie § 2389t Občianskeho zákonníka definuje digitálnu službu, resp. „*službu digitálneho obsahu*“ ako: „*službu, ktorá užívateľovi umožňuje vytvárať, spracovávať či uchovávať dáta v digitálnej podobe alebo k nim prístupovať, sdieľať dáta v digitálnej podobe nameraná či vytvorená tímto alebo iným užívateľom této služby alebo jakoukoli jinou interakci s tímto daty*“.

20 Navrhované znenie ustanovenia § 119a ods. 3 Občianskeho zákonníka definuje „*digitálnu službu*“ ako „*službu, ktorá spotrebiteľovi umožňuje vytvárať, spracúvať alebo uchovávať údaje v digitálnej forme alebo mať k takýmto údajom prístup, alebo ktorá umožňuje výmenu alebo akúkoľvek interakciu údajov v digitálnej forme, ktoré nahrávajú alebo vytvárajú užívatelia služby*.“ Navrhované znenie opätovne uprednostňuje pojem „*údaje*“ pred pojmom „*dáta*“ použitom Smernicou (EÚ) 2019/770, i keď v uvedenom prípade slovenská jazyková mutácia Smernice (EÚ) 2019/770 nesystematicky používa v čl. 2 ods. 2 pojem „*údaje*“, nie pojem „*dáta*“ použitý v čl. 2 ods. 1, resp. v iných jazykových mutáciách.

21 Pojem digitálny spotrebiteľ (*digital consumer*) použil napr. Rothchild už v roku 1999 in ROTHCHILD, J. Protecting the Digital Consumer: The limits of Cyberspace Utopianism. *Indiana Law Journal* [online]. 1999, roč. 74, č. 3, Art. 5, s. 893 [cit. 13. 4. 2023]. Dostupné z: <https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol74/iss3/5>

22 Digitálny spotrebiteľ je ako „*osoba, ktorá kupuje, sprístupňuje, predáva tovar a služby s využitím digitálneho prostredia*“ definovaný in BREČKO, B., FERRARI, A. Rámec digitálnych kompetencií pre spotrebiteľov; Vedecká správa Spoločného výskumného centra na podporu politiky. *Európska komisia* [online], 2016, s. 25 [cit. 13. 4. 2023]. Dostupné z: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC103155/lfn28133skn.pdf>

(nielen odbornom) diskurze v mnohých významoch,²³ no dosiaľ nemá svoje legálne vymedzenie. Smernica (EÚ) 2019/770, rovnako tak Smernica (EÚ) 2019/771, či slovenský alebo český zákonodarca pojem „digitálny spotrebiteľ“ do právneho poriadku nezavádzajú, čo možno vzhľadom na potenciálnu samoúčelnosť definície, nateraz považovať za pozitívne, a to i vzhľadom na vnútornú nekonzistentnosť pojmu, na rozdiel od iných pomerne ustálených, ako napr. „finančný spotrebiteľ“.²⁴ Niektorí autori preferujú napríklad používanie pojmu užívateľ (*user*).²⁵ Napriek uvedenému je ale vhodné pokúsiť sa o definovanie tohto pojmu, pretože ako uvádza Micklitz, rozlišovanie medzi rôznymi druhmi spotrebiteľov v hmotnom práve vedie k diferencovanej miere a rôznym nástrojom ochrany.²⁶

Digitálnym spotrebiteľom (v širšom zmysle) možno rozumieť akúkoľvek fyzickú osobu, ktorá koná v digitálnom prostredí na účely, ktoré sa netýkajú jej obchodnej ani podnikateľskej činnosti, remesla ani povolania v súvislosti so zmluvami uzatváranými s obchodníkom, ktorých predmetom sú veci, vrátane digitálnych vecí, iné digitálne plnenia (poskytovanie digitálneho obsahu a digitálnych služieb), či iné majetkové hodnoty. Pre účely tohto príspevku je pojem **digitálny spotrebiteľ (v užšom zmysle)** redukovaný len na digitálneho spotrebiteľa v súvislosti so zmluvami, na ktoré sa vzťahuje Smernica (EÚ) 2019/770. V uvedenej kategórii preto nebude digitálny spotrebiteľ využívajúci napr. služby zdravotnej starostlivosti, služby

²³ Pojem „digitálny spotrebiteľ“ sa objavuje v hovorovom kontexte (viď napr. Deloitte’s Global Digital Consumer Trends survey), ale aj v marketingovej a ekonomickej odbornej spisbe (viď napr. DEY, B., YEN, D., LALNUNPUIA S. Digital consumer culture and digital acculturation. In: *International Journal of Information Management*. 2020, č. 51).

²⁴ Napríklad v zmysle ustanovenia § 1 ods. 3 písm. c) zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov sa finančným spotrebiteľom rozumie spotrebiteľ (v zmysle napr. Občianskeho zákonníka) na finančnom trhu, s ktorým pri ponúkaní finančnej služby alebo pri uzatváraní alebo plnení spotrebiteľskej zmluvy o poskytnutí finančnej služby koná obchodník (dohliadaný subjekt) alebo osoba konajúca v mene alebo na účet obchodníka (dohliadaného subjektu).

²⁵ JAGIELSKA, M. Consumers Users, by Definition, Include Us All – The Problems and Consequences of a New Approach to Consumer Protection in the Digital Era. In: WEI, D., NEHF, J. P., MARQUES, C. L. (eds.). *Innovation and the Transformation of Consumer Law*. Singapore: Springer, 2020, s. 42.

²⁶ MICKLITZ, H. W. Budoucnost spotřebitelského práva – obhajoba pohyblivého systému. In: TICHÝ, L. (ed.) *Ochrana spotřebitele*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2014, s. 104.

hazardných hier, či finančné služby a ďalšie, na zmluvné vzťahy o ktorých sa Smernica (EÚ) 2019/770 v súlade s ustanovením čl. 3 ods. 5 nevzťahuje. Pre úplnosť je potrebné taktiež uviesť, že český Občanský zákonník obsahuje právnu úpravu zmluvy o poskytovaní digitálneho obsahu, či služieb digitálneho obsahu aplikovateľnú nielen na spotrebiteľov, ale akýchkoľvek užívateľov, s osobitnými právami a povinnosťami v prípadoch ak je užívateľom súčasne spotrebiteľ.²⁷

3 Miera ochrany digitálneho spotrebiteľa v Slovenskej republike de lege lata

Napriek absencii transpozície Smernice (EÚ) 2019/770 právny stav de lege lata poskytuje eurokonformnú ochranu tzv. digitálnemu spotrebiteľovi. Vo svetle vyššie uvedenej terminológie sa v tejto časti článok venuje analýze uvedenej hypotézy. Potvrdenie hypotézy by znamenalo, že slovenská právna úprava de lege lata je postačujúca a plne v súlade so Smernicou (EÚ) 2019/770, čo inými slovami znamená, že jej transpozícia nie je nevyhnutná. Naopak, nepotvrdenie hypotézy bude znamenať, že Slovenská republika najneskôr od 1. januára 2022 porušuje právo Európskej únie tým, že nezabezpečila transpozíciu Smernice (EÚ) 2019/770, v dôsledku čoho neposkytuje digitálnym spotrebiteľom požadovanú mieru ochrany pri dodávaní digitálneho obsahu a digitálnych služieb.²⁸

Súčasná právna úprava Občianskeho zákonníka, či ďalších právnych predpisov, nerozlišuje pojmy ako „digitálny obsah“, „digitálna služba“ alebo „tovar s digitálnymi prvkami“ v zmysle ich normovania Smernicou (EÚ) 2019/770 a Smernicou (EÚ) 2019/771. Z uvedeného dôvodu je pre overenie stanovenej hypotézy nevyhnutné aplikovať na tieto produkty, či služby ustanovenia súčasného znenia Občianskeho zákonníka vzťahujúce sa všeobecne na spotrebiteľské kúpne zmluvy, či zmluvy o dielo, a ďalšie týkajúce sa akéhokoľvek

²⁷ Porov. ustanovenie § 2389g a nasl. Občianskeho zákonníku.

²⁸ Identicky (s prihliadnutím na špecifickú právnej úpravy) uvedené platí pre zmluvy týkajúce sa digitálnych vecí v zmysle Smernice (EÚ) 2019/771, na ktorej detailnejšiu analýzu nie je v tomto článku priestor.

tovaru alebo služby, ako aj ďalšie osobitné právne predpisy.²⁹ Na základe analýzy práv a povinností zmluvným stranám vyplývajúcich (spotrebiteľ a dodávateľ)³⁰ je následne potrebné tieto komparovať s ustanoveniami Smernice (EÚ) 2019/770. Úvodom je však potrebné konštatovať, že vzhľadom na nevyhnutnosť úplnej harmonizácie Smernice (EÚ) 2019/770 (čl. 4), už samotný deficit legálnych definícií uvádzaných pojmov možno považovať za transpozičný nedostatok. Ako už v roku 2013 uviedol Večeřa: „*Pro národní zákonodárce znamená přechod od minimální ke úplné harmonizaci potřebu zvýšené pozornosti, resp. přesnosti a „poslušnosti“...*“³¹

Cieľom tohto príspevku nie je komplexná analýza jednotlivých práv a povinností vyplývajúcich zo Smernice (EÚ) 2019/770, ale poukázanie na tie najzásadnejšie, ktorých absencia môže byť považovaná za oslabenie ochrany digitálnych spotrebiteľov:

Predzmluvné informačné povinnosti. Smernica (EÚ) 2019/770 neobsahuje explicitnú úpravu predzmluvných informačných povinností obchodníka. Tieto sa týkajú len nesúladu (vadného plnenia), spôsobeného nekompatibilitou digitálneho prostredia spotrebiteľa alebo neposkytnutím súčinnosti spotrebiteľom, pokiaľ bol digitálny spotrebiteľ na tieto vopred upozornený, následkom ktorých je presun dôkazného bremena (nesúladu) na spotrebiteľa (čl. 12 ods. 4 a 5). Obdobné informačné povinnosti Občiansky zákonník neobsahuje (s výnimkou následnej informácie o jednostrannej zmene pri poskytovaní finančných služieb³²). Uvažovať tak možno o aplikácii informačných povinností podľa ustanovenia § 10a ods. 1 písm. i) a j) Zákona o ochrane spotrebiteľa,³³ prípadne identických ustanovení § 3 ods. 1 písm. r) a s) Zákona o predaji na diaľku, ktorých nedodržanie však nespôsobuje

²⁹ Napríklad Zákon o ochrane spotrebiteľa alebo zákon č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „Zákon o predaji na diaľku“).

³⁰ V zmysle ich súčasnej definície v ustanovení § 52 ods. 3 a 4 Občianskeho zákonníka.

³¹ VEČEŘA, J. *Ochrana spotřebitele v České republice a a Evropské unii*. Praha: Leges, 2013, s. 240.

³² Porov. ustanovenie § 53 ods. 15 Občianskeho zákonníka.

³³ Ustanovenia zakotvujú informačnú povinnosť predávajúceho o funkčnosti vrátane použiteľných technických ochranných opatrení na zabezpečenie elektronického obsahu a povinnosť informovať o kompatibilitate elektronického obsahu s hardvérom a softvérom, ktoré sú predávajúcemu známe alebo je rozumné očakávať, že sú mu známe.

(s výnimkou nekalých obchodných praktík) právne následky. V uvedených situáciách, by tak dôkazné bremeno naďalej zaťažovalo obchodníka – dodávateľa, ktorý by pri analogickej aplikácii ustanovenia § 614a Občianskeho zákonníka o spotrebiteľských kúpnych zmluvách, musel preukázať že tovar má vlastnosti, o ktoré prejavil digitálny spotrebiteľ záujem, resp. že sa zhodujú s popisom poskytnutým obchodníkom. Rovnako analogicky podľa ustanovenie § 637 ods. 1 Občianskeho zákonníka by bol obchodník povinný upozorniť digitálneho spotrebiteľa na nedostatky s následkom možnosti jednostranného odstúpenia od zmluvy dodávateľom (pri trvaní na „pokoynoch“ digitálnym spotrebiteľom). Rovnako v zmysle ustanovenia § 522 Občianskeho zákonníka by obchodník musel preukázať, že digitálny spotrebiteľ neposkytol potrebnú súčinnosť, čo môže viesť k jednostrannému odstúpeniu od zmluvy o dielo (§ 638 ods. 1 OZ). Transpozičná nedostatočnosť je v uvedenom prípade na prospech digitálneho spotrebiteľa, čo je v rozpore so Smernicou (EÚ) 2019/770.

Dodanie plnenia včas. Obchodník je v zmysle ustanovenia čl. 5 ods. 1 Smernice (EÚ) 2019/770 povinný dodať digitálny obsah alebo digitálnu službu (ak nie je dohodnuté inak) bez zbytočného odkladu po uzavretí zmluvy. Právny stav de lege lata pri aplikácii ustanovení § 10a ods. 1 písm. e) Zákona o ochrane spotrebiteľa a § 3 ods. 1 písm. g) Zákona o predaji na diaľku normuje len informačnú povinnosť o dodacích podmienkach, ktorej súčasťou je lehota, do ktorej sa predávajúci zaväzuje dodať tovar alebo poskytnúť službu. Vo vzťahu k spotrebiteľskej kúpnej zmluve zákonodarca normuje bezodkladné dodanie, najneskôr však do 30 dní odo dňa uzavretia zmluvy (§ 614 ods. 2 OZ), resp. ustanovenie § 563 Občianskeho zákonníka stanovuje povinnosť plniť dlh prvý deň po dni, kedy spotrebiteľ (veriteľ) o plnenie požiadal. Súčasná právna úprava obdobne ako Smernica (EÚ) 2019/770 preferuje dohodu zmluvných strán o čase plnenia, avšak rozdiely existujú pri absencii takejto dohody, pri ktorej je úprava Smernice (EÚ) 2019/770 jednoznačnejšia (*undue delay*) a vo všeobecnosti vo vzťahu k priemernému spotrebiteľovi priaznivejšia, pretože neponecháva plnenie na výzvu spotrebiteľa (§ 563 OZ), resp. nestanovuje dlhšiu než bezodkladnú lehota. Všeobecným **dôsledkom neplnenia včas** (v dohodnutej, či zákonnej lehote) je omeškanie dlžníka (§ 517 OZ). V zmysle ustanovenia čl. 13

Smernice (EÚ) 2019/770 je ďalším následkom nedodania plnenia obchodníkom včas právo digitálneho spotrebiteľa na ukončenie zmluvy (*termination of contract*). Pri ukončení zmluvy je potrebné rozlišovať medzi možnosťou ukončenia zmluvy po márnom uplynutí dodatočnej lehoty poskytnutej spotrebiteľom obchodníkovi na dodanie digitálneho plnenia (čl. 13 ods. 1) a okamžitým ukončením zmluvy, ak je obchodníkom deklarované, či inak zrejme, že obchodník digitálne plnenie neposkytne alebo ak ide o tzv. fixnú zmluvu (čl. 13 ods. 2). Súčasná práva úprava umožňuje veriteľovi (digitálnemu spotrebiteľovi) odstúpiť od zmluvy takmer za identických podmienok, a síce v prípade omeškania dlžníka po uplynutí dodatočnej primeranej lehoty poskytnutej veriteľom (§ 517 ods. 1 OZ); identicky pri spotrebiteľskej kúpnej zmluve (§ 614 ods. 2 OZ). Rovnako tak kupujúci môže od spotrebiteľskej kúpnej zmluvy odstúpiť ak predávajúci vyhlási, že vec nedodá (§ 614 ods. 3 OZ). Vo vzťahu k fixným zmluvám súčasné znenie ustanovenia § 518 Občianskeho zákonníka formuluje ex lege zánik zmluvy od počiatku pri neplnení včas, resp. v prípade spotrebiteľských kúpnych zmlúv umožňuje spotrebiteľovi okamžité odstúpenie od zmluvy (§ 614 ods. 3 OZ). V uvedenom kontexte preto možno uzavrieť, že súčasné znenie Občianskeho zákonníka poskytuje de facto rovnakú, resp. pri fixných zmluvách vyššiu mieru ochrany aj digitálnemu spotrebiteľovi než Smernica (EÚ) 2019/770.

Dodanie plnenia riadne. Popri dodaní plnenia včas je pre zánik záväzku splnením potrebné dlh plniť riadne (§ 559 OZ). Pre posúdenie dodania digitálneho obsahu alebo digitálnej služby riadne, bez väd, Smernica (EÚ) 2019/770 zavádza koncept evaluácie tzv. súladu (*conformity*) digitálneho plnenia, ktorý je viazaný nielen na subjektívne, ale i objektívne požiadavky súladu. Subjektívne požiadavky súladu digitálneho plnenia so zmluvou v zásade znamenajú požiadavky na digitálne plnenie vymienené (nie nevyhnutne individuálne určené) digitálnym spotrebiteľom, s prihliadnutím na jeho potreby, napr. opis, množstvo, kvalitu, funkčnosť, kompatibilitu, interoperabilitu, použiteľnosť a aktualizáciu digitálneho plnenia a jeho príslušenstva (čl. 7 Smernice (EÚ) 2019/770). Objektívne požiadavky súladu predstavujú jednak požiadavky právnych predpisov, technických noriem, ale i kódexy správania, verejné vyhlásenia v rámci propagácie a bežne očakávané požiadavky v závislosti od druhu a povahy digitálneho plnenia

(zodpovedajúce aj poskytnutej skúšobnej verzii digitálneho plnenia), a to vrátane príslušenstva (čl. 8 Smernice (EÚ) 2019/770). Odhliadnuc od miery detailu vymedzenia súladu Smernicou (EÚ) 2019/770 možno aj pri právnej úprave de lege lata konštatovať, že akékoľvek plnenie musí byť poskytnuté v súlade s právnymi predpismi, technickými normami a rovnako tak mať vlastnosti výslovne vymienené alebo obvyklé, byť použiteľné podľa povahy a účelu zmluvy alebo podľa toho, čo účastníci dojednali, a nemať právne vady³⁴ (§ 499 OZ), resp. takmer identicky zohľadňujúc osobitnú úpravu riadneho plnenia pri spotrebiteľských kúpnych zmluvách (§ 616 a nasl. OZ), čím sa miera ochrany digitálneho spotrebiteľa líši od Smernice (EÚ) 2019/770 len nepatrne, s prihliadnutím na povahu a špecifiká digitálneho plnenia.³⁵

Zodpovednosť za vady plnenia. V prípade existencie nesúladu digitálneho plnenia (digitálneho plnenia s vadami) Smernica (EÚ) 2019/770 v ustanovení čl. 11 stanovuje zodpovednosť obchodníka za dodanie súladného (bezvadného) digitálneho plnenia v čase dodania, prípadne vždy pri opakovanom dodaní, a taktiež zodpovednosť za nesúlad (vady) v lehote najmenej dva roky po dodaní digitálneho plnenia, s dôkazným bremenom zaťažujúcim obchodníka (čl. 12 Smernice (EÚ) 2019/770). V zásade obdobnú zodpovednosť za vady, jednak v čase dodania, ako aj v záručnej dobe, možno vyvodit' zo všeobecných ustanovení Občianskeho zákonníka o zodpovednosti za vady (§ 499 a nasl.), ale aj z osobitných zmluvných typov (§ 619 a § 620 pri spotrebiteľských kúpnych zmluvách, § 646 pri zhotovení veci na zákazku, a pod.). Nevyhnutné je zároveň reflektovať, ako uvádza Dufalová, že zodpovednosť za vady je v Občianskom zákonníku vo všetkých prípadoch koncipovaná ako objektívna zodpovednosť.³⁶

Následky vadného plnenia Smernica (EÚ) 2019/770 normuje v ustanovení čl. 14 ako prostriedky nápravy nesúladu, ku ktorým zaraďuje uvedenie

³⁴ Smernica (EÚ) 2019/770 prenecháva následky nesúladu spôsobené právnymi vadami na členské štáty vo forme štandardných prostriedkov nápravy nesúladu alebo neplatnosti, či zrušenia zmluvy (čl. 10).

³⁵ Aj vzhľadom na povahu digitálneho plnenia ustanovenie čl. 9 Smernice (EÚ) 2019/770 osobitne upravuje nesúlad spôsobený nesprávnou integráciou digitálneho obsahu alebo digitálnej služby do digitálneho prostredia spotrebiteľa.

³⁶ DUFALOVÁ, L. *Zodpovednosť za vady diela v Občianskom zákonníku*. In: LUKÁČKA, P., DUFALOVÁ, L., LENHARTOVÁ, K. *Zodpovednosť za vady diela*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 89.

do súladu, nárok na primeranú zľavu z ceny alebo ukončenie zmluvy. V právnej úprave de lege lata možno vychádzať jednak z ustanovení § 10a ods. 1 písm. f) Zákona o ochrane spotrebiteľa a § 3 ods. 1 písm. l) Zákona o predaji na diaľku, v zmysle ktorých je potrebné aplikovať ustanovenia § 622 a 623 Občianskeho zákonníka. Tieto stanovujú obdobné prostriedky nápravy, t. j. odstránenie vady alebo výmenu vecí (pri digitálnom plnení neaplikovateľné) pri odstrániteľných vadách a právo na zľavu z ceny, výmenu vecí alebo odstúpenie od zmluvy pri neodstrániteľných vadách. Jurčová následne rozlišuje okrem týchto primárnych nárokov aj nároky sekundárne (právo na náhradu potrebných nákladov v spojení s uplatnením práv, náhradu nemajetkovej ujmy, právo na náhradu škody).³⁷ Zásadným rozdielom ustanovenia čl. 14 ods. 2 Smernice (EÚ) 2019/770 je existencia nároku spotrebiteľa na uvedenie digitálneho plnenia do súladu len ak to obchodníkovi nespôsobí neprimerané náklady. V porovnaní so súčasťou právnou úpravou (§ 622 ods. 1 OZ) tak dochádza k oslabeniu práv digitálneho spotrebiteľa, i keď je možné usudzovať, že normotvorca sa k uvedenému uchýlil práve pre povahu digitálneho plnenia a neexistenciu možnosti výmeny vecí (pri ktorej ustanovenie § 622 ods. 2 OZ zohľadňuje aj náklady predávajúceho). Obdobne, ako uvádza Richter, to platí aj pre českú právnú úpravu.³⁸ Ďalším z oslabení postavenia digitálneho spotrebiteľa v porovnaní so stavom de lege lata je možnosť ukončiť odplatnú zmluvu o digitálnom plnení len „*ak nesúlad nie je zanedbateľný*“ (čl. 14 ods. 6 Smernice (EÚ) 2019/770), inak vzniká digitálnemu spotrebiteľovi nárok len na primeranú zľavu z ceny.

Špecifické práva a povinnosti. Vzhľadom na osobitnú povahu digitálnych plnení Smernica (EÚ) 2019/770 popri vyššie uvedených právach a povinnostiach obsahuje i také, ktoré sú významné práve v kontexte dodávania digitálnych plnení. **Aktualizácia plnenia** je často nevyhnutnou súčasťou poskytovania digitálnych plnení, či už z hľadiska bezpečnosti alebo prípadného odstraňovania nedostatkov (napr. v zdrojovom kóde) digitálnych plnení. Smernica (EÚ) 2019/770 preto v rámci objektívnych požiadaviek súladu

³⁷ JURČOVÁ, M. Spotřebitelská kúpa tovaru. In: *Spotřebitelské právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, s. 207.

³⁸ RICHTER, Š. Směrnice EU 2019/770 o některých aspektech poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb jako nástroj ochrany spotřebitele. In: *Jurisprudence*, 2020, č. 4, s. 13.

stanovuje aj povinnosti obchodníka vo vzťahu k aktualizácii digitálneho plnenia (čl. 8 ods. 2). Do uvedenej kategórie špecifických práv a povinností je potrebné vzhľadom na povahu digitálneho plnenia zaradiť aj **možnosť jednostranných zmien digitálneho plnenia obchodníkom**, za vopred stanovených podmienok, s možnosťou digitálneho spotrebiteľa ukončiť zmluvu v lehote 30 dní od zmeny alebo jej oznámenia, ak táto negatívnym spôsobom ovplyvňuje digitálne plnenie (čl. 19 Smernice (EÚ) 2019/770). I keď by bolo možné nájsť niektoré obdobné práva a povinnosti v súčasnom právnom stave,³⁹ vzhľadom na špecifiká digitálneho plnenia je potrebné konštatovať, že právny stav de lege lata neposkytuje a neumožňuje v uvedenom kontexte Smernicou (EÚ) 2019/770 požadovanú mieru ochrany digitálneho spotrebiteľa.

Hypotéza číslo 1. sa na základe vyššie uvedených skutočností nepotvrdila. Súčasné znenie právnych predpisov, predovšetkým Občianskeho zákonníka, síce v istej miere poskytuje ochranu aj digitálnemu spotrebiteľovi, v niektorých aspektoch dokonca i nad rámec Smernice (EÚ) 2019/770, avšak na strane druhej je tu množstvo parciálnych práv a povinností, resp. ich detailnejších vymedzení, ktorých dodržanie by bolo možné len v prípade značne extenzívnej interpretácie právneho stavu de lege lata, prípadne vôbec, a preto sa čo najskoršia transpozícia Smernice (EÚ) 2019/770 javí ako nevyhnutná.

4 Miera ochrany digitálneho spotrebiteľa v Slovenskej republike de lege ferenda

Prijatie navrhovanej právnej úpravy, de lege ferenda poskytne ochranu tzv. digitálnemu spotrebiteľovi súladnú so Smernicou (EÚ) 2019/770. Druhá hypotéza tohto článku bola zvolená s cieľom posúdiť navrhované znenie transpozičnej právnej úpravy s cieľmi a znením Smernice (EÚ) 2019/770. Nasledujúci text sa, s prihliadnutím na rozsahové možnosti, zameriava na niektoré najzásadnejšie transpozičné rozdiely. Ako bolo uvedené vyššie, v Slovenskej republike sa uvažuje nad prijatím nového zákona o ochrane

³⁹ Porov. možnosť jednostranných zmien pri poskytovaní elektronických komunikačných služieb podľa ustanovenia § 87 ods. 9 a nasl. zákona č. 452/2021 Z. z. o elektronických komunikáciách v znení neskorších predpisov.

spotřebitele a súvisiacich zmenách ďalších 24 právnych predpisov, vrátane Občianskeho zákonníka,⁴⁰ ktorých súčasťou by mala byť aj transpozícia viacerých smerníc, vrátane Smernice (EÚ) 2019/770. Práve Smernica (EÚ) 2019/770 by sa mala z väčšej časti premietnuť do nových ustanovení Občianskeho zákonníka.

Koncepčné nedostatky. V prvom rade je potrebné uviesť, že transpozícia Smernice (EÚ) 2019/770 do ustanovení § 852a a nasl. Občianskeho zákonníka nie je optimálnou, jednak v dôsledku nesystematického začlenenia nového zmluvného typu, ktoré sa už v minulosti ukázalo ako neúspešné.⁴¹ Väčším dôvodom nekonceptnosti je potreba komplexnej rekodifikácie Občianskeho zákonníka, uvedomujúc si ironickosť, vzhľadom na jej súčasný stav. V rámci tohto procesu je nevyhnutné zamerať sa na celkovú koncepciu zaradenia spotrebiteľského práva do základného súkromnoprávneho kódexu. Ako jadrne predznamenáva Hurdík, v kontexte českého Občianskeho zákoníku, súkromnoprávna ochrana spotrebiteľa a jej ukotvenie v predpisoch súkromného práva je „*kukaččím vejcem*“⁴² ktorého systémovým problémom je jeho nesystematický základ.⁴³ Ku koncepčným nedostatkom možno ďalej radiť taktiež vymedzenie pojmov *kompatibilita*, *funkčnosť* a *interoperabilita* Smernice (EÚ) 2019/770 len v dôvodovej správe k navrhovaným zákonom, nie priamo v legislatívnom texte. I keď je uvedené v súlade s technikou normotvorby, vzhľadom na potrebu úplnej

⁴⁰ Vid' Vládny návrh zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dostupné z: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CPT=1584>

⁴¹ V minulosti bola ako samostatný zmluvný typ (na základe transpozície vtedajšej Smernice 94/47/ES Európskeho Parlamentu a Rady z 26. 10. 1994, týkajúcej sa ochrany kupujúcich v súvislosti s niektorými prvkami zmlúv o kúpe práva na časovo vymedzené užívanie nehnuteľností) do Občianskeho zákonníka včlenená „*Spotrebiteľská zmluva o práve užívať budovu alebo jej časť v časových úsekoch*“ (§ 55 až 60 OZ), ktorá bola účinná len v čase od 1. 4. 2004 do 30. 6. 2011, teda do času kým nedošlo k novelizácii smernice Smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2008/122/ES zo 14. januára 2009 o ochrane spotrebiteľov, pokiaľ ide o určité aspekty zmlúv o časovo vymedzenom užívaní ubytovacích zariadení, o dlhodobom dovolenkovom produkte, o ďalšom predaji a o výmene, ktorej transpozícia už bola predmetom zákona č. 161/2011 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri poskytovaní niektorých služieb cestovného ruchu a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁴² HURDÍK, J. Právo ochrany spotrebiteľa v systéme súkromného práva. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica (AUCI)*. Praha: Univerzita Karlova, 2022, roč. 68, č. 2, s. 36.

⁴³ *Ibid.*, s. 44.

harmonizácie Smernice (EÚ) 2019/770 a právnu nezáväznosť dôvodovej správy, je potrebné návrh transpozície v tejto časti vyhodnotiť ako nedostatočný.

Terminologické nedostatky. Definovaniu nosných pojmov Smernice (EÚ) 2019/770, a síce digitálnemu obsahu a digitálnej službe je venovaná druhá časť tohto príspevku. Na dôvažok sa nedá neuviesť aj marginálny syntaktický nedostatok definície digitálnej služby (§ 119a ods. 3 navrhovaného znenia OZ), ktorá predpokladá „akúkoľvek interakciu údajov v digitálnej forme“, tzn. interakciu údajov navzájom, namiesto akejkolvek inej interakcie spotrebiteľa s týmito údajmi podľa čl. 2 ods. 2 písm. b) Smernice (EÚ) 2019/770, pričom otáznym je i vytvorenie nedefinovaného pojmu „užívateľia služby“. V súvislosti so Smernicou (EÚ) 2019/770 sa nemožno nezmeniť aj o definícii „tovaru s digitálnymi prvkami“ (čl. 2 ods. 3), na ktorý sa Smernica (EÚ) 2019/770 nevzťahuje (čl. 3 ods. 4), no tento je regulovaný Smernicou 2019/771, s identickou definíciou, ktorá má byť transponovaná v ustanovení § 119a ods. 1 Občianskeho zákonníka, v podobe legálnej definície „veci s digitálnymi prvkami“, ktorou sa rozumie „akákoľvek hnuiteľná⁴⁴ vec, ktorá obsahuje digitálny obsah alebo digitálnu službu alebo je s digitálnym obsahom alebo digitálnou službou prepojená takým spôsobom, že absencia digitálneho obsahu alebo digitálnej služby by bránila tomu, aby vec plnila svoje funkcie.“ Na rozdiel od ustanovenia čl. 2 ods. 3 Smernice (EÚ) 2019/770 a čl. 2 ods. 5 písm. b) Smernice (EÚ) 2019/771 definujúcich „tovar s digitálnymi prvkami“⁴⁵ navrhované znenie postráda pri hnuiteľnej veci adjektívum „hmotná“⁴⁶ no extenzívne pristupuje

⁴⁴ Len pre úplnosť je potrebné uviesť, že v pôvodnom transpozičnom návrhu nebola limitácia „digitálnych vecí“ len na veci hnuiteľné v zmysle Smernice (EÚ) 2019/770 a Smernice (EÚ) 2019/771, v dôsledku čoho by digitálnou vecou mohli byť aj nehnuiteľnosti obsahujúce napr. tzv. inteligentné prvky (porov. pôvodný Návrh Zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov, Dostupný z: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2022/39>). Nedostatok bol po pripomienkovom konaní odstránený.

⁴⁵ „Tovar s digitálnymi prvkami je akýkoľvek hmotný hnuiteľný predmet, ktorý obsahuje digitálny obsah alebo digitálnu službu, alebo je s digitálnym obsahom alebo digitálnou službou prepojený takým spôsobom, že absencia uvedeného digitálneho obsahu alebo digitálnej služby by bránila tovaru plniť jeho funkcie.“ (čl. 2 ods. 3 Smernice (EÚ) 2019/770).

⁴⁶ Český zákonodarca toto neopomína, keď „vše s digitálními vlastnostmi“ v ustanovení § 2158 ods. 2 Občianskeho zákonníku definuje nasledujúco: „hmotná movitá věc, která je propojena s digitálním obsahem nebo službou digitálního obsahu takovým způsobem, že by bez nich nemohla plnit své funkce“.

k definovaniu „vecí“ namiesto „tovaru“, čo je ale s prihliadnutím na začleňenie úpravy do základného súkromnoprávneho kódexu akceptovateľné.⁴⁷ Úsmevne by však pôsobilo, ak by z pojmu vec neboli od septembra 2018 vyňaté živé zvieratá,⁴⁸ inak by bolo možné napr. zvieratá označené transpondérom (tzv. začipované zvieratá),⁴⁹ absurdne považovať za digitálnu vec. V uvedenom kontexte je potrebné zdôrazniť, že slovenský normotvorca sa rozhodol vylúčiť aplikáciu Smernice (EÚ) 2019/771 na zmluvy, predmetom ktorých sú živé zvieratá a zároveň ich vzťahuje výlučne na veci hnuiteľné (§ 612 ods. 3 písm. a) navrhovaného znenia OZ).

Vecné nedostatky. Navrhovaná právna úprava „*spotrebiteľskej zmluvy s digitálnym plnením*“ v ustanoveniach § 852a až § 852n Občianskeho zákonníka je v zásade dôsledným premietnutím textu Smernice (EÚ) 2019/770 s prihliadnutím na špecifiká slovenskej normotvorby a existujúcich inštitútov Občianskeho zákonníka. Berúc do úvahy potrebu úplnej úrovne harmonizácie Smernice (EÚ) 2019/770 so slovenským právnym poriadkom (čl. 4), v zmysle ktorej akékoľvek odklony od záväzného textu, či nepresnosti v terminológii zo strany normotvorcu sú neprípustné (s výnimkou explicitnej možnosti uvedenej v Smernici (EÚ) 2019/770), možno konštatovať, že takmer doslovné prevzatie textu Smernice (EÚ) 2019/770 nemožno považovať za nedostatok, a preto z vecného hľadiska právna úprava *de lege ferenda* neobsahuje transpozíčný deficit.

Hypotéza č. 2 sa potvrdila, tzn. prijatie navrhovanej právnej úpravy, *de lege ferenda* poskytne ochranu tzv. digitálnemu spotrebiteľovi súladnú so Smernicou (EÚ) 2019/770. Od vyššie vytykaných nedostatkov bolo pri vyhodnotení hypotézy č. 2 abstrahované pre ich nevýznamnosť pre samotné posúdenie validity transpozície.

⁴⁷ Identicky ustanovenie českého § 2158 ods. 2 Občianskeho zákonníku.

⁴⁸ Podľa ustanovenia § 118 ods. 1 OZ sa živé zvieratá považujú za osobitný predmet občianskoprávných vzťahov a v súlade s ustanovením § 119 ods. 3 OZ majú osobitný význam a hodnotu ako živé tvory, ktoré sú schopné vnímať vlastnými zmyslami a v občianskoprávných vzťahoch majú osobitné postavenie.

⁴⁹ Napríklad vlastník psa je povinný v súlade s ustanovením § 19 ods. 9 zákona č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov zabezpečiť trvalé označenie psa chovaného na území Slovenskej republiky transpondérom.

5 Záver

Dynamika vývoja spotrebiteľského práva je v ostatnom období závažná, pričom je ešte viac urýchľovaná bezprecedentným transferom spotrebiteľského správania a z neho vyplývajúcich zmluvných vzťahov zo štandardného offline režimu do pravdepodobne nového štandardu tvoreného digitálnym (online) prostredím. Normotvorca je povinný prispôbiť sa tejto dynamike a zabezpečiť mieru poskytovania ochrany – digitálnym spotrebiteľom, nielen adekvátnu, ale i včasnú. Napriek snahám Európskej únie, aj s prihliadnutím na lokálne špecifiká, slovenský zákonodarca zväčša „*ľahá za kratší koniec*“ a inak tomu nie je ani pri digitálnom spotrebiteľovi a implementácii Smernice (EÚ) 2019/770.

Na základe realizovaného výskumu sa totiž potvrdilo, že súčasná právna úprava neposkytuje dostatočnú možnosť eurokonformného výkladu tak, aby bolo možné konštatovať poskytovanie ochrany digitálnemu spotrebiteľovi súladné so Smernicou (EÚ) 2019/770. V kontexte absencie transpozície je nevyhnutné taktiež podotknúť, že nie je možné uvažovať ani o potenciálnom priamom horizontálnom účinku Smernice (EÚ) 2019/770, na základe ktorého by sa digitálni spotrebiteľia mohli dovolávať svojich práv vyplývajúcich im z jednotlivých ustanovení Smernice (EÚ) 2019/770, a to priamo voči obchodníkom.⁵⁰

Záverom nutno podotknúť, že vzhľadom na potreby a limity tohto článku nebolo dobre možné a ani želané pre overenie hypotézy č. 2, uskutočniť detailnú analýzu navrhovaných ustanovení, ktorá by bola pre jednoznačné overenie transpozíčného súladu potrebná, vzhľadom na nevyhnutnosť úplnej úrovne harmonizácie Smernice (EÚ) 2019/770. Na základe vykonanej analýzy však na druhej strane vyplynulo potvrdenie hypotézy č. 2 bez závažnejších výhrad, a preto možno vysloviť presvedčenie, že v prípade prijatia navrhovanej právnej úpravy v jej predložennom znení, by aj slovenský právny poriadok mohol byť od 1. augusta 2023 konformný so Smernicou (EÚ) 2019/770. Slovenská republika by tak ukončila vyše rok a pol trvajúce porušovanie práva Európskej únie poskytnutím adekvátnej ochrany

⁵⁰ Porov. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 5. 4. 1979, *Prokuratúra proti Tullio Ratti*, vec 148/78; z novších napr. Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 18. 1. 2022, *Thelem Technopark Berlin GmbH proti MN*, vec C-261-20.

digitálním spotřebitelem, t. j. v tomto případě spotřebitelem uzatvárajícím zmluvy o dodávání digitálního obsahu a digitálních služeb.

References

- BREČKO, B., FERRARI, A. Rámec digitálních kompetencí pro spotřebitele; Vedecká správa Společného výzkumného centra na podporu politiky. *Európska komisa* [online]. 2016, 35 s., ISBN 978-92-79-65745-0 [cit. 13. 4. 2023]. Dostupné z: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC103155/lfn28133skn.pdf>
- BUDNITZ, M. E. Principles and Programs to Protect Consumers from the Deleterious Effects of Technological Innovation. In: WEI, D., NEHF, J. P., MARQUES, C. L. (eds.). *Innovation and the Transformation of Consumer Law*. Singapore: Springer, 2020, s. 3–18. ISBN 978-981-15-8947-8.
- DEY, B., YEN, D., LALNUNPUIA S. Digital consumer culture and digital acculturation. In: *International Journal of Information Management*. 2020, roč. 51. ISSN 0268-4012.
- DUFALOVÁ, L. Zodpovednosť za vady diela v Občianskom zákonníku. In: LUKÁČKA, P., DUFALOVÁ, L., LENHARTOVÁ, K. *Zodpovednosť za vady diela*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2016, s. 73–114. ISBN 978-80-8168-416-6.
- HURDÍK, J. Právo ochrany spotřebitele v systému soukromého práva. In: *Acta Universitatis Carolinae Iuridica (AUCI)*. Praha: Univerzita Karlova, 2022, roč. 68, č. 2, s. 35–45. ISSN 0323-0619.
- JAGIELSKA, M. Consumers Users, by Definition, Include Us All – The Problems and Consequences of a New Approach to Consumer Protection in the Digital Era. In: WEI, D., NEHF, J. P., MARQUES, C. L. (eds.). *Innovation and the Transformation of Consumer Law*. Singapore: Springer, 2020, s. 39–46. ISBN 978-981-15-8947-8.
- JANOŮŠEK, M. *Ochrana slabší smluvní strany v občanském zákoníku*. Praha: C. H. Beck, 2018, 275 s. ISBN 978-80-7400-696-8.
- JURČOVÁ, M. Spotřebitelská kúpa tovaru. In: *Spotřebitelské právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2021, 388 s. ISBN 978-80-7598-987-1.

- MICKLITZ, H. W. Budoucnost spotřebitelského práva – obhajoba pohyblivého systému. In: TICHÝ, L. (ed.) *Ochrana spotřebitele*. Praha: Právnická fakulta Univerzity Karlovy, 2014, s. 99–108. ISBN 978-80-87488-13-3.
- RICHTER, Š. Směrnice EU 2019/770 o některých aspektech poskytování digitálního obsahu a digitálních služeb jako nástroj ochrany spotřebitele. In: *Jurisprudence*. 2020, č. 4, s. 9–17. ISSN 1802-3843.
- ROTHCHILD, J. Protecting the Digital Consumer: The limits of Cyberspace Utopianism. *Indiana Law Journal* [online]. 1999, roč. 74, č. 3, Art. 5, s. 893–989 [cit. 13. 4. 2023]. ISSN 2169-3218. Dostupné z: <https://www.repository.law.indiana.edu/ilj/vol74/iss3/5>
- SELUCKÁ, M. Návrh směrnice o některých aspektech smluv o prodeji zboží v kontextu českého soukromého práva. In: *Obchodněprávní revue*. 2019, roč. 11, č. 9, s. 227–230. ISSN 1803-6554.
- VEČEŘA, J. *Ochrana spotřebitele v České republice a a Evropské unii*. Praha: Leges, 2013, 266 s. ISBN 978-80-87576-34-2.
- VERECKEN, J., WERBROUCK, J. Goods with Embedded Software: Consumer Protection 2.0 in Times of Digital Content? In: WEI, D., NEHF, J. P., MARQUES, C. L. (eds.). *Inovation and the Transformation of Consumer Law*. Singapore: Springer, 2020, s. 67–110. ISBN 978-981-15-8947-8.

Právne predpisy a rozhodnutia

- Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 5. 4. 1979, *Prokuratúra proti Tullio Ratti*, vec 148/78.
- Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo dňa 18. 1. 2022, *Thelen Technopark Berlin GmbH proti MN*, vec C-261-20.
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/770 z 20. 5. 2019 o určitých aspektoch týkajúcich sa zmlúv o dodávaní digitálneho obsahu a digitálnych služieb.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/771 z 20. 5. 2019 o určitých aspektoch týkajúcich sa zmlúv o predaji tovaru, ktorou sa mení nariadenie (EÚ) 2017/2394 a smernica 2009/22/ES a zrušuje smernica 1999/44/ES.

Smernica Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/2161 z 27. 11. 2019, ktorou sa menia smernica Rady 93/13/EHS a smernice Európskeho parlamentu a Rady 98/6/ES, 2005/29/ES a 2011/83/EÚ, pokiaľ ide o lepšie presadzovanie a modernizáciu predpisov Únie v oblasti ochrany spotrebiteľa.

Vládny návrh zákona o ochrane spotrebiteľa a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 39/2007 Z. z. o veterinárnej starostlivosti v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 250/2007 Z. z. o ochrane spotrebiteľa a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 102/2014 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri predaji tovaru alebo poskytovaní služieb na základe zmluvy uzavretej na diaľku alebo zmluvy uzavretej mimo prevádzkových priestorov predávajúceho a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Contact – e-mail

martin.hamrik@flaw.uniba.sk

NOVELA ZÁKONA O OCHRANĚ SPOTŘEBITELE SE ZAMĚŘENÍM NA SLEVOVÉ AKCE

Jana Vábek Marková

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Príspevok pojednáva o veľkej novelizácii spotrebiteľského práva v roku 2023. Príspevok sa zameriava predovšetkým na zákon o ochrane spotrebiteľa a občanský zákoník s tým, že jeho hlavným cieľom je priniesť čtenáři bližší prehľad o problematike slevových akcií a výpočtu slev po novele. Príspevok zahrnuje relevantní českou právní úpravu i právo evropské unie jež na problematiku dopadá.

Keywords in original language

Spotřebitel; ochrana spotřebitele; novela spotřebitelského práva; zákon o ochraně spotřebitele; občanský zákoník.

Abstract

The paper discusses the major revision of consumer law in 2023. The article focuses primarily on the Consumer Protection Act and the Civil Code, with the main aim of providing the reader with a more detailed overview of on the issue of discount promotions and the calculation of discounts after the amendment. The paper covers relevant Czech legislation and EU law on the issue European Union.

Keywords

Consumer; Consumer Protection; Amendment to Consumer Law; Consumer Protection Act; Civil Code.

1 Úvod

V listopadu 2022 podepsal prezident České republiky novelu zákona o ochraně spotřebitele a občanského zákoníku. Novela má zásadní dopad

na vztahy mezi spotřebiteli a podnikateli a týká se spotřebitelských smluv uzavíraných jak online – typicky prostřednictvím e-shopů, tak v kamenných obchodech. Novela rovněž zohledňuje směrnice 2019/770, 2019/771 a 2019/2161. Příspěvek se podrobně zabývá problematikou výpočtu cen – resp. slevových akcí. Zákonodárce totiž uvedl, že přijetím přísnějších pravidel k výpočtu ceny zboží v rámci slevové akce dojde k zvýšení ochrany spotřebitele před umělým navyšováním cen a lákáním na slevu, která slevou ve skutečnosti není.¹ Zákonná pravidla však působí některých podnikatelům a e-shopům potíže a stále v nich chybují. Kontroly některých e-shopů mimo jiné zahájila již ČOI.

2 Obecně k novele

Novela se kromě problematiky slevových akcí a výpočtu slev zabývá i dalšími oblastmi

Novela mimo jiné rozšiřuje informační povinnost, stanovuje nekalé praktiky a zavádí vyšší sankce v případě jejich porušení. Zákon o ochraně spotřebitele nově definuje pojem internetového tržiště, pro jehož provozovatele je stanovena rozšířená informační povinnost. Spotřebitelé tak musí mít jasno, s kým jednají a jaká mají práva (včetně těch, která vyplývají z evropských předpisů).

Nově se zavádějí přísné podmínky pro zveřejňování spotřebitelských recenzí; e-shopy například musí prokázat, že recenze je pravdivá, a jak si takovou skutečnost ověřily. Pravidla týkající se recenzí však nejsou tak přísná, jak by se mohlo zdát; pokud podnikatel recenzi neověřuje, měl by to výrazně uvést, a pokud tak činí, mělo by být spotřebiteli jasné, jak (nebo kde) tak učinil.

Došlo také k tzv. tlačítkové novele, která v zákoně upřesnila okamžik, od kterého se spotřebitel zavazuje zaplatit kupní cenu. Česká obchodní inspekce jako dozorový orgán k tomu uvádí: *Prodávající může použít formulaci uvedenou v občanském zákoníku, tedy „Příkaz k závazné platbě“, nebo jinou formulaci stejného významu. Nesplnění této povinnosti má za následek neplatnost smlouvy.*²

¹ Srovnej rovněž Novela zákona o ochraně spotřebitele nabyla účinnosti. *Obchodněprávní revue*. 2023, č. 1, s. 37–39, s. 37.

² Novela zákona o ochraně spotřebitele. *Česká obchodní inspekce* [online]. Dostupné z: <https://www.coi.cz/novela-zakona-o-ochrane-spotrebitele/>

Další změnou je předpoklad vadnosti zboží, resp. k prodloužení domněnky vadnosti zboží. Nyní musí prodejce v ČR po dobu 12 měsíců prokazovat, že reklamovaný výrobek nebyl vadný v době prodeje (ustanovení § 2161 ve znění do 6. 1. 2023 upravovalo domněnku vadnosti s odkazem na projevnutí vady v prvních 6 měsících od převzetí). Nové znění pak uvádí, že: „*Projev-li se vada v průběhu jednoho roku od převzetí, má se za to, že věc byla vadná již při převzetí, pokud to povaha věci nebo vady nevyklučuje.*“ Tato lhůta neběží po dobu, po kterou kupující nemůže věc užívat, pokud vadu oprávněně vytkl.

Až do novely byl spotřebitel do jisté míry omezen uvedenou hierarchií nároků.³ V současné době má spotřebitel možnost volby – tedy může si vybrat mezi odstraněním vady opravou nebo výměnou. Opět existují výjimky, např. pokud je volba nemožná nebo neúměrně drahá. Ve znění § 2169 do novely měl spotřebitel vždy nárok na přiměřenou slevu. Právo na odstoupení od smlouvy bylo podmíněné. Nová právní úprava oba výše uvedené nároky podmínila tak, že vzniknou, pokud obchodník vadu neodstraní nebo odmítne odstranit, nebo pokud se jedná o podstatné porušení smlouvy nebo o opakované porušení smlouvy (jak bylo uvedeno výše). Existuje také možnost aktivace výše uvedených nároků, pokud je z prohlášení obchodníka nebo z okolností zřejmé, že vada nebude odstraněna v přiměřené době nebo bez značných obtíží pro kupujícího.⁴

Samostatným bodem je zákonná záruka. Až do ledna 2023, kdy vstoupila v platnost novela, byly v České republice zastoupeny rovněž názory, že zákonná záruční doba je účinná a existuje.⁵ Problematika zákonné záruky však nebyla zcela vyjasněna a bylo možné se setkat s názory, že tzv. nový občanský zákoník zákonnou záruku nikdy neobsahoval.⁶ Podle novely

³ K té bližší odkaz na MARKOVÁ, J. *Odstoupení od smlouvy ve spotřebitelských vztazích*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2020. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/z3pu3/> [cit. 31. 5. 2023].

⁴ VEVEŘKOVÁ, S., ODSTRČILOVÁ, M. Na co byste měli připravit svůj byznys po novele spotřebitelského práva? *Kroupa Helán* [online]. Dostupné z: <https://kroupahelan.cz/blog/na-co-byste-meli-pripavit-svuj-byznys-po-novele-spotrebiteleskeho-prava/162>

⁵ Srovnej například názor největší české spotřebitelské organizace dTest. Dostupné z: <https://www.dtest.cz/nejcastejsi-problemy/jaka-je-zaruka-na-spotrebni-zbozi/32> [cit. 31. 5. 2023].

⁶ VEVEŘKOVÁ, S. Ustanovení § 2165 odst. 1 ObčZ: Záruční doba, či reklamační lhůta? In: NOVOTNÁ, M. *Zásady evropského sítromného práva v aplikačnej praxi. Spotřebitelský kódex: áno či nie?* Praha: Leges, 2018, s. 197–214.

od roku 2023 zákonná záruka neexistuje, čímž odpadájí pochybnosti o tom, zda v České republice máme či nemáme zákonnou záruku. Od roku 2023 je tedy na podnikateli, zda spotřebiteli záruku poskytne, či nikoliv. Spotřebitel bude moci reklamovat pouze vadu nebo vady, které se vyskytnou v průběhu dvou let od převzetí – tedy pouze vadu, kterou věc měla při převzetí, ačkoliv nebyla okem viditelná. Novela obsahuje zásadní rozdíl v oblasti reklamací – či spíše zamítnutých reklamací. Spotřebitelé si budou muset nechat vypracovat znalecký posudek, pokud bude reklamáce zamítnuta. Na druhou stranu je zde výhoda pro spotřebitele v podobě prodloužení doby, po kterou platí domněnka, že zboží je vadné. Automaticky se bude mít za to, že pokud se vada projeví během jednoho roku, muselo ji zboží mít již při převzetí.^{7, 8}

2.1 Slevy

Novela dále řeší problematiku umělých slev, kdy nově myslí na výpočet této slevy a zavádí poměrně přísná pravidla.

Výpočet slevy bude vycházet z nejnižší ceny, za kterou bylo zboží prodáno v posledních 30 dnech. Pravidlo však obsahuje některé výjimky, což by v konečném důsledku mohlo vést k tomu, že někteří podnikatelé budou tyto výjimky zneužívat. V současné době osobně vidím největší problém v tom, že některé internetové obchody stále zveřejňují slevové nabídky v rozporu se zákonem. ČOI začala udělovat první pokuty, které se falešných slev týkají. S ohledem na tento fakt považují zpracování příspěvku na toto téma jako aktuální a nutné.⁹

2.2 Výše slevy

Výpočet slevy je definován v zákoně o ochraně spotřebitele.

7 MIŠŮR, P. Amendment to the Consumer Protection Act has entered into force. *Ius Focus*. 30. 1. 2023.

8 Srovnej obdobně rovněž: VÁBEK MARKOVÁ, J. The legal position and rights of the consumer in the case of non-conformity of goods with the purchase contract. *Central European Academy Law Review*. Článek je přijat k publikaci, ke které má dojít v roce 2023.

9 Srovnej blíže rovněž: Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 374/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 374/2022 Dz.

§ 12a zákona o ochraně spotřebitele (dále „ZOS“) uvádí následující:

„(1) Informace o slevě z ceny výrobku obsahuje informaci o nejnižší ceně výrobku, za kterou jej prodávající nabízel a prodával

a) v době 30 dnů před poskytnutím slevy,

b) od okamžiku, kdy začal výrobek nabízet a prodávat, do okamžiku poskytnutí slevy, pokud je výrobek v prodeji dobu kratší než 30 dnů, nebo

c) v době 30 dnů před prvním poskytnutím slevy, zvyšuje-li prodávající slevu z ceny postupně.

(2) Odstavec 1 se nepoužije pro výrobky, které podléhají rychlé zkáze, nebo pro výrobky s krátkou dobou spotřeby.“

Tento paragraf je pak vodítkem pro stanovení výše slevy a jeho výpočtu. K tomu je nutné přihlédnout rovněž k příslušným ustanovením zákona o cenách.

Slevu je podle zákona nutné počítat z nejnižší ceny zboží za kterou bylo toto zboží prodáváno v posledních 30 dnech. Někteří prodejci však stále vychází z doporučené maloobchodní ceny případně z ceny, za kterou bylo toto zboží uvedeno na trh.

Informací o slevě, jak uvádí odst. 1 výše uvedeného ustanovení se myslí každá informace, která vyvolává dojem snížení ceny. Stačí tedy i obecné tvrzení typu totální výprodej, akce, Black Friday apod. Samozřejmě se výše uvedené vztahuje rovněž na běžně uváděné: sleva 50 procent, 20 procent apod.

ČOI dále uvádí, že tyto povinnosti (podle § 12a ZOS) se nevztahují na prohlášení, jako jsou „nejnižší cena“, „naše cena“, „dlouhodobě výhodná cena“, „2+1 zdarma“.

Na druhou stranu je nutné uvést, že tyto povinnosti dopadají jak na e-shopy tak na kamenné prodejny. Je tedy nutné, aby prodejci byli obezřetní, pokud informují o slevě jakýmkoliv způsobem.¹⁰

Tato úprava vychází rovněž ze směrnice evropského parlamentu a rady (eu) 2019/2161. Tato směrnice mění Směrnicí 98/6/ES do níž vkládá nový

¹⁰ Srovnej obdobně: <https://www.coi.cz/slevy/>

článek 6a¹¹. Cílem směrnice je jasné uvádění prodejních cen a jednotkových cen všech výrobků nabízených obchodníky spotřebitelům, aby se zlepšila informovanost spotřebitelů a bylo možné porovnávat ceny. To platí i pro ceny, které byly ovlivněny slevovými akcemi a slevami.

2.3 Výpočet – konkrétní příklad

Prodejce na svém e-shopu prodával dámskou bundu. Její cena se vyvíjela následovně:

V období ode dne 1. 3. 2023 do dne 9. 3. 2023 prodávající nabízel a prodával bundu za 1 500 Kč. V navazujících dnech, konkrétně od 10. 3. 2023 do dne 15. 3. 2023 nabízel a prodával výrobek za 1 000 Kč. Následně byl výrobek zdražen a to od 15. 3. 2023 do dne 31. 3. 2023, kdy byl opět nabízen a prodáván za 1 500 Kč. V období ode dne 1. 4. 2023 bude výrobek nabízen a prodáván s 50% slevou. Na cenovce, na které prodávající informuje o slevě, je proto povinen uvést nejnižší cenu, za kterou výrobek nabízel a prodával v době 30 dnů před poskytnutím této slevy, tj. v tomto případě cenu 1 000 Kč. **Z této ceny musí být také vypočítána deklarovaná výše slevy.** Výrobek tedy bude od 1. 4. 2023 prodáván za cenu 500 Kč.

2.4 Postupné zvyšování slev

Dalším problémem je postupné zvyšování slev, které bývá v obchodech velmi časté. Postupné zvyšování slev je praktika, kdy prodejce postupně zvyšuje procento slevy z původní ceny výrobku v určitém časovém období. Tato praktika může být využita například při výprodejích na konci sezóny.

Podle § 12a zákona o ochraně spotřebitele v České republice, pokud prodávající postupně zvyšuje slevu z ceny, musí informace o slevě obsahovat

¹¹ Znění článku 6a v české verzi směrnice zní následovně: „Článek 6a

1. Veškerá oznámení o slevě z ceny musí uvádět předchozí cenu, kterou obchodník uplatňoval po určité období před uplatněním slevy z ceny.
2. Předchozí cenou se rozumí nejnižší cena, kterou obchodník uplatňoval během období ne kratšího než 30 dnů před uplatněním slevy z ceny.
3. členské státy mohou stanovit odlišná pravidla pro zboží, které snadno podléhá zkažení nebo má krátkou dobu spotřeby.
4. Pokud byl výrobek na trhu po dobu kratší než 30 dnů, členské státy mohou rovněž stanovit kratší období, než je období uvedené v odstavci 2.
5. členské státy mohou stanovit, že v případech, kdy se sleva z ceny postupně zvyšuje, rozumí se předchozí cenou cena bez slevy z ceny před jejím prvním uplatněním.“

informaci o nejnižší ceně výrobku, za kterou jej prodávající nabízel a prodával v době 30 dnů před prvním poskytnutím slevy.¹²

To znamená, že pokud prodejce zvyšuje slevu z ceny postupně, musí zákazníkům poskytnout informaci o nejnižší ceně, za kterou byl výrobek prodáván v předchozích 30 dnech před prvním poskytnutím slevy.

Tento přístup má za cíl zajistit transparentnost cen a chránit spotřebitele před klamavými obchodními praktikami, kdy by prodejce mohl například uměle zvýšit původní cenu výrobku před zahájením slevy, aby sleva vypadala atraktivnější, než je ve skutečnosti.

2.5 Problematika Lounge by Zalando

Příkladem nesprávného a netransparentního zveřejňování cen zboží po slevě může být platforma Lounge by Zalando (dále „Platforma“), která působí i na českém trhu. Princip této platformy spočívá v nabízení produktů ve slevových akcích, přičemž výrobky jsou vystavovány v rámci kampaní po velmi krátkou dobu (několik málo dní). Platforma láká na velké slevy oproti původní ceně. Cena, ze které je počítána výše slevy je však cenou, za níž nebylo zboží nikdy nabízeno (na této platformě ani být nabízeno nemohlo, jelikož platforma nenabízí zboží dlouhodobě, ale pouze ve slevové akci).

Pokud chce spotřebitel nakupovat na této platformě, musí být zaregistrován, je pak otázkou, zda by se na tento speciální program nedalo nahlížet jako na věrnostní, kdy je poskytován jen omezenému počtu lidí, kteří jsou součástí „lounge“.

Sama ČOI k věrnostním programům a dopadu § 12a ZOS uvádí, že:

„V případě věrnostních programů je rozlišováno mezi:

- a) skutečně přízpusobnými slevami z cen, jako jsou např. slevy poskytované spotřebiteli při zvláštních příležitostech (např. narozeniny), slevy vyphývající z předchozích nákupů u prodávajícího (slevový poukaz na další nákup), sbírání bodů, které Spotřebitel využije jako slevu při dalších nákupech u prodávajícího, a*
- b) slevami oznamovanými obecně (např. slevové kódy pro všechny spotřebitele, slevy pro všechny členy věrnostního programu přístupné většině spotřebitelů, tj. „tento víkend sleva 20 % pro všechny členy klubu“, „při zadání tohoto kódu sleva 10 % na vše“).*

¹² § 12 a zákona o ochraně spotřebitele.

*Pokud jde o skutečně přizpůsobené slevy z ceny, povinnost daná ust. § 12a zákona o ochraně spotřebitele na ně nedopadá. Naopak na slevy označované obecně se tato povinnost uplatní.*¹³

S ohledem na tento názor ČOI, je pak zřejmé, že zde není prostor pro aplikaci této výjimky. Protože Lounge by Zalando nenaplnuje možnost pro aplikaci výjimky. Slevy nabízí bez rozdílů všem registrovaným a ceny nejsou personalizované ve smyslu zvláštních příležitostí (např. narozenin zaregistrovaného spotřebitele).

Samotné Lounge by Zalando uvádí ke svým cenám následující: „Co znamená ,v porovnání s doporučenou maloobchodní cenou (RRP)? Doporučenou maloobchodní cenou (RRP) se rozumí cena, za kterou by měl dle doporučení výrobce prodejce zboží prodávat. Díky našemu obchodnímu modelu jsme schopni porovnávat naše ceny právě s RRP. Naše slevy představují cenové srovnání mezi RRP a naší prodejní cenou. Doporučená cena a naše prodejní cena jsou našim zákazníkům jasně zvýrazněny, takže si je mohou snadno porovnat a zjistit, kolik ušetří. Tímto způsobem zůstávají ceny transparentní a férové a naši zákazníci získávají informování o nejlepších nabídkách v Lounge by Zalando. Toto nové zobrazení cen a úspor je přizpůsobeno potřebám našich zákazníků a jednotlivých značek. V Lounge jsme připraveni zavést změny, které jsou v souladu s novou směrnicí platnou od listopadu 2021.“¹⁴

Osobně se domnívám, že cenová politika, resp. slevová politika Platformy odporuje znění směrnice a v Českém právním prostředí pak i znění zákona. Směrnice ani zákon tento postup neumožňují. Pokud jde o využití doporučené maloobchodní ceny (RRP) při výpočtu slev, zákony a směrnice sice neobsahují přímočarou odpověď, avšak výkladově můžeme dospět k tomu, že tuto cenu lze využít pouze v případech, kdy RRP naplňuje kritéria zákonem a směrnicí stanovené – tj. jde o cenu za kterou byl výrobek skutečně v období rozhodném pro určení slevy prodáván. Pokud tomu tak není, jde o rozpor s právní úpravou. Nastavení slev na této platformě není transparentní a není možné ze strany spotřebitele zjistit skutečnou výši slevy. Jedná se o obcházení nastavené právní úpravy. Platforma dále uvádí, že nákupy na ní jsou možné jenom pro registrované uživatele, kteří jsou součástí Lounge. Slevy

¹³ <https://www.socr.cz/zpravodajstvi/coi-nejcastejsi-otazky-tykajici-se-slev>

¹⁴ Oficiální webové stránky *Zalando Lounge* [online]. Dostupné z: <https://www.zalando-lounge.cz/help/jak-funguje-lounge-by-zalando/co-znamena-rrp/#/> [cit. 31. 5. 2023].

jsou však vyhlašovány plošně a nejde o slevové akce, které by naplňovali některou z výše uvedených výjimek.

2.6 Dosavadní praxe

Již několik týdnů od účinnosti novely započaly první kontroly podle velké spotřebitelské novely. V rámci těchto kontrol se mimo jiné řeší i nová pravidla pro výpočet slev/cen.

Kontrola probíhá zpravidla tak, že si inspekce od e-shopů vyžádala cenou evidenci, a to právě z důvodů toho, aby mohla zkontrolovat z jakých částek e-shop počítá cenu a zda je tato cena skutečně ta nejnižší za kterou zboží prodával za posledních 30 dní. Tato evidence však není ničím povinným a je tedy na e-shopech, zda ji vedou či nikoliv.

S ohledem na tento požadavek ze strany inspekce je však vhodné toto jenom doporučit.

2.7 Problematika smluv o zájezdu – first/last minute

Last minute u smlouvy o zájezdu je termín, který se vztahuje na situaci, kdy je smlouva o zájezdu uzavřena velmi krátce před samotným termínem odjezdu. Tento typ smlouvy je často uzavírán na poslední chvíli, a to buď kvůli spontánnímu rozhodnutí klienta nebo z důvodu zvláštních nabídek nebo výhodných cenových podmínek, které jsou k dispozici před odjezdem.

Pro právní a smluvní účely se last minute smlouva o zájezdu obecně řídí stejnými pravidly jako běžné smlouvy o zájezdu. Tyto smlouvy obvykle upravují práva a povinnosti mezi cestovní agenturou nebo touroperátorem a klientem, kteří se dohodnou na organizaci a poskytnutí zájezdu.

First minute u smlouvy o zájezdu je termín, který se používá pro situaci, kdy je smlouva o zájezdu uzavřena velmi brzy po oznámení o nabídce zájezdu. To znamená, že klient uzavírá smlouvu s cestovní agenturou nebo touroperátorem v prvních okamžicích, kdy je nabídka zájezdu zveřejněna

First minute i last minute nabídky mohou obsahovat různé výhody pro klienty, jako jsou nižší ceny, lepší ubytování nebo doplňkové služby zdarma. Důležité je pečlivě prostudovat smlouvu a být si vědom všech podmínek a omezení, které smlouva obsahuje, aby byla zajištěna vzájemná transparentnost a spravedlivé uplatňování práv a povinností obou stran.

Cestovní kanceláře i cestovní agentury mají při zveřejňování cen zájezdů stanovené podmínky v souladu se zákonem o cenách, konkrétně dle § 13a.¹⁵ Není důvod, proč by se na nabídky těchto subjektů neměl vztahovat zákon o ochraně spotřebitele.

Podle ustanovení § 2521 Občanského zákoníku má pořadatel povinnost zajistit zákazníkovi zájezd a zákazník naopak souhlasí s tím, že zaplatí celkovou cenu. Celková cena zahrnuje cenu zájezdu včetně daní, poplatků a dalších podobných finančních plateb, stejně jako veškeré potenciální další náklady. Pokud není možné tyto případné další náklady přesně vyčíslit před uzavřením smlouvy, musí pořadatel alespoň specifikovat druh dalších nákladů, které by mohly zákazníkovi vzniknout. Tato celková cena je konečnou cenou podle § 13a Zákona o cenách.

Informace o celkové ceně musí být zákazníkovi poskytnuty před uzavřením smlouvy. Podle § 2524 odst. 2 Občanského zákoníku, pokud pořadatel nebo zprostředkovatel zájezdu nedodal zákazníkovi informace o celkové ceně zájezdu včetně daní, poplatků, dalších finančních plnění a případných dalších nákladů, zákazník není povinen tyto platby uhradit. To platí i tehdy, kdy nelze tyto náklady přiměřeně vyčíslit před uzavřením smlouvy, a pokud pořadatel nebo zprostředkovatel neuvádí druh dalších nákladů, které by zákazníkovi mohly vzniknout. Tato ustanovení reflektují článek 6 odstavec 2 směrnice 2015/2302, který stanoví, že zákazník není povinen platit cenu zájezdu včetně daní, poplatků, finančních plnění a dalších nákladů, pokud mu nebyla tato cena sdělena před uzavřením smlouvy. Nesprávné informování o ceně může být také považováno za nekalou obchodní praktiku a podléhat sankcím ze strany České obchodní inspekce (ČOI).¹⁶

Problematická je i samotná změna ceny zájezdu, která může být činěna v souladu s § 2530 o. z. Jak uvádí Dvořáková¹⁷: „*Ust. § 2530, které obsahuje výjimku ze zásady, že uzavřenou smlouvu nelze jednostranně měnit*“. Toto ustanovení

¹⁵ DVOŘÁKOVÁ, K., KRÁLOVÁ, R. 6. Povinnosti cestovní kanceláře a cestovní agentury podle CenZ. In: DVOŘÁKOVÁ, K., KRÁLOVÁ, R. *Cestovní právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-878-8.

¹⁶ Srovnej obdobně: ibid s. 283.

¹⁷ DVOŘÁKOVÁ, K. § 2530 [Změna ceny zájezdu]. In: PETROV, J., VÝTISK, M., BERAN, V. a kol. *Občanský zákoník*. 2. vyd. (1. aktualizace). Praha: C. H. Beck, 2022, marg. č. 1.

umožňuje cenu zájezdu snížit i zvýšit. V případě transparentního informování o slevě zájezdu by měla hrát roli i aktuální prodejní cena zájezdu.

Novelizované a výše rozebrané ustanovení § 12a zákona o ochraně spotřebitele se však na tyto smlouvy nevztahuje. Ačkoliv § 12 zákona o ochraně spotřebitele stanovuje povinnost informovat v souladu s cenovými předpisy **o ceně prodávaných výrobků nebo poskytovaných služeb, tak § 12a se vymezuje úžeji, a to pouze na výrobky. Důvodová zpráva k novele pak operuje s pojmem „produkt“.**¹⁸ Ve sdělení Komise¹⁹ je poté uvedeno, že cílem směrnice: „*je umožnit spotřebitelům snadno vyhodnotit a porovnat cenu výrobků na základě jednotných a transparentních informací. Spotřebitelé se tak mohou lépe rozhodovat na základě dostupných informací.*“ To, že se tato část novely nevztahuje na smlouvy o zájezdu, resp. na služby poskytované v rámci cestovního ruchu mimo jiné potvrzuje rovněž i prezident Asociace českých cestovních kanceláří a agentur pan Roman Škrabánek.²⁰

Domnívám se, že i v této oblasti dochází často k nekalým obchodním praktikám ze strany cestovních kanceláří, kdy při nabídce zejména *first minute* zájezdů dochází k aplikaci slevy, která však často slevou není (a ani být nemůže, jelikož zájezd je zpravidla s *first minute* nabídkou uveden na trh a jde pouze o podporu prodeje ze strany CK, aby alespoň z části naplnila kapacitu a finanční toky do společnosti). S ohledem na vysokou úroveň ochrany spotřebitele, která je zaručena článkem 38 Listiny základních práv EU je, dle mého názoru, zapotřebí, aby i v případě slevových akcí v oblasti cestovního ruchu došlo k regulaci slev, slevových akcí a nabídek First/Last minute. Ceny zájezdů, a i ceny letenek se mohou měnit i v průběhu jednoho dne, přičemž spotřebitel zcela ztrácí možnost se objektivně v cenách služeb cestovního ruchu orientovat. Pokud velká spotřebitelská novela dopadá na oblast

¹⁸ Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 374/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 374/2022 Dz.

¹⁹ SDĚLENÍ KOMISE – Pokyny k výkladu a uplatňování článku 6a směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/6/ES o ochraně spotřebitelů při označování cen výrobků nabízených spotřebiteli. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC1229\(06\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC1229(06)&from=EN)

²⁰ ŠKRABÁNEK, R. Novela zákona o ochraně spotřebitele – nová informační povinnost při zveřejňování slev se netýká služeb. *TTG Czech* [online]. Dostupné z: <https://www.ttg.cz/novela-zakona-o-ochrane-spotrebitele-nova-informacni-povinnost-pri-zverejnovani-slev-se-netyka-sluzeb/> [cit. 30. 5. 2023].

uzavírání smlouvy (tzv. tlačítková novela spjatá s objednááním zájezdu), tak nevidím důvod, proč by nemělo dojít rovněž k regulaci slev u zájezdu.

3 Závěr

Český zákonodárce velkou novelou spotřebitelského práva zlepšil postavení českého spotřebitele na trhu. Ačkoliv je novela účinná pouze několik měsíců, tak už nyní přináší do praxe některé problémy. Podnikatelé nejednají zcela v souladu se zákonnou úpravou a v některých případech přímo porušují stanovené povinnosti. Česká obchodní inspekce v rámci kontrol zjistila pochybení u některých e-shopů. S ohledem na rozsáhlost novely a rovněž na množství subjektů které na trhu obchodují je však zřejmé, že k porušování může docházet ve větším rozsahu, než je zatím známo.

References

- Novela zákona o ochraně spotřebitele. *Česká obchodní inspekce* [online]. Dostupné z: <https://www.coi.cz/novela-zakona-o-ochrane-spotrebitele/> [cit. 31. 05. 2023].
- Česká obchodní inspekce* [online]. Dostupné z: <https://www.coi.cz/slevy/>
- DVOŘÁKOVÁ, K., KRÁLOVÁ, R. 6. Povinnosti cestovní kanceláře a cestovní agentury podle CenZ. In: DVOŘÁKOVÁ, K., KRÁLOVÁ, R. *Cestovní právo*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-878-8.
- MARKOVÁ, J. *Odstoupení od smlouvy ve spotřebitelských vztazích*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2020. Vedoucí práce Lukáš Hadamčík. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/z3pu3/> [cit. 31. 5. 2023].
- MIŠŮR, P. Amendment to the Consumer Protection Act has entered into force. *Ius Focus*. 30. 1. 2023.
- REDAKCE. Novela zákona o ochraně spotřebitele nabyla účinnosti. *Obchodněprávní revue*. 2023, č. 1, s. 37–39.

SDĚLENÍ KOMISE – Pokyny k výkladu a uplatňování článku 6a směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/6/ES o ochraně spotřebitelů při označování cen výrobků nabízených spotřebiteli. *EUR-Lex* [online]. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC1229\(06\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021XC1229(06)&from=EN) [cit. 31. 5. 2023].

ŠKRABÁNEK, R. Novela zákona o ochraně spotřebitele – nová informační povinnost při zveřejňování slev se netýká služeb. *TTG Czech* [online]. Dostupné z: <https://www.ttg.cz/novela-zakona-o-ochrane-spotrebitele-nova-informacni-povinnost-pri-zverejnovani-slev-se-nytyka-sluzeb/> [cit. 30. 5. 2023].

VÁBEK MARKOVÁ, J. The legal position and rights of the consumer in the case of non-conformity of goods with the purchase contract. *Central European Academy Law Review*. Článek je přijat k publikaci, ke které má dojít v roce 2023. Zatím nejsou konkrétní údaje známé.

VEVERKOVÁ, S., ODSTRČILOVÁ, M. Na co byste měli připravit svůj byznys po novele spotřebitelského práva? *Kroupa Helán* [online] Dostupné z: <https://kroupahelan.cz/blog/na-co-byste-meli-pripravit-svuj-byznys-po-novele-spotrebiteleskeho-prava/162> [cit. 31. 5. 2023].

VEVERKOVÁ, S. Ustanovení § 2165 odst. 1 ObčZ: Záruční doba, či reklamační lhůta? In: NOVOTNÁ, M. *Zásady evropského sùkromného práva v aplikačnej praxi. Spotřebitelský kódex: áno á nie?* Praha: Leges, 2018, s. 197–214.

Vláda: Důvodová zpráva k zákonu č. 374/2022 Sb., kterým se mění zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, č. 374/2022 Dz.

Contact – e-mail

jana.v.markova@gmail.com

VYBRANÉ OTÁZKY NÁHRADY ÚJMY ZPŮSOBENÉ VADNÝM VÝROBKEM

Martin Slivoně

Právnická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci, Česká republika

Abstract in original language

Občanský zákoník v jednom ze svých zvláštních deliktních ustanovení zakládá odpovědnost škůdce za škodu způsobenou vadou movité věci určené k uvedení na trh jako výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného použití. Navazující odstavec pak uvádí, že škoda na věci způsobená vadou výrobku se hradí jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 €. Článek se právě povahou této hranice zabývá, respektive řeší, zda odpovědnost škůdce za škodu způsobenou na věci vadou výrobku vzniká až v případě, kdy výše škody přesáhne částku ve výši 500 €, nebo zda odpovědnost vzniká nezávisle na této částce a výše přiznané škody bude o tuto částku toliko ponížena. Dále se příspěvek zabývá též otázkou, zda v případě škody způsobené vadou výrobku je škůdce povinen k náhradě, vedle skutečné škody, též případného ušlého zisku. Autor se závěrem též zamýšlí nad nemajetkovou újmou ve vztahu k tomuto speciálnímu deliktnímu ustanovení.

Keywords in original language

Odpovědnost; Omezení odpovědnost; Odpovědnost za výrobek; Deliktní právo.

Abstract

In one of its special tort provisions, the Civil Code establishes the liability of the damage caused by a defect in a movable object intended to be marketed as a product for sale, rental or other use. A subsequent paragraph then states that damage to the item caused by a defect in the product is only payable in excess of an amount calculated on the basis of € 500. The article deals with the nature of this limit, i.e. whether the liability of the party causing the damage to the object caused by the defect in the product arises only

when the amount of the damage exceeds the amount of € 500, or whether liability arises independently of that amount and the amount of the damage awarded is merely reduced by that amount. The paper also deals with the question of whether, in the case of damage caused by a defect in the product, the party causing the damage is liable for compensation for any loss of profit in addition to the actual damage. Finally, the author also considers non-pecuniary damage in relation to this special tort provision.

Keywords

Liability; Limited Liability; Product Liability; Tort Law.

1 Úvod

Jedno ze zvláštních deliktních ustanovení aktuálně platného občanského zákoníku se zabývá odpovědností výrobce za škodu způsobenou vadou movité věci určené k uvedení na trh jako výrobek za účelem prodeje, nájmu nebo jiného použití. Tato úprava obsahuje několik odlišností od běžné úpravy deliktního práva. Jednou z nich je stanovení mezní hranice škody. Ta, konkrétně v českém právu znamená, že škoda na věci způsobená vadou výrobku se hradí jen v částce převyšující částku vypočtenou z hodnoty 500 €. Bude úkolem autora analyzovat povahu této hranice, respektive najít přesvědčivé zdůvodnění toho, jak je v současném českém právu tato hranice pojmána nebo naopak vyvrátit tento způsob a najít přesvědčivé argumenty k tomu, že by tato hranice měla být pojmána jinak. Autor tedy závěrem tohoto článku musí odpovědět na otázku, zda odpovědnost škůdce za škodu způsobenou na věci vadou výrobku vzniká až v případě, že výše škody přesáhne mezní hranici (500 €), nebo zda odpovědnost vzniká nezávisle na této hranici a následně dojde jen k ponížení výše přiznané škody. V neposlední řadě se autor bude zabývat tím, zda lze přiznat poškozenému též nárok na náhradu ušlého zisku (tak jako je tomu v obecné úpravě náhrady škody), nebo lze přiznat toliko skutečnou škodu. I na tuto otázku by měl autor závěrem svého článku odpovědět.

2 Povaha mezní hranice 500 €

Po přečtení § 2939 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále „OZ“) nabude český čtenář oprávněného dojmu, že škoda na věci způsobená vadou výrobku se hradí jen v částce přesahující částku vypočtenou z 500 €. Jinak řečeno. Mezní hranice 500 € v tomto případě představuje spoluúčast poškozeného, jemuž sice právo na náhradu škody vzniklo, ale toto právo je částečně limitováno (poníženo) právě o částku 500 €. K takovému výkladu uvedeného zákonného ustanovení se přiklání valná část české odborné veřejnosti, která je zastoupena kupříkladu Bezouškou.¹ Odborná veřejnost však zcela pomíjí možnost interpretovat mezní hranici 500 € jako hranici podmiňující použití zvláštního deliktního ustanovení dle § 2939 OZ a násl. Tento výklad zmiňuje kupříkladu *Simon*.² Za užití takového výkladu by bylo nejdříve posuzováno, zda způsobená škoda přesahuje hranici 500 €. Pokud by byla odpověď na tuto otázku negativní, pak by se režim odpovědnosti za výrobek dle § 2939 OZ a násl. vůbec neužil. Naopak pokud by odpověď na takovou otázku byla pozitivní, pak by škoda byla hrazena v plné výši bez jakékoliv limitace. Další teoretickou interpretační možností daného ustanovení, kterou by se autor mohl zabývat, je kombinace obou dvou způsobů, tedy že ke vzniku odpovědnosti dle § 2939 OZ a násl. je třeba, aby vzniklá škoda překročila hodnotu 500 €, a následně bude zjištěná škoda ponížena právě o tuto částku. Takovouto interpretaci se však žádná národní ani zahraniční literatura a judikatura nezabývá, tedy autor nevidí žádného důvodu proč této interpretaci přikládat jakoukoliv váhu a dále se jí zabývat. Národní úprava vyjádřená právě v § 2939 OZ a násl. je provedením směrnice Rady ze dne 25. července 1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky č. 85/374/EHS (dále „Směrnice“). Bylo by tak oprávněné očekávat, že přesvědčivou odpověď na uvedenou interpretační obtíž poskytne právě tato Směrnice či její recitál. Bohužel ani porovnání jednotlivých jazykových

¹ BEZOUŠKA, P. Výrobce, výrobek, kvazivýrobce, dovozce. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.

² SIMON, O. Škoda způsobená vadou výrobku. In: MELZER, F a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-199-1.

verzí Směrnice nenabízí jasnou a přesvědčivou odpověď. Z čl. 9 písm. b) Směrnice, v českém znění, se podává, že za škodu se považuje: „*poškození nebo zničení jakékoliv majetku jiného než vadného výrobku samotného, s nižší prahovou hodnotou ve výši 500 ECU*“. Tento, poněkud nešťastný překlad, vznikl nejspíše strojovým překladem z anglického jazyka.³ Kdy nelze zcela jednoznačně určit, zda ona „*nižší prahová hodnota*“ se má vykládat směrem dolů či vzhůru, tj. že škoda je vše pod hranicí 500 ECU nebo naopak nad hranicí 500 ECU. Jasněji do uvedeného přináší až samotné anglické znění, které jednoznačně určuje, že dolní hranicí pro vznik škody je právě částka 500 ECU. Opačnému výkladu však odpovídá německé znění čl. 9 písm. b) Směrnice. Z toho se podává, že za škodu lze považovat poškození nebo zničení jiné věci než vadného výrobku po odečtení spoluúčasti 500 ECU.⁴ Toto vyplývá též ze španělského překladu Směrnice.⁵ Lze tedy konstatovat, že jazykovou komparací překladů Směrnice nelze dospět ke zcela jednoznačnému výsledku. To ostatně potvrdila též sama Komise ve své zprávě z roku 2006, ve které uvedla, že prahová hranice je v různých státech uplatňována odlišně.⁶

Při rozhodování, který z naznačených výkladů užít, je namístě se zabývat účelem daného ustanovení, tedy z jakého důvodu stanovil zákonodárce mezní hranici 500 €. Důvodová zpráva k aktuálně platnému občanskému zákoníku mlčí, respektive odkazuje na tehdy platnou právní úpravu v zákoně č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku (dále „ZOZS“). Tento zákon, jenž prováděl Směrnici před účinností současného občanského zákoníku, stanovoval, že „*výrobce je povinen nahradit škodu na věci,*

³ Anglické znění čl. 9 písm. b) Směrnice je následující: „*For the purpose of Article 1, ‘damage’ means: damage to, or destruction of, any item of property other than the defective product itself, with a lower threshold of 500 ECU.*“

⁴ Autentické německé znění zní následovně: „*Der Begriff ‚Schaden‘ im Sinne des Artikels 1 umfasst die Beschädigung oder Zerstörung einer anderen Sache als des fehlerhaften Produktes – bei einer Selbstbeteiligung von 500 ECU.*“

⁵ Španělský překlad této směrnice je následující: „*A los efectos del artículo 1, se entiende por ‚daños‘ los daños causados a una cosa o la destrucción de una cosa, que no sea el propio producto defectuoso, previa deducción de una franquicia de 500 ECUSL.*“

⁶ Třetí zpráva o uplatňování směrnice Rady o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky ze dne 14. 9. 2006 (85/374/EHS ze dne 25. 7. 1985 ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/34/ES ze dne 10. 5. 1999, KOM (2006) 496.

za kterou odpovídá, jen v částce převyšující částku vypočtenou z 500 €.⁷ Jazykovým porovnáním s § 2939 odst. 3 OZ je patrné, že, byť se vyjádření slovy liší, tak význam zůstává stejný. Co k uvedenému ustanovení však říká důvodová zpráva? Z té vyplývá následující: „stanovení dolní hranice škody na věci, jejíž dosažení je podmínkou pro možnost uplatňovat nároky podle tohoto zákona, omezuje rozsah řešených škodných případů. Uvedená hranice má napomoci vypořádat drobné újmy přednostně dohodou mezi poškozeným a povinnou osobou – tedy mimosoudně.“⁸ Lze konstatovat, že zvláštní část důvodové zprávy neodpovídá jazykovému znění zákona. Zatímco důvodová zpráva zcela explicitně uvádí, že podmínkou uplatňování odpovědnosti z předmětného zákona je, že škoda bude převyšovat mezní hranici 500 €, tak znění zákona uvádí, že o částku 500 € se škoda toliko snižuje. I tento rozpor mezi důvodovou zprávou a zněním zákona tak podtrhuje důvodnost obou dvou výkladů, avšak neodpovídá na otázku, kterému z těchto výkladů má být dána přednost.

Jak již bylo nastíněno v citované důvodové zprávě, tak účelem mezní hranice ve výši 500 € je zabránit nadměrnému počtu soudních sporů a motivovat škůdce a poškozeného k mimosoudnímu řešení jejich sporu.⁹ Tento cíl však, jak podotýká Mocek, naplňují obě verze výkladu prahové hodnoty 500 €. Je totiž nerozhodné, zda poškozenému nebude přiznána náhrada jemu způsobené škody proto, že tato škoda nedosáhla výše 500 € a tedy tuto právní úpravu nelze užít, nebo proto, že mu sice nárok vznikl, ale jeho výše nepřesahuje zákonem stanovenou spoluúčasť poškozeného.¹⁰ Autor se v tomto případě s Mockem ztotožňuje, neboť je nepochybné, že ačkoliv bude prahová hodnota 500 € vykládána jakkoliv, tak v obou případech povede tento výklad k omezení možnosti přiznání předmětného nároku soudem. Lze tak uzavřít, že analýzou účelu přijaté prahové hodnoty ve výši 500 €, nelze jednoznačně dospět k správnějšímu výkladu znění zákona a Směrnice.

⁷ § 6a zákon č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, v platném znění.

⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, k § 6a.

⁹ Uvedené potvrzuje též recitál č. 9 Směrnice Rady ze dne 25. července 1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky (85/374/EHS).

¹⁰ MOCEK, O. *Újma způsobená vadou výrobku a její unijní úprava*. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-816-0.

Nicméně v souvislosti se zjišťováním účelu Směrnice si nelze nevděkovat textace recitálu č. 9 Směrnice, byť český překlad lze opět označit za minimálně nešťastný. Z anglického znění recitálu je patrné, že náhrada škody by měla být ponížena o pevně stanovenou částku.¹¹ Totožný význam též obsahuje německý překlad recitálu Směrnice¹², jakož i španělské a švédské znění recitálu Směrnice.¹³ Lze, co do recitálu Směrnice, uzavřít, že všechna jazyková vyhotovení recitálu Směrnice se shodují v tom, že částka 500 € má být od škody odečítána, nikoliv být hranicí pro její vznik. Uvedené poskytuje první vodítko k závěru, kterému z uvedených výkladů má být dána přednost. Dále je nezbytné se zabývat tím, jakým způsobem je uvedená Směrnice provedena do jednotlivých národních úprav. České znění zákona, jak již bylo uvedeno výše, jazykově neponechává příliš mnoho pochybností. Příliš mnoho pochybností neponechává ani německá či rakouská právní úprava. V případě Německa byla směrnice transponována § 11 Produkthaftungsgesetz¹⁴ (dále „ProdHaftG“), ze kterého vyplývá, že v případě škody na majetku poškozený nese odpovědnost do výše 500 € sám. Rakouská právní úprava stanovuje v § 2 odst. 2 Produkthaftungsgesetz (dále „PGH“), že škoda se nahrazuje pouze v části přesahujících 500 €. ¹⁵ Tedy i rakouská právní úprava obsahuje

11 Anglické znění recitálu č. 9 Směrnice zní následovně: *„Whereas the protection of the consumer requires compensation for death and personal injury as well as compensation for damage to property; whereas the latter should nevertheless be limited to goods for private use or consumption and be subject to a deduction of a lower threshold of a fixed amount in order to avoid litigation in an excessive number of cases.“*

12 Německé znění směrnice: *„Der Schutz des Verbrauchers erfordert die Wiedergutmachung von Schäden, die durch Tod und Körperverletzungen verursacht wurden, sowie die Wiedergutmachung von Sachschäden. Letztere ist jedoch auf Gegenstände des privaten Gebrauchs zu beschränken und zur Vermeidung einer allzu grossen Zahl von Streitfällen um eine Selbstbeteiligung in fester Höhe zu vermindern.“*

13 Španělský překlad recitálu č. 9 Směrnice: *„Considerando que la protección del consumidor exige la reparación de los daños causados por muerte y lesiones corporales así como la de los daños causados a los bienes; que esta última debería, con todo, limitarse a los objetos de uso o consumo privado y someterse a la deducción de una franquicia de cantidad fija para evitar que tenga lugar un número excesivo de litigios; Švédský tébož recitálu: Konsumentskyddet kräver att ersättning skall lämnas vid personskada samt vid skada på egendom. I det senare fallet skall ersättningen dock begränsas till saker för privat användning eller konsumtion och beräknas med avdrag för en självrisk på ett fast belopp i syfte att undvika tvister i ett alltför stort antal fall. Detta direktiv berör inte ersättning för sveda och värk och annan ideell skada som kan ersättas enligt den lagstiftning som är tillämplig på fallet.“*

14 § 11 Produkthaftungsgesetz vom 15. Dezember 1989 (BGBl. I S. 2198), v platném znění.

15 § 2 odst. 2 Bundesgesetz vom 21. Jänner 1988 über die Haftung für ein fehlerhaftes Produkt, v platném znění.

spoluúčast poškozeného, když stanovuje, že škoda sice vzniká, ale nahrazuje se jen ve výši větší než 500 €, kdy právě hodnotu 500 € lze považovat za spoluúčast poškozeného. V této souvislosti je též vhodné zabývat se transpozicí Směrnice do španělské právní úpravy. Z § 141 Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (dále „LDC“) vyplývá, že civilní odpovědnost výrobce za škodu způsobenou vadou výrobku se řídí pravidlem, že od škody se odečte částka ve výši 390,66 €. ¹⁶ Toto potvrzuje i odborná španělská literatura. ¹⁷ Je tedy zjevné, že též španělská právní úprava, jako ostatní právní úpravy, využívá mezní hranici jako spoluúčast poškozeného na škodě. ¹⁸

V souvislosti s řešením vytčeného problému je též třeba se zabývat tím, jak k uvedené hranici přistupují národní soudy. Autor nedohledal autoritativní řešení vytčené otázky v české judikatuře. Lze jen odhadovat z jakého důvodu tomu tak je. Avšak autor dohledal několik zahraničních rozhodnutí. Za nejpráhodnější lze považovat rozhodnutí Federálního nejvyššího soudu SRN. V předmětné věci, ve zkratce, došlo ke škodě na majetku žalobce tím, že při výpadku elektřiny došlo k přepětí, které způsobilo škodu na majetku poškozeného. Poškozený se následně po žalovaném domáhal náhrady této škody. Podle odůvodnění tohoto rozhodnutí má žalobce vůči žalovanému nárok na náhradu škody podle § 1 odst. 1 ProdHaftG po odečtení částky ve výši 500 € podle § 11 ProdHaftG. ¹⁹ Je tedy zjevné, že Federální nejvyšší soud SRN postupuje zcela v souladu s jazykovým výkladem § 11 ProdHaftG a mezní hranici 500 € posuzuje jako spoluúčast poškozeného. Obdobně k této hranici přistupuje též Nejvyšší soud Rakouské republiky. V předmětném případě, ve stručnosti, byl žalovaný dovozcem montážních pěn v tlakových nádobách (ve spreji). Jedna z těchto tlakových nádob explodovala ve voze žalobce, čímž poškodila interiér vozidla. V této souvislosti se Nejvyšší soud

¹⁶ § 141 Real Decreto Legislativo 1/2007, de 16 de noviembre, por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementaria.

¹⁷ VÁZQUEZ BULLA, C. La responsabilidad civil por productos defectuosos a la luz de la nueva ley 3/2014: Pasado, presente y futuro desde la respectiva legal, doctrinal y jurisprudencial. *La Revista de Derecho de la UNED*. 2014, č. 14. ISSN 1886-9912.

¹⁸ Autor v tomto případě záměrně pomíjí, že španělská právní úprava snižuje hranici 500 ECU (Euro) stanovenou ve Směrnici. S ohledem na to, že se jedná o modifikaci právní úpravy ve prospěch spotřebitele, nelze proti tomu ničeho namítat.

¹⁹ Rozsudek Bundesgerichtshof ze dne 25. 2. 2014, VI ZR 144/13.

Rakouské republiky zabýval výkladem čl. 9 Směrnice a výslovně uvedl, že hranici 500 € považuje za spoluúčast poškozeného na jemu způsobené škodě ve výši 500 €. Tento výklad následně podpořil citací § 2 PGH, ze kterého jednoznačně vyplývá, že škoda způsobená výrobkem se hradí toliko nad hranicí 500 €. ²⁰ Totožný postoj španělské justice identifikoval též autor v rozsudku Krajského soudu v Palmě de Mallorca. ²¹ S ohledem na to, že se nejedná o rozsudek soudu vyššího stupně, nepodává autor níže ani jeho stručný rozbor. Z předložené rešerše judikatury je patrné, že zahraniční judikatura k částce 500 € přistupuje jako ke spoluúčasti poškozeného.

Pro provedené analýze se autor též přiklání k pojetí mezní hranice 500 € jako hranice určující spoluúčast poškozeného na škodě. K tomuto závěru autor došel zejména užitím autentického znění recitálu č. 9 Směrnice, ze kterého vyplývá, že k limitaci sporů vyplývajících z odpovědnosti výrobce za vady, má docházet tak, že výsledná škoda bude ponížena o pevně stanovenou částku. Praktickým, byť nešťastným, provedením tohoto cíle je čl. 9 Směrnice. Byť znění tohoto článku, jak naznačil autor výše, lze vykládat minimálně třemi způsoby, tak pokud má být výklad v souladu se záměry autorů Směrnice, pak nelze přijmout jiný výklad, než že hranice 500 € představuje spoluúčast poškozeného na škodě. K tomuto závěru se přiklání autor též s ohledem na judikaturní praxi v nám právně nejbližších státech. Je zjevné, že znění § 2939 odst. 3 OZ je jazykově velmi podobné § 11 ProdHaftG. Jak bylo vyloženo výše, je judikaturou potvrzeno, že hranice uvedená § 11 ProdHaftG představuje spoluúčast poškozeného na škodě. Nemělo by žádného opodstatnění, pokud by závěry českých soudů byly opačné. Tento závěr též odpovídá zprávě Komise z roku 2011. ²²

V souvislosti s touto problematikou se autor, nad rámec tématu, dovoluje krátce zamyslet nad vhodností stanovení prahové částky optikou ochrany spotřebitele. Ze čtvrté zprávy Komise ke Směrnici je patrné, že vnitrostátní orgány buď navrhují snížení prahové hodnoty, nebo její úplné zrušení.

²⁰ Rozsudek Oberste Gerichtshof ze dne 28. 1. 1999, 2Ob188/97d.

²¹ Rozsudek Audiencia Provincial de Palma de Mallorca ze dne 3. 1. 2022, 1/2022.

²² Čtvrtá zpráva o uplatňování směrnice Rady o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky ze dne 8. 9. 2006 (85/374/EHS ze dne 25. 7. 1985 ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/34/ES ze dne 10. 5. 1999, KOM (2011) 547.

Výrobci pak nepřekvapivě navrhnou její zvýšení o inflaci, zástupci spotřebitelů, pak její úplné zrušení. Komise však uvedené poměrně alibisticky uzavřela s konstatováním, že nemá dostatek podkladů pro revizi Směrnice.²³ Autor tohoto článku má však za to, že výrobce by měl za svůj výrobek odpovídat zcela (byť je samozřejmě namístě exkulpace v některých případech), a to bez jakékoliv limitace. Úvahou *de lege ferenda* by tak mezní hranice měla být zcela zrušena, a to ať už bude pojmána jako spoluúčast poškozeného, nebo jako hranice, od které nárok vzniká. Není žádného přijatelného důvodu, aby byl výrobce, jakkoliv zvýhodněn oproti jinému škůdci, kde žádná mezní hodnota dána není. Tímto vzniká mezi škůdci neodůvodněná nerovnost. Pokud by jediným důvodem měla být limitace sporů, tak tomuto argumentu nelze přiznat validitu. Nemá totiž být cílem úpravy hmotného práva, jakkoliv limitovat možnost jeho uplatnění.²⁴ Je nepochybně ospravedlnitelné, že národní státy se snaží limitovat počet sporů v národním soudnictví, aby nedocházelo k nepřiměřenému zatížení národního soudnictví, nicméně tohoto cíle má být dosahováno skrze procesní právo (např. výši soudního poplatku nebo právní úpravou bagatelních sporů), nikoliv prostřednictvím hmotného práva.

Závěrem je povinností výrobce jako podnikatele své výrobky dodat v takovém provedení, jakosti a kvalitě, aby při řádném zacházení a údržbě, bylo způsobení škody výrobkem prakticky vyloučeno. Pokud výrobce tuto svoji povinnost nějakým poruší, pak za uvedené má zcela a úplně odpovídat. Není spravedlivé, aby se spotřebitel, jakkoliv podílel na škodě, kterou sám nezavinil (jediné jeho provinění spočívá v tom, že si koupil konkrétní výrobek) a na které nemá sám podíl. Domnívám se, že odstranění mezní hranice by vedlo výrobce k většímu testování svých produktů uvedených na trh, aby bylo zamezeno případným škodám, což by jistě bylo obecně prospěšné.

2.1 Lze hradit též ušlý zisk?

V souvislosti s náhradou škody způsobené vadou výrobku je též třeba se zabývat tím, zda je nahrazována jen skutečná škoda na majetku způsobená

²³ Čtvrtá zpráva o uplatňování směrnice Rady, op. cit.

²⁴ Skutečnost, že cílem prahové hodnoty limitovat předmět sporu potvrdil též Nejvyšší soud ČR v rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2019, 25 Cdo 2675/2017.

vadou výrobku nebo i též ušlý zisk. K této otázce se v právních poměrech české právní úpravy vyjádřil Hrádek, který má za to, že v rámci věcné škody je nejprve nutné vyjít z definice škody, jak je uvedena v § 2894 OZ, kdy tato v sobě pojímá i ušlý zisk. Tento závěr Hrádek odůvodňuje tím, že pojem majetkové škody v sobě musí zahrnovat též skutečnou škodu jako přímý následek škodní události, tak i ušlý zisk jako následek výpadku funkce takové věci. To demonstruje na příkladu vyhořelého bytu. Uvádí, že v případě, kdy dojde vyhoření bytu, nebude škodou jen zničené vybavení, ale též následky nemožnosti věc užívat.²⁵

Oproti tomu Bezouška zastává názor, že s ohledem na povinnost eurokonformního výkladu nelze pojem škoda obsažený ve Směrnici vykládat tak, že se hradí jakákoliv majetková újma. Z čl. 9 Směrnice pak dovozuje, že se ochrana poskytuje toliko hmotným věcem. Argumentačně pak odkazuje na rakouskou právní úpravu.²⁶ Opodstatněnosti tohoto argumentu by též nasvědčoval doslovný výklad § 2939 odst. 3 OZ, který hovoří o škodě na věci způsobené vadou výrobku. Jinak řečeno by škoda, kterou způsobil výrobek, musela být způsobena na věci. Tomuto by odpovídala i důvodová zpráva k ZUZS, kde se výslovně uvádí, že má být posuzována toliko škoda na věci (nikoliv na majetku).²⁷ V této souvislosti pak právě rakouskou úpravní úpravu nelze opomenout. Dle § 1 PGH platí, že škodu podle tohoto zákona je výrobce povinen nahradit, pokud vada výrobků způsobí smrt, újmu na zdraví nebo poškození jiné fyzické věci než výrobku. Je tedy zjevné, a v tomto bodě lze s Bezouškou souhlasit, že rakouská právní úprava limituje náhradu škody toliko na skutečnou škodu, nikoliv ušlý zisk.

Obdobně lze poukázat též na právní úpravu německou. Z § 1 ProdHaftG se podává, že pokud výrobek svou vadou způsobí smrt, újmu na zdraví nebo škodu na majetku, pak je výrobce výrobku povinen k náhradě škody. Následně však citovaný zákon upřesňuje, že v případě škody na majetku to platí pouze tehdy, pokud je poškozena jiná věc než vadný výrobek, kdy tato věc pak musí být určena k soukromému používání. Z textace § 1

25 HRÁDEK, J. Relevantní škoda způsobená výrobkem. In: ŠVESTKA, J. a kol. *Komentář, Svazek VI, (§ 2521–3081)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwers, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3.

26 Bezouška, op. cit.

27 Důvodová zpráva k zákonu č. 59/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, k § 1.

ProdHaftG je tak patrné, že i německý zákonodárce přiznal poškozeným toliko nárok na náhradu skutečné škody, nikoliv na ušlý zisk. Obdobné znění obsahuje též španělský zákon²⁸ a také předchozí národní zákon.²⁹ Z uvedení je tedy patrné, že nám nejbližší právní řády nepřiznávají poškozenému právo na náhradu ušlého zisku. Opakem, jak uvádí Mocek, je například právní řád francouzský.³⁰

V této souvislosti je též namístě analyzovat zahraniční judikaturu. Rakouská judikatura v tomto případě zastává zcela jednoznačný názor, a to sice, že ušlý zisk se podle PHG neplatí.³¹ V německé a španělské judikatuře se autorovi žádný autoritativní závěr k této otázce dohledat nepodařilo.

Sama Směrnice v čl. 9 písm. b) uvádí, že za škodou se rozumí poškození nebo zničení jakéhokoliv majetku jiného než vadného výrobku. Lze tedy pozorovat mírný rozpor mezi transpozicí směrnice do německé a rakouské právní úpravy a českým překladem Směrnice. Zatímco v případě rakouského a německého práva musí být škoda způsobena na jiné hmotné věci, tak v českém překladu Směrnice na majetku. Pokud však nahlédneme do německého a španělského překladu Směrnice, pak tyto s pojmem majetku vůbec neoperují, ale operují s pojmem věc.³² Obdobně, tak jako v případě předchozí jazykové nejasnosti, má autor za to, že tato nejasnost vznikla strojovým překladem anglického znění Směrnice, kde se skutečně slovo majetek vyskytuje.³³ Obdobně, tak jako v předchozím případě, je tedy třeba zvážit, kterému z uvedených výkladů je třeba dát přednost. K tomuto rozhodnutí nám opětovně může dopomoci recitál č. 9 Směrnice. Z té vyplývá následující: „Z tohoto vyplývá, že náhrada škody na majetku by měla být omezena na zboží pro osobní použití nebo spotřebu.“ Patrně jde o překlad anglického slova „goods“.

²⁸ § 129 LDC.

²⁹ § 1 ZUZS zní následovně: „Dojde-li v důsledku vady výrobku ke škodě na zdraví, k usmrcení nebo ke škodě na jiné věci, než je vadný výrobek, určené a užívané převážně k jiným než podnikatelským účelům, odpovídá výrobce poškozenému za vzniklou škodu, jestliže poškozený prokáže vadu výrobku, vzniklou škodu a příčinnou souvislost mezi vadou výrobku a škodou.“

³⁰ SIMON, op. cit.

³¹ Rozsudek Oberste Gerichtshof ze dne 24. 11. 1998, 1Ob184/98k,

³² Příkladem může být německý překlad směrnice: „die Beschädigung oder Zerstörung einer anderen Sache als des fehlerhaften Produktes“; případně též španělský překlad: „los daños causados a una cosa o la destrucción de una cosa, que no sea el propio producto defectuoso.“

³³ Anglické znění části čl. 9 směrnice: „damage to, or destruction of, any item of property other than the defective product itself.“

Pokud přihlédneme k tomu, že německý překlad užívá pojem „*gegenstände*“, zatímco španělský „*objetos*“, kdy oba pojmy lze spíše překládat jako objekty či předměty. Z uvedeného je pak zjevné, že recitál Směrnice ve všech jazykových verzích, byť v některých méně explicitně, vyslovuje požadavek na to, aby náhrada škody způsobená na majetku (majetková škoda) byla omezena toliko na škodu způsobenou na věcech, tedy na skutečnou škodu. Tento výklad je též potvrzován čtvrtou zprávou Komise ke Směrnici, ve které se výslovně uvádí, že směrnice se „*vztahuje na škody na spotřebním předmětu nebo předmětu osobní spotřeby jiném, než je samotný vadný výrobek*“.³⁴

S ohledem na recitál Směrnice a povinnost vykládat národní právo v souladu s právem Evropské unie, je zjevné, že přednost musí být dána výkladu, který spíše odpovídá Směrnici. Tímto výkladem je nepochybně výklad prosazovaný Bezouškou. Tomuto nasvědčuje též rozsudek Nejvyššího soudu ČR, který uvedl, že: „*smyslem a účelem směrnice je též snaha narovnat hospodářskou soutěž a spravedlivě rozdělit rizika spojená s moderní technologickou výrobou, klade se podle judikatury SDEU důraz jednak na to, aby vnitrostátní úprava zaručila ochranu poškozeného, jednak aby na druhou stranu příliš nerozšiřovala dopad směrnice do poměrů dotčených osob v případech škod na věci*“.³⁵ Právě v konstatování, že Směrnici nemají být příliš rozšířeny dopady Směrnice do poměrů osob v případech škody na věci, lze spatřovat to, že škoda, která se v daném případě odškodňuje, má být co nejvíce limitována. Autor tedy tuto část uzavírá, že dle jeho právního názoru má být v případě škody způsobené výrobkem hrazena toliko skutečná škoda, nikoliv ušlý zisk.

I v této souvislosti má autor za to, že je vhodné se zamyslet nad tím, zda je tato úprava v souladu s ochranou spotřebitele. *Prima vista* je patrné, že taková právní úprava v souladu s ochranou spotřebitele není, neboť opět stanovuje limitaci náhrady škody. Tentokrát prostřednictvím nároků, které lze uplatňovat. Autor má za to, že vyloučení nároku na ušlý zisk může zcela zásadním způsobem limitovat náhradu škody, které se spotřebiteli dostane. To lze demonstrovat na příkladu, kdy závada na soustavě vodovodu způsobí jeho poškození a následné zatýkání vody do domu. Majitel domu, který se chystal odjet na důležitou obchodní schůzku, bude muset závadu řešit

³⁴ Čtvrtá zpráva Rady, op. cit.

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2019, 25 Cdo 2675/2017.

a na schůzku neodjede, následkem čehož dojde ke zmaření obchodu. Majitel domu má však za současné právní úpravy nárok toliko na škodu na vodovodním potrubí. Naopak nemá nárok na ušlý zisk, tedy za zisk, který by získal, kdyby se na obchodní schůzku dostavil a obchod uzavřel. Z tohoto příkladu je patrné, že ušlý zisk může potencionálně představovat daleko vyšší náhradu než skutečná škoda. I z tohoto důvodu autor nevidí žádného důvodu pro paušální vyloučení náhrady ušlého zisku ve vztahu k spotřebitelům. Opět se tak spotřebitel dostává do postavení, kdy, ačkoliv mohl udělat vše správně, tak s ohledem na znění směrnice bude fakticky penalizován tím, že nemůže podle úpravy škody způsobené vadou výrobku uplatnit všechny škodní nároky, jež vznikly. Omezení částky, jenž lze přiznat poškozené by mělo být realizováno obdobně jako v případě stanovení maximální odpovědnosti za újmu na zdraví.³⁶ Tento přístup, kdy je však ušlý zisk vyloučen paušálně, se autorovi nezdá jako správný.

2.2 Exkurs do nemajetkové újmy způsobené vadou výrobku

Pokud se autor výše zabýval majetkovou škodou, pak stranou jeho zájmu nemůže zůstat ani újma nemajetková. Česká právní úprava ve speciálních deliktních ustanoveních věnované škodě způsobené vadou výrobku se o nemajetkové újmě vůbec nezmiňuje. To však neznamená, že by taková škoda nebyla nahrazována. Česká odborná literatura se shoduje, že v případě újmy na zdraví (vč. způsobení smrti) náleží poškozenému totožné nároky jako v případě jakéhokoliv jiného ublížení na zdraví.³⁷ Mocek pak k uvedenému dodává, že náhrada způsobené újmy má být určena pomocí metodiky Nejvyššího soudu ČR.³⁸ V české právní úpravě tak není sporu, že v případě náhrady škody způsobené na zdraví se má postupovat podle obecné úpravy odškodňování újem na zdraví. Otázkou tak je, zda je tento přístup v souladu se Směrnicí, případně zda odpovídá aplikační praxi v ostatních evropských státech.

³⁶ Směrnice v čl. 16 odst. 1 stanovuje, že každý členský stát může stanovit omezení celkové odpovědnosti výrobce za škodu vzniklou úmrtím nebo úrazem, která nesmí být nižší než 70 milionů ECU. Česká právní úprava tento limit nestanovuje. Naopak německá úprava stanovuje tento limit na 85 milionech EU (§ 10 ProdHaftG), španělská – v rozporu se směrnicí – na částku 63.106.270,96 € (§ 141 LCD), rakouská úprava limit neobsahuje.

³⁷ PEŠEK, M. *Výrobek, povinné osoby, spoluúčast poškozeného*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7; Obdobně též BEZOUŠKA, op. cit.

³⁸ SIMON, op. cit.

I v případě nemateriálních újem lze citovat recitál č. 9 Směrnice, který uvádí, že Směrnice by se: „neměla dotýkat náhrady za bolest a utrpení a náhrady jiných nemateriálních škod, které se tam, kde to je vhodné, ubrazují podle právního předpisu použitelného pro daný případ“.³⁹ Toto pak dovozuje dovětek čl. 9 Směrnice. Opětovně lze odkázat též na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, ze kterého *a contrario* vyplývá, že nemajetková újma může být extenzivně vykládána.⁴⁰ Je tedy zjevné, že recitál Směrnice zcela jednoznačně potvrzuje postup české právní úpravy ohledně náhrady nemajetkových újem. Tomuto odpovídá též přístup rakouské právní úpravy, která stanovuje, že pokud PGH nemá zvláštní právní úpravu ohledně odškodňování škod, pak se použije obecný občanský zákoník.⁴¹ Poněkud odlišný postup volí německá právní úprava, která neodkazuje na obecný předpis, ale jednotlivé nároky vzniklé při újmě na zdraví a smrti vyjmenovává.⁴² Byť praktický následek je totožný jako v případě právní úpravy české a rakouské. Lze tedy uzavřít, že na rozdíl od majetkové škody, není nemajetková újma v případě, kdy tuto újmu způsobil výrobek, předmětem větších nejasností, neboť je aplikována v souladu s účelem a smyslem směrnice. Též v okolních státech je aplikována obdobně.

3 Závěrem

Pokud jde o první otázku, kterou si autor položil, tedy zda odpovědnost škůdce za škodu způsobenou na věci vadou výrobku vzniká až v případě, že výše škody přesáhne částku ve výši 500 €, nebo zda odpovědnost vzniká nezávisle na této částce a výše priznané škody bude o tuto částku toliko ponížena, pak autor uzavírá následovně. Výkladem originálního znění Směrnice, jakož i komparací jazykových znění národních zákonů, jenž jsou provedením Směrnice a judikатурní praxí ve jmenovaných státech, lze uzavřít, že hranice 500 € představuje spoluúčast poškozeného na škodě. Částku ve výši 500 € je tedy třeba od finální škody odečíst.

Co do druhé výzkumné otázky, zda v případě škody způsobené vadou výrobku je škůdce povinen k náhradě, vedle skutečné škody, též ušlého

³⁹ Recitál č. 9 Směrnice.

⁴⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2019, 25 Cdo 2675/2017.

⁴¹ § 14 PGH.

⁴² § 7 a 8 ProdHaftG.

zisku autor uzavírá následovně. S ohledem na jazykovou komparaci znění Směrnice v předmětné části a čtvrtou zprávu Komise ve vztahu ke Směrnici lze uzavřít, že škůdce je v případě škody způsobené vadou výrobku povinen jen k náhradě skutečné škody, nikoliv ušlého zisku.

References

- BEZOUŠKA, P. Výrobce, výrobek, kvazivýrobce, dovozce. In: HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-287-8.
- HRÁDEK, J. Relevantní škoda způsobená výrobkem. In: ŠVESTKA, J. a kol. *Komentář, Svazek VI, (§ 2521–3081)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwers, 2014. ISBN 978-80-7478-630-3.
- MOCEK, O. *Újma způsobená vadou výrobku a její unijní úprava*. Praha: C. H. Beck, 2021. ISBN 978-80-7400-816-0.
- PEŠEK, M. *Výrobek, povinné osoby, spoluúčast poškozeného*. 2. vyd. Praha: C. H. Beck, 2022. ISBN 978-80-7400-747-7.
- SIMON, O. Škoda způsobená vadou výrobku. In: MELZER, F. a kol. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-199-1.
- VÁZQUEZ BULLA, C. La responsabilidad civil por productos defectuosos a la luz de la nueva ley 3/2014: Pasado, presente y futuro desde la respectiva legal, doctrinal y jurisprudencial. *La Revista de Derecho de la UNED*. 2014, č. 14. ISSN 1886-9912.
- Bundesgesetz vom 21. Jänner 1988 über die Haftung für ein fehlerhaftes Produkt, v platném znění.
- Čtvrtá zpráva o uplatňování směrnice Rady o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky (85/374/EHS ze dne 25. 7. 1985 ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/34/ES ze dne 10. 5. 1999 ze dne 8. 9. 2006, KOM (2011) 547.
- Občanský zákoník ze dne 3. 2. 2012, č. 89/2012 Sb., v platném znění.
- Produkthaftungsgesetz vom 15. Dezember 1989 (BGBl. I S. 2198), v platném znění.

Rozsudek Bundesgerichtshof ze dne 25. 2. 2014, VI ZR 144/1.

Rozsudek Oberste Gerichtshof ze dne 28. 1. 1999, 2Ob188/97d.

Rozsudek Audiencia Provincial de Palma de Mallorca ze dne 3. 1. 2022, 1/2022.

Rozsudek Oberste Gerichtshof ze dne 24. 11. 1998, 1Ob184/98k.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2019, 25 Cdo 2675/2017.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 4. 2019, 25 Cdo 2675/2017.

Směrnice Rady ze dne 25. 7. 1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky (85/374/EHS).

Třetí zpráva o uplatňování směrnice Rady o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se odpovědnosti za vadné výrobky (85/374/EHS ze dne 25. 7. 1985 ve znění směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/34/ES ze dne 10. 5. 1999 ze dne 14. 9. 2006, KOM (2006) 496.

Zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku ze dne 5. 3. 1998, č. 59/1998 Sb., ve znění platném do 31. 12. 2013.

Contact – e-mail

martin@slivone.cz

Vědecká redakce MU

prof. PhDr. Jiří Hanuš, Ph.D. (předseda);
doc. Ing. Pavel Bobál, CSc.; doc. Mgr. Pavel Čaha, Ph.D.;
Mgr. Michaela Hanousková; prof. PhDr. Vít Hloušek, Ph.D.;
doc. RNDr. Petr Holub, Ph.D.; prof. MUDr. Lydie Izakovičová Hollá, Ph.D.;
prof. PhDr. Tomáš Janík, Ph.D., M.Ed.; prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D.;
PhDr. Alena Mizerová; doc. Mgr. Markéta Munzarová, Dr. rer. nat.;
doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.; Ing. Zuzana Sajdlová, Ph.D.;
Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph.D.; prof. RNDr. Ondřej Slabý, Ph.D.;
doc. Ing. Rostislav Staněk, Ph.D.; prof. PhDr. Jiří Trávníček, M.A.;
doc. JUDr. PhDr. Robert Zbírál, Ph.D.

Ediční rada PrF MU

doc. JUDr. PhDr. Robert Zbírál, Ph.D. (předseda);
Mgr. Bc. Luboš Brim, Ph.D.; Mgr. David Čep, Ph.D.;
JUDr. Eva Dobrovolná, Ph.D., LL.M.; JUDr. Mgr. Jakub Harašta, Ph.D.;
doc. JUDr. Michal Janovec, Ph.D.; JUDr. Bc. Terezie Smejkalová, Ph.D.;
doc. JUDr. Ing. Josef Šilhán, Ph.D.; JUDr. Dominik Židek, Ph.D.

COFOLA 2023

část 3

Sborník příspěvků mladých právníků, doktorandů a právních vědců

JUDr. Anna Zemandlová, Ph.D., Mgr. Jan Holas, Ph.D.,

doc. JUDr. Michal Janovec, Ph.D. (eds.)

Vydala Masarykova univerzita
Žerotínovo nám. 617/9, 601 77 Brno
v roce 2023

Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity
Edice Scientia, sv. č. 751

1. elektronické vydání, 2023

ISBN 978-80-280-0470-5 (online ; pdf)
www.law.muni.cz

MUNI
PRESS

MUNI
LAW

ISBN 978-80-280-0470-5

9 788028 004705